

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNÜ'L-ELHÂN İSİMLİ ESERİN METİN
VE
SÖZLÜK ÇALIŞMASI
(LADİKLİ MEHMED ÇELEBİ)

AHMET PEKŞEN

2501980146

T/122878

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. MUHAMMET YELTEN

Düzeltilmiş Tez

İstanbul 2002

Y. A. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ ONAYI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **9825010146** numaralı **AHMET PEKŞEN'İN** hazırladığı “**ZEYNU-L ELHAN İSİMLİ ESERİN METİN VE SÖZLÜK ÇALIŞMASI**“ konulu **Yüksek Lisans Tezi** ilgili **Tez Savunma Sınavı**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 10.Maddesi uyarınca **15.03.2002 Cuma** günü saat **14.00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **Kabulü**.....'ne (1) **OYBİRLİĞİ** ~~/OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (2)	İMZA
PROF.DR.MUSTAFA ÖZKAN	Kabul	Ahm. Özkan
PROF.DR.MUHAMMET YELTEN	Kabul	
DOÇ.DR.HAYATİ DEVELİ	Kabul	Hayati Develi
DOÇ.DR.MUSA DUMAN	Kabul.	M. Duman
DOÇ.DR.MUSTAFA DEMİREL	Kabul	M. Demirel

ÖZ

Bu tez çalışmamızda, XV. yüzyılda yaşamış Türk musiki tarihinin önde gelen isimlerinden ve II. Bayezid'e eser sunmuş olan Ladikli Mehmed Çelebi'nin **Zeynü'l-Elhân** isimli eserini transkripsiyonlu olarak Latin harflerine aktarıp sözlüğünü hazırladık.

Çalışmamızı, ilim âleminin henüz tanımadığı, Tarihçi Murat Bardakçı'nın özel kütüphanesindeki hicrî 914 tarihli nüshayı, yeni bir nüsha olduğu için ilim âlemine tanıtmak maksadıyla esas alarak hazırladık. Bu çalışmayı yaparken tarihsiz Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'ndeki ve hicrî 889 tarihli İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki nüshaları da göz önünde bulundurduk.

Sözlük hazırlanırken metinde geçen, sözlük değeri taşıyan bütün kelimeler sözlüğe dahil edilmiştir. Ancak metnin içinde geçen Arapça kitaplardan yapılmış olan alıntılar sözlüğe dahil edilmemiştir.

ABSTRACT

At this study, we transcribed Zeynü'l-Elhân to Latin character with transcription and prepared its dictionary. **Zeynü'l-Elhân** was written by Ladikli Mehmed Çelebi who lived in 15 th century is one of the most important figures of history of Turkish music. Moreever he presented Bayezid II. a work.

We based our work on new copy that is written in 914 as the Muslim calender, belongs to historian Murat Bardakçı's private library, still scholars don't recognize it, so we intended this copy to introduce to scolars' world. While we were making this study we took into consideration to copy as one is at Konya Mevlana Museum Library with no date, another is at the library of Istanbul University. That is dated at 889 as the Muslim calender.

While the dictionary was preparing all the words that take place on the text and have inportance for dictionary were included in the dictionary. However, text included the words in whice quotation from Arabic books were not included.

ÖNSÖZ

Osmanlı'yı anlamak onun tarihinden edebiyatına, musikisinden mimarisine, folklorundan bilim anlayışına vâkıf olmakla mümkün olabilir. Ancak ne gariptir ki Türkologlar kendilerini müzikolojiden soyutlamış, musikişinaslar da kendilerini Türkolojinin içinde görmemişlerdir. Halbuki Orta Asya steplerinden beri Türkler hiçbir vakit musikisiz kalmamışlar, gerek dinî gerekse din dışı sebeplerden musikiye ve musiki ile uğraşanlara çok değer vermişlerdir. Ozanların birer ilahî güce sahip olduklarına inanmaları musikin önüne geçilemeyen bir büyüünün mevcudiyetindendir. Türklerin tarih boyunca musikiye bu kadar önem vermesi göz önüne alındığında Türkoloji'nin neden musikiden ayrı düşünülemeyeceği açıkça görülecektir. Ancak Türk kültüründe musiki, bu kadar önemli bir yer tutmasına rağmen ne yazık ki Türkoloji, dil, edebiyat, tarih bilimleriyle sınırlı bir anabilim dalı görünümünde kalmıştır.

Musikin, Osmanlı kültüründe de çok büyük bir yeri vardır. Mevlevihanesinden padişah haremine, vezir konaklarından meyhanelere kadar musikin sirayet etmediği yer âdeta kalmamış gibidir. Bugün elimizdeki Türk musikisine ait dokümanların hemen tamamının Osmanlı medeniyetinin mirası olması Türk kültürü ile uğraşanların Osmanlı'nın musikisiyle de uğraşmalarını zarurî kılmaktadır.

Nasıl ki ferman, berat, kapıkulu, pençe, sürre alayı; divan, hamse, koşma, vezin, tuyug terimlerine yabancı kalmak Türk kültürüyle uğraşanlar için affedilmez bir durumsa, kanaatimize göre Türk kültürünün bir parçası olan zirefkend, hicaz, bûselik, tanînî, mücenneb, zi'l-erba'a gibi terimleri tanımamak da aynı derecede affedilmez bir durumdur. Bu hususta Hüseyin Saadettin Arel'in terekesini Türkiyat Enstitüsü'ne bağışlamış olması, dikkate alınması gereken çok önemli bir mesajdır.

İşte bizim bu tezi hazırlamaktaki asıl gayemiz lisans döneminde formasyonunu almadığımız, ancak özellikle yeni edebiyat derslerinde Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar konuları işlenirken eksikliğini hep hissettiğimiz bir konuda, "Osmanlı Musikisi" konusunda Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde bir çalışma başlatmış olmaktadır.

Bu tez çalışmamızda öncelikle şu ana kadar bilinmeyen bir **Zeynü'l-Elhân** nüshasını Latin harflerine aktardık. Bu aktarımı yaparken de noksan ve zaman olarak çok sonra yazıldığı belli olan Konya nüshasını ve Padişah için yazıldığı tezyinatından belli muhtemelen müellif hattı olan İstanbul Üniversitesi nüshasını kullandık. Ancak 17 Ağustos depreminin yol açtığı hasar sebebiyle İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin halen kapalı bulunması bizim buradaki nüsha üzerinde çalışmamıza engel teşkil etmiştir. Bu eksikliğimizi ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden Ruhi Kalender'in "XV. Yüzyılda Musiki Kuramı ve Zeynü'l-Elhan Fi İlm-i Te'lif ve'l- Evzân"¹ isimli doktora çalışmasıyla telafi etme yoluna gittik.

Çalışmamızın ikinci aşamasında metnin sözlüğünü hazırladık. Bu bölümde asıl metinde geçen ve sözlük değeri olan bütün kelimeleri sözlüğe dahil ederek çalışmamızı tamamladık.

Netice olarak sadece Ladikli hakkında değil bütün bir kültür tarihimiz açısından karanlık noktaların bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu karanlık noktalar kütüphanelerde yürütülecek tarama ve arşiv çalışmalarıyla aydınlığa kavuşacaktır.

Çalışmalarım boyunca karşılaştığım güçlükleri aşma konusunda yardım ve teşviklerini gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Muhammet Yelten'e ve Arapça ibarelerin okunmasında yardımlarını esirgemeyen hocam Doç. Dr. Yekta Saraç'a teşekkür etmeyi bir vazife telakkî ederim.

Ahmet PEKŞEN

Ocak 2002

---

¹ Ruhi Kalender, "15. Yüzyılda Musiki Kuramı ve Zeynü'l-Elhan Fi İlm-i Te'lif ve'l-Evzân", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 1982, 165 s.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	iv
Metinde Kullanılan Transkripsiyon Alfabeti.....	vii
Kısaltmalar.....	viii
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

1. LADİKLİ MEHMED ÇELEBİ'NİN HAYATI

VE ESERLERİ.....	8
1. 1. Hayatı.....	8
1. 2. Eserleri.....	11

İKİNCİ BÖLÜM:

2. ZEYNÜ'L-ELHÂN METNİ.....	14
2. 1. Metnin Kuruluşunda Gözetilen Esaslar.....	14
2. 2. Metin.....	15

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

3. 1. SÖZLÜK.....	81
-------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

4. 1. MUHTASAR MÜZİKOLOJİ SÖZLÜĞÜ.....	200
Sonuç.....	207
Bibliyografya.....	208

METİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

أ	:a, e, ı, i, u, ü	ط	:t
آ	:a, ā	ظ	:z
ب	:b	ع	:‘
ت	:t	غ	:g
ث	:s	ف	:f
ج	:c	ق	:k
چ	:ç	ك	:k
ح	:h	ك	:ñ
خ	:h	ل	:l
د	:d	م	:m
ذ	:z	ن	:n
ر	:r	و	:v (u, ü, ū, o, ö)
ز	:z	ه	:h (a, e)
س	:s	ی	:y (ı, i, î)
ش	:ş	ء	:‘
ص	:ş		
ض	:d, z		

KISALTMALAR

A.	:	Arapça
a.e.	:	Aynı eser
a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
B.	:	Murat Bardakçı Nüshası
bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
çev.	:	Çeviren
F.	:	Farsça
haz.	:	Hazırlayan
K.	:	Konya Mevlâna Müzesi Nüshası
M.	:	Miladî
nr.	:	Nurama
s.	:	Sayfa
TY.	:	Türkçe Yazmalar
Ü.	:	İstanbul Üniversitesi Nüshası
vr.	:	Varak
Y.	:	Yunanca

GİRİŞ

Tezimize konu olan 15. yüzyıl musiki nazariyatı ile ilgili olan **Zeynû'l-Elhân** isimli eserin metin ve sözlük çalışmasına geçmeden önce medenî ya da bedevî bütün toplumların hayatında tarih boyunca her zaman var olan musikinin Türkler için öneminden bahsetmek yerinde olacaktır. Tarihî süreç itibarıyla Türk musikisi, iki ana başlıkta incelenebilir:

a) İslâm'dan Önceki Türk Musikisi

b) İslâm Devri Türk Musikisi

a) **İslâm'dan Önceki Türk Musikisi:** Musiki, ilk çağlardan beri insan hayatındaki dinî ve din dışı heyecanları, sevinçleri, üzüntüleri dile getiren, onlara âdeta ruh katarak seslendiren bir sanat dalıdır. Eski toplumlarda bu sanatın, her türlü hâdiseyle birleşip hayatı seslendirdiği görülmektedir. Söz gelimi dinî merasimlerden av eğlencelerine, doğum ve cenaze merasimlerinden aşk terennümlerine kadar birçok alışkanlıklar, eski toplumlar arasında musiki aletlerinden yayılan güzel seslerle birleşmiştir. Sazla şiir söylemek eski milletlerin tarihinde sıkça rastlanan bir hâdisedir. Musiki ile şiirin kaynaştırılması şairlerin sanat ihtiyacından doğmaktadır.

Milletlerin kültürlerini etkileyen önemli unsurlardan biri de hiç şüphesiz yerleşim yerinin etrafındaki farklı kültüre sahip diğer toplumlardır. Türkler, bu hususta özellikle Orta Asya'da çok verimli bir coğrafyada yaşamışlar; doğuda Çin, batıda Fars, güneyde Hint kültürleriyle ilişkiye girme imkânını bulmuşlardır. Yılmaz Öztuna bu konuda –biraz da duygusal ifadeler kullanarak- şu tesbitte bulunur:

“Türk musikisinin coğrafi azameti, araştırmacıyı korkulu bir tereddüde sevk eder. Bu, Türk ırkının 2500 yıl içinde yayıldığı sahanın azametiyle mütenasip bir coğrafyadır. Bu gün Türk olmayan ülkelerde bile bu musikin kalıntıları ve tesirleri hiç olmazsa izleri vardır. Kaldı ki bu gün bile Türk yurdu Kuzey Buz Denizi kıyılarından Tuna yalılarına Himalayalar'ın az kuzeyinden Volga boylarına uzanır.”¹

¹ Yılmaz Öztuna, **Türk Musikisi Teknik ve Tarih**, İstanbul, Türk Petrol Vakfı Lale Mecmuası Neşriyatıdır, Nisan 1987, s. 39.

Bu hususu destekler mahiyetteki ifadeleri Ruhi Kalender de hazırlamış olduğu doktora tezinde M. Ragıp Kösemihal'den naklen zikreder:

“Milattan önceki yıllara ait Türk kavimlerinin musiki ile olan alâkalarına Çin kaynaklarında fıkralar hâlinde rastlanmaktadır. M.Ö. 206'dan başlayıp M.S. 618 yılına kadar devam eden Manlar devrinin saraylarında, yabancı musikilerden özellikle Kuzey ve Orta Asya Türklerine ait musiki ve musikişinaslar rağbet görmüşlerdir. Bu sıralarda Siyenpi Türkleri “Veiler” adı altında bir imparatorluk kurmuş ve 556 yılına kadar Çin toprağına yerleşip hüküm sürdükleri zaman “polo-hvei” denilen türkülerini söyledikleri kaydedilmektedir. Siyenpi Türklerinin akrabası olan Khi-tanlarla Yu-çenlerin kurdukları hükümdarlık saraylarında da musiki renkli bir şekilde devam etmiş ve nazarı araştırmalar yoğunlaşmıştır. Bu Türk ordularının ayrıca seyyar musiki teşkilatlarının bulunduğu ve bunun sonraki yüzyıllarda dünya askerî musiki kurumlarının ilk örneğı olduğu da dikkatimizi çekmektedir.”²

Asya'daki milletler içinde Türkler oldukça kıdemli bir yere sahiptir. M.S. 7. yüzyıldan itibaren Arapların İran'ı ve Asya'yı fethe başlamaları, İslâm'ın çevresini genişletmekteydi. Bu fetihlerle birlikte Orta Asya'nın değişik bölgelerinde kabileler hâlinde yaşayan Türkler, yeni dini kabul edip benimsemekte geç kalmamış, bu durum Asya ve Türkistan'daki kavimlerin sosyal durumları üzerinde de etkili olmuştur. M.S. 8. yüzyıldan başlayarak Asyalı Müslümanlar, özellikle Türkler ve Araplar arasında yayılmakta olan fikir ve ilim hareketlerine yabancı kalmamışlardır. Hatta Türk, Arap ve İranlılar, Müslüman olunca Hz. Muhammed (s.a.v.)'in “Bütün mü'minler kardeştir”³ İlahî hükmünü tebliğ ettiği zaman, bu hükmü benimsemişler ve aralarında hiçbir fark gözetmeksizin her alanda anlaşıp kaynaşmışlardır. Dolayısıyla

² Ruhi Kalender, XV. yy'da Musiki Kuramı ve Zeynü'l-Elhan, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (Basılmamış Doktora Tezi), 1982, s. 16.

³ Kur'ân-Kerim, Hucûrat suresi, 10. âyet.

Türk hükümdarlarının hâkimiyet nişanesi olarak davul ve sancak kullanması geleneği Türkler vasıtasıyla İslâm devletleri arasında yayılmıştır.⁴

X. yüzyıldan sonra eski Pisagor musiki nazariyelerinin şerh ve tetkik edildiği dönemlerde Türkistan medreselerine girmiş olan ön Asya ve İran musiki nazariyatının bir ara Türklerin eliyle Çin sarayına kadar intikal etmiş olduğu kaydedilmektedir. Yukarı ve İç Asya Türkleri ile aynı musiki kültürüne bağlı bulunan Moğolların zaman zaman Çin'i fethi musiki çalışmalarını yeniden değiştirip Türkleştirmiş, bununla da Türk tesirine yol açmıştır.

Cengiz ile Kubilay'ın saraylarındaki klâsik Türk musikisi nazariyatını biraz daha iyi anlayabilmekteyiz. Bu devrin musikisi hakkında Çinli tarihçilerin verdikleri bilgilerden başka Abdulkadir Meragî, Asya Türkleriyle Moğolların sanatları arasında daha önceki yüzyıllarda bile hiçbir farkın olmadığını işaret etmektedir.

b) İslâm Devri Türk Musikisi: İslâmiyet Türk hakanları tarafından kabul edilince, âlim ve edebiyatçılar Arap ve Fars dillerini de öğrenmeye başlamışlardır. Bunun tesiriyle de ilmî eserlerini çok defa Arapça ve bazen Farsça kaleme almışlardır. Bundan dolayı İslâm medeniyeti tarihini yazan Batılı tarihçiler, eserlerini Arapça yazan Türk âlimlerine Arap; Farsça yazanlara da İranlı diyecek kadar ileri gitmişlerdir.

Hicrî I. yüzyıldan Farâbî'ye kadar musiki nazariyatı hakkında bir eser bilinmemekle beraber Farâbî, Kitabü'l- Musikiyyü'l- Kebir isimli eserinin mukaddimesinde kendisinden evvel musiki nazariyatı hakkında eser yazmış olan müellifleri okuduğunu yazmakta, fakat onların kimler olduğunu bildirmemektedir.

Farâbî, Türkistan'da Farâb şehrinde doğmuş ve öğrenimine de burada başlamıştır. Muallim-i Sani adıyla anılan Farâbî, Kindî'den sonra Arapça musiki teorisi üzerine bir eser yazan bir filozoftur. Onun Kitabü'l- Musikiyyü'l- Kebir isimli eseri, biri sekiz diğeri dört kısım ihtiva eden iki bölümden ibarettir. Fakat eserin dört

⁴ Ogün Atilla Budak, *Türk Müziğinin Kökeni- Gelişimi*, Ankara, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat – Müzik Eserleri Dizisi, 2000, S. 35.

kısmı ise kayıptır. İlk bölümde kendisine özgü bir metotla musiki teorisini izah etmektedir. İkinci bölümde kendisinden öncekilerin musiki hakkında söylediklerini hatırlatarak onların kritiğini yapmaktadır.

Farâbî, söz konusu eserinde önce musikinin tanımını sonra da onun prensiplerini öğrenmek için takip edilecek yolu bize göstermektedir. Musiki kaidelerine ait izahları Pisagorcu Aristoksen Ptoleme ekolünü hatırlatmakta, bu bilginlerin eserlerinden haberdar olup faydalandığı anlaşılmaktadır. Farâbî'nin bu eserinin giriş kısmı çok değerli bir dokümandır. Âdeta bu yüzyıl filozoflarının kullandıkları metodun bir örneğidir. Bu metodun tamamen Yunan bilginlerinden kaynaklandığı açıklanmaktadır. Kitabü'l- Musikiyyü'l- Kebir'in ise dört nüshası bulunmaktadır:

- 1) Leiden Üniversitesi Kütüphanesi, nr. 1427, 123 vr. (M. 1537 tarihli).
- 2) Milano, Ambrosienne Kütüphanesi, nr. 268, 195 vr. ve (M. 748 tarihli).
- 3) Madrid, Escorial Kütüphanesi, nr. 906 (Eksik ve tarihsizdir).
- 4) Beyrut nüshası eksik ve tarihsizdir.

X. yüzyılın sonlarına doğru Farâbî'den itibaren musiki hakkında eser yazmış olanların başında İbn-i Sina gelmektedir. O, musiki ile ilgili olarak eş-Şifa'ya Arapça olarak kaleme almıştır. Onun talebesi olan İbn-i Zeyla ise Kitabü'l-Kâfi fi'l- Musiki isimli eserini yazmıştır. Bu, musiki sanatının icra yönüne de ağırlık verdiğinden musiki tarihi açısından kayda değer bir eser sayılmaktadır.

Farâbî, musikiyi 12 makam 7 avaze, 4 şube ve 24 terkip olarak bölümlendirmiştir. Dört unsurla münasebet kurdurduğu makamları Yegah, Rast, Irak ve Aşiran olarak sınıflar.

İbn-i Sina, musikiyi ikiye ayırmakta; birincisine te'lif ilmi diyerek konusunu da nağmelere bağlamaktadır. Burada nağmelerin birbirine karşı uyum ve uyumsuzluğunu ele almaktadır. İkinci olarak da ika'dan bahsetmektedir. Bunun konusu ise nağmeler ve vuruşların birbirinin arasına intikal eden zamandır. Bu zamanın vezinden çıkışı ve bunların beste sanatının meydana geliş sebepleri olarak

ve nağmeyi de belirli bir zaman, tizlik ve pestlikle toplamı olan bir ses şeklinde tanımlamaktadır.

İbn-i Sina, sesleri birbiriyle kıyas ederken pest ve tizliklerini de ortaya koymakta, aynı zamanda sesleri eşit ve aralıklı duruma getirmektedir. Yani iki nağme üçüncüye göre ölçülürse ölçüye göre pest olur. İbn-i Sina'ya göre pestin de tizin de sebepleri vardır. Bu veterin uzunluğu, kalınlığı ve gevşekliği demektir. Pestin sebebi değişik aletlerde meselâ mizmardaki deliğin geniş ve üfürülen yerden uzak olması demektir. Tiz seslerin sebebi ise bunların tamamen tersi olmaktadır. (Benzer ifade, Zeynû'l-Elhân'ın 8a sayfasının ikinci satırında da geçmektedir).

Türk musikisi XIII. yüzyılda Safiyüddin Abdülmümin Urmavî ile XV. yüzyılda Abdülkadir Meragî arasında en parlak devrini yaşamıştır. Bu iki musiki âlimi Güney Azerbaycan'da birbirine oldukça yakın iki şehirde (Urmîye ve Meraga) yetişmişler ve çok genç yaşlarda şöhrete kavuşmuşlardır.

Safiyüddin, yaşadığı devirde musikiyi en ilmî şekilde teknik ve klâsik kalıplara koyarak müşterek bir İslâm musikisi hâline getirmeye çalışmıştır. Safiyüddin'in ölümünden sonra maalesef İslâm âlemi, musiki sahasında onun çapında bir âlim yetiştirmekte aciz kalmıştır.⁵ Abdülkadir Meragî ise XV. yüzyılda yaşamış ve Safiyüddin'den sonra musikiyi pratik hâle getirmek için uğraş vermiş bir musiki nazariyatçısıdır.⁶

Anadolu sahasında musiki, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan sonra, özellikle mehterhanenin kurulmasıyla devletin, Asya'dan gelen sufiler sayesinde –ki bu konuda musikiye en önemli yeri veren Mevlevilik- tarikatların himayesine girmiştir. Bu dönemde en büyük atılım II. Murad devrinde olmuş, büyük musikişinaslar ve nazariyeciler bu dönemde yetişmiş ve himaye görmüştür. Bu

⁵ Safiyüddin Abdülmümin Urmavî hakkında daha geniş bilgi için bkz. Mehmet Nuri Uygun, Safiyüddin Abdülmü'min Urmevî ve Kitabü'l-Edvârı, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 1999, 259 s.

⁶ Abdülkadir Meragî hakkında daha geniş bilgi için bkz: Murat Bardakçı, Maragalı Abdülkadir İstanbul, Pan Yayıncılık, Aralık 1986, 200 s.

konuda müzikolojinin Türkiye'deki kurucusu kabul edilen Rauf Yekta Bey şu ifadeleri kullanır:

“Sultan II. Murad zamanında Türkler arasında Hızır bin Abdullah isimli diğer bir müellif meydana çıktı ve Padişah'ın emri ile bir musiki kitabı yazdı. Bu kitabın muhtemelen tek nüshası bende, ikinci nüshası Berlin'dedir. Bu eser Kiesewetter'in Arap Musikisi adlı eserinde listesi bulunan 18 eserin 15'incisi olup Kiesewetter kitabını yazmadan bunları tetkik etmiştir.

Hızır bin Abdullah'ın eserinin giriş kısmı okunursa Sultan II. Murad'ın musikişinasları çok takdir ettiği ve sarayda verilen konserlerde bulunduğu görülür. Onun saltanatı esnasında meşhur üstadlar arasında musahiplerinden üstad Sinan, üstad Hacı Ali, üstad Hüseyin, üstad Ali gibi saz sanatkârları ve üstad Emin ile üstad Muhammedî isimli, seslerinin güzellikleri ve tegannilerinin ustalığı ile temayüz etmiş iki sanatkâr vardır.

Aynı devirde Ahmetoğlu Şükrullah isimli bir musiki yazarı Abdülmü'min'in Kitabü'l-Edvâr'ını Türkçe'ye çevirmiş olup bu eserin İstanbul'da tek olduğunu zannettiğim nüshası bendedir. Bu yazar sözü geçen eseri yalnız tercüme ile iktifa etmemiş, tercümesinin sonuna o zaman Türkler tarafından kullanılan musiki aletleri hakkında çok kıymetli teferruatı ve musiki ile ilgili diğer meseleleri 21 bölüm hâlinde tercümesinin sonuna eklemiştir.

İstanbul Fatihi Sultan II. Mehmed devrinde Türkler arasında tek bir musiki nazariyecisi görüldü. Bu meşhur Abdulkadir'in oğlu Abdülaziz'dir. Sultan II. Mehmed'e ithaf ettiği Nekavetü'l-Edvâr isimli eserinden anlaşıldığına göre babasının ölümünden sonra Abdülaziz, eserini Padişah'a takdim etmek için İstanbul'a gelmiştir. Bu eserin tek nüshası 3646 nr. ile Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde mevcuttur.”⁷

---

⁷ Rauf Yekta Bey, *Türk Musikisi*, İstanbul, Pan Yayıncılık, 1986, s. 50.

Osmanlı Devleti'nin ilk dönem nazariyatçılarının sonuncusu kabul edebileceğimiz Ladikli Mehmed Çelebi hakkında, II. Bayezid'e eser sunmasına rağmen, pek bilgi sahibi olamamamızın sebebi ne yazık ki kendinden önceki iki büyük nazariyecinin gölgesinde kalmış olmasıdır. Safiyüddin ve Abdülkadir'in ilk dönemde göstermiş olduğu üstün başarı, XV. ve XV. yüzyılda durulmuş ve Murat Bardakçı'nın da belirtmiş olduğu gibi⁸ 19. yüzyılın sonuna kadar musiki sahasında pek bir hareket görülmemiştir.

---

⁸ “Genel adı Şark Musikisi olan Türk- İslam Müziğinde IX. – X. yüzyıllarda başlayan teori çalışmaları XIII. – XV. yüzyıllarda sistemci okul mensuplarının eserleriyle en parlak dönemini yaşadıkten sonra 1800'lerin sonuna kadar büyük bir sessizlik içine girer.

XV. ve hatta XVI. yüzyıldan sonra, teori alanında gerçi sürekli çalışma yapılmış ve ortaya çok sayıda eser konulmuştur. Ancak bunlar yeni araştırmalar olmaktan çok eskilerin tekrarıdır ve sistemci okul döneminde verilen eserlerin yer yer kopyası olmalarının yanı sıra hurafeler ve astroloji gibi o dönem inançlarını da musiki teorisiyle birleştirerek tümüyle ampirik ifadeler taşıyan çalışmalar şeklinde belirirler.” (Rauf Yekta Bey, Türk Musikisi, çev. Orhan Nasuhioğlu, [Kitabın “Rauf Yekta Bey'in Hayatı ve Eserleri” bölümü, Murat Bardakçı tarafından kaleme alınmıştır.], İstanbul, Pan Yayıncılık, 1986, s. 8).

BİRİNCİ BÖLÜM:

1. LADİKLİ MEHMED ÇELEBİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1. 1. Hayatı:

Ladikli Mehmed Çelebi ile ilgili ilk geniş malumata -birtakım yanlışları bünyesinde bulunduruyor olmakla birlikte- Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri'nde rastlıyoruz. Söz konusu eserde Ladikli Mehmed Çelebi hakkında şu bilgiye yer verilmektedir:

“Sabıku't-terceme Abdülmecid Efendi'nin mahdumu olup erbâb-ı ilm ü hünerden bir zâttır. Sultan Bayezid-ı Sani namına mantıktan Zübdetü'l-Beyân isminde bir eseri olduğu gibi fenn-i musikiden Fethiyye ve Zeynü'l-Elhân fi İlmü't-Te'lifi ve'l-Evzân isimlerinde âsârı da vardır. Son eserini İstanbul'da takdim etmiştir. Fethiyye'ye dair Keşfü'z-Zünûn'da biraz izahat mezkûrdur”⁹

Ladikli Mehmed Çelebi, Zübdetü'l-Beyân isimli eserinde (vr.2a) sayfasının ikinci satırında kendisini tanıtırken çok açık bir biçimde “Muhammed bin Abdülhamid el-Ladiki” demektedir. Bir diğer eseri olan Zeynü'l-Elhan fi ilmü't-Te'lifi ve'l-Evzân'ın (vr.2a) sayfasının altıncı ve yedinci satırında açık bir şekilde “Muhammed bin Abdülhamid el-Ladiki” yazılıdır.¹⁰ Ancak Yılmaz Öztuna, muhtemelen Nuruosmaniye Kütüphanesi'ndeki nüshayı görmemiş veya inceleme zahmetine katlanmamış olduğundan, “Zeytune nüshasında Mehmed Çelebi'nin babasının adı 'Abdülhamid', fakat bu Türkiye nüshalarında 'Abdülmecid b. Nasuh b. İsrail' şeklindedir ve bu şekil doğrudur. Zira Ladikli (Samsun'un kazası) Abdülmecid Efendi ve bunun kardeşi Yahya Efendi de dinî ilimlerde eser sahibi müelliflerdendir. (Osmanlı Müellifleri, c. I, s. 354)”¹¹ diyerek Mehmed Tahir'le aynı hatayı tekrarlamıştır.

⁹ Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, c. I, İstanbul 1333, s. 51.

¹⁰ Zeynü'l-Elhan fi İlmü't-Te'lifi ve'l-Evzan, Nuruosmaniye Kütüphanesi, No: 3655.

¹¹ Yılmaz Öztuna, Türk Musikisi Ansiklopedisi, İstanbul, c. II, MEB., 1974, s. 20. “Türk Musiki bilgini. II. Bayezid'e (1481-1512) Arapça mühim musiki nazariyat kitabını ithaf etmiştir. İthaf tarihi

Ladikli Mehmed Çelebi, Fatih Sultan Mehmed namına eser yazdığına göre¹² muhtemelen 15. yüzyılın ilk yarısında doğmuştur. II. Bayezid'a eser sunduğuna ve Yavuz Sultan Selim'in padişahlığına yetişemediğine göre 16. yüzyılın ilk yıllarında ise vefat etmiş olmalıdır. Bu güne kadar yapılan araştırmalarda doğum tarihi hakkında ancak genel ifadeler kullanılmış, dolayısıyla kesin bir tarih belirlenememiştir.

Ladikli Mehmed Çelebi'nin hayatı hakkında da maalesef geniş bir malumata sahip değiliz. Ancak yazdığı eserler, dönemindeki musiki ilmine verilen önemi anlamak için oldukça ehemmiyeti haizdir. Kendisi bu hususu şu şekilde dile getirmektedir: "Vaqtâ kim 'ilm-i müşîkî eşref-i ulûm-ı riyâziyye fi'l- ezmân oldu-y-ısa dağı bu 'ilm-den gâyet ve gârağ ma'rifet-i keyfiyyet-i te'lîf-i elhân oldu-y-ısa elhânun ve ikâ'un dağı zamânımızda müsta'mel ve meşhûr olanların bilmeklik metâlib-i eşraf ve a'yân oldu-y-ısa ve resâil-i kudemâda dağı bu mağasidun mâ'rifetin müfîd risale ma'dûmu's- şan oldu-y-ısa efkâr-ı münteşireyi zabt itdüm"¹³

1483 olduğuna göre, Mehmed Çelebi, 1500'e doğru ölmüş demektir. Eser *Zeynû'l-Elhan fi İlmi't-Te'lîf ve'l- Ewzan* adını taşımaktadır. Nurosmaniye Kütüphanesi'nde (no: 3655) bir nüshası vardır ve bu nüshanın bir kopyası Arel Kütüphanesi'ndedir (Türkiyat Enstitüsü). Bir nüsha da Rauf Yekta Kütüphanesi'ndedir. Fethiyye'yi Tunus'taki Zeytune Camii Kütüphanesi'ndeki nüshadan Baron d'Erlanger Fransızca'ya tercüme etmiştir (Paris, 1939, La Musique Arabe, IV, II, 257-530). *Zeynû'l-Elhân*'ın Türkçe'ye tercüme edilmiş bir nüshası da Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'ndedir (no: 2192). Bu tercümenin Arel Kütüphanesi'nde de bir nüshası bulunmaktadır. Zeytune nüshasında Mehmed Çelebi'nin babasının adı 'Abdülhamid' fakat bu Türkiye nüshalarında 'Abdûlmecid b. Nasuh b. İsrâfil' şeklindedir ve doğru olanı da budur. Zira Ladikli (Samsun'un kazası) Abdûlmecid Efendi ve bunun kardeşi Yahya Efendi de dinî ilimlerde eser sahibi müelliflerdendir (Osmanlı Müellifleri, c. I, s. 354). Abdûlmecid Efendi, 1482'de ölmüştür. Ladikiy Mehmed Çelebi'nin *Zeynû'l-Elhan* ve *Fethiyye*'si iki ayrı eser olarak kaleme alınmışsa da, aslında aynı mevzular işlenmiştir. Önce *Fethiyye*'yi Fatih Sultan Mehmed namına Ladik'te kaleme almış, sonra İstanbul'a gelerek *Zeynû'l-Elhan*'ı Fatih'in oğlu II. Bayezid'e sunmuştur. *Fethiyye*'nin bir nüshası Londra'da British Museum'dadır (Or.6629; Kahire, Darû'l-Kütüb,364). Her iki eserden Subhi Ezgi, büyük kitabını yazarken faydalanmıştır (I, 6). *Fethiyye* ve *Zeynû'l-Elhan*, Türk Musikisi Ansiklopedisi'nin de makam ve usullere ait maddelerinde me'hazlarındandır. *Fethiyye*'nin tam adı *er-Risaletu'l-Fethiyye* veya *el-Fethiyye fi'l-Musikiy* şeklindedir."

¹²Bu eserin *Fethiyye* mi yoksa *Zeynû'l-Elhân* mı olduğu ihtilaftır. Recep Uslu önce *Zübdetü'l-Beyân*'ı yazdığını, Yılmaz Öztuna da *Fethiyye*'yi önce yazıp Fatih'e sunduğunu belirtir.

¹³ *Zeynû'l-Elhan*, (vr.2a).

Ladikli'nin, Sultan II. Bayezid'a eser sunduğu biliniyor. Ayrıca Zeynû'l-Elhân'ın İstanbul Üniversitesi nüshasındaki Şehzâde Korkut'un düzeltme yazısına bakacak olursak Ladikli'nin eserleri sarayda muteber tutulup okunuyor ve üzerinde mesâî harcanarak bazı yanlışları düzeltiliyordu. Bütün bunlara rağmen Ladikli hakkındaki bilgilerimizin çok sınırlı olması yukarıda da söylediğimiz gibi onun daha önceki musiki üstadlarının gölgesinde kalmasından dolayıdır.

Ladikli Mehmed Çelebi'nin ölüm tarihi hakkında, son yıllarda onunla ilgili en geniş çalışmayı yapmış olan Recep Uslu şu bilgiyi verir: "Ladikli Mehmed Çelebi'nin ölüm tarihi de problem olmuştur. Eldeki eserlerinden Zeynû'l-Elhân'ın 889 / 1485'te yazıldığı bilinmektedir. Katip Çelebi'de ölüm tarihi yer almamaktadır. Brockelmann onun yaşadığı devir için II. Bayezid'in saltanat yıllarını verir. Farmer ölüm tarihinin muhtemel yılını 900 / 1494-95 olarak kabul etmiş görünüyor. Ancak Collangettes ile Sources'in ilk baskısından Arapça'ya tercüme eden Hüseyin Nassar'da bu tarih 849 / 1445'tir. Bu eserden faydalananlar bu yanlış tarihi tekrar etmektedirler. Bunun neticesinde Zirikli 900/ 1494-95'i, Kahhale 848/ 1444'ü tercih ediyorlar. Abbas el - Azzavî ise 900/1494-95 yılını verir. Bunlar dışında Farmer'in Arapça tercümesinden nakleden Abdülhamid el-Aluci 848 / 1444-45 demiştir. Üsâme Nasır en-Nakşibendî ise bu iki esere dayanarak h. 900'ü tercih etmekle beraber her iki kaydı da zikreder. Hâşim'in bu konuda hiçbir fikri yoktur. Bu tarihlerin hiçbirisi Ladikli'nin ölüm tarihi olmayıp yaşadığı yüzyılın sınırını gösteren bir tarih olarak değerlendirilmelidir. Ladikli'nin vefat tarihinin Amasya Tarihi'nde 915/ 1509-10 olarak verildiği sayfa gösterilmeden iddia ediliyor ki buna güvenmek doğru değildir."¹⁴

Bu bilgiler ışığında ve elimizde 914 tarihli tashihli bir nüsha olduğuna göre Ladikli'nin ölüm yılını aşağı yukarı bir tahminle 915/1509-10'dan sonra ve Yavuz Sultan Selim'in saltanatından önce (1512) olduğunu kabul edebiliriz.

¹⁴ Recep Uslu, "Ladikli Mehmed Çelebi Üzerindeki Şüpheler", Musiki Mecmuası, y. 51, nr. 562, Ekim 1998, s. 33.

1. 2. Eserleri:

1. Zübdetü'l-Beyân: Bu eser ilk olarak İzahu'l-Meknûn ve Osmanlı Müellifleri'nde belirtilmiştir. Bağdatlı İsmail Paşa tarafından da görülen Süleymaniye Kütüphanesi'nde tek bir nüshası vardır (Osmanlıca, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, nr. 2490, nesih, 75 vr.). Müellif hattı olan bu nüshanın girişinde Muhammed bin Abdülhamid el-Ladikî, Türkçe'de mantıkla ilgili bir eser olmadığı için er-Risaletü's-Şemsiyye üslubunda bu eseri kaleme aldığını ifade eder. Eseri Sultan Bayezid b. Mehmed için yazmıştır. Eser bir mukaddime, mantık ıstılahlarının açıklandığı kısım ve hatimeden ibarettir. Müellifin Zübdetü'l-Beyân adını verdiği eser, harekeli nesih yazıyla olup ferağ kaydında tarih yoktur. Eserin başında ve sonunda II. Bayezid'in mührü, kapakta ayrıca I. Mahmud'un vakıf kaydı ve mührü vardır. Araştırmalarda eserin dili hakkında hiçbir bilgi verilmemiş olduğu için Ladikli Mehmed'in Türkçe bildiğini hemen hemen bütün yabancı araştırmacılar unutmuş görünüyor.

2. Zeynü'l-Elhân fî ilmi't-Te'lif ve'l-Evzân: Arapça olarak yazılmış ve II. Bayezid'e ithaf edilmiştir. Eser bir mukaddime, üç makale ve bir hatimeden ibarettir. Birinci makale perdeler, aralıklar, mülayim sesler, nağmeler, makamlar; ikinci makale kendi zamanında meşhur musiki makamları; üçüncü makale ika meselesi, usuller ve son olarak da hatimede musikinin faydalarından bahsedilir.

Nüshaları: Nuruosmaniye, nr. 3655, nesih, 106 vr. Bu eserin telif tarihi ise ferağ kaydında belirtilmemiştir. II. Bayezid'e ithaf edilmiş ve mührünün görüldüğü eserin sonunda kurşun kalemle "tarih-i te'lif 888 Hüseyin Hüsameddin Efendinin ifadesine nazaran" notu yer almaktadır. Herhalde bu tarihlendirme eserin Türkçesi göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bilinen bütün nüshalar Nuruosmaniye nüshasından çoğaltılmıştır. Kopyaları arasında Arel, Rauf Yekta, Atatürk Kitaplığı, Kahire Darü'l Kütübi'l- Mısriyye nüshaları bulunmaktadır.

3. er-Risaletü'l-Fethiyye: Eserin adında musiki hakkında olduğunu ifade için bazen “fi'l-musiki” ilâvesi de görülmektedir. Arapça bir eserdir. Eserini yazarken Safiyüddin Urmevî'nin eserlerinden faydalanmıştır. Eserin bilinen en eski nüshası İstanbul'dan Halep'e gitmiş olan nüsha olup 1485 tarihini taşımaktadır.

4. Zeynû'l-Elhân: Müellif, önce Arapça olarak kaleme aldığı eserin bir de Türkçesini yazmıştır. Nüshanın hattı harekeli nesih yazıyla olup ferağ kaydında 10 Rebiülahir 889 tarihi vardır. Padişah ismi yer almayan eserde II. Bayezid'e ait bir mühür de yoktur. Eserin, müellif tarafından kaleme alınmış olduğunu gösteren delil, musiki ilmi hakkında bilgi almak isteyen için “lisan-ı türki'de cem” ettiğini belirtmesi ve “ta havas ve avama hîn-i mütalaalarında makasid-ı asirelerine vasul-i yesir ola” ifadesidir. Müellif hayır dua ile anılmayı istediğini söyledikten sonra “anı müştamil kıldım bir mukaddimeye, üç makaleye ve bir hatimeye diyerek adını varmeksiniz konulara girer. Zeynû'l-Elhân'ın Arapça nüshasıyla karşılaştırılınca dili aslından tercüme edilmiş izlenimini bırakmaktadır. Müellif hattı olan Zübdetü'l-Beyân ile bu Türkçe Zeynû'l-Elhân nüshasının yazısı aynıdır. Buradan çıkan netice ise müellif padişaha sunduktan sonra dostları için bir de Türkçesini kaleme almıştır. Hüseyin Sadettin Arel de aynı görüştedir. Bu Türkçe nüshanın dışında;

I. Ankara Milli Kütüphane, İbn-i Sina Salonu, A. 1267. Yazısı harekeli nesih ve 121 vr. Müstensih Mehmed bin Tahir olup 889 tarihlidir.

II. Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi, nr. 2192, 35 vr. Talik 1845-46'da Mevlevi Hemdem Çelebi tarafından Konya Tekkesi'ne vakfedilmiştir. Yazarı ve ferağ kaydı olmayan bu eseri tanımlayan Abdülbaki Gölpınarlı müellifin İsrafilzâde Abdülmecid'in oğlu olduğunu Osmanlı Müellifleri'ne dayanarak söylüyor. Tarihlendirmeyi ise “kâğıt, imla ve yazı bakımından zamanına aittir” demekle XV. yüzyıl sonunda yazıldığına işaret etmektedir.

III. Tarihçi Murat Bardakçı'nın özel kütüphanesindeki 59 vr. olan nüsha harekesiz nesih hatla yazılmış ve muhtemelen XIX. yüzyılın ikinci yarısında kurşun kalemle 114 sayfa olarak numaralandırılmıştır. Zeynû'l- Elhân 58a sayfasında bittiği

için numaralandırma bu sayfada sona erdirilmiş; 58b, 59a ve 59b sayfaları numaralandırılmamıştır. İstinsah tarihi 914 olduğu ve bazı yerlerinde “sahh” kaydıyla düzeltmeler olduğundan muhtemelen müellif tarafından ya da müellifin nezaretinde yazılmış olmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM:

2. ZEYNÜ'L -ELHÂN METNİ

2. 1. METNİN KURULUŞUNDA GÖZETİLEN ESASLAR

I. Metnin kuruluşunda genel transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

II. Metnin okunuşunda dönemin dil özellikleri göz önünde bulundurulmuştur.

III. Metinde geçen Arapça ibareler, Arap harfleriyle değil transkripsiyon harfleriyle ve italik olarak yazılmıştır.

IV. Metnin içinde geçen ve yazar tarafından “yani” denilerek açıklanan Arapça ve Farsça ibarelerin tercümesi verilmemiştir.

V. Metinde müellif tarafından ihmal edilmiş, yazılmamış, kelime ya da ekler tarafımızdan parantez içine alınarak metne ilâve edilmiştir.

VI. Metindeki nüsha farklarından taksim “/” işaretinin solundaki kısım, metinde esas aldığımız kısım; sağındaki kısım ise nüsha farkını göstermektedir.

VII. Müellif tarafından belirtilen bölüm başlıkları tamamıyla büyük yazılmıştır.

VIII. Metinde geçen şahıs ve eser isimleri bold karakterle ve italik olarak yazılmıştır.

IX. Metin içinde geçen rakamlar, satır ve varak numaralarını göstermektedir.

2. 2. METİN

Hazā rısāle-i zeynü'l-elhân¹⁵

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

(1b) *Elḥamdulillahillezi teferrade bite'lifī edvāri ṭabaḳāti's- semavāt 2 ve tevaḥḥade biterkibi eb'ādi'l- elḥāni ve'l- ecnāsı ve'n- naḡāmāti 3 ve ḥaşı'a min heybetihi. Elikau''l- maḳrūn bi'l- ezmineti 4 'l- mevzūneti ve'n- naḳarāti ve terenneme bisenāihi'l- cem'i'l- mulāyimi'l- mesmū'i 5 mine'l- ḥulūḳı ve'l- ālāti ve's- ṣalāvātu ve's- selāmu¹⁶ 'alā ekremi 6 'uṣṣāḳihi Muḥammedini'l- muḥtāri beyne ṭavāyifi'l- Hicāzi ve'l- 'Irāḳi 7 ve'l- 'Acemi ve 'alā ālihi ve aṣḥabihi'llezine¹⁷ cu'ile şu'betu eṣcāri 8 'l- muḥabbeti lehum meḳāmen maḥmūden beyne'l- ḥalāyığı ve'l- ümemi¹⁸*

(2a) Vakti kim¹⁹ 'ilm-i mūsikī eşref-i ulūm-ı riyāziyye²⁰ 2 fi'l- ezmān oldu-y-ısa, daḥı bu 'ilmden ḡāyet ve ḡaraż 3 ma'rifet-i keyfiyyet-i te'lif-i elḥān oldu-y-ısa, elḥānuñ 4 ve iḳā'ıñ daḥı zamānımızda müsta'mel ve meşhūr olanların 5 bilmeklik²¹ meṭālib-i eṣrāf ve a'yān oldu-y-ısa ve resāil-i 6 ḳudemāda daḥı²² bu maḳāşıduñ mā'rifetin müfīd risāle 7 ma'dūmu's- şān²³ oldu-y-ısa efkār-ı münteşireyi²⁴ zabt itdüm. 8 Ve bir niçe evrāḳ kim bu maḳşūdaruñ ḥuṣūlinde²⁵ elfāz-ı 9 şāfiyi ve 'ibārāt-ı vāfiye müstemil ola. Lisān-i Türkide 10 cem' itdüm, ta ḥavāssa ve 'avāma²⁶ ḥin-i mütāla'alarında 11

¹⁵ Hazā rısāle-i zeynü'l-elhân: B / Rısāle-i zeynü'l-elhân: Ü / K.: Başlıksız.

¹⁶ ve's-selāmu: B / Ü'de ve K'de yok.

¹⁷ ve 'alā ālihi ve aṣḥabihi'llezine: B / ve ālihi ve ṣahbihi'llezine: Ü, K

¹⁸ sema katlarını ve devirlerini birbiriyle uyumlu kılmada tek olan terkiplerle nağme aralıklarını ve cinslerle nağmeleri yaratmada bir olan, zamanları birbirine uyumlu, vuruşları dengeli ikâların heybetinden korkulan boğazlardan ve aletlerden ahenkli sesleri duyan toplumun şükür ile terennüm ettiği Allah'a hamd olsun. Halklar ve ümmetler, Hicaz, Irak ve Acem toplulukları arasından seçkin Muhammed'in faziletli aşıkları ve kendilerine sevgi denizlerinde hamd edilen makam verilen ehl-i beytine ve ashabına salât ve selam olsun.

¹⁹ vakti kim: B / ammā ba'd vakti: K

²⁰ eşref-i ulūm-ı riyāziyye: Ü / eşref-i riyāziyyāt: B

²¹ bilmeklik: B / bilmek: Ü, K

²² resāil-i ḳudemāda daḥı: B / resāil-i ḳudemāda ya'ni: Ü

²³ ma'dūmu's- şān: B / ma'dūmetu's- şān: Ü

²⁴ efkār-ı münteşireyi: Ü / efkār-ı münteşire: B

²⁵ maḳşūdaruñ ḥuṣūlinde: B / maḳşuduñ ḥuṣūlinde: Ü, K

²⁶ ḥavāss ve avāmm: Ü / ḥavāssa ve avāma: B

makâşid-ı 'asirelerine vuşûl-i yesîr ola ve bu za'îf (2b) ve naḥîf meyân-ı vazî' ü şerîf du'â-i ḥayrıla anılmağa cedîr ola. Ve 2 anı müstemil kıldum, bir muḳaddimeye ve üç makâleye ve bir ḥâtimeye. 3 Ammâ muḳaddime ta'rîf-i mûsikî ve mabâdî tabî'iyeye 4 ve 'adediyye ve hendesiyye beyânındadır. Makâle-i ülä, 5 takşim-i desâtîn ve mebhâiş-i eb'âd-ı mülâyime beyânındadır. 6 Makâle-i şâniye²⁷, elḥân-ı meşhûre fi zamâninâ beyânındadır. Makâle-i 7 şâlişe²⁸, ikâ'-ı mütedâvil ve meşhûra²⁹ beyânındadır. Ḥâtîme, fevâid-i şerîfe 8 beyânındadır. Ve buña³⁰ *Zeynû'l- Elḥân* diyü ad virdüm. 9 "*Vallahû'l- müste'an ve aleyhi't- tekelân*³¹ Muḳaddime: Ta'rîf-i mûsikî 10 ve mabâdî-i şerîfe-i mezkûre beyânındadır. "*El mûsikîyyu 'ilmun 11 riyâziyyun yubḥaşu fihî 'an aḥvâli'n- nağami min ḥayşî'l- ittifâkı* (3a) ve't- tenâfuri ve aḥvâli'l- ezmineti'l- mutaḥallileti beyne'n- naḳarâti 2 min ḥayşî'l- vezni ve 'ademihi li-yahşula ma'rifetu keyfiyyet-i 3 te'lîfi'l- laḥni" ya'ni mûsikî bir 'ilm-i riyâziyyedür ki anda nağmelerüñ 4 mülâyemet ve tenâfuri³² cihetinden baḥş olına ve³³ naḳarât arasına 5 giren zamânlaruñ mevzûnlığı ve na-mevzûnlığı cihetinden³⁴ 6 daḥı baḥş olına ta laḥn-ı te'lîf-i ne tarîk idügi biline. 7 Bilgil bu zıkr olınan³⁵ hemân *Şeyḥ, Şifa*'sında zıkr itdügi 8 ta'rîfün 'aynıdır. İllâ bu kadar vardır ki anda beyne'n-naḳarât lafzı³⁶ 9 yerine beynehâ vâkı' olmışdır. "*İy: Beyne'n- nağâmâti'l- ḥâşilati 10 mine'n- naḳarâti*" ya'ni naḳarât-ı munağgame arasına giren zamânlardan daḥı³⁷ 11 baḥş olına, pes bu 'ibaret-i baḥş³⁸ 'ani'l- ezminenüñ (3b) naḳarât-ı munağgameye ihtîşâşını³⁹

²⁷ Makâle-i şâniye: Ü / Makâle-i şânî: B

²⁸ Makâle-i şâlişe: Ü / Makâle-i şâliş: B

²⁹ meşhûra: Ü / meşhûr: B

³⁰ buna: B / aña: Ü

³¹ Yardım eden Allah'tır ve biz ona güveniz.

³² nağmelerüñ mülâyemet ve tenâfuri: B / nağâmâtuñ mülâyime ve tenâfuri: Ü

³³ ve: B / daḥı: Ü

³⁴ nâmevzûnlığı cihetinden: B / nâmevzûnlugından: Ü

³⁵ te'lîf-i laḥn ne tarîk idügi biline bilgil bu zıkr olınan: B / laḥnuñ te'lîfine tarîkla yidügi biline bilgil kim bu mezkur: Ü

³⁶ lafzı: Ü / B'de yok.

³⁷ daḥı: Ü / B'de yok.

³⁸ olına pes bu 'ibaret-i baḥş: B / Ü'de yok

³⁹ ihtîşâşını: B / lîğtisasını: Ü

müş'ir olduğu ecilden andan 'udül 2 olındı. Zîrâ bahş-i⁴⁰ 'ani'l- ezmân, naķarât-ı munaġġame arasına 3 giren⁴¹ ve naķarât-ı şelâse arasında olana daġı⁴² şâmildür. 4 “*Ve'r- riyâziyyu 'ilmun bâhişun 'an umûrin maddiyetin yumkinu tecriduhâ 5 'ani'l- maddeti fi'l- bahşî*” ya'ni 'ilm-i riyâzî bir 'ilmdür ki 6 anda maddeye mensûb emirlerden⁴³ bahş olına. 7 Ancılayın⁴⁴ emirler ki ħîn-i bahşde maddeden tecridleri 8 câyiz ola. Kudemâ ol emirden yakîniyyâta üns dutsun çün 9 sıbyâna bundan ta'lîm itdükleri ecilden buña 'ilm-i ta'lîmî 10 daġı dirler.⁴⁵ Bunuñ uşûl(i) dört 'ilmdür: 'İlm-i hey'etdür 11 ve 'ilm-i hendesedür ve 'ilm-i ħesâb⁴⁶ ve 'ilm-i te'lîf, ya'ni 'ilm-i mûsikî (4a) dūr⁴⁷ ki mu'zamı mûsikîdür, ya'ni mu'teber.⁴⁸ Ammâ fûrû' keşirdür.⁴⁹ Bu evrâķ, 2 zıkrını müteĥammil olmaduġı ecilden terk olındı. Pes mûsikî 3 iki bahş(i) müştehil oldu. Bir(i) bahş-i 'ani'n- naġâm ve 4 biri bahş-i 'ani'l- ezmîne.⁵⁰ Bahş-i evveli müştehil olana⁵¹ 'ilm-i te'lîf 5 dirler. Bahş-i şâni içün zabt olınan 'ilme⁵² 'ilm-i ikâ' dirler. Bu ikisinden daġı⁵³ 6 ġâyet ve ġarâz, ma'rifet-i keyfiyyet-i te'lîf-i elĥândur.⁵⁴ 7 Niteki⁵⁵ zıkr olındı. Elĥân laĥnuñ cem'idür. 8 Laĥine luġatta “*Ĥaĥâ'e fi'l- 'irâbe*”⁵⁶ dirler. Ammâ bu kavmüñ 9 ıstılâhında elĥân “*El- laĥnu cemâ'atu naġâmin muĥtelifeti'l- ĥiddeti ve's- şıķal-i 10 bi't- tertibi'l- mulâyimi*” ya'ni laĥn bir

⁴⁰ maġş: Ü / bahş: B

⁴¹ ani'l-ezmîne-i naķarât-ı munaġġame arasında olana: Ü / 'ani'l-ezman-i naķarât-ı munaġġame arasına giren: B

⁴² naķarât-ı şelâse arasında olana daġı: Ü / naķarât-ı sadec arasına müteĥallil olana: B

⁴³ anda maddeye mensûb emirlerden: B / maddeye mensûb emirlerden anda: Ü

⁴⁴ ancılayın: B / eyle: Ü

⁴⁵ kudemâ ol emirden yakîniyyâta üns dutsunçün sıbyana bundan ta'lîm itdükleri ecilden buña 'ilm-i ta'lîmi daġı dirler: B / buña 'ilm-i ta'lîmi daġı dirler zîrâ kudemâ ol emirden yakîniyyâta üns dutsunçün sübyana bundan ta'lîm iderlerdi: Ü

⁴⁶ 'ilm-i ħesâb: B / 'ilm-i ħesâbdur: Ü

⁴⁷ 'ilm-i te'lîf ya'ni 'ilm-i mûsikîdür: B / 'ilm-i mûsikîdür: Ü

⁴⁸ ki mu'zamı mûsikîdür ya'ni mu'teber: B / Ü'de yok

⁴⁹ keşirdür: B / çokdur: Ü

⁵⁰ biri bahş-i 'ani'l-ezmîne: B / bir bahş-i 'ani'l-ezmîne: Ü

⁵¹ müştehil olana: B / müştehil olan 'ilme: Ü

⁵² içün zabt olınan 'ilme: Ü / müştehil olana: B

⁵³ Bu ikisinden daġı: Ü / Bu ikisinden: B

⁵⁴ ma'rifet-i keyfiyyet-i te'lîf-i elĥândur: Ü / laĥn te'lîfi ne ħarîķ idüġine 'ilm ħâşıl olmaķdur: B

⁵⁵ Niteki: B / Nitekim: Ü

⁵⁶ konuşmada hata yapma.

bölük nağmelerdür ki⁵⁷ aralarında 11 hiddet ya'ni tizlik ve sıkal ya'ni bemlik birle tefāvūt bulına. (4b) Şol hâlde ki tertīb-i mülāyim⁵⁸ ve maḥbūb-ı müstemil ola⁵⁹ gerekse 2 elfāz ve 'ibārete muḳārin olsun gerekse olmasun. 3 Ba'zılar, ta'rifde cemā'at-ı nağāmuñ me'āni-i lezīze-i muḥarrikeye 4 delālet idici elfāza muḳārenetin⁶⁰ bile şart itdiler. 5 Pes⁶¹ bu taḳdīrce daḥı ḥuṭebā ve ḥuffāzdan ḥāl-i kırā'atlerinde 6 şadır olan⁶² nağāmāta daḥı⁶³ laḥn şādık olur. Ve ba'zılar, nağāmāt-ı 7 mezkūrenüñ⁶⁴ ezmine-i mevzūneye mazrūf olan elfāz-ı manzūmeye⁶⁵ muḳārenetin bile şart 8 itdiler. Eyle olsa ta'rif-i evvel ikisinden daḥı⁶⁶ muṭlaḳā 9 'ām oldu; nitekim ḥafī degül. Ve ta'rif-i sāniyle şāliš 10 arasında 'umūm ve ḥusūş min vech oldu. 11 Zīrā cemā'at-ı nağme muḳārenetini şart olınan lafızlar (5a) bi- elfāz-ı manzūme-i mezkūra olmasalar ve līkin⁶⁷ me'āni-i lezīze-i 2 muḥarrikeye delālet itseler ta'rif-i sāni şādık olur, şāliš şādık olmaz.⁶⁸ 3 Eger elfāz-ı mezkūre şī'ir olsa⁶⁹ līkin me'āni-i lezīze-i 4 muḥarrikeye⁷⁰ delālet itmeseler ta'rif-i şāliš şādık olur⁷¹ sāni bulunmaz ve⁷² 5 eger muḳāreneti şart olınan lafızlar elfāz-ı manzūme-i mezkūra⁷³ olsalar daḥı me'āni-i lezīze-i 6 muḥarrikeye⁷⁴ delālet itseler ta'rifeyne⁷⁵ madde-i ictimā'ī ḥāşıl olur.⁷⁶ 7

⁵⁷ ki: B / kim: Ü

⁵⁸ şol hâlde ki tertīb-i mülāyim: B / tertīb-i mülāyimi: Ü

⁵⁹ ola: B / olduğu hâlde: Ü

⁶⁰ muḳārenetin: B / muḳāreneteyni: Ü

⁶¹ pes: B / Ü'de yok

⁶² ḥuffāzdan ḥāl-i kırā'atlerinde şadır olan: B / ḥuffāzdan şadır olan: Ü

⁶³ daḥı: Ü / B'de yok

⁶⁴ nağāmāt-ı mezkūrenüñ: B / bu nağāmuñ: Ü

⁶⁵ mazrūf olan elfāz-ı manzūmeye: Ü / B'de yok

⁶⁶ daḥı: B / bile: Ü

⁶⁷ bi- elfāz-ı manzūme-i mezkūra olmasalar ve līkin: Ü / manzūme olmasalar līkin: B

⁶⁸ şāliš şādık olmaz: Ü / şāliš bulunmaz: B

⁶⁹ elfāz-ı mezkūre şī'ir olsa: B / evvel lafızlara elfāz-ı manzūme-i mezkūre olsalar: Ü

⁷⁰ me'āni-i lezīze-i muḥarrikeye: B / me'āni-i lezīzeyeye: Ü

⁷¹ ta'rif-i şāliš şādık olur: B / ta'rif-i şāliš bulunur: Ü

⁷² ve: Ü / B'de yok.

⁷³ muḳāreneti şart olınan lafızlar elfāz-ı manzūme-i mezkūra: Ü / elfāz-ı mezbūre şī'ir: B

⁷⁴ me'āni-i lezīze-i muḥarrikeye: B / me'āni-i lezīzeyeye: Ü

⁷⁵ ta'rifeyne: Ü / B'de yok.

⁷⁶ ḥāşıl olur: B / bulunur: Ü

Ammâ ta'rif-i evvel 'umûmından ötüri mutlakâ ikisinden 8 bile ülä ve marzî oldı⁷⁷ ve *Şeyh Ebu Nasr Farâbi* rahmetullahi 9 'aleyh⁷⁸ eydür: "*Ellahnu cemâ'atü nağamin muhtelifeti'l-ḥiddeti ve's-sıkalı 10 bi't-tertibî'l-mahdûdi ey: el-ma'lumi'l-mulâyimî*" bunun mefhûmı 11 daḡı ta'rif-i evvel mefhûmının 'aynıdır.⁷⁹ Zîrâ kavm arasında (5b) laḡla cem'-i mütenâfiruñ mübâyeti⁸⁰ meşhûr ve müta'âraf 2 olduḡı murâdı⁸¹ *Şeyh*⁸² mahdûd-ı mulâyim idüğine qarînedür fehmi-i 3 müte'allime i'timâddan ötüri kaydına mulâyemeti ḡazf itdi⁸³ 4 pes 'adem-i tafatṡun-ı murâddan ta'rif-i Şeyh mütenâfirâta 5 daḡı şâmindür diyü olınan i'tirâz 'inde'l- ezkiyâ 6 ḡayyiz-i qabûlde vâkı' olmadı ve kavm arasında nağmeçün 7 ta'rifât-ı muhtelif vâkı' olmuşdur. Ammâ *Şâḡib-i Edvâr* 8 *Abdülmü'min Şafiyüddîn Urmevî*⁸⁴ rahmetullahi 'aleyh 9 qatında ta'rif-i merzâ ta'rif-i şeyh-i mezkûrdur. Nitekim didi: 10 "*Ennağmetü şavtun lâbisun zamânan zâ ḡadrin maḡsûsin*" ya'ni nağme 11 diyü zamân-ı mâ'lumu'l-ḡadrde eğlenici şavte⁸⁵ dirler. Ḳudemâ (6a) zamânuñ mâ'lumu'l-ḡadr olmasına,⁸⁶ eḡall mertebe iki ḡarf-i müteḡarrik-i 2 i'tidâl üzere telaffuz olunduḡı vâkıṡ,⁸⁷ arasına müteḡallil 3 olan zamânı taḡdîr itdiler ve aña zamân-ı elif diyü ad virdiler. 4 Andan geçerek zamânları ḡayr-ı maḡsûsu'l-ḡadr dutdılar, 5 daḡı baḡşlerini maḡsûsu'l-ḡadr(e) taḡşîş itdiler. Bu maḡallüñ 6 tafşîli baḡş-ı ikâ'da gelse gerek inşâallah te'âlâ. Ve 7 nağamuñ⁸⁸ ta'rifât-ı muhtelifesinüñ tafşîli, itnâbını fâyıda-ı müstelzim⁸⁹ 8 olduḡı

⁷⁷ 'umûmından ötüri mutlakâ ikisinden bile ülä ve marzî oldı: B / ikisinden evla oldı 'umûmı ve şümûli müştamil olduḡından ötüri: Ü

⁷⁸ 'aleyhi: B / Ü'de yok

⁷⁹ 'aynıdır: B / 'aynı oldı: Ü

⁸⁰ mübâyeti: B / müḡayereti: Ü

⁸¹ murâdı: Ü / murâd: B

⁸² Şeyh: B / şeyh-i kâmil mahdûddan: Ü

⁸³ fehmi-i müte'allime i'timâddan ötüri kaydına mulâyemeti ḡazf itdi: B / ḡayd-ı mulâyimet-i lafızdan ḡazf itdüḡi fehmi-i müte'allime i'timâddan ötürüdür: Ü

⁸⁴ Abdülmü'min Şafiyüddîn Urmevî: B / Abdülmü'min Şafiyüddîn: Ü

⁸⁵ eğlenici şavte: B / eğlence-yi şavte: Ü

⁸⁶ mâ'lumu'l-ḡadr olmasına: B / ma'lumu'l-ḡadr olmasında: Ü

⁸⁷ vâkıṡ: B / vâkıṡda: Ü

⁸⁸ nağamuñ: B / nağmenüñ: Ü

⁸⁹ tafşîli, itnâbını fâyıda-ı müstelzim: B / tafşîli itnâbı müstelzim: Ü

ecilden ta'rif-i merzâ ihtiyâr-ı tafşîl 9 olındı⁹⁰ bâkisi terk olındı. Mebâdi-i tabî'iyye bilgil kim 'ilm-i te'lîfde mevzû'ı 10 nağme⁹¹ olduğu cihetden başiretiçün⁹² 'ilm-i tabî'iyyeden ba'zı 11 muqaddimâta ihtiyâc olunur, ana mebâdi-i tabî'iyye dirler. (6b)

"Esşavtu keyfiyyetun mine'l-keyfiyyâti mesmû'ati li-zâtiha 2 tahdusu bi-halki'llahi te'âlâ ve icadihi fi'l-havayi'l-mutemevvici 3 bisebebi'l-kâri' evi'l-kâlî" ya'ni âvâz, vâsıtasuz işidilür 4 keyfiyyetlerden bir keyfiyyetdür kim hevânun hareketi ve temevvüci 5 hâlinde Hakk Te'âlâ'nun ihdâsıyla hâdiş olur. Bu hareket ve temevvüc kar'la ya kal'la 6 hâşıl olur. Kar' diyü cismi cisme katı⁹³ tokınmağa dirler. 7 Kal' diyü katı ayırmağa dirler. Bu ikisi ile⁹⁴ şavtuñ 8 hudûs-ı makrû'un kar'a ve maqlû'un kalî'a 9 muqâvemeti ile meşrûtdur. Ammâ kaçan makrû-ı kar'a ve maqlû-ı kalî'a⁹⁵ 10 muqâvemet itmeseler şumınla kim ya kendü nefislerinin 11 'umkına mündeffi' olalar nitekim ecsâm-ı leyyinede ya muharrik (7a) olalar nitekim ecsâm-ı raḥbada ya hareket vâki' olduğu cihetde⁹⁶ 2 ekleseler şavt hâdiş olmaz ve her kaçan kim beyne'l- makrû' 3 ve'l- kar' ve'l- maqlû' ve'l-kalî' muqâvemet ma-mütehaqqık⁹⁷ olsa 4 ara yirden hevâ kalkar hevâ-yı âhire mücâvere tokınur. Hevâ-yı âhir-i 5 mücâvir daḥı mücâvir-i âhire tokınur. Bu nev' sıkışmayıla 6 hevâ-yı mütekeyyif, bi-keyfiyyetü's-şavt sâmi'aya vâşıl 7 olur. Pes şol mâ'-ı râkide ya'ni durur suya⁹⁸ taş 8 birağulduğu vakit hâşıl olan temevvüce müşâbih 9 hevânun istidareti üzere temevvüci sebebiyle her taraftan 10 keyfiyyet-i hâdişe bi-zâtiha mesmû' olur. Ammâ hafâtet 11 ve cehâret ve hiddet ve şıkal daḥı keyfiyyât-ı mesmû'adandururlar. (7b) Lîkin bi-zâtiha mesmû' olmazlar belki teba'iyyet-i 2 şavtla mesmû' olurlar. Ammâ gâh olur ki şavt ba'zı 3 cânıbdan za'if işidilür. Bir 'illetden ötüri meşelâ şavt 4 vâşıl olacak cihete muḥalif yil

⁹⁰ ihtiyâr-ı tafşîl olındı: B / ihtiyâr olındı: Ü

⁹¹ mevzû'ı nağme: B / mevzû'-ı nağme: Ü

⁹² başiretiçün: B / başiret-i tam içün: Ü

⁹³ katı: B / katıca: Ü

⁹⁴ Bu ikisi ile: B / Bu ikisi bile: Ü

⁹⁵ makrû'-ı kar'a ve maqlû-ı kalî'a: B / makrû' maqlû': Ü

⁹⁶ hareket vâki' olduğu cihetde: Ü / hareket olduğu cihetine: B

⁹⁷ muqâvemet ma- mütehaqqık: B / muqâvemetün na- mütehaqqık: Ü

⁹⁸ ya'ni durur suya: B / Ü'de yok.

esmek gibi. Ve dahı ne miqdâr ki 5 qar‘ veya qalı‘ şiddetle mütehaqqıq ola ol kadar şavtda cehâret 6 ziyâde olur ve ne kadar ki leyyinetle⁹⁹ bulınsa ol kadar şavtda 7 hafâtet ziyâde olur ve gâh olur ki şiddet-i qar‘ sebeb-i 8 hıddet dahı olur ve leyyinet-i qar‘ sebeb-i şakıl¹⁰⁰ nitekim âlât-ı 9 zevât-ı nefh¹⁰¹ zâhirdür. Geldük şavt-ı lâbis¹⁰² ki aña 10 nağme dirler, hıddetine sebeb ammâ âlât-ı zevâtü’l- evtâr¹⁰³ da veterün 11 kaşırılığıdır ve inceligidür ve çekilmesidür. Esbâb-ı şıkal (8a) bunların ‘aksidür. Ammâ âlât-ı zevâtü’n- nefhde 2 âletün delüklerinin ve içinün tarlığıdır ve delükleri 3 minfağa ya’ni üfüricek yire yakın olmakdur ve şiddet-i 4 nefhdür. Esbâb-ı şıkal bunların ‘aksidür. Ammâ hulûk-ı insaniyede ya’ni sebeb-i hadde¹⁰⁴ 5 şiddet-i hevâdur ve dahı öyken kamışının tarlığıdır. Anuñcündür ki 6 kable’l- bulug oğlancukların âvâzları¹⁰⁵ tızce olur ve sebeb-i şıkal ‘aksidür ya’ni gine hevâdur ve öyken kamışının genligidür. Ve dahı¹⁰⁶ 7 beyân-ı tafsîl-i keyfiyet-i hudûş-ı nağme-i mine’l-alât ve gayrihim.¹⁰⁷ 8 Ammâ âlât-ı zevâtü’l- evtârda veter cess olındığı¹⁰⁸ 9 vakit ditreyüb hevâ ile kendü arasında kara‘at 10 hâşıl olmağla olur. Ammâ âlât-ı zevâtü’n- nefhde 11 hevâ katılığla âletün içinde devr idüb delüklerinden yol bulub şiddetle çıkmağla olur. (8b) Ammâ hulûk-ı insaniyyede kuvvet-i dâfi’a def-i taşra itdükde¹⁰⁹ yıl 2 şiddetle boğazın iç yüzine tokınub taşra çıkması ile hâşıl 3 olur.¹¹⁰ Anuñcündür kim¹¹¹ aheste teneffüs olınsa 4 şavt işidilmez. Geldük¹¹² nağme didüğümüz dahı

⁹⁹ leyyinetle: B / linetile: Ü

¹⁰⁰ leyyinet-i qar‘ sebeb-i şakıl: B / linet-i qar‘ şakıl: Ü

¹⁰¹ âlât-ı zevât-ı nefh: B / âlât-ı zevâtü’n- nafiğda

¹⁰² Geldük şavt-ı lâbis: B / Biz geldük şavt-ı lâbis: Ü

¹⁰³ âlât-ı zevâtü’l- evtâr: Ü / zevâtü’l- evtâr: B

¹⁰⁴ ya’ni sebeb-i hadde: Ü / B’de yok

¹⁰⁵ kable’l- bulug oğlancukların âvâzları: B / oğlancukların kable’l- bulug âvâzları: Ü

¹⁰⁶ ve sebeb-i şıkal ‘aksidür ya’ni gine hevâdur ve öyken kamışının genligidür ve dahı: Ü / B’de yok

¹⁰⁷ beyân-ı tafsîl-i keyfiyet-i hudûş-ı nağme-i mine’l-alât ve gayrihim.: B / beyân-ı tafsîl-i keyfiyet-i hudûş-ı nağme-i âlâtıda.: Ü

¹⁰⁸ cess olındığı: B / cessi olduğu: Ü

¹⁰⁹ def-i taşra itdükde: B / taşra defi’ itdüğü: Ü

¹¹⁰ çıkması ile hâşıl olur.: Ü / çıkması ile olur.: B

¹¹¹ kim: B / ki: Ü

¹¹² Geldük: B / ve dahı: Ü

şundan¹¹³ 5 hālî degüldür kim vâhid ola ya müte‘addid ola. Eger qar‘-ı 6 vâhid ile hâdiş olsa vâhid olur. Eger qar‘-ı 7 mükerrerle olsa müte‘addid olur. Nağme-i vâhideye nağme-i 8 basîte dirler egerçi ezmine-i mütecezziyede leysi¹¹⁴ cihetinden 9 inkisâma kâbil ise bu nağme-i basîte madam ki 10 ğayrıla tereküb gözlenmeye,¹¹⁵ ‘ilm-i müsikîde andan¹¹⁶ bahş 11 olunmaz zîrâ ki,¹¹⁷ te’sîrât-ı ‘acibenüñ ‘urûzına sebeb-i (9a) te’lîf ve terkîb olduğu ecilden, ehl-i müsikî¹¹⁸ ğayrıla inzimâmından 2 hâşıl olan mülâyemet ve tenâfüret¹¹⁹ cihetinden bahş iderler. 3 Faķat ammâ şol mülâyemet ve tenâfüret¹²⁰ kim hâlet-i infiradında 4 ‘arız olur, ol mültefetün ileyh degüldür. Belki mertebe-i 5 ‘ademde dutarlar. Lakin bu nağme-i müfred cemi‘-i te’lîfatdan 6 cüz’ olmağa şâlihdir. Ammâ eger nağme-i müte‘addid olsa bundan 7 hālî degüldür kim ta‘addüdi ve tekerrüri nağme-i vâhideyle ola¹²¹ ya 8 nağmeteyn ile ola¹²² ya nağâmâtla ola ve ‘alâ külli’t-teķâdiri 9 bundan hālî degüldür kim aralıkda hiddet ve şıķal birle tefâvüt 10 bulına ya bulunmaya eger bulunmayıcak olursa kendü tabaķasında 11 mükerrer olmuş olurlar¹²³ bu nev‘ nağâmâtdan daķı müsikîde bahş olunmaz. (9b) Zîrâ bunlaruñ ķatında şol te’sîr kim te’lîf, mine’l-muhtelifât¹²⁴dan 2 hâşıl olmaz¹²⁵ lezzâz-ı muhtelifeyi¹²⁵ ve hâlât-ı ‘acibeyi muķayyid¹²⁶ 3 olmaduğundan ötürî aña i’tibâr yokdur. Pes tabaķa-i vâhidde 4 tekrar olan nağmeler nağme-i vâhide hükümünde olurlar¹²⁷ 5 ve te’sîrleri daķı te’sîr-i vâhid gibi oldu. Bu nev‘-i te’lîfe 6

¹¹³ şundan: B / bundan: Ü

¹¹⁴ leysi: B / lebsi: Ü

¹¹⁵ gözlenmeye: B / uzlanmaya: Ü

¹¹⁶ andan: B / bundan: Ü

¹¹⁷ ki: B / buña: Ü

¹¹⁸ ehl-i müsikî: Ü / B’de yok

¹¹⁹ tenâfüret: B / münâferet: Ü

¹²⁰ tenâfüret: B / münâferet: Ü

¹²¹ ola: B / Ü’de yok.

¹²² ola: B / Ü’de yok.

¹²³ olmuş olurlar: B / olmuşdur: Ü

¹²⁴ mine’l- muhtelifât¹²⁴dan hâşıl olmaz: B / mine’l- muhtelifât¹²⁴dan nâşi olmaz: Ü

¹²⁵ muhtelifeyi: B / muhtelife: Ü

¹²⁶ hâlât-ı ‘acibeyi muķayyid: B / hâlât-ı ‘acibe-i müfîd: Ü

¹²⁷ olurlar: B / oldılar: Ü

ıstılahlarında cem'-i te'lîf dimezler ve eger 'ala¹²⁸ külli 7 't-tekâdirü'l-mezkûre, aralıkda hiddet ve şıkal birle 8 tefâvüt bulınsa görelüm ta'addüdi hemân ya'ni nağmeteyn-i mütekerrireteynle tekerrürde fi tabaka-i vâhıde birle¹²⁹ nağme-i vâhıde 9 ile ola ya olmaya eger ta'addüd hemân¹³⁰ nağme-i vâhıde ile olacağ olursa¹³¹ 10 ol vakit nağmeteyne bi haseb-i kaşru'l- veter ve tülühü mesâfet-i 11 eyniyye-i müstemil olduğına bina'en bu'ud ıtlâk iderler. Ve ol iki nağme ki ol mesâfetün iki cânibine vâkı' olur. Gerekse ortada dağı nağme vâkı' olsun ya olmasun vâkı' olmayan bu'ud-ı zi'l- küllün nağmeteyni gibi vâkı' ola. Bu'ud-ı zi'l- küll-i merreteyni ya şelâse-i merreteyn nağâmât gibi ve câyizdür ki bu'ud-ı zi'l- küll-i merreteynde ya şelâse-i merretdeki iki nağmeden artuğ mütehaqqıq olmya nitekim iki cânib cess olınsa ğayrına müfıd olınmasa¹³² (10a) ammâ bu'ud, haqqıkatde ol mesâfe-i mezkûredür kim nağmeteyn 2 arasında mütehaqqıqdır. Nitekim *Şâhib-i Edvâr, Edvâr*'ında 3 didi: "*Elbu'udu mecmû'un nağmeteyn-i muhtelifteyn-i bi'l-hiddeti ve's-şıkal*"¹³³ 4 ey miğdâr-ı mecmû'-ı nağmeteyn hâzıf-ı muzâf itdüğü fehm-i 5 müte'allime binâendür¹³⁴. Pes 'adem-i fehm-i murâddan¹³⁵ *Şâhib-i Edvâr*, 6 nağmeye bu'ud didi diyü olınan i'tirâz zâhirü'd- def' oldı ve¹³⁶ 7 eger ta'addüdi hemân nağme-i vâhıde ile olmasa belki nağmeteynle 8 veya nağâmâtla¹³⁷ ya'ni nağmeteyn-i ğayr-ı mükerreteyn ya nağâmât-ı ğayr-ı mütekerrire fi tabakatin vâhıdetin birle ola dağı¹³⁸ olsa ol vakıt

¹²⁸ dimezler ve eger 'ala: B / Ü'de yok.

¹²⁹ ya'ni nağmeteyn mütekerrireteynle tekerrürde fi tabaka-i vâhıde birle: Ü / B'de yok.

¹³⁰ te'addüd hemân: Ü / B'de yok.

¹³¹ olacağ olursa: B / olsa: Ü

¹³² Ve ol iki nağme ki ol mesâfetün iki cânibine vâkı' olur. Gerekse ortada dağı nağme vâkı' olsun ya olmasın vâkı' olmayan bu'ud-ı zi'l- küllün nağmeteyni gibi vâkı' ola. Bu'ud-ı zi'l- küll-i merreteyni ya şelâse-i merreteyn nağâmât gibi ve câyizdür ki bu'ud-ı zi'l- küll-i merreteynde ya şelâse-i merretdeki iki nağmeden artuğ mütehaqqıq olmya nitekim iki cânib cess olınsa ğayrına müfıd olınmasa: Ü / B'de yok.

¹³³ buud tizlikte ve pestlikte değışik iki nağmenin arasınadaki mesafenin toplamıdır.

¹³⁴ binâendür: B / binâdur: Ü

¹³⁵ murâddan: B / muvaddan: Ü

¹³⁶ ve: Ü / B'de yok.

¹³⁷ veya nağâmâtla: B / ya nağmetile: Ü

¹³⁸ ya'ni nağmeteyn-i ğayr-ı mükerreteyn ya nağâmât-ı ğayr-ı mütekerrire fi tabakatin vâhıdetin birle ola dağı: Ü / B'de yok.

nağāmāt-ı müte‘addiye cem‘ dirler 9 ve cins dirler pes¹³⁹ eḳall mertebeyi taḥaḳḳuḳ cem‘ u cins mevḳūf 10 oldu. İki nağmenuñ taḥaḳḳuḳına ki bir bu‘udı müştemil ola yāḥūd¹⁴⁰ üç nağmenuñ taḥaḳḳuḳına ki iki bu‘udı müştemil oldu.¹⁴¹ 11 *Şāḥib-i Edvār, Şerefiyye*’sinde eydür: “*Elcem ‘ū cami‘atün nağāmin muḥtelifetin elḥiddetü ve’s-şıḳal cemi‘ cemā‘atu nağāmin*”¹⁴² didi. Bundan iştibah olunması iki cemā‘at yāḥūd nağām üçe ıtlak olunur. Ancak nağmeteyne cem‘ deñilmez zīrā cemā‘at yāḥūd nağām ki nağmenuñ cem‘idür. İkiye daḡı dirler. Mantıḳıyyūn ıştılāḥında nitekim düğāḥ ve ḥazzan müberkā‘ ikişer nağmedür faḳaṭ¹⁴³ (10b) “*ruttibet tertiben maḥdūden ey mā‘lumen sevā’un ‘araḫa lehu 2 ‘l-mulā‘imetu evlā*”¹⁴⁴ bu taḳdīrce laḥnla cem‘ ü cins arasında 3 ‘umūm ve ḥuşuş muṭlak oldu.¹⁴⁵ Zīrā ta‘rīf-i laḥn daḡı hemān 4 bu ta‘rifdür. Vaşf-ı mülāyemetle meşrūt olduḡı ḥālde nitekim 5 geçdi. Bil ki her cem‘ ve her cins içün ki nev‘-i eb‘ād 6 ḥāşıldur.¹⁴⁶ Mebadi-i ‘adediyye ve hendesiyye bilgil kim¹⁴⁷ bu iki nev‘ mebadiye 7 ‘ilm-i te’līfde ziyāde basiretiçün¹⁴⁸ ihtiyāc olınduḡı 8 mevzū‘ına terekḳūb ḥālinde ‘arız olan hey’ete 9 şūret-i mülāyime ya mekruha¹⁴⁹ cihetindendür. Zīrā 10 bu hey’et ve şūretüñ bu iki vaşıfla mevsuf 11 olduḡı, nağāmātuñ evtārı arasında bi-ḥasebi’t-tūl ve’l-ḳaşr¹⁵⁰ (11a) ḥāşıl olan niseb-i ‘adediyye¹⁵¹ sebebiyledür. Ve nağmenuñ ‘ilm-i mūsikīde 2 mevzū‘ olmasına daḡı¹⁵² sebeb, bu iki hey’etüñ

¹³⁹ pes: Ü / B’de yok.

¹⁴⁰ İki nağmenuñ taḥaḳḳuḳına ki bir bu‘udı müştemil ola yāḥūd: Ü / B’de yok.

¹⁴¹ müştemil oldu.: B / müştemil olalar: Ü

¹⁴² cem‘ tizlikte ve pestlikte deḡişik nağmeler topluluḡudur.

¹⁴³ cemi‘ cema‘atu nağāmin didi. Bundan iştibah olunması iki cema‘at yāḥūd nağām üçe ıtlak olunur. Ancak nağmeteyne cem‘ deñilmez zīrā cema‘at yāḥūd nağām ki nağmenuñ cem‘idür. İkiye daḡı dirler. Mantıḳıyyūn ıştılāḥında nitekim düğāḥ ve ḥazzan müberkā‘ ikişer nağmedür faḳaṭ: Ü / B’de yok.

¹⁴⁴ belirli düzen ile tertip edilmiş olup uyum olsa da olmasa da bilinmektedir.

¹⁴⁵ ḥuşuş oldu: B / ḥuşuş-ı muṭlak olur: Ü

¹⁴⁶ Bil ki her cem‘ ve her cins içün ki nev‘-i eb‘ād ḥāşıldur.: B / Ü’de yok.

¹⁴⁷ bilgil kim: Ü / B’de yok.

¹⁴⁸ ziyāde basiretiçün: B / Ü’de yok.

¹⁴⁹ mekruha: B / mekrube: Ü

¹⁵⁰ bi-ḥasebi’t-tūl ve’l-ḳaşr: B / bi-ḥasebi’t-tūli ve’l-ḳaşar: Ü

¹⁵¹ ḥāşıl olan niseb-i ‘adediyye: Ü / nisbet-i ‘adediyye: B

¹⁵² daḡı: Ü / B’de yok.

mülâyiminüñ 3 mergübiyyetidir. La gayr bilgil kim her cem' ve her¹⁵³ cins içün 4 iki nev' eb'âd hâsıldur. Bir nev', nağâmât arasına¹⁵⁴ 5 mütehallil olandur ve birisi dağı taraf-ı ekberi ile taraf-ı 6 aşğarı arasına girendür. Eger¹⁵⁵ bu iki nev' eb'âduñ ale'l-infirad 7 nağmeleri mülâyim olsalar cem' dağı mülâyim olur ve illâ cem'e 8 tenâfür 'ariz olur. Ammâ bu'ud¹⁵⁶ mülâyemeti şol vâkıtdur ki¹⁵⁷ 9 nağmeteyn-i muhtelifeteynün arasında müşâkele-i bi'l-kuvve sebebi ile 10 âşinâlık mütehaqqıq ola. Ammâ sebab-i mücânese ve müşâkele bi'l-kuvve 11 nisbet-i 'adediyye-i şerifenün taḥaqqıqdur. Eger bu'ud-ı nisbet, (11b) 'adediyye-i şerife-i müstemil olsa mülâyim-i mesmû' olur 2 ve illâ mütenâfir olur. Pes her bu'uduñ ve her cinsün elbetde 3 iki nihayet(i) olur. Bir nihayeti taraf-ı ḥiddetde¹⁵⁸ ve biri dağı taraf-ı şıkalde. 4 Nihayet-i 'ülâya ḥadd-ı aşğar ve ḥâşiye-i şugrâ dirler veterinün 5 kaşirliğine binâen¹⁵⁹ ve nihayet-i şâniye ḥadd-ı a'zam ve ḥâşiye-i 'uzmâ 6 dirler veterinün tavilligine binâen¹⁶⁰ eyle olsa her bu'uduñ ḥâşiyelerinün 7 mesâfet-i eczâ-yı veterden¹⁶¹ nısf gibi ve şülüş gibi bir miqdâr-ı mu'ayyeni 8 müstemil olur. Pes her cem'ün ve her cinsün kemâl-i temeyyüzi olmaz. İllâ 9 eb'âdınun kemâl-i temeyyüzi ile olur "*En-nisbetu kudru ahadi haddeyni 'inde'l-âḥar*" 10 ya'ni nisbet iki ḥaddün birinün ḥadd-ı aḥar¹⁶² katında ḳadrine dirler. Ḥudûd diyü 11 şol rûkûnlere dirler kim nisbet anların ortasında şâbit olur (12a) ve¹⁶³ eger ḥaddeyn-i 'adedeyn olsalar nisbete, nisbet-i 'adedi dirler. Eger ḥaddeyn-i 2 miqdâreyn-i mütecaniseyn olsalar nisbete, nisbet-i hendesi dirler. 3 [*En-nisbetu ahadi haddeyni 'inde'l-âḥira*] ya'ni nisbet diyü

¹⁵³ her: B / Ü'de yok.

¹⁵⁴ arasına: B / arasında: Ü

¹⁵⁵ Eger: Ü / B'de yok.

¹⁵⁶ bu'ud: B / bu'udun: Ü

¹⁵⁷ ki: B / Ü'de yok.

¹⁵⁸ taraf-ı ḥiddetde: B / taraf-ı ḥiddete: Ü

¹⁵⁹ binâen: B / bina: Ü

¹⁶⁰ binâen: B / bina: Ü

¹⁶¹ eczâ-yı veterden: B / eczâ-ı tamâm veterden: Ü

¹⁶² birinün ḥadd-ı aḥar: Ü / birinün aḥar: B

¹⁶³ ve: B / Ü'de yok.

iki haddün birinün 4 āhar katında kadrine dirler hudūd diyü şol rükünlere]¹⁶⁴ *Ve'l-münāsebetü 5 cem'u kadreyni ev ekşere e'ammü min enyeküne hunāke ihtilāfun fi'n-nisbeti evla*" 6 ya'ni münāsebet diyü iki kadrün cem'ine dirler gerekse nisbetde ihtilāf 7 olsun, gerekse olmasun. Ammā münāsebet keşirdür. Lîkin kudemā 8 katında müsta'mel ve meşhûr olan münāsebetler üç nev' üzerinedür. Pes nisbet dağı bu üç nev' üzerine mütenevvi' olur.¹⁶⁵ 9 Münāsebet-i 'adediyye ve hendesiyye ve te'lîfiyyedür. Münāsebet-i 'adediyye 10 oldır kim haddleri müsaviyyetü't- tefāzul,¹⁶⁶ muhtelifetü'n- niseb ola. Nitekim 11 vāhidle işnānla şelāseyile¹⁶⁷ erba'ayile dağı yukarı nazm-ı tabî'i üzere ne kadar i'tibār olınsa (12b) aralarında nisbet mütehallif¹⁶⁸ ve tefāzul müsavi'dür. Buña nisbet-i 2 tabî'i¹⁶⁹ dağı dirler. Ammā münāsebet-i hendesiyye aña dirler kim 3 bunun 'aksi ola. Ya'ni nisbet, müsavi ve tefāzul, 4 muhtelif ola. Vāhidle işnān erba'a arasında gibi buña münāsebet-i misahîyye dağı dirler.¹⁷⁰ 5 Ammā münāsebet-i te'lîfiyye oldır kim hadd-ı a'zamuñ 6 aşğara nisbeti¹⁷¹, nisbet-i ahadd-ı a'zamiyyenin¹⁷² a'zam üzerine fazlasınuñ ahadd-ı 7 aşğarınıñ¹⁷³ aşğar üzerine fazlasına nisbet(i) gibi ola. Mişâli 8 şelāseyile¹⁷⁴ erba'a sitte nisbetleri gibi ve dağı işneynle 9 şelāse sitte nisbetleri gibi. Buña münāsebet-i te'lîfiyye didükleri 10 gibi¹⁷⁵, zîrā ekşer¹⁷⁶ te'lîfât-ı mülâyeme bu münāsebet üzere 11 mütehaqqık olurlar. Biz¹⁷⁷ geldük nisbet beyânına: *Şāhib-i (13a) Edvār, Şerefiyye*'sinde eydür: "Her iki

¹⁶⁴ Bu bölüm ikinci defa yazılmıştır. Ü nüshasında da yoktur.

¹⁶⁵ Pes nisbet dağı bu üç nev' üzerine mütenevvi' olur: Ü / B'de yok.

¹⁶⁶ müsaviyyetü't- tefāzul: B / mütesaviyetü't- tefāzul: Ü

¹⁶⁷ şelāseyile: Ü / şülüş ile: B

¹⁶⁸ mütehallif: B / muhtelifdür: Ü (B nüshasında 'muhtelifdür' ibaresi sahh kaydıyla 'mütehallif'e çevrilmiştir).

¹⁶⁹ nisbet-i tabî'i: B / münāsebet-i tabî'iyye: Ü

¹⁷⁰ buña münāsebet-i misahîyye dağı dirler: Ü / B'de yok.

¹⁷¹ nisbeti: Ü / B'de yok.

¹⁷² nisbet-i ahadd-ı a'zamiyyenin: Ü / nisbet-i a'zamiyyenin: B

¹⁷³ fazlasınuñ ahadd-ı aşğarınıñ: Ü / fazlasınuñ aşğarınıñ: B

¹⁷⁴ mişâli şelāseyile: Ü / şülüşeyle: B

¹⁷⁵ gibi: B / Ü'de yok.

¹⁷⁶ ekşer: B / ekşeri: Ü

¹⁷⁷ biz: Ü / B'de yok.

'aded kim farz olunur. 2 Beynehuma müteḥakkık olan nisbet on iki nev'e munḥaşırdur. 3 Zīrā bir¹⁷⁸ ḥadd-ı a'zamuñ aşğara nisbet(i)¹⁷⁹ ya müsavâtdur. 4 Ya'ni mişildür veya¹⁸⁰ zı'fdur ya emşâldür ya ez'âfdur. 5 Bu dört nev'ün her birine ikişer nev' daḥı lâḥik 6 olur. Pes cümlesi on iki nev' olur mişl ve mişl-i cüz' ve mişl-i eczâ 7 ve zı'f¹⁸¹ ve zı'f-ı cüz' ve zı'f-ı eczâ ve emşâl ve 8 emşâl-i cüz' ve emşâl-i eczâ ve ez'âf ve ez'âf-ı 9 cüz' (ve) ez'âf-ı eczâ kaçan şelâse ḥavâşi-i 'uzmâsı 10 nazm -ı tabî'î üzere kıyâs olınsa dükeline mişâl olur. Meşelâ 11 şelâse, şelâsenüñ mişlidür. Erba', şelâsenüñ (13b) mişli ve cüz'idür.¹⁸² Ḥamse, mişl-i eczâsıdır. Sitte, 2 zı'fdur. Seb'a, zı'f-ı cüz'idür. Şemâniye, zı'f-ı 3 eczâsıdır. Tis'a, emşâlidür. 'Aşera, emşâl-i cüz'idür. Aḥada 4 'aşera, emşâl-i eczâsıdır. İsnâ 'aşera, ez'âfidur. 5 Şelâse 'aşera, ez'âf -ı cüz'idür. Erba'a 'aşera, ez'âf-ı eczâsıdır. 6 Bundan yukarı 'adedler şelâseye nisbet olınsa gerü hemân bunlara 7 râci' olur. Meşelâ ḥamse, 'aşera emşâldür. Sitte, 'aşera 8 emşâl-i cüz'dür. Şemâniye, 'aşera daḥı emşâldür. Aḥada ve 'işrûn¹⁸³ daḥı¹⁸⁴ 9 emşâldür. Yigirmi dört ve kırk sekiz ez'âf dururlar. 10 Pes her ez'âf emşâldür, her emşâl ez'âf degüldür.¹⁸⁵ 11 Zīrā ez'âf oldur kim tañşifile 'adedi mensüb-i ileyhe (14a) râci' ola. Emşâlde bu mâ'nâ meşrûṭ degüldür. Meşelâ 2 tokuz ve on biş ve on sekiz emşâl dururlar. Ya'ni şelâse-i ez'âf 3 degüller¹⁸⁶ ve yigirmi dört ve on iki ez'âf dururlar, emşâl degüller.¹⁸⁷ 4 Bu envâ'uñ her birinüñ tahtında eşnâf-ı ğayr-ı mütenâhiye 5 vardır. Bunlaruñ ba'zı şerîfdür ve ba'zı ḥasîsdür. Pes¹⁸⁸ bunlaruñ 6 ortasında eşref-i niseb, nisbet-i mişldür. Lîkin müntic 7 te'lîf-i elḥân degüldür. Ammâ

¹⁷⁸ bir: Ü / B'de yok.

¹⁷⁹ ḥadd-ı a'zamuñ aşğara nisbet(i): B / ḥadduñ bir ḥadde nisbeti: Ü

¹⁸⁰ mişildür veya: B / mişlidür ya: Ü

¹⁸¹ ve zı'f: B / Ü'de yok.

¹⁸² mişli ve cüz'idür: B / mişl-i cüz'idür: Ü

¹⁸³ aḥada ve 'işrûn: B / aḥadun ve 'işrûne: Ü

¹⁸⁴ daḥı: Ü / B'de yok.

¹⁸⁵ Pes her ez'âf emşâldür her emşâl ez'âf degüldür: Ü / B'de yok.

¹⁸⁶ Ya'ni şelâse-i ez'âf degüller: Ü / ez'âf degüller: B

¹⁸⁷ emşâl degüller: B / emşâl daḥı sâdık olur: Ü

¹⁸⁸ Pes: Ü / B'de yok.

te'lîf-i elhân muntic olan 8 nisbetlerde eşref-i niseb nisbet-i zı'fdur kim¹⁸⁹ vâhidle isnân 9 nisbeti gibi.¹⁹⁰ Zîrâ müstemi'ü'l- isnân zı'fu'l- vâhid 10 kazıyyesin istimâ' itdüğü vakıt mefhûmına şu'urî kim 11 kemâl nefsidür. Sür'atle vâkı' olması ecilden ona hey'et-i (14b) hayret-i fikret kim müstelzim-i elem-i rûhânîdür 'âriz olmaz. 2 Her bu'ud kim bu nisbeti müstemil olsa tarîk-i haşşa-i sem'adan 3 dağı mefhûm-ı kazıyyeye sür'at-i şu'ur sebebiyle hey'et-i 4 hayret-i fikriyye 'âriz olmaz dağı elem-i rûhânîyeden 5 halâş olur. Pes nağmeteyn gâyet-i mülâyemetle mesmû' olurlar. 6 Egerçi hıyn-ı istimâ'da şu'ura, şu'urî olmazsa 7 ammâ her kaçan kim felân 'aded felân 'adedün mişli ve 8 hamse-i esdasıdur denilse meşelâ müstemi'¹⁹¹ bu kazıyyenün mefhûmına 9 sür'at-ı intikâl idemedüğü ecilden hayret-i fikriyye sebebi ile 10 elem-i rûhânî 'âriz olur. Dağı nisbet-i şerîf olmaz.¹⁹² Pes her kaçan kim bir bu'ud bu nisbeti ya bunun 11 emsâlini müstemil olsa tarîk-i haşşa-i sem'den dağı (15a) hıyn-ı sem'de 'adem-i kemâl-i şu'uri ecilden hayret-i fikriyye sebebiyle¹⁹³ elem-i rûhânî 2 'âriz olur¹⁹⁴ dağı nağmeteyn mütenâfir işidilür ammâ nisbet-i zı'fdan 3 geçse nisbet-i şerîf nisbet-i mişldür ve nişfdur kim şelâşeyile¹⁹⁵ 4 işneyn nisbeti gibidür. Bu nisbet evvel-i merâtib nisbet-i mişl ü cüz'idür.¹⁹⁶ 5 Bunun şerefi bir mertebede ednâ olduğu eşşülüşe mişl ü nişfu'l- işneyn 6 kazıyyesi mesmû' olduğu vakıt mazmunına şu'urda 7 filcümle tevaşşufa ihtiyâcı sebebi iledür. Pes her bu'ud kim bu nisbeti 8 müstemil ola tarîk-i haşşa-i sem'den tevaşşuf-ı filcümle sebebi ile 9 ol kadar elem-i rûhânî 'âriz¹⁹⁷ olmaz kim mucib-i tenâfür ola pes 10 nağmeteyn-i mülâyim işideler lîkin¹⁹⁸ ol mertebede degül kim nisbeti zı'fdadır. 11 Zîrâ nisbet-i zı'fda bir mertebede mülâyemet vardur

¹⁸⁹ kim: Ü / B'de yok.

¹⁹⁰ isnân nisbeti gibi: B / isnân nisbetidür: Ü

¹⁹¹ müstemi': B / sâmi': Ü

¹⁹² dağı nisbet-i şerîf olmaz: Ü / B'de yok.

¹⁹³ hayret-i fikriyye sebebiyle: B / hayret sebebiyle: Ü

¹⁹⁴ elem-i rûhânî 'âriz olur: B / elem 'âriz olur.

¹⁹⁵ kim şelâşeyile: Ü / şülüşü ile: B

¹⁹⁶ nisbet-i mişl ü cüz'idür.: Ü / nisbet-i mişl: B

¹⁹⁷ 'âriz: B / hâşıl: Ü

¹⁹⁸ işideler lîkin: B / işidürligin: Ü

kim nağmeteyn (15b) birbirine nazîr ola¹⁹⁹ nite kim gelse gerek inşaallah te‘âlâ 2 ve dağı bundan aşağı nisbet, nisbet-i mişl ü şülüşdür²⁰⁰ kim 3 erba‘ıla şelâse nisbeti gibidür. Bunda dağı tevakkuf-ı fi‘l-cümle 4 muzırr olmadığı ecilden mülâyim işidilür. Bundan aşağı mişl-i 5 rub‘dur kim hamseyle erba‘ nisbeti gibidür. Bundan aşağı 6 mişl-i hamsdur. Sitteyle hams nisbetidür.²⁰¹ Bundan aşağı 7 mişl-i südüsdür. Andan aşağı mişl-i seb‘dür. Andan aşağı 8 mişl-i şümndur ve²⁰² andan aşağı mişl-i tis‘dur.²⁰³ İla gayrı nihaye gitdükce 9 tevakkuf ziyâde olduğu ecilden mülâyemet nâkış olur ve dağı 10 bilmek vâcibdür kim nisbet-i şelâsetü‘l-emşâl ve erba‘atü‘l- 11 emşâl ve hamsetü‘l-emşâl ve sittetü‘l-emşâl ve şemâniyetü‘l-emşâl (16a) ve nisbet-i mişleyn ve şülüşeyn bunlar dağı nisbet-i şerife dururlar. 2 Şelâsetü‘l-emşâl, evvel mertebe nisbet-i emşâldür. Erba‘atü‘l-emşâl, evvel mertebe nisbet-i ez‘âfdur ve hamsetü‘l- 3 emşâl ve sittetü‘l-emşâl merâtib-i emşâlden dururlar ve dağı nisbet-i 4 mişleyn ve şülüşeyn evvel mertebe nisbet-i zı‘f ve 5 eczâdur. Bundan ziyâde tafşîl-i nisbet ve münâsebet 6 bu evrâk-ı mücmeleye münâsib olmadığı ecilden bu kadar ile iktifâ’ olındı.²⁰⁴ 7 “*Haza ‘alâ mâ zekarahu şıkkâtu haza‘l-fenni fi kutubihim 8 vallahu a‘lemu hakîkatü‘l-hâl*”²⁰⁵

MAKÂLE-İ ‘ÛLÂ Takşim-i 9 desâtin ve mebahîş-i eb‘âd-ı mülâyeme beyânındadır. Desâtin, cem‘-i deste vü destân²⁰⁶ bilgil 10 kim kavm, evtârdan hâşıl olan nağâmâtdan 11 bahş itdiler. Sâyir mevâzi‘den nâşi olan nağmeleri (16b) aña kıyâs itdiler ta mübtedîlere âsân ola. Pes bilmek 2 vâcibdür kim her nağme kim eczâ’-ı veterden mesmû‘ olur 3 cemi‘si cüz’-i te‘lîf-i mülâyim olmağa şâlih degüldür. 4 Belki te‘lîf-i mülâyime cüz’ olanlar nağâmât-ı mahşûşalardur²⁰⁷ ki 5 mahâric-i

¹⁹⁹ nazîr ola: B / nazîr olurlar: Ü

²⁰⁰ nisbet, nisbet-i mişl ü şülüşdür: B / nisbet, mişl ü şülüşdür: Ü

²⁰¹ Bundan aşağı mişl-i hamsdur. Sitteyle hams nisbetidür.: B / Ü’de yok.

²⁰² ve: B / Ü’de yok.

²⁰³ mişl-i tis‘dur: Ü / tis‘dur: B

²⁰⁴ bu kadar ile iktifâ’ olındı: Ü / iktifâ’ olındı: B

²⁰⁵ bu sanatta güvenilir kişilerin kitaplarında zikrettiği şeylerdir. Halin hakikatini en doğru Allah bilir.

²⁰⁶ Desâtin, cem‘-i deste ve destân: Ü / B’de yok.

²⁰⁷ nağâmât-ı mahşûşalardur: B / nağâmât-ı mahşûşadururlar: Ü

mu‘ayyeneden mesmū‘ olurlar ki²⁰⁸ ol maḥārici 6 kavm takṣīmile ta‘yīn itmişlerdür. Pes ‘adāt-ı 7 kavm şöyle cāri olmuşdur ki veterūn cānib-i enf 8 nihayetinden ḥāşıl olan nağmeye ki (*)²⁰⁹ mutlak-ı 9 veter nağmesidür. Evvelā mesmū‘ olduğu ecilden 10 nağme-i elif²¹⁰ diyü ad virdiler. Cānib-i muştūn nihayet(i) kim 11 cüz’-i rākibdür. Andan mim ile ta‘yīn²¹¹ itdiler pes (17a) veter-i elif ve mimi²¹² tanşif itdiler. Nokta-ı muntaşifaya 2 ye ḥa ‘alāmet kodılar ba‘dehū tamām-ı veteri teşlīş itdiler 3 taraf-ı şıkalde²¹³ kısım-ı evvelinūn nihayetine ye elif ‘alāmet kodılar 4 ba‘dehū tamām-ı veteri terbi‘ itdiler. Taraf-ı şıkalden kısım-ı 5 evvelinūn āḥirine²¹⁴ ḥa ‘alāmet kodılar²¹⁵ ba‘dehū mābeyn-i ha mimi terbi‘ 6 itdiler. Kısım-ı evvelinūn āḥirine ye he vaz‘ itdiler ba‘dehū 7 tamām-ı veteri tokuz baḥş itdiler. Taraf-ı şıkalden kısım-ı 8 evvelinūn āḥirine dal vaz‘ itdiler ba‘dehū tis‘a eşkal-i 9 dal mime ze ‘alāmet kodılar ba‘dehū şümn-i he ve mim(i) he ve mim 10 üzerine ziyāde itdiler. Nihayet(ine) he ‘alāmet kodılar 11 ba‘dehū şümn-i he mimi he mim üzerine ziyāde itdiler. Nihayetine (17b) be vaz‘ itdiler ba‘dehū be ve mimūn rub’-ı eşkalinūn 2 āḥirine tı ‘alāmet kodılar ba‘dehū tı mimūn rub’-ı eşkalinūn 3 āḥirine²¹⁶ ye vav ‘alāmet kodılar ba‘dehū ye vav mimūn nışfı 4 miqdārın kendü üzerine ziyāde itdiler. Nihayetine 5 vav ‘alāmet kodılar ba‘dehū şümn-i vav ve mimi kendü nefsi üzerine 6 ziyāde itdiler. Nihayetine cim²¹⁷ vaz‘ itdiler ba‘dehū cim²¹⁸ mimūn 7 rub’unuñ nihayetine ye vaz‘ itdiler ba‘dehū ye mimūn 8 rub’unuñ nihayetine ye ze ‘alāmet kodılar ba‘dehū vav mimūn 9 rub’-ı eşkalinūn nihayetine ye cim²¹⁹ ‘alāmet kodılar 10 ba‘dehū şülüs-i eşkal²²⁰ dal

²⁰⁸ ki: B / Ü’de yok.

²⁰⁹ Konya nushasında (2a) buradan başlıyor

²¹⁰ nağme-i elif: B / nağmesine elif : K

²¹¹ ta‘yīn: B / ta‘bir: Ü, K

²¹² veter-i elif ve mimi: B / veter-i elif mimi: Ü

²¹³ taraf-ı şıkalde: B / taraf-ı şıkalden: Ü

²¹⁴ kısım-ı evvelinūn āḥirine: Ü / kısım-ı evveline: B

²¹⁵ ‘alāmet kodılar: B / vaz‘ itdiler: Ü, K

²¹⁶ āḥirine: B / nihayetine : Ü

²¹⁷ cim: B / ha: Ü

²¹⁸ cim: B / ha: Ü

²¹⁹ nihayetine ye cim: B / āḥirine ye he : Ü

²²⁰ eşkal: B / Ü’de yok.

mimüñ nihayetine ye dal ‘alâmet 11 qodılar ba‘dehü şülüş-i eşkal ze mime ye be vaz’ itdiler. (18a) Pes bu taḥşışâtıdan ta‘bîr için maḥâric-i maḥşûşaya 2 esâmi ḥâşıl oldu. Bu maḥârice ehl-i ‘amel ba‘zı 3 âletlerde desâtîn bağladılar. “*Kale Şâhibü’l-Edvâru: 4 Ed-desâtînü hiye ‘alâmâtun tûza‘u ‘alâ seva‘idü alâti 5 zevâtü’l-evtâr leyüstedille biha ‘alâ maḥârici’n-nagami*” 6 ya‘ni destânlar şol ‘alâmetlerdür kim âlât-ı zevâtü’l- 7 evtârüñ qollarına bağlanur²²¹ nağâmât-ı medâr-ı elḥândan 8 her nağme eczâ-yı veterden qangı cüz‘den mesmü‘ olınduğına 9 delâlet olına. Zamânımızuñ ‘amele-i elḥân(ı) bu destânlaruñ 10 ba‘zına²²² perde dirler ve ba‘zına²²³ girift dirler. Pes maḥâric-i 11 mu‘ayyene-i mezkûreden ḥâşıl olan nağâmât on yidi nağme oldu.²²⁴ (18b) mecmû‘-ı cem‘ü-ı mülâyemeyi bu on yidi nağme medârdur. 2 Ba‘dehü nısf-ı şâni²²⁵ veteri ki mâbeyn-i ye he mimdür. Nısf-ı evvel gibi²²⁶ taşnîf 3 itdiler nokta-i muntaşıfaya²²⁷ lam he vaz’ itdiler. Ba‘dehü rub‘-ı aḥadd-ı 4 veteri²²⁸ ki mâbeyn-i lam he mimdür. Gine taşnîf itdiler. Nokta-i 5 muntaşıfa nun be yazdılar. Ba‘dehü rub‘-ı veter ki mâbeyn-i ye ha lam he’dür. 6 Daḥı şümni veter ki mâbeyn-i lam he nun be’dür. Nısf-ı evvel gibi 7 taqsim itdiler. İki kere on yidi nağme daḥı ḥâşıl oldu. 8 Ammâ şümni aḥad-ı veter kim mâbeyn-i nun be mim’dür. Ekser eczâsından 9 ḡayet qaşırılığine binâen ihtizâza kâbil olmaduğı ecilden 10 nağâmât mesmü‘ olmazlar ve ba‘zından mesmü‘ olurlar. 11 Lâkin mütenâfir bundan ötüri miqdâr-ı şümni aḥadd-ı taqsim²²⁹ itmediler. (19a) Pes nağâmât-ı medâr-ı elḥân on yidi nağme oldu ki veter-i 2 vâhidde üç miqdârda bulındı bir miqdâr nısfda 3 ve bir daḥı miqdâr²³⁰ rub‘da ve bir daḥı miqdâr²³¹ şümnde. Nısfda 4 bulınana şıkal dirler ya‘ni bemm dirler. Rub‘da

²²¹ bağlanur: B / konılır ta : Ü

²²² ba‘zına: B / ba‘zısına: Ü

²²³ ba‘zına: B / ba‘zısına: Ü

²²⁴ oldu: B / oldılar: Ü

²²⁵ nısf-ı şâni: B / nısf-ı şâniye: Ü

²²⁶ Nısf-ı evvel gibi: Ü / B’de yok.

²²⁷ muntaşıfaya: B / muntaşıfa: Ü

²²⁸ rub‘-ı aḥadd-ı veteri: Ü / rub‘-ı veteri: B

²²⁹ miqdâr-ı şümni aḥadd-ı taqsim: Ü / miqdâr-ı şümni taqsim: B

²³⁰ bir daḥı miqdâr: Ü / bir miqdâr: B

²³¹ ve bir daḥı miqdâr: B / bir miqdâr daḥı: Ü

bulınana havâdd dirler, 5 ya'ni tîzler. Şümnde bulınana havâdd-ı havâd dirler, ya'ni 6 tîzlerüñ tîzleri dirler.²³² Hiddet ve şıkal umûr-ı nisbi olduğı 7 ecilden eczâ-yı havâddan her bir cüz', eczâ-yı şıkallerden²³³ 8 her bir cüz'e ale't-tertib nazîr olurlar tîzlikle ve eczâ-yı 9 havâdd-ı havâddan her bir cüz'e gine ale't-tertib nazîr olurlar 10 bemlikle 'alâ haza'l-mişâl

Havâdd-ı havâd nun be

şıkal

Ye Ye Kef Kef Kef Kef Kef Kef Kef Kef Kef Kef Kef lam Lam Lam Lam Lam
ha tı elif be cim dal he vav ze ha tı elif be cim dal

(19b)

havâd

Elif Be Cim Dal He Vav Ze Ha Tı Ye Ye Ye Ye Ye Ye Ye Ye
elif be cim dal he vav ze

şıkal

3 ve dahı²³⁴ bilmek gerekdür kim her veterden mesmû' olan nağâmât birbirine keyfiyetde 4 nazîr olub te'lîfât-ı lahniyyede makâmına kayım olmaz²³⁵ illâ dört nağme olur²³⁶ 5 bir nağme-i mutlak-ı veter bir dahı nağme-i nısf ve²³⁷ bir dahı nağme-i rub' ve bir dahı 6 nağme-i şümñ. Zîrâ bir nağme bir nağmeye hiddetde ya şıkalde nazîr olmak mevķûfdur. 7 Nağmeteyn arasında eşref-i nisbün tahakkukına ki nisbet 8 zı'fdur ki tanşîfden hâşıl olur. Pes mahâric- i erba'adan 9 gayrı yirlerden mesmû' olan nağâmât arasında bu nisbet ma'dûm 10 olduğı ecilden birbirine nazîr olmak bunlara mahşûş oldu. Ammâ²³⁸ eşref-i 11 nisbün nağme-i mutlakla munaşşafa²³⁹ arasında tahakkuku ezhârdur. (20a) Tenbîh(e) ihtiyâc yok ammâ nağme-i nışfla rub' ve rub'la

²³² dirler: B / Ü'de yok.

²³³ şıkallerden: B / şıkalden: Ü

²³⁴ ve dahı: Ü / B'de yok.

²³⁵ olmaz: B / olmazlar: Ü

²³⁶ olur: B / olurlar: Ü

²³⁷ ve: B / Ü'de yok.

²³⁸ ammâ: Ü / B'de yok.

²³⁹ munaşşafa: B / nağme-i muntaşşafa: Ü

şümñ 2 arasında taḥakkuku anuñçündür kim²⁴⁰ rub‘ daḥı nısf-ı nışfdur. 3 Nısf aña nisbet, külldür. Şümñ daḥı nısf-ı rub‘dur. Rub‘ aña göre 4 küll’dür. Pes bunlarda daḥı tañşif sebebi ile nisbet zı‘f 5 bulındı. Pes eczâ-ı şıkal ve ḥavâd²⁴¹ ve ḥavâd-ı ḥavâddan her nağme kim ḥiddetle 6 ya şıkalde nağme-i uḥrâya nazîr olur. Elbetde nisbet zı‘fi müştemil 7 olduğı ecilden²⁴² olur. La ğayr bu aḥvâl-i sâbıkadan bize mâ‘lum oldu ki 8 evtârdan ḥâşıl olan nağâmât kim anuñla intifâ‘ olına taraf-ı 9 ḥiddetde nihayeti nağme-i şümndür ki taraf-ı aḥad zı‘l- küllü selâse 10 merretdür ve taraf-ı şıkalde nihayeti nağme-i muṭlaḥdur ki bu bu‘uduñ 11 taraf-ı şıkalde nihayetidür. Ammâ ḥulûk-ı insâniden²⁴³ mesmû‘ olanuñ (20b) ḥâli kaçan cânib-i şıkalde evvel mesmû‘²⁴⁴ olan nağmeden cânib-i 2 enf ḥiddete²⁴⁵ ḳasd olınsa âsânlığıla nazîrinuñ nazîrine 3 irişilür ki taraf-ı aḥadd²⁴⁶ zı‘l- küll-i merreteyndür ki terbi‘den ḥâşıl 4 olur. Andan yukaru intikâl olınduğça meşakkatıla intikâl 5 olınur. Lîkin nağme-i rub‘uñ nazîrine - ki nağme-i şümndür- irişilmez illâ 6 nedretile. Ammâ nağme şümnuñ nazîrine irişmek bi-ḥasebi‘l- ḥalka muḥâldür.²⁴⁷ 7 Meger âlâtta muḥâl²⁴⁸ olmaya. Nitekim *Şâhib-i Edvâr*, *Şerefiyye*’sinde 8 naklen ‘ani’ş- Şeyḥ didi kim: *İbn-i Aḥraş*²⁴⁹ bir âlet te’lîf itdüği, 9 aña şahrûz²⁵⁰ diyü ad virdi. Anda aḥadd-ı nağme, nağme-i 10 şümnuñ aḥaddıydı ki nağme-i elifuñ ḥaddinuñ ḥaddinuñ 11 ḥaddinuñ ḥaddi olur. Ḥesâbda nağme-i sin tı vâkı‘ (21a) olur. İlla bu ḳadar vardur kim cânib-i ḥiddete²⁵¹ intikâlde 2 ifrat-ı i‘tidâlden ḥurûc müstelzimdür. Bundan 3 ötüridür kim *Şâhib-i Edvâr*, eb‘âd-ı ‘uzmânuñ 4 beyânında zı‘l- küll-i merreteyne iḳtişâr eyledi. Ammâ medâr-ı 5 elḥânuñ

²⁴⁰ kim: Ü / B’de yok.

²⁴¹ Pes eczâ-ı şıkal ve ḥavâd: Ü / Eczâ-ı şıkal ḥavâd: B

²⁴² olduğı ecilden: B / olduğından ötür: Ü

²⁴³ ḥulûk-ı insâniden: B / ḥulûk-ı insâniyeden: Ü

²⁴⁴ evvel mesmû‘ : B / evvelden mesmû‘: Ü

²⁴⁵ cânib-i enf ḥiddete : B / cânib-i ḥiddete intikâl : Ü

²⁴⁶ irişilür ki taraf-ı aḥadd: Ü / irişilür ki aḥadd: B

²⁴⁷ irişmek bi-ḥasebi‘l- ḥalka muḥâldür: B / bi-ḥasebi‘l-ḥalka irişmek mahâldür: Ü

²⁴⁸ muḥâl: B / mahâl : Ü

²⁴⁹ İbn-i Aḥraş: B / İbn-i Aḥvaş : Ü

²⁵⁰ doğrusu “şahrûd” olmalıdır.

²⁵¹ ḥiddete : Ü / ḥiddetde: B

on yidiye inhişârında ba'zılar şöyle demişler kim 6 elif ki evvelâ²⁵² mesmû' olan nağâmuñ²⁵³ adıdır. Ehl-i hendese 7 katında miqdârı²⁵⁴ dört noktadan mürekkebdür. Pes bu²⁵⁵ elifi kendü 8 nefesine darb itdiler. On altı nokta hâşıl oldu. 9 Bir nokta dağı tamâm-ı elf için i'tibâr itdiler. On yidi 10 nokta hâşıl oldu. Bu on yidi nokta-ı eczâ, 11 miqdâr-ı nısf-ı vetere taķsim itdiler. On yidi maħrec hâşıl oldu. (21b) Pes bu on yidi maħrecden on yidi nağme mesmû' oldu. 2 On sekizinci keyfiyetde 'ayn-ı evvel vâķi' oldu. Nitekim 3 geçdi lîkin bu tevcîh, tevcîh-i zâhirîdür.²⁵⁶ Haşr-ı 'aklî-i 4 müfîd degüldür.²⁵⁷ Nitekim taķsim-i veter müfîd olmaz. Pes haşr,²⁵⁸ haşr-ı 5 istikrâ'î oldu zîrâ henüz bu fenn tedvîn olmadan 6 bu medrârât mütehaķķık idilir. Nitekim nisbet-i zî'fuñ nazariyyata 7 sebep olması ve dağı sâyir esbâb, mülâyemet ve mütenâferet²⁵⁹ 8 esbâbı olmaları zâhir dururlar "*Yef'alallahu mâ yeşâ' biķudretihi*"²⁶⁰ 9 ve dağı bilmek gerekdür kim nağâmât-ı medâr-ı elhândan dört 10 nağmeye²⁶¹ ekşer hâlde mevcûd oldukları ecilden 11 şevâbit dirler. Biri nağme-i elif, biri nağme-i ha, biri nağme-i ye he,²⁶² (22a) biri nağme-i ye ha ki buña vustâ-yı müştereke dağı²⁶³ dirler. Kalanına 2 mütebeddilât dirler "*vallahu a'lamu bi's-şavâb.*"²⁶⁴ *Mebâhis-i Eb'âd*²⁶⁵ 3 Bilgil kim envâ'-ı eb'âd-ı mülâyeme²⁶⁶ keşirdür. Ammâ 'inde'l-ķudemâ meşhûr ve müsta'mel²⁶⁷ 4 olanları toķuz nev'dür. Müteahħirîn bu toķuzdan ğayrı biş nev' 5 dağı isti'mâl itdiler. Pes cümle eb'âd-ı mülâyeme-i müsta'mele, 6 zamânımızda on dört

²⁵² evvelâ : B / evvelen: Ü

²⁵³ nağâmuñ: B / nağmenuñ: Ü

²⁵⁴ miqdârı: Ü / B'de yok.

²⁵⁵ bu: B / aşıl: Ü

²⁵⁶ tevcîh-i zâhirîdür: B / sıhhat-ı farz olunduğı taķdirce dağı zâhiri olur. : Ü

²⁵⁷ müfîd degüldür: B / müfîd olmaz: Ü

²⁵⁸ haşr: Ü / B'de yok.

²⁵⁹ mütenâferet: B / münâferet : Ü

²⁶⁰ Allah kudretiyle dilediğı şeyi yapar.

²⁶¹ nağmeye: B / nağme: Ü

²⁶² nağme-i ye he: B / nağme-i ye dal: Ü

²⁶³ dağı: B / Ü'de yok.

²⁶⁴ Allah doğruyu en iyi bilendir.

²⁶⁵ "*vallahu a'lamu bi's-şavâb.*" Mebâhis-i Eb'âd: B / "*vallahu a'lem*". Mebâhise'l-Eb'âd: Ü

²⁶⁶ envâ'-ı eb'âd-ı mülâyeme: Ü / eb'âd-ı mülâyeme: B

²⁶⁷ meşhûr ve müsta'mel: B / müsta'mel ve meşhûr: Ü

nev' oldı.²⁶⁸ Evvelki²⁶⁹ bu'ud-ı baqiyyedür. Bu şol 7 bu'uddur kim nağme-i hadd-i²⁷⁰ ekber, nağme-i hadd-ı aşgarınuñ mişli dahı 8 on toköz cüz'inden bir cüz' ola. Bu nisbet meşelâ 9 'işrinüñ tis'a 'aşeraya nisbeti gibidür²⁷¹ ve yüzüñ 10 toksan bişe nisbeti gibi.²⁷² Pes bu bu'ud medâr-ı elhândan 11 her nağmenüñ yanındağıyla aralığı olur eyle olsa (22b) nisbeti:

Elif	Be	Be	Vav	Be	Be	Ha	Vav	Ha	Be	Dal	Vav	Dal	Be
	elif				elif				elif				elif

bu nisbet 2 olurlar. Bundan yukaru bu kıyâs üzere²⁷³ gitdükce bu nisbet²⁷⁴ bulunur. 3 Her kaçan bu'ud-ı zi'l- erba'dan zi'f-ı tanîni tarh olınsa 4 tamâm-ı bu'uduñ huşûline fazla ve baķı bu bu'ud kalduğı ecilden 5 buña bu'ud-ı baqiyye ve²⁷⁵ bu'ud-ı fazla dirler. Kâsdü'l-ihtisâr²⁷⁶ 6 buña bu'ud-ı be dahı dirler. Bu bu'ud fi-nefsihi mütenâfir 7 mesmû' olur. Anuñçündür kim kaçan bu bu'ud nisbeti üzere 8 bir nice nağâmât mesmû' olınsa²⁷⁷ mütenâfir olurlar. Ammâ kaçan 9 tanîniye yâhûd mücennebe koşılса imtizâc sebebi ile 10 mülâyemet 'arız olur ve dahı bilmek vâcibdür kim kaçan bu'uduñ 11 hâşiyelerinuñ veterleri arasında bi-hasebi't-tûl ve'l-kaşr²⁷⁸ (23a) nisbet-i 'adediyye mütehaqqıķ olsa mütecevvizen²⁷⁹ nağmeleri arasında 2 dahı mütehaqqıķ olur.²⁸⁰ Meşelâ nağme nağmenüñ mişli 3 ya mişl ü nişfi ya mişl ü şülüşüdür²⁸¹ dirler. Pes haķıķatde nisbet-i 'adediyye 4 makâdir-i evtâr arasında bulunur la ğayr ikincisi bu'ud-ı mücennebdür. 5 Bu şol bu'uddur kim nağme-i ekber

²⁶⁸ on dört nev'oldu: Ü / on dört oldı: B

²⁶⁹ Evvelki: B / Evvelkisi: Ü

²⁷⁰ metinde "hadd" kelimesine "ye" ilave edilmiş. Ancak kelime tamlama olarak okunmalıdır.

²⁷¹ 'işreynüñ tis'a 'aşeraya nisbeti gibidür: B / yigirmünüñ on toköz: Ü

²⁷² gibi: B / gibidür: Ü

²⁷³ üzere: B / üzerine: Ü

²⁷⁴ bu nisbet: Ü / B'de yok.

²⁷⁵ ve: B / Ü'de yok.

²⁷⁶ kâsdü'l-ihtisâr: B / kâsden li'l-ihtisâr : Ü

²⁷⁷ olınsa: B / olınsalar: Ü

²⁷⁸ bihasebi't-tûl ve'l-kaşr: B / bihasebi't-tavli ve'l-kaşri: Ü

²⁷⁹ mütecevvizen: B / tecavvizen: Ü

²⁸⁰ mütehaqqıķ olur.: B / mutaħaqqıķdur dirler.: Ü

²⁸¹ mişl ü nişfi ya mişl ü şülüşüdür: B / mişl-i nişfi ya mişl-i şülüşüdür: Ü

aşğarının mişli ve tis'u²⁸² ola. 6 'Aşeranın tis'aya nisbeti gibi ve yüzün toksana nisbeti gibi 7 pes bu²⁸³ bu'ud-ı medâr-ı elhândan her nağmeyle üçüncisi aralıdır. 8 Eyle olsa elifün cime ve benün dala ve cimün 9 heye²⁸⁴ nisbeti bu nisbetdür. Bundan yukarı gine 10 buncılayın i'tibâr olinsa bu nisbet üzere i'tibâr olurlar²⁸⁵ desâtin-i 11 seb'a-i meşhûre arasında bunun desâtinine, desâtin-i mücenneb²⁸⁶ didükleri (23b) ecilden buña bu'ud-ı mücenneb dirler.²⁸⁷ Bu(na) bu'ud-ı cim dağı dirler. Üçüncisi 2 bu'ud-ı tanînîdür. Bu şol bu'uddur kim nağme-i 'uzmâsı şugrâsının 3 mişli ve şümni ola tis'ayla şemâniye ortasında bulunan gibi 4 pes bu medâr-ı elhândan her nağmenün dördüncisi ile 5 aralıdır. Eyle olsa nisbet:

Elif Be Dal Vav Be Be He Vav Cim Be Vav Vav Dal Be ze
elif elif elif elif

6 ve gayr-ı zâlik bu nisbetdür. Zevk-i selim katında bu bu'uduñ 7 nağmeteyni tanîn-i zübâbe²⁸⁸ benzedüğinden ötürü buña 8 bu'ud-ı tanînî didiler. Buña bu'ud-ı tı dağı didiler. Bu üç 9 bu'uda eb'âd-ı şığâr-ı lahniyye dirler dördüncisi bu'ud-ı elif he' 10 dır. Bu şol bu'uddur kim hâşiye-i 'uzmâsı, nağmesi 11 şugrâsı nağmesinün mişl ü hamsı ola pes bu (24a) pes bu²⁸⁹ medâr-ı elhândan her nağmenün bişinciyle aralıdır. 2 Eyle olsa nisbeti:

Elif Be He Vav Be Be Vav Vav Cim Be Ze Vav Dal Be Ha
elif elif elif elif

3 ve gayr-ı zâlik bu nisbetdür. Buña bu'ud-ı he dağı dirler. 4 Bişinci bu'ud-ı elif vavdur. Bu şol bu'uddur kim nağme-i ekber ile 5 aşğarı arasında nisbet mişl-i

²⁸² mişli ve tis'u: B / mişli tus'ı: Ü

²⁸³ bu: Ü / B'de yok

²⁸⁴ heye: B / mime: Ü

²⁸⁵ üzere i'tibâr olurlar: Ü / üzere olurlar: B

²⁸⁶ desâtinine, desâtin-i mücenneb: B / destânına destân-ı mücenneb: Ü

²⁸⁷ dirler: B / didiler: Ü

²⁸⁸ tanîn-i zübâbe: B / tanînî âvâza-i zübâba sinege: Ü

²⁸⁹ pes bu: Yanlışlıkla iki defa yazılmış.

rub' ola pes bu medâr-ı 6 elhândan her nağmenüñ altıncısıyla aralığıdır. Eyle olsa 7 nisbet:

Elif Be elif Vav Vav Be Be elif Ze Vav Cim Be elif Ha

ve ğayr-ı zâlik bu nisbet durur. 8 Buña bu'ud-ı vav dağı dirler ki²⁹⁰ müteahhirin katında bu iki bu'ud dağı 9 eb'âd-ı şığâr-ı lahniyyedendür.²⁹¹ Pes bunların katında eb'âd-ı 10 şığâr-ı lahniyye biş oldu. Altıncısı bu'ud-ı zi'l- erba'dur. 11 Bu şol bu'uddur kim nağmeteyn arasında nisbet-i mişl ü şülüş (24b) ola pes bu medâr-ı elhândan her nağmenüñ sekizincisi ile aralığıdır. 2 Eyle olsa nisbet

Elif Be Ha Vav Be Be Tı Vav Cim Be Ye Vav Dal Be Ye
elif elif elif elif elif

3 ve ğayr-ı zâlik bu nisbetdürür. Ekşer hâlde dört 4 nağme müştemil olduğu ecilden²⁹² buña zi'l- erba' didiler.²⁹³ Ellezi 5 bi'l-erba' dağı dirler. Yidincisi zi'l- ħamsdur. Bu şol 6 bu'uddur kim nağmeteyn arasında nisbet-i mişl ü nişf ola. 7 Şülüşenüñ işneyne nisbeti gibi pes bu medâr-ı elhândan her nağmenüñ 8 on birincisi ile aralığıdır. Eyle olsa nisbet

Elif Be elif Ye elif Vav Be Be elif Ye be Vav Cim Be elif Ye cim

9 ve ğayr-ı zâlik bu nisbet durur. 10 Ekşer ahvâlde biş nağme müştemil olduğundan buña zi 11 'l- ħams dirler.²⁹⁴ Ellezi bi'l- ħams dağı didiler. Sekizincisi bu'ud-ı zi'l- külldür. (25a) Bu şol bu'uddur kim nağmeteyn arasında nisbet, nisbet-i 2 zi'f ya'ni ħâşiye-i 'uzmâsı, veter-i şuğrâsı, veterüñ zi'fi²⁹⁵ ola işneynele vâhid nisbeti gibi pes medâr-ı 3 elhândan her nağmenüñ on sekizincisiyle aralığıdır. 4 Eyle olsa nisbet:

²⁹⁰ Ki: B / Ü'de yok.

²⁹¹ lahniyyedendür: B / lahniyyeden durur.: Ü

²⁹² olduğu ecilden: B / olduğundan ötürü: Ü

²⁹³ didiler.: B / dirler: Ü

²⁹⁴ dirler: B / didiler: Ü

²⁹⁵ ya'ni ħâşiye-i 'uzmâsı veter-i şuğrâsı veterüñ zi'fi: Ü / B'de yok.

Elif Be Ye Vav Be Be Be ti Vav Cim Be Kef Vav Dal Be Kef
elif ha elif elif elif elif

5 ve gayr-ı zâlik bu nisbet durur. Cem'i nağâmât-ı şikâl(i) 6 müstemil olduğu ecilden buña²⁹⁶ zi'l- küll 7 dirler. Ellezi bi'l-küll dahı dirler. Tokuzuncısı bu'ud-ı zi'l- küll ve'l-erba'dur. Bu şol 8 bu'uddur kim nağmeteyn arasında nisbeti, nisbet-i mişleyn ve şülüseyndür.²⁹⁷ Evvelâ ya'ni hadd-ı a'zamı veter-i aşgarınıñ mişleyni ve şülüseyni kadar ola.²⁹⁸ 9 Sekizüñ üçe nisbeti gibi pes bu medâr-ı elhândan her nağmenüñ yigirmi 10 bişincisiyle aralığıdur. Eyle olsa nisbet

Elif Be Kef Vav Be Be Kef Vav Cim Be Kef Vav Dal Be Kef
elif he elif vav elif ze elif ha

11 ve gayr-ı zâlik bu nisbet durur. Onuncısı bu'ud-ı zi'l- küll ve'l- hamsdur.²⁹⁹ (25b) Bu şol bu'uddur kim nağmeteyn arasında nisbet ya'ni hadd-i 'ızâm veteri aşgar- ı veterünüñ³⁰⁰ şülüsetü'l-emşâl(i) ola. 2 Şülüsenüñ³⁰¹ vâhid(e) nisbet(i) gibi pes bu³⁰² medâr-ı elhândan her nağmenüñ 3 yigirmi sekizincisiyle aralığıdur. Eyle olsa nisbet

Elif Be Kef Vav Be Be Kef Vav Cim Be Lam Vav Dal Be Lam
elif ha elif ti elif elif elif

4 ve gayr-ı zâlik bu nisbetdür. On birincisi bu'ud-ı 5 zi'l- küll-i merreteyndür.³⁰³ Bu şol bu'uddur kim nağmeteyn arasında nisbet ya'ni hâşiye-i 'uzmâsı veteri, şugrâsı veterünüñ³⁰⁴ 6 erba'atü'l-emşâl(i) ola. Bu nisbet³⁰⁵ evvel-i mertebe-i nisbet-i ez'âfdur. 7 Dördüñ bire nisbet(i) gibi pes bu bu'ud³⁰⁶ medâr-ı elhândan her nağmenüñ 8 otuz bişincisi ile aralığıdur. Eyle olsa nisbet

²⁹⁶ buña: Ü / B'de yok.

²⁹⁷ nisbeti, nisbet-i mişleyn ve şülüseyndür: Ü / nisbeti, mişleyn ve şülüseyndür: B

²⁹⁸ Evvelâ ya'ni hadd-ı a'zamı veter-i aşgarınıñ mişleyni ve şülüseyni kadar ola: Ü / B'de yok.

²⁹⁹ bu nisbet durur. Onuncısı buud-ı zi'l- küll ve'l- hamsdur.: Ü / on üçüncüsü zi'l- küll ve'l- hamsdur: B

³⁰⁰ ya'ni hadd-i 'ızâm veteri aşgar-ı veterünüñ: Ü / B'de yok.

³⁰¹ Şülüsenüñ: B / selâsenüñ: Ü

³⁰² bu: B / Ü'de yok

³⁰³ bu'ud-ı zi'l- külli merreteyndür: Ü / zi'l- külli merreteyndür: B

³⁰⁴ ya'ni hâşiye-i 'uzmâsı veteri, şugrâsı veterünüñ: Ü / B'de yok.

³⁰⁵ Bu nisbet: Ü / B'de yok.

³⁰⁶ bu'ud: B / Ü'de yok.

Elif Be   Lam Vav Be Be   Lam Vav Cim Be   Lam Vav Dal Be   Lam
 elif he   elif vav   elif ze   elif ha

9 ve ğayr-ı zâlik bu nisbet durur. 10 kavm bu bu'uda havâdla³⁰⁷ şıkali müstemil olduğundan ötüri³⁰⁸ 11 cem'-i a'zam ve cem'-i kâmil-i bi'l-fi'l dirler. Nitekim zi'l- küll-i vâhîde (26a) ikisin bile müstemil olmadığı ecilden³⁰⁹ cem'-i kâmil-i bi'l-kuvve dirler. 2 On ikincisi bu'ud-ı zi'l- küll-i merreteyn ve'l-erba'dur. Bu şol 3 bu'uddur kim nağmeteyn arasında nisbet hamsetü'l-emşâl 4 ola. Bunda nazar var. Zîrâ hamsetü'l-emşâl degüldür. Bil ki bir bu'ud-ı baqiyye miqdârı ziyâdesi var. Hamsetü'l-emşâl hadd-ı a'zam-ı nağmesinüñ veterinüñ aşğar-ı nağmesi veteri üzerine. Korkud³¹⁰ bişüñ bire nisbeti gibi³¹¹ pes bu bu'ud³¹² her nağmenüñ kırk ikincisiyle³¹³ 5 aralığıdur. Eyle olsa nisbet:

Elif Be   Mim Vav Be Be   Mim Vav Cim Be   Mim Vav Dal Be   Mim
 elif be   elif cim   elif dal   elif he

6 bu nisbetdür.³¹⁴ On üçüncisi³¹⁵ bu'ud-ı zi'l- küll-i merreteyn 7 ve'l-hamsdur. Bu şol bu'uddur kim nağmeteyn arasında nisbet sittetü 8 'l-emşâl ola altınuñ bire nisbeti gibi³¹⁶ pes bu medâr-ı elhândan 9 her nağmenüñ kırk bişincisi ile aralığıdur. Eyle olsa nisbet: 10

Elif Be   Mim Vav Be Be   Mim Vav Ha Be   Mim Vav Dal Be   Mim
 elif he   elif vav   elif ze   elif ha

³⁰⁷ havâdla: B / mecmû'-ı havâddile: Ü

³⁰⁸ olduğundan ötüri: B / olduğu ecilden: Ü

³⁰⁹ olmadığı ecilden: B / olmadığından ötüri: Ü

³¹⁰ Bunda nazar var. Zîrâ hamsetü'l-emşâl degüldür. Bil ki bir bu'ud-ı baqiyye miqdârı ziyâdesi var hamsetü'l-emşâl hadd-ı a'zam-ı nağmesinüñ veterinüñ aşğar-ı nağmesi veteri üzerine. Korkud: Ü / B'de yok.

³¹¹ bişüñ bire nisbeti gibi: B / Ü'de yok

³¹² bu'ud: B / Ü'de yok.

³¹³ kırk ikincisiyle: B / kırkıncısıyla: Ü

³¹⁴ bu nisbetdür: B / nisbetdür.

³¹⁵ On üçüncisi: B / onıncısı: Ü

³¹⁶ altınuñ bire nisbeti gibi: B / Ü'de yok.

ve ğayr-ı zâlik bu nisbetile³¹⁷ durur. 11 Ve on dördincisi bu‘ud-ı zi‘l- küll-i şülüş-i merret.³¹⁸ Bu şol bu‘uddur kim (26b) nağme-i ekberi, - Bu geçen mebâhiş ziyâde mâ‘lum olmağıcün şu şekl baş olındı. Ta buña im‘an nazarıla tafşîl-i mâ-sâbıka-i tamâm-ı vukûf hâşıl ola.³¹⁹

---

³¹⁷ nisbetile: B / nisbet: Ü

³¹⁸ şülüş-i merret: B / şelâse-i merretdürür.: Ü

³¹⁹ Bu geçen mebâhiş ziyâde mâ‘lum olmağıcün şu şekl baş olındı. Ta buña im‘an nazarıla tafşîl-i mâ-sâbıka-i tamâm-ı vukûf hâşıl ola: Ü / B’de yok.

Aşğarınun şemānīyetü'l emşāl(i) ola bu³²⁰ elifle nağme-i nun be 2 aralığıdır. 'Alā haza'l- misāl şekl-i eb'ād yazılmaq gerek 3 ve³²¹ dağı bilgil kim cem'i eb'ād üç nev' üzerinedür. Eb'ād-ı 4 şığārdur, eb'ād-ı evsātdur, eb'ād-ı 'ızāmdur. Eb'ād-ı 'ızām, 5 eb'ād-ı evsātdan mürekkebe olur. Eb'ād-ı evsāt, şığārdan 6 mürekkebe olur. Şığār dağı³²² aşğar-ı eb'āddan mürekkebe olur. Pes aşğar-ı 7 eb'ād, ki³²³ bu'ud-ı baqiyyedür. Zı'ından mücenneb hāşıl olur. Şülüsetü 8 'l-emşālinden³²⁴ taninī hāşıl olur. Erba'tü'l- emşālinden bu'ud-ı 9 elif he hāşıl olur. Hamsetü'l- emşālinden bu'ud-ı 1 elif vav hāşıl olur ve dağı 10 evsāt ki zı'l- erba'la zı'l- hamsdur. Şığārdan mürekkebe olur 11 ve dağı 'ızāmı ki zı'l- küllātdur. Evvel mertebesi bu'ud-ı zı'l- küll-i merredür. (27a) Mertebe-i evsātı bu'ud-ı zı'l- küll-i merreteyndür. Mertebe-i a'lası 2 bu'ud-ı zı'l- küll-i şülüş-i merredür.³²⁵ Pes bize vācib oldı kim zı'l- küll-i vāhidün 3 terekkeb(i)³²⁶ mā'lum olına. Bilgil kim bu'ud-ı zı'l- küll-i 4 vāhidün terekkebinde³²⁷ iki mezheb vardır. Biri budur kim zı'l- 5 erba' ile zı'l- hamsdan mürekkebe ola ve biri dağı budur kim iki 6 zı'l- erba' ile bir taniniden mürekkebe ola. Mezheb-i evvel üzerine 7 zı'l- erba' tabaka-i evvel-i 'ulā³²⁸ dirler ve³²⁹ zı'l hams tabaka-i şāni³³⁰ 8 dirler. Pes "zı'l- küll, tabakateynden mürekkebe olur"³³¹ dirler.³³² Mezheb-i şāni üzere zı'l- erba'-i evvele tabaka-i 'ulā dirler. 9 Zı'l- erba'-ı şāniye tabaka-ı şāni³³³ dirler. Taninīye fāşıla dirler. 10 Meşelā şunuñ gibi:

Elif . . . Dal . . . . . Ye elif . . . . . Ye ha

³²⁰ bu: B / pes bu'ud nağme-i: Ü

³²¹ 'Alā haza'l- misāl şekl-i eb'ād yazılmaq gerek ve: B / Ü'de yok.

³²² dağı: B / Ü'de yok.

³²³ ki: Ü / B'de yok.

³²⁴ şülüsetü'l-emşālinden: B / şelāsetü'l-emşālinden: Ü

³²⁵ şülüş-i merredür.: B / şelāse-i merredür: Ü

³²⁶ terekkeb(i): B / terkibi: Ü

³²⁷ bu'ud-ı zı'l- küll-i vāhidün terekkebinde: B / zı'l- küll-i vāhidün terekkebinde: Ü

³²⁸ tabaka-i evvel-i 'ulā: B / tabaka-i 'ulā: Ü

³²⁹ ve: B / Ü'de yok.

³³⁰ şāni: B / şāniye: Ü

³³¹ Pes zı'l- küll tabakateynden mürekkebe olur: B / tabakātından: Ü

³³² dirler: Ü / B'de yok.

³³³ şāni: B / şāniye: Ü

Kenârda vâki' olmuş 11 bu mezkûr ve bu dağı zikrolınsa gerek³³⁴ bu taqdîrce tabakateyn (27b) ve fâşıladan³³⁵ mürekkeb olur. Mezheb-i manşûr dağı budur. Zîrâ zi'l- hamsuñ 2 zi'l- erba' üzerine ziyâdeliği hemân bir bu'ud-ı tanîni olduğu 3 ecilden mezheb-i evvel dağı me'alde³³⁶ buña râci' olur. Eger fâşıla 4 eşkalde vâki' olsa zi'l- küllüne³³⁷ zi'l- küll-i munfaşılı'1- eşkal dirler. 5 Mişâl³³⁸ şunuñ gibi:

Elif . . . Dal . . . . . Ye elif . . . . . Ye ha

Eger fâşıla vasatda vâki' olsa zi'l- küll(e) 6 zi'l- küll-i munfaşılı'1- evsât dirler. Meşelâ³³⁹ şunuñ gibi:

Elif ha Ye elif Ye cim

7 Eger fâşıla aḥadda vâki' olsa aña zi'l- küll-i munfaşılı 8 '1-aḥad dirler. Mişâl şunuñ gibi:

Elif ha Ye he Ye cim

Ve dağı bilmek vâcibdür 9 kim bu üç nev' zi'l- küll-i eşkalde bulundu. Aḥad dağı i'tibâr 10 olıcağ bi-ḥasebi'd-ḍarb³⁴⁰ toḡuz nev' cem'-i kâmil-i a'zam ḥâşıl olur. 11 Meşelâ zi'l- küll-i munfaşılı'1-eşkalü'1-eşkal³⁴¹ me'a zi'l- küll-i aḥad (28a) munfaşılı'1-eşkal, munfaşılı'1-evsât, munfaşılı'1-aḥad 2 ve dağı zi'l- küll-i eşkal munfaşılı'1-evsât me'a zi'l- külli'1-aḥad 3 munfaşılı'1-eşkal munfaşılı'1-evsât munfaşılı'1-aḥad 4 ve dağı zi'l- küll-i eşkal munfaşılı'1 aḥad me'a zi'l- küll-i munfaşılı'1- aḥadu 5 '1-eşkal(i)³⁴² munfaşılı'1- evsât munfaşılı'1 aḥad adını³⁴³ tefekkürle 6 mâ'lûm olıñduğı ecilden şekl-i veterde mişâlleri terk 7 olındı ve dağı bilmek gerekdür kim³⁴⁴ her bu'ud-ı mülâyim iki nev' üzerinedür. 8 Biri budur kim

³³⁴ Meşelâ şunuñ gibi .... kenârda vâki' olmuş bu mezkûr ve bu dağı zikrolınsa gerek: B / Ü'de yok.

³³⁵ tabakateyn ve fâşıladan: B / tabakateynile bir fâşıladan: Ü

³³⁶ me'alde buña râci' olur: Ü / buña râci' olur mâlde: B

³³⁷ zi'l- küllüne: B / zi'l- külle Ü

³³⁸ mişâl: B / Ü'de yok.

³³⁹ Meşelâ: B / misâl: Ü

³⁴⁰ olıcağ bi- ḥasebi'd-ḍarb: B / olıncak bi- hasbi'l-ḍarb: Ü

³⁴¹ zi'l- küll-i munfaşılı'1-eşkalü'1-eşkal: B / zi'l- külli eşkal-i munfaşılı'1-eşkali: Ü

³⁴² zi'l- küll-i munfaşılı'1- aḥadu'1-eşkal(i): B / zi'l- külli aḥadd-i munfaşılı'1-askali : Ü

³⁴³ adını: B / ednâ: Ü

³⁴⁴ kim: Ü / B'de yok.

nağmeteyn gerekse tetālī üzerine³⁴⁵ gerekse ma'iiyet üzere³⁴⁶ 9 mesmū' olınsalar mülāyim olur.³⁴⁷ Biri daḥı budur kim ma'iiyetle 10 istimā' olınsalar mütenāfir olurlar. Ammā tetālīyle³⁴⁸ mesmū' olınsalar³⁴⁹ 11 mülāyim olurlar. Evvelkisi eb'ād-ı şülüşe-i laḥniyyeden ḡayrındadır.³⁵⁰ Şānisi (28b) eb'ād-ı şülüşe³⁵¹-i laḥniyededür. Ammā nev'-i evvelde ziyāde mülāyemeti³⁵² zī'l- küllātdur. 2 Bu³⁵³ nev'-i şāniyede³⁵⁴ ziyāde mülāyim-i ṭanīnīdür. Ammā geldük te'lif-i 3 mülāyim ḥāline. Bilmek gerekdür kim eb'ād-ı şıḡardan nice olursa, te'lif olınsa³⁵⁵ 4 mülāyemet ḥāşıl olmaz. Bil ki ḥıyn- ı te'lifde esbāb-ı tenāfürden 5 ihtirāz vācibdür. Esbāb- ı tenāfür *Şāhib-i Edvār, Edvār'ında*³⁵⁶ didüḡi 6 üzerine dört emirdür. Bir(i) taraf-ı aḥadd-ı zī'l- erba'dan tecāvüzde 7 olmakdur.³⁵⁷ Anuñçündür kim³⁵⁸ üç bu'ud-ı ṭanīnī yāḥūd dört 8 bu'ud-ı mücenneb bir biri ardınca getürüb te'lif eylemek³⁵⁹ tenāfüri 9 müstelzim olur. Zīrā nağme-i aḥadd-ı zī'l- erba'dan tecāvüz 10 lazım gelür ve biri daḥı eb'ād-ı şülüşe-i laḥniyye³⁶⁰ bir zī 11 'l- erba'da cem' olınmakdur ve bir daḥı taraf-ı aḥadd-ı bu'ud-ı be (29a) taraf-ı eşkal-ı bu'ud-ı cim olmakdur ve biri daḥı bir³⁶¹ bu'udda tetālī 2 eb'ād-ı bakāyādur. Likin bu esbāb³⁶² esbābiyyeti ekşerīdür 3 küllī degül.³⁶³ Eyle olsa ḡāḥ olur ki bu esbābuñ vucūd(ı) ḳatında 4 tenāfür bulunmaz diyü *Şāhib-i Edvār*'a olınan i'tirāz

³⁴⁵ Üzerine: B / üzere: Ü

³⁴⁶ üzere: B / üzere: Ü

³⁴⁷ olur: B / olurlar: Ü

³⁴⁸ ammā tetālīyle: Ü / tetālī üzere: B

³⁴⁹ olınsalar: B / olsalar: Ü

³⁵⁰ şülüşe-i laḥniyyeden ḡayrındadır.: B / şelāşe-i laḥniyyeden ḡayrındadır.: Ü

³⁵¹ şülüşe: B / şelāşe: Ü

³⁵² mülāyemeti: B / mülāyimi: Ü

³⁵³ bu: B / ve: Ü

³⁵⁴ şāniyede: B / şānide: Ü

³⁵⁵ te'lif olınsa: Ü / B'de yok.

³⁵⁶ Edvār'ında: B / Edvār'da: ü

³⁵⁷ tecavüzde olmakdur: B / tevacüz olınmak: Ü

³⁵⁸ kim: Ü / B'de yok.

³⁵⁹ te'lif eylemek: B / te'lif olınsa: Ü

³⁶⁰ eb'ād-ı şülüşe-i laḥniyye: B / eb'ād-ı şelāşe-i laḥniyye: Ü

³⁶¹ bir: B / Ü'de yok.

³⁶² esbāb: B / esbābın: Ü

³⁶³ degül: B / degüldür.: Ü

zâhirü 5 'd-def' oldu. Pes eger³⁶⁴ bu esbâbdan ihtirâz hâlinde tabâka-i evveli³⁶⁵ ki 6 iki mezheb üzerine bile³⁶⁶ aña zi'l- erba'a dirler. Eb'âd-ı şığâr-ı 7 lahnıyyeden terkîb olınsa yidi kısımdan artuk aksam-ı 8 mülâyeme bulınmaz üç³⁶⁷ takdîm-i bu'ud-ı tı'dan ve üçü dağı³⁶⁸ takdîm-i 9 bu'ud-ı cimden ve biri dağı takdîm-i bu'ud-ı be'den hâşıl 10 olur. Kısım-ı evvel be tı tı, nağâmâtehü ha ze dal elif, kısım-ı şâni tı be tı, nağâmâtehü 11 ha he dal elif, kısım-ı şâlis tı tı be, nağâmâtehü ha he be elif, kısım-ı râbi' (29b) cim cim tı, nağâmâtehü ha vav dal elif, kısım-ı hâmis tı cim cim, nağâmâtehü ha he cim elif, 2 kısım-ı sâdis cim tı cim, nağâmâtehü ha vav cim elif, kısım-ı sâbi', be cim cim cim nağâmâtehü 3 ha ze he cim elif. Bu kısmuñ nağâmât(ı) biş olduğu ecilden cins-i 4 musakqale ve³⁶⁹ cins-i müfred dirler. Bu aksamda ekşer nağme ki hâşeteyn 5 nağmeleridür. Tebeddülât-ı ecnâs zi'l- erba'la mübeddel olmadıkları 6 ecilden anlara sevâbit dirler. Qalanına mütebeddilât dirler.³⁷⁰ 7 Gine buncılayın tabâka-i şâniye ki aḥad-ı mezhebeyn üzerine 8 aña zi'l- ḥams dirler. Esbâb-ı tenâfürden ihtirâz hâlinde 9 te'lîf olınsa tokuz kısımdan artuk aksam-ı mülâyeme hâşıl olmaz. 10 Ammâ esbâb-ı mezkûreden ihtirâz olınmasa dört kısım-ı 11 mülâyim dağı taşarruf olunur. Pes cümlesi on üç kısım-ı mülâyim olur. (30a) Hâkezâ kısım-ı evvel 2 tı be tı tı nağâmâtehü yeha yehe yedal yeelif ha kısım-ı şâni tı tı be tı nağâmâtehü 3 yeha yehe yebe yeelif ha kısım-ı şâlis tı tı tı be nağâmâtehü yeha yehe yebe yeelif ha kısım-ı râbi' tı cim cim tı nağâmâtehü yeha yehe yecim yeelif ha kısım-ı hâmis 4 tı tı cim cim nağâmâtehü yeha yehe yebe ye ha kısım-ı sâdis tı ha tı ha nağâmâtehü 5 yeha yehe yedal yebe ye ha kısım-ı sâbi' tı be cim cim cim nağâmâtehü yeha yehe yedal yebe ye ha 6 kısım-ı şâmin be cim cim cim tı nağâmâtehü yeha yeze yehe yecim yeelif ha kısım-ı tâsi' be

³⁶⁴ eger: Ü / B'de yok.

³⁶⁵ evveli: B / ula: Ü

³⁶⁶ bile: B /

³⁶⁷ üç: B / üçü: Ü

³⁶⁸ üçü dağı: Ü / üç: B

³⁶⁹ cins-i musakqale ve: B / buna: Ü

³⁷⁰ Bu aksamda ekşer nağme ki hâşeteyn nağmeleridür. Tebeddülât-ı ecnâs zi'l- erba'la mübeddel olmadıkları ecilden anlara şevâbit dirler. Qalanına mütebeddilât dirler: B / Ü'de yok.

cim cim tı cim 7 nağāmātehū yeha yeze yehe yecim ye ha kısım-ı ‘aşır cim cim tı be cim nağāmātehū yeha yevav 8 yedal yeelif ye ha kısım-ı hādiye ‘aşera cim tı be cim cim nağāmātehū yeha yevav yecim yebe ye ha 9 kısım-ı şāniye ‘aşera cim tı cim tı nağāmātehū yeha yevav yecim yeelif ha kısım-ı sālīse ‘aşera cim cim tı tı 10 nağāmātehū yeha yevav yeze yeelif ha. Ve dağı bilmek gerekdür kim bu ecnās-ı vasaṭı³⁷¹ 11 egerçi zamān-ı kudemāda haşr-ı istikrā’ ile bu aqsāma munḥaşır idi.³⁷² (30b) Lîkin zamān-ı müteahḥirinde munḥaşır degüldürürler. Meşelâ Hicāzî 2 fi-zamāninā bu‘ud-ı zî‘l- erba‘ tahtında munderic olduğı bedāhetle 3 mā‘lumdur. Lîkin bu aqsāmdan ḥāricdür. Bunuñ emşāl(i) 4 keşirdür. İnşaallah ‘an qaribü’z-zamān³⁷³ mā‘lum ola 5 ve dağı bilmek gerekdür kim³⁷⁴ bu aqsām-ı cins-i zî‘l- ḥamsın³⁷⁵ cem‘isi aqsām-ı 6 zî‘l- erba‘uñ ‘aynıdur. Lîkin zî‘l- ḥamsuñ fazlasına 7 fāşıla dirler. Anda taşarruf³⁷⁶ itmek sebebiyle bunuñ içün³⁷⁷ aqsām-ı keşire 8 ḥāşıl oldu. Cihet-i taşarruf ideni te‘emmülle³⁷⁸ mā‘lum olunduğı 9 cihetden beyān olınmadı. Pes bu aqsām-ı tabakateyn(i) kudemā 10 birbirine ḍarb itdiler. Toksan bir dāyire ḥāşıl oldu. 11 Lîkin *Şāhib-i Edvār* cins-i zî‘l- ḥamsuñ on üçinci kısmın (31a) *Edvār*ına yazmaduğı ecilden³⁷⁹ ḍarb-ı kısmeynden ḥāşıl olan 2 seksen dört dāyire ‘ala’t-tafşıl beyān olındı.³⁸⁰ 3 “*Ed-devru ve’d-dayiretu’n-nağāmiyyetu te’lîfun laḥniyyun müştēmilun* 4 ‘alā bu‘udi zî‘l- küll ” ya‘ni devr dāyire³⁸¹ iki nev‘ üzerinedür. Biri 5 daire-i nağāmīdür.³⁸² Biri dağı daire-i ikā‘īdür. Daire-i nağāmī, 6 şol cem‘-i mülāyimdür ki bu‘ud-ı zî‘l- küll(i) müştēmil ola. Daire-i 7 ikā‘ī, “*cemā‘atūn mine’n-naḳarātihi*”

³⁷¹ ecnās-ı vasaṭı: B / ecnās-ı vusta: Ü

³⁷² idi: B / idiler: Ü

³⁷³ İnşaallah ‘an qaribü’z-zamān: B / İnşaallah ‘an qaribi: Ü

³⁷⁴ kim: Ü / B’de yok.

³⁷⁵ bu aqsām-ı cins-i zî‘l- ḥamsın: Ü / bu aqsām-ı zî‘l- ḥamsın: B

³⁷⁶ taşarruf: B / ta‘arruf: Ü

³⁷⁷ bunuñ içün : Ü / B’de yok.

³⁷⁸ ideni te‘emmülle: B / ednā-i te‘emmülle: Ü

³⁷⁹ ecilden: B / cihetden: Ü

³⁸⁰ olındı: B / eyledi: Ü

³⁸¹ devr dāyire: B / devir ve dāyire: Ü

³⁸² nağāmīdür: B / nağmedür: Ü

didiler³⁸³ kim bir tarîk ve bir hey'et 8 üzerine taşnîfâtda mükerrer³⁸⁴ ola. Nitekim gele göresin inşaallahu te'âlâ. 9 Ammâ şol cem'-i mütenâfir ki bu bu'ud(ı) müstemil ola. Aña dayire 10 didükleri istiṭrâdîdür ve şol cem'-i mülâyim ki bu'ud-ı 11 zi'l- küll(i) müstemil olmaya aña dâyre ve cem'-i tamm dimezler pes eb'âd-ı vustâ'ı (31b) ve şugrâ'ı müstemil olan cem'i'lere daḥı cem'-i nâkış dirler. 2 Ve daḥı ḳudemâ bu devâyirden³⁸⁵ baḥş itdiler. Mütenâfiratını tarḥ 3 itdiler. Mülâyematına esâmi vaz' itdiler. Bu maḥallün tafşîl(i) 4 itnâb-ı bî-fâyıda-i müstelzim olduḡı ecilden bu ḳadarla iktifâ' 5 olındı.

MAḲÂLE-İ ŞÂNIYE elḥân-ı meşhûre fi zamâninâ 6 beyânındadır.³⁸⁶ Bilgil kim ba'zı cem'-i mülâyimeye³⁸⁷ maḳâm diyü ad virdiler ve ba'zına 7 âvâze diyü ad virdiler³⁸⁸ ve ba'zına³⁸⁹ şu'be diyü ad virdiler.³⁹⁰ 8 Ba'zına³⁹¹ terkîb didiler ba'zı daḥı bulunur kim hiçbir isimle 9 müsemmâ degüldür.³⁹² Nitekim maḥfî degül gine buncılayın maḳâmâtından ve âvâzâtından³⁹³ 10 daḥı³⁹⁴ ve şu'beden³⁹⁵ ve terâkibden daḥı her bir ferde³⁹⁶ bir ism-i maḥşûş 11 ta'yîn itdiler. "*İz lâ nezâ'a fî ş-şehvâti ve lâ munakaşeten* (32a) *fi'l-iştılahi bi'l-küllî aḥadın en yeştaliḥa 'alâ mâ yeşâ'*"³⁹⁷ 2 andan şofra ba'zı murtâzîn bu elḥânuñ tabâyı'ile 3 burûc ve kevâkib ve 'anâsır tabî'atleri arasında münâsebet ve³⁹⁸ 4 'alâḳa-i mâ'neviyye müşâhede itdiler. Daḥı³⁹⁹

³⁸³ didiler: B / dirler: Ü

³⁸⁴ mükerrer: B / tekrâr: Ü

³⁸⁵ devâyirden: B / dâyirelerden: Ü

³⁸⁶ beyânındadır: Ü / beyânında: B

³⁸⁷ cem'-i mülâyimeye: Ü / mülâyime: B

³⁸⁸ âvâze diyü ad virdiler: B / âvâz didiler: Ü

³⁸⁹ ba'zına: B / ba'zısına: Ü

³⁹⁰ diyü ad virdiler: B / didiler: Ü

³⁹¹ Ba'zına: B / Ba'zısına: Ü

³⁹² degüldür: Ü / degül: B

³⁹³ ve âvâzâtından: Ü / B'de yok.

³⁹⁴ daḥı: B / Ü'de yok.

³⁹⁵ şu'beden: B / şu'belerden: Ü

³⁹⁶ daḥı her bir ferde: Ü / her ferde: Ü

³⁹⁷ şehvetli zevklerde ağız dalaşı, münazaa olmaz, ıstılahlarda da münakaşa olmaz. İsteyen istediḡi deyimini kullanabilir. (Bu gün bu deyim zevkler ve renkler tartışılmaz şeklinde kullanılmaktadır.)

³⁹⁸ ve: Ü / B'de yok.

³⁹⁹ daḥı: Ü / B'de yok.

anlara mensübdur didiler. 5 Egerçi vech-i münasebet bize⁴⁰⁰ mâ'lum degülse ammâ maķâmât 6 on ikidür. Evvelkisi Rast'dur. Bu mensübdur Hâmel burcuna. 7 Pes tabî'atı nâridür ve bu Rast kudemâ katında ecnâs-ı 8 cins-i zi'l- erba'dan⁴⁰¹ kısm-ı râbi'dür. Pes dört nağme olur 9 ki müştemil ola⁴⁰² üç bu'udı. Nitekim aķsâm-ı seb'ada beyân 10 olındı. Ammâ müteahhîrîn katında dağı gine hemân bu kısımdur. 11 Lîkin intikâlde su'ud i'tibâr itdükleri ecilden bunların katında (32b) yidi nağme oldu ki altı bu'ud(1) müştemil ola şu tertible meşelâ:⁴⁰³ 2

Maḥaṭṭ-ı gayr-ı
mebde'

Şu'ud

Elif	Dal	Vav	Ha	Vav	Dal	Elif	Mebde'
ṭı	Cim	Cim	Cim	Cim	ṭı		

Pes bu cins Rast rub'-ı veterden 3 müstahrec oldu. Zîrâ her bu'ud⁴⁰⁴ ki bu'ud-ı zi'l- erba'ı müştemil ola⁴⁰⁵ 4 elbetde rub'-ı veterden müstahrec olur. Zîrâ bu, bu'ud-ı terbi'den 5 ḥâşıl olur. Nitekim taķsîm-i veterde mâ'lum oldu ve dağı bilmek 6 vâcibdür kim her cinsün erkân u müzeyyenât(1) var⁴⁰⁶ ya'ni muḥassenât-ı 7 'arziyyesi var.⁴⁰⁷ Bu muḥassenâta bir ḥadd-ı mu'ayyen yokdur. Bil ki bi-ḥaseb-i isti'mâlü 8 'l- müsta'meldür. Pes bu ecilden erkânun ve ḥudûdun zikrine iķtişâr 9 olındı. İkincisi 'Irâķ'dur. Bu mensübdur Şevre. Tabî'atı türâbîdür 10 ve üç nağmedür kim⁴⁰⁸ müştemil olalar iki bu'ud(1) hâkezâ:⁴⁰⁹

Şu 'ud

Elif	cim	elif
ṭı	cim	

⁴⁰⁰ bize: B / gayrihi: Ü

⁴⁰¹ ecnâs-ı cins-i zi'l- erba'dan: B / aķsâm-ı cins-i zi'l- erba'dan: Ü

⁴⁰² ola: B / olalar: Ü

⁴⁰³ meşelâ: Ü / B'de yok.

⁴⁰⁴ bu'ud: B / cins: Ü

⁴⁰⁵ ola: Ü / B'de yok.

⁴⁰⁶ erkân u müzeyyinât(1) var: B / erkânı var ve dağı müzeyyinât var: Ü

⁴⁰⁷ 'arziyyesi var: Ü / 'arziyye: B

⁴⁰⁸ kim: B / ki: Ü

⁴⁰⁹ hâkezâ: B / şu tertible bi'l-ittifâķ: Ü

11 Hāşeteyni bu'ud-ı elif vavdur ve her cins ki bu bu'udı müştemil ola
hums-ı veterden (33a) müstahrec olurlar.⁴¹⁰ Zîrâ bu bu'ud tahmîsden hâşıl olur.
Üçinci 2 İsfahân'dur. Bu mensûbdur Cevzâya. Pes tabî'atı hevâyîdür 3 ve biş
nağmedür ki müştemil olalar dört bu'udı şu tertîble:⁴¹¹

Ha	Ze	He	Cim	elif
<hr/>				
Cim	Cim	Cim		

4 Bu aḡsâm-ı zî'l- erba'dan kısım-ı sābî'dür. Bi'l-ittifāk⁴¹² bunuñ⁴¹³
nağāmât(ı) 5 biş olduğı cihetden⁴¹⁴ cins-i müfred ve cins-i müstakîl dağı⁴¹⁵ dirler. Zîrâ
6 aḡsâm-ı seb'a-i zî'l- e(r)ba'dan ġayrınıñ⁴¹⁶ nağmeleridür dirler. 7 Nitekim geçdi
dördincisi Zirefkend'dür. Bu mensûbdur Seretan(a). Buña küçek 8 dağı dirler. Erbab-
ı muvaşşah ḡahbetü'l-engām dağı dirler 9 pes tabî'atı mā'î⁴¹⁷ ve yidi nağmedür ki
müştemil ola⁴¹⁸ altı bu'udı 10 şu tertîbile me'a'l-iḡtilāf:

Maḡaṡṡ	Şu'ūd					
Elif	Cim	He	Cim	He	Cim	elif
<hr/>						
Cim	Cim	Be	Be	cim	cim	

11 Ṭarafeyn-i bu'ud elif vav'dur.⁴¹⁹ 'İraq gibi bişincisi Büzürg'dür. Bu
mensûbdur Esed'e. 12 Pes tabî'atı nārîdür ve altı nağmedür ki biş bu'ud(ı) müştemil
olalar. (33b) Hākezâ bi'l-iḡtilāf:⁴²⁰

Mim be					Mim ḡa
Ye elif	Ye	Ha	Vav	Cim	Elif
<hr/>					
Be	Cim	Cim	Ṭı	Cim	

⁴¹⁰ olurlar: B / olur: Ü

⁴¹¹ şu tertîble: Ü / B'de yok.

⁴¹² Bi'l-ittifāk: Ü / El-ittifāk: B

⁴¹³ bunuñ: B / buna: Ü

⁴¹⁴ cihetden: B / ecilden: Ü

⁴¹⁵ dağı: Ü / B'de yok.

⁴¹⁶ zî'l- e(r)ba'dan ġayrınıñ: B / zî'l- e(r)ba'da bundan ġayrınıñ: Ü

⁴¹⁷ mā'î: B / mā'idür: Ü

⁴¹⁸ ola: B / olalar: Ü

⁴¹⁹ ṭarafeyn-i bu'ud elif vav'dur: B / ṭarafeyn-i bu'udı, bu'ud-ı elif vav'dur: Ü

⁴²⁰ hākezâ bi'l-iḡtilāf: B / şol tertîble bi'l-ittifāk: Ü

Bu aḳsām-ı zı'l- ḥamsdan 2 kısım-ı tāsī'dür ve her cins ki bu bu'udı müştemil ola şülüs-i 3 veterden müstahrec olur. Zırā zı'l- ḥams teşlîşden ḥāşıl olur. 4 Altıncısı Zengüle'dür. Bu mensübdur Sünbüle'ye. Pes ṭabī'atı türābīdür 5 ve on üç nağmedür ki on iki bu'udı müştemil ola⁴²¹ şu tertible⁴²² me'a'l-iḥtilāf 6

Şad Şad Şad He He He He Şad He He Şad He Mim be
Dal Vav Ye Ye elif Ye Vav Dal Cim Dal Cim Elif Cim Elif

Be ṭı Cim Bu'ud-ı Elif he Be Be Bu'ud-ı He cim Be Be Be Cim cim cim

Ṭarafeyn-i bu'ud(ı) aḳsām-ı ğayr-ı meşhûre-i 7 zı'l- ḥams'dandur. Yidincisi Rehāvī'dür. Bu mensübdur Mîzâne. 8 Pes ṭabī'atı hevāyīdür ve altı nağmedür ki⁴²³ biş bu'ud(ı) müştemil ola⁴²⁴ 9 şu tertible me'a'l-iḥtilāf:

Mim ḥa					Mim be
Elif	Ye ze	Elif	Cim	Dal	Elif
<hr/>					
Be	Be	Cim	Be	Cim	

10 Ṭarafeyn-i bu'udı bu'ud-ı elif hedür. Her cins ki bu bu'ud(ı) müştemil 11 ola sūdüs-i veterden müstahrec olurlar. Zırā bu bu'ud- ı 12 tesdîsden ḥāşıl olur. Sekizinci Hüseynī'dür. Bu 'Aḳrebe (34a) mensübdur. Ṭabī'atı mā'īdür ve biş nağmedür ki dört bu'ud(ı) müştemil 2 ola hākezâ:⁴²⁵

Mim be				Mim ḥa
Ye elif	Ḥa	He	Cim	Elif
<hr/>				
Ṭı	Ṭı	Cim	Cim	

Bu aḳsām-ı zı'l- ḥamsdan 3 kısım-ı ḥāmisdür. Bi'l-ittifāk toḳuzıncısı Hicāzī'dür. 4 Bu mensübdur Ḳavs'e. Pes⁴²⁶ ṭabī'atı nārīdür⁴²⁷ ve dört nağmedür ki⁴²⁸ 5 üç bu'ud(ı) müştemil ola şu tertible bi'l-iḥtilāf:

⁴²¹ ola: B / olalar: Ü

⁴²² şu tertible: Ü / B'de yok.

⁴²³ ki: B / Ü'de yok.

⁴²⁴ ola: B / olalar: Ü

⁴²⁵ ola hākezâ: B / olalar şol tertible: Ü

⁴²⁶ pes: Ü / B'de yok.

⁴²⁷ nārīdür: B / türābīdür:

Ha Ze Cim Elif

Be Bu'ud-1 elif he cim

6 Tarafeyn-i bu'ud(ı) aḳsām-ı ğayr-ı meşhûre-i zî'l- erba'dandır. 7 Onuncısı Bûselik⁴²⁹'dür. Bu mensûbdur Cedy'e. Pes ṭabî'atı 8 tûrābîdûr ve biş nağmedûr ki müştemil ola⁴³⁰ dört bu'udı 9 şu tertîble:

Mim be   Mim ha

Ye elif   Һа   He   Dal   elif

$$\text{T}_1 \quad \text{T}_1 \quad \text{Be} \quad \text{T}_1$$

Bu kısım-ı şāni zi'l- hamsdur. Bi'l-ittifāk⁴³¹ on birincisi Nevā'dur. Bu 10 mensūbdur Delv'e. Pes tabī'atı hevāyidür ve dört 11 nağmedür ki müstemil ola üç bu'udı hākezā:

Mim ha

Ha He Cim Elif

T₁ Cim Cim

Bu kısım-ı hâmişdür zî'l- erba'dan. Ammâ buña kudemâ Nevâ dimezler. Belki anlarıñ katında Nevâ kısım-ı sâni-yi zî'l- erba'dur.⁴³² (34b) On ikincisi 'Uşşâk'dur. Bu mensûbdur Hüt'e. Pes tabî'atı 2 mâ'idür. Dört nağmedür ki müstemil ola üç bu'udı 3 şu tertible:⁴³³

Mim ha

Ha Ze Cim Elif

Be	T ₁	T ₁
----	----------------	----------------

⁴²⁸ ki: Ū / B'de yok.

⁴²⁹ Būselik: B / Ebūselik: Ū

⁴³⁰ ola: B / olalar: Ü

⁴³¹ Bu kısım-ı sâni'î zi'l- hamsdur. Bi'l-ittifāk: Ü / B'de yok.

⁴³² Bu kısım-ı hāmisdür zi'l- erba'dan. Ammā buña kudemā Nevā dimezler. Belki anlarıñ katında Nevā kısım-ı sānī-yi zi'l- erba'dur: Ü / B'de yok.

⁴³³ Bu mensûbdur Hût'e pes tabî'atı mâ'idûr. Dört nağmedür ki müstemil ola üç bu'udı şu tertîble: B / Bu dört nağmedür ki müstemil ola üç bu'udı şu tertîble .... Bu mensûbdur Hût'e pes tabîatı mâ'idûr: Ü

Pes bu kısım-ı evvel⁴³⁴ zi'l- erba'dur 4 bi'l-ittifāk. Ammā āvāzāt ekser kudemā katında altıdur. Ammā 5 müteahhirin kevākib(e) nisbet itdükleri vaktın bir dahı zamm 6 itdiler. Pes cümlesi yidi oldu. Evvelkisi Gevešt'dür.⁴³⁵ Bu mensûbdur 7 Zühāl'e. Pes tabi'atı türâbîdür ve toköz nağmedür ki sekiz bu'udı 8 müstemil ola hâkezâ⁴³⁶

Mim be

Ye ha	Ye vav	Ye cim	Ye be	Ye	Ha	Vav	Cim	Elif
Cim	Ṭı	Be	Cim	Cim	Cim	Ṭı	cim	

Pes bu tabaka-i 'ülâdan 9 kısım-ı sâdisûn tabaka-i şâniyeden kısım-ı hâdiye 'aşera ile inzimâmından 10 hâşıl olduğu ecilden toksan bir dâyireden yetmiş altıncı 11 dâyire vâkı' olur. Bu cins nısf-ı veterden müstahrec olur.⁴³⁷ (35a) Anuñçün kim her cins kim⁴³⁸ zi'l- küll ola nısf-ı veterden 2 müstahrec olur. Zîrâ bu bu'ud, tañşîfden hâşıl olur. Nitekim 3 geçdi. İkincisi Nevruz'dur. Bu mensûbdur Müşteri'ye. Pes tabi'atı 4 nâridür Kavsla ve mâ'idür Hüt'de⁴³⁹ ve on nağmedür ki toköz bu'udı müstemil ola hâkezâ⁴⁴⁰ me'a 5 'l-ihtilâf:

Mim be	Şad	Şad							
Vav	He	Cim	He	Vav	Ye	Vav	He	Cim	Elif
Be	Cim	Cim	Be	Elif he	Elif he	Be	Cim	Cim	

Bu'ud-ı hâşeteyni bu'ud-ı elif ye'dür.⁴⁴¹ 6 Bu bu'ud eb'âd-ı mülâyime-i ğarîbedendür. Üçüncisi Selmek'dür.⁴⁴² Bu mensûbdur 7 Mirrih'e. Tabi'atı nâridür

⁴³⁴ evvel: B / evveldür.: Ü

⁴³⁵ Evvelkisi Gevešt'dür: Ü / Gevešt: B

⁴³⁶ ve toköz nağmedür ki sekiz bu'udı müstemil ola hâkezâ: B / cedide ve hevâ'idür delevde ve on nağmedür ki toköz bu'udı müstemil ola şu tertîble bil ittifāk. Zîrâ bu'udı tarafeyn dahı bile ma'durdur.: Ü

⁴³⁷ müstahrec olur: B / müstahrecdür: Ü

⁴³⁸ kim: B / ki: Ü

⁴³⁹ kavsla ve mâ'idür Hüt'de: Ü / B'de yok.

⁴⁴⁰ hâkezâ: B / şu terkîble: Ü

⁴⁴¹ bu'ud-ı hâşeteyni bu'ud-ı elif ye'dür.: B / bu'ud-ı hâşeteyn-i elif ye'dür.: Ü

⁴⁴² Selmek'dür: Ü / Selmek: B

Hamel'de ve māl'idür 'Akreb'de⁴⁴³ ve toköz nağmedür ki sekiz bu'udı müstemil 8 ola hākezā⁴⁴⁴

Mim be

Maḥaṭṭ-ı

'ayn-ı

Ha Ze He Ze He Elif He Ze Ha mebbe'

Be Cim Cim Cim Bu'uud-ı Bu'uud-ı Cim Be

elif he elif he

Bu'ud-ı ḥāṣeteyn-i zī'l- erba'uñ 9 aḫsām-ı ġarībesindendür. Dördincisi Şehnāz'dur. Bu mensūbdur 10 Şems'e. Pes ṭabī'atı nārīdür ve yidi nağmedür ki altı bu'udı müstemil ola 11 hākezā:⁴⁴⁵

Ye elif Ye Ha Vav He Cim elif

Be Cim Cim Be Cim Cim

Bi'l-ittifāk bu'ud-ı ḥāṣeteyn-i zī'l- ḥamsuñ (35b) aḫsām-ı ġarībesindendür. Bişincisi Hışār'dur. Bu mensūbdur Zühre'ye. 2 Pes ṭabī'atı nārīdür⁴⁴⁶ Mizān'da ve tūrābīdür Şevr'e.⁴⁴⁷ ve on nağmedür ki toköz bu'udı müstemil ola 3 hākezā⁴⁴⁸ bi'l-iḥtilāf:

Mim be Şad He He Şad Şad Şad Şad Şad Mim ha

Ye elif Ye Ye elif Ye cim Ye elif Ye Vav He Cim Elif

Be Be Ha Cim Be Elif He Be Cim Cim

Bu'ud-ı ḥāṣeteyn 4 bu'udı elif ye cim(dür).⁴⁴⁹ Bu daḫı eb'ād-ı mülāyime-i ġarībedendür. Altıncısı Gerdaniye'dür. 5 Bu⁴⁵⁰ mensūbdur 'Utarid'e. Pes ṭabī'atı

⁴⁴³ Hamel'de ve māl'idür 'Akreb'de: Ü / B'de yok.

⁴⁴⁴ hākezā: B / şu tertible bi'l-ittifāk: Ü

⁴⁴⁵ hākezā: B / şu tertible: Ü

⁴⁴⁶ nārīdür: B / hevā'idür: Ü

⁴⁴⁷ Mizān'da ve tūrābīdür Şevr'e: Ü / B'de yok.

⁴⁴⁸ hākezā: B / şol tertible: Ü

⁴⁴⁹ elif ye cim: B / elif ha hadur: Ü

⁴⁵⁰ bu: B / Ü'de yok.

mümtezicdür⁴⁵¹ ve sekiz nağmedür ki 6 yidi bu'udı müstemil ola hâkezâ⁴⁵² bi'l-ittifâk:

Mim be				Şu'üd				Mim ha
	Ye ha	Ye vav	Ye dal	Ye elif	Ha	Vav	Dal	Elif
	Cim	Cim	Ṭı	Ṭı	Cim	Cim	ṭı	

7 bu'ud-ı tarafeyn zi'l- külldür. Zîrâ tabaka-i 'ülâdan kısm-ı râbi'ün 8 tabaka-i şâniyeden on üçüncü kısma⁴⁵³ inzimâmından hâsıl olur.⁴⁵⁴ 9 Pes devâyiri, mezkûreden elli ikinci dâyre olur. Yidincisi Mâye'dür. 10 Bu mensûbdur Kamer'e. Pes tabî'atı hevâyîdür⁴⁵⁵ ve dört nağmedür⁴⁵⁶ ki üç 11 bu'udı müstemil ola bi'l-ittifâk hâkezâ:⁴⁵⁷

Mim be			Şu'üd		Mim ha
	Ye elif	Ha	Vav		Elif
	Ṭı	Cim	Bu'ud-ı elif he		

Tarafeyn(i) (36a) bu'ud-ı zi'l- hamsuñ aksam-ı garibesindendür. Buña 'Irâk- 2 mâye dağı dirler. Ammâ şu'bel(er)i kudemâ şöyle tefsîr itdiler⁴⁵⁸ kim 3 "*Eş-su'betü hey'etün intikâliyyetün 'alâ nağâmâtî'l-makâmî*" ya'ni 4 şu'be şol cem'-i mülâyemedür⁴⁵⁹ nağâmât makâmâtıdan⁴⁶⁰ me'hûz 5 ola. Müteahhîrîn katında terkîbden dağı murâd budur. 6 Pes ikisi⁴⁶¹ lafzeyn-i müteradifeyn beyne't-tâ'ifeteyn oldılar. 7 Lîkin ba'zı⁴⁶² müteahhîrîn katında şu'beden murâd dört 8 emirdür kim dört

⁴⁵¹ mümtezicdür: B / tumtezicdür: Ü

⁴⁵² hâkezâ: B / Şu tertîble: Ü

⁴⁵³ kısma: B / kısmına: Ü

⁴⁵⁴ olur: B / olandır: Ü

⁴⁵⁵ hevâyîdür: B / mâ'îdür

⁴⁵⁶ nağmedür: Ü / nağme: B

⁴⁵⁷ bi'l-ittifâk hâkezâ: B / şu tertîble bi'l-ittifâk: Ü

⁴⁵⁸ şu'bel(er)i kudemâ şöyle tefsîr itdiler: B / şu'beyi ba'zı kudemâ şöyle tefsîr eylediler.: Ü

⁴⁵⁹ mülâyemedür: B / mülâyimdür: Ü

⁴⁶⁰ makâmâtıdan: B / makâmıdan: Ü

⁴⁶¹ ikisi: Ü / B'de yok.

⁴⁶² ba'zı müteahhîrîn: B / mecmû'-ı müteahhîrîn: Ü

‘anāşıra nisbet itdiler. Biri Yekgāh’dur. 9 Bu şu⁴⁶³ nağme-i vāhiddür⁴⁶⁴ eşkal-i dügāh vāki’ ola bi’l-ihtilāf⁴⁶⁵ 10 ve bu mensūbdur mā’ya.⁴⁶⁶ Pes bunuñ bu’udı yokdur. 11 Ekşer⁴⁶⁷ resāil-i kudemāda Yekgāh’uñ zikri metrūk olduğı (36b) ecilden ötüri⁴⁶⁸ ba’zı kâşireyn buña⁴⁶⁹ inkār iderler ve ikincisi⁴⁷⁰ Dügāh’dur. 2 Bu her iki nağmedür ki⁴⁷¹ Bu’ud-ı taninî müştemil ola bi’l-ittifāk hākezā⁴⁷² 3

Dal Elif

Ye elif ha

Bu mensūbdur hevāya. Bunuñ mebdē’-i Büzürge aḥaddı 4 olavirür ki eşkali ola. İllā bu kadar var ki eşkalinden isti’mālī gālibdür ba’zılar buña aḥaddından isti’māl olınuğı taḳdīrce ḥazzan-ı vaşfa Yekgāh dirler.⁴⁷³ Üçincisi⁴⁷⁴ Segāh’dur. Bu her üç 5 nağmedür ki mücenneble taninî⁴⁷⁵ müştemil ola hākezā⁴⁷⁶ bi’l-ittifāk: 6

Vav Dal Elif

Cim tı

Bu mensūbdur türāba. Bunuñ daḥı mebdē’i 7 gerekse aḥadı olsun gerekse eşkali olsun⁴⁷⁷ cāyizdür. Zīrā aḥaddından 8 bile isti’māl olunur.⁴⁷⁸ Bu’ud-ı tarafeyn elif vav’dur ve dördincisi⁴⁷⁹ 9 Çargāh’dur. Bu daḥı Rast gibi zi’l- erba’uñ kısım-ı

⁴⁶³ Bu şu: B / ve bu şol: Ü

⁴⁶⁴ nağme-i vāhiddür: B / nağme-i vāhidedür ki: Ü

⁴⁶⁵ bi’l-ihtilāf: B / bi’l-ittifāk beynehum: Ü

⁴⁶⁶ mā’ya: B / suya: Ü

⁴⁶⁷ ekşer: B / bilgil kim: Ü

⁴⁶⁸ ötüri: Ü / B’de yok

⁴⁶⁹ buña yerine “bunu” olması gerekiyor.

⁴⁷⁰ ikincisi: B / biri daḥı: Ü

⁴⁷¹ ki: Ü / B’de yok.

⁴⁷² hākezā: B / mişāl şunuñ gibi: Ü

⁴⁷³ illā bu kadar var ki eşkalinden isti’mālī gālibdür ba’zılar buña aḥaddından isti’māl olınuğı taḳdīrce ḥazzan-ı vaşfa yekgāh dirler: Ü / B’de yok.

⁴⁷⁴ üçincisi: B / ve biri daḥı: Ü

⁴⁷⁵ taninî: metinde ṭabī’ati şeklinde yazılmış.

⁴⁷⁶ müştemil ola hākezā: B / müştemil olalar. Şu tertible: Ü

⁴⁷⁷ olsun: Ü / B’de yok.

⁴⁷⁸ zīrā aḥaddından bile isti’māl olunur: B / ammā eşkalinden isti’māl gālibdür. Ba’zılar buña aḥaddından isti’māl olınuğı taḳdīrce Türki Hicaz dirler nitekim gelse gerek: Ü

⁴⁷⁹ dördincisi: B / biri daḥı: Ü

rābi'idür. 10 İlla bu kadar vardır kim Rast'ın mebde'i eşkal olduğu ecilden 11 intikāl-i hābı müstemildür ve bunun mebde'-i ahaddı olduğundan ötürü⁴⁸⁰ (37a) intikāl-i şā'idi müstemildür. Meşelâ şunun gibi:⁴⁸¹

Mim be	Şu'üd	Mim ha	
Ḥa	Vav	Dal	Elif
Cim	Cim	ṭı	

2 bu mensübdür nāra. Buña Çargāh-ı zı'l- erba' daşı dirler. 3 Ammā terākibi çokdur. Lakin zamānımızda müsta'mel 4 ve meşhūr olanlarınuñ ekşerini getürdik. Birisi Pençgāh-ı 5 aşı'dur. Bu biş nağmedür ki dört bu'ud(ı) müstemil ola 6 şu tertible bi'l-ittifāk:⁴⁸²

Mim be	Şu'üd				Mim ha
Ye elif	Ha	Vav	Dal	Elif	
<hr/>					
	Ṭı	Cim	Cim	ṭı	

Bu cins⁴⁸³ zı'l- hamsuñ kısım-ı 7 rābi'idür. Hemān zı'l- erba'ın kısım-ı rābi'inuñ 'aymıdur. 8 Beynehumā⁴⁸⁴ fark fāşıludur ve bir daşı Pençgāh-ı zāyid'dür. 9 Bu altı nağmedür ki biş bu'udı müstemil ola hākezā⁴⁸⁵ 10

Mim be					Mim ha
Ye elif	Ye	Ha	Vav	Dal	Elif
Be	Cim	Cim	Cim	ti	

Pes bu İsfahān'dur ki maḥatṭı dügāh⁴⁸⁶ ola. 11 Biri daşı Muḥayyer'dür. Bu şol sekiz nağmedür ki yidi bu'ud(ı) müstemil ola⁴⁸⁷ (37b) hākezā:⁴⁸⁸

Mim be	Şu'üd	Mim ha
--------	-------	--------

⁴⁸⁰ ötürü: Ü / B'de yok.

⁴⁸¹ Meşelâ şunun gibi: B / faḫaṭ mişāli: Ü

⁴⁸² bi'l-ittifāk: Ü / B'de yok.

⁴⁸³ cins: Ü / B'de yok.

⁴⁸⁴ Beynehumā: B / Beynehumāda: Ü

⁴⁸⁵ hākezā: B / şu tertible: Ü

⁴⁸⁶ dügāh: B / yekgāh: Ü

⁴⁸⁷ yidi bu'ud(ı) müstemil ola: B / müstemil olalar yidi bu'dı: Ü

⁴⁸⁸ hākezā: B / şu tertible: Ü

Ye ha	Ye he	Ye cim	Ye elif	Ha	He	Cim	Elif
Tı	Cim	Cim	Tı	Tı	Cim	Cim	

Bu'ud-ı hâşiyeteyni zi'l- külldür. 2 Zîrâ tabaka-i 'ulâdan kısm-ı hamisün tabaka-i şâniyeden kısm-ı 3 râbi'e inzimâmından hâşıl olur⁴⁸⁹ bi'l-ittifâk. Pes Muḥayyer⁴⁹⁰ 4 ḥaḳîkatde Pençgâh-ı aşl'dur. Maḥaṭṭı Nevâ ola. Bu⁴⁹¹ 5 toḳsan bir dâyireden elli ikincisidür⁴⁹² ve daḥı 6 bu ki Nevâdur ki maḥaṭṭı Hüseyinî ola dimek daḥı şâdık 7 olur. Bu taḳdîrce devâyir-i mezkûreden olmaz bil ki 8 devâyir-i mülâyeme-i ġarîbeden olur.⁴⁹³ “*Kemâ la yaḥfâ 'ala 9 't- te'emmüli emşâli hazâ*”⁴⁹⁴ ve birisi⁴⁹⁵ daḥı Sünbüle'dür. Bu daḥı 10 sekiz nağmedür ki yidi bu'udı müstemil ola hâkezâ⁴⁹⁶ 11

Mim be	Su'üd						Mim ha
Ye ha	Ye he	Ye cim	Ye elif	Vav	He	Cim	Elif
Tı	Cim	Cim	Bu'üd-ı	Be	Cim	Cim	
			elif he				

Pes Sünbüle ḥaḳîkatde Nevâdur ki (38a) maḥaṭṭı Zirefkend⁴⁹⁷ ola. Tarafeyn(i) bu'ud-ı zi'l- külldür. Ammâ toḳsan bir dâyireden 2 ḥâricdür. Pes zi'l- küllün aḳsâm-ı ġarîbesindendür.⁴⁹⁸ 3 Ve biri daḥı 'Uzzâl'dur. Bu biş nağmedür ki müstemil ola dört 4 bu'udı hâkezâ:⁴⁹⁹

					Mim ha
Ye elif	Ha	Ze	Cim	Elif	
Tı	Be	Elif he	cim		

⁴⁸⁹ olur: B / olundur: Ü

⁴⁹⁰ Muḥayyer: Ü / B'de yok.

⁴⁹¹ bu: B / Ü'de yok.

⁴⁹² ikincisidür: B / altıncısudur: Ü

⁴⁹³ Bu taḳdîrce devâyir-i mezkûreden olmaz bil ki devâyir-i mülâyeme-i ġarîbeden olur: B / Ü'de yok.

⁴⁹⁴ bunun gibi örnekler dikkatle düşünen için gizli değildir.

⁴⁹⁵ birisi: B / biri: Ü

⁴⁹⁶ hâkezâ: B / şu tertible bi'l-iḥtilâf: Ü

⁴⁹⁷ Zirefkend: B / Kûçek: Ü

⁴⁹⁸ ġarîbesindendür: B / ġarîbesinden olur: Ü

⁴⁹⁹ hâkezâ: B / şu tertible bi'l-iḥtilâf: Ü

Bu zi'l- hamsuñ on üçinci kısmıdır. Pes bu⁵⁰⁶ 7 haqîkatde zi'l- erba'ıñ kısm-ı rābi'idür ve bir dağı Māhūr-ı 8 kebîr'dür.⁵⁰⁷ Bu dağı⁵⁰⁸ sekiz nağmedür ki yidi bu'udı müstemil olalar⁵⁰⁹ şu 9 tertible bi'l-ittifāk:

Mim be			Şu'ūd				Mim ha
Ye ha	Ye vav	Ye dal	Ye elif	Ha	Ze	Dal	Elif
Cim	Cim	Tı	Tı	Be	Tı	Tı	

Pes bu Māhūr-ı şağîrdür kim maḥaṭṭı 'Uşşāk ola pes bu Māhūr, ṭabaḳa-i şāniyeden on üçinci kısmuñ ṭabaḳa-i 'ülādan kısm-ı evvele izāfetinden ḥaşıl olandır.⁵¹⁰ Ve birisi dağı Nîyrîz-i 10 kebîr'dür. Bu sekiz nağmedür ki yidi bu'udı müstemil ola 11 hākezā:⁵¹¹

Mim be			Şu'ūd				Mim ha
Ye ha	Ye vav	Ye dal	Ye elif	Ye	Vav	Dal	Elif
Cim	Cim	Tı	Be	Elif he	cim	Tı	

Pes Māhūr-ı şağîr'üñ ekşer nağāmātîle (39a) tamām nağāmātî⁵¹² Nîyrîz-i şağîrden mürekkeb olur. Pes bu⁵¹³ Māhūr-ı şağîr'dür ki 2 maḥaṭṭı Nîyrîz-i şağîr ola bunuñ dağı⁵¹⁴ bu'ud-ı ḥaşeteyni zi'l- küllüñ envā'-ı 3 ğarîbesindendür ve bir⁵¹⁵ dağı Nîyrîz-i şağîr'dür. Bu biş nağmedür ki 4 dört bu'udı müstemil ola hākezā bi'l-ittifāk⁵¹⁶

Mim be   Şu'ūd   Mim ha

⁵⁰⁶ bu: Ü / B'de yok.

⁵⁰⁷ kısm-ı rābi'idür ve bir dağı Māhūr-ı kebîr'dür: B / kısm-ı rābi'i olur. Bir tanîniyle biri dağı Māhūr gibidür.: Ü

⁵⁰⁸ dağı: Ü / B'de yok.

⁵⁰⁹ müstemil olalar: Ü / müstemil: B

⁵¹⁰ Pes bu Māhūr-ı şağîrdür kim maḥaṭṭı 'Uşşāk ola pes bu Māhūr ṭabaḳa-i şāniyeden on üçinci kısmuñ ṭabaḳa-i 'ülādan kısm-ı evvele izāfetinden ḥaşıl olandır: Ü / B'de yok.

⁵¹¹ hākezā: B / şu terkible: Ü

⁵¹² nağāmātî: Ü / B'de yok.

⁵¹³ bu: B / Ü'de yok.

⁵¹⁴ bunuñ dağı: Ü / B'de yok.

⁵¹⁵ ve bir: B / biri: Ü

⁵¹⁶ müstemil ola hākezā bi'l-ittifāk: B / müstemil olalar şu tertible: Ü

Ye elif Ye Vav Dal elif

Be Elif he Cim ı

5 Bu'ud-ı tarafeyn zi'l- hamsuñ aksam-ı garibesindendür. Pes Hicâz 6 budur⁵¹⁷ ki maḥaṭṭı Rast ola bir daḥı Nihavend-i kebîr'dür. Bu daḥı⁵¹⁸ sekiz 7 nağmedür ki⁵¹⁹ yidi bu'udı müstemil ola hâkezâ bi'l-ittifâk:⁵²⁰ 8

Mim be Şu'üd Mim ḥa

Ye ḥa Ye ze Ye cim Ye elif Ḥa Ze Cim Elif

Be Elif he Cim ı Be Elif he cim

Pes bu⁵²¹ Hicâzî'dür ki maḥaṭṭı 'Uzzâl ola 9 bu daḥı zi'l- küllüñ aksam-ı garibesindendür. Bir daḥı 10 Nihavend-i şağîr'dür. Bu yidi nağmedür ki altı bu'udı müstemil ola 11 hâkezâ⁵²² bi'l-iḥtilâf:

Mim be Şu'üd Mim ḥa

Ye he Ye dal Ye Ḥa Ze Cim Elif

Be Elif he Cim Be Elif he Cim

Ṭarafeyn(i) bu'ud-ı elif ye'dür⁵²³ ki (39b) zı'f-ı zi'l- erba'dan ḥâşıl olur. Bu bu'duñ ḥâşiyelerinuñ nisbeti mişlîdür ve seb'atu't-tis'udur. On altınuñ toḳuza nisbeti gibi pes bu Hicâzîdür ki maḥaṭṭına Hicâzî ola.⁵²⁴ Bir(i) daḥı Ḳarcıgar'dur. 2 Bu on bir nağmedür ki on bu'udı müstemil ola hâkezâ⁵²⁵ 3 bi'l-iḥtilâf:

Mim be Şad He Mim ḥa

He Dal Elif Dal He Ḥa He Dal Elif

Be ı ı ı ı Be ı ı Be ı

⁵¹⁷ Hicâz budur: B / bu Hicâzdur: Ü

⁵¹⁸ Bu daḥı: Ü / bu:B

⁵¹⁹ ki: B / kim: Ü

⁵²⁰ hâkezâ bi'l-ittifâk: B / şu tertîble bi'l-iḥtilâf: Ü

⁵²¹ bu: Ü / B'de yok.

⁵²² hâkezâ: B / şu tertîble: Ü

⁵²³ tarafeyn(i) bu'ud-ı elif ye'dür: B / bu'ud-ı tarafeyni bu'ud-ı elif ye'dür: Ü

⁵²⁴ Bu bu'duñ ḥâşiyelerinuñ nisbeti mişlîdür ve seb'atu't-tis'udur. On altınuñ toḳuza nisbeti gibi pes bu Hicâzî'dür ki maḥaṭṭına Hicâzî ola.: Ü / B'de yok.

⁵²⁵ hâkezâ: B / işbu tertîble: Ü

Bu 'Uşşāk'dur ki maḥaṭṭı Dügāh ola. Līkin şu şartla ki⁵²⁶ 4 nağāmāt-ı 'Uşşāk'da intikā' şā'id u hābiṭ ola ve üç tanīnī ve bir baḳiyye 5 daḫı zamm olına⁵²⁷ nitekim ḥafī degül bu'ud-ı ṭarafeyn zi'l- ḥamsuñ aḳsām-ı 6 ġarībesinden⁵²⁸ bir(i) daḫı 'Acem'dür. Bu altı nağmedür ki biş⁵²⁹ bu'udı 7 müştemil ola hākezā⁵³⁰ bi'l-iḥtilāf:

Mim be			Mim ḥa		
Ye elif	Ye	Ḥa	He	Cim	Elif
Be	Cim	Ṭı	Cim	Cim	

Bu hemān 8 zi'l- ḥamsuñ kısım-ı ḥāmisidür. İllā bu kadar vardur ki ṭaraf-ı 9 aḥadındaki⁵³¹ tanīnī mücenneble baḳiyye bozılmışdur. Nitekim ḥafī degül⁵³² 10 bir(i) daḫı Bestenigār'dur. Bu dört nağmedür ki üç bu'udı müştemil ola 11 şu tertible bi'l-ittifāk:

Vav	He	Cim	Elif
Be	Cim	Cim	

Pes bu İşfahān'dur ki maḥaṭṭı (40a) aḥad-ı Segāh olur.⁵³³ Ya'ni tamām İşfahān'dan bir bu'ud-ı mücenneb 2 eksük ola bu'ud-ı ṭarafeyn elif vav'dur.⁵³⁴ Biri daḫı İşfahān'dur. 3 Bu yidi nağmedür ki müştemil ola altı bu'udı. Şu tertible bi'l-iḥtilāf⁵³⁵

Mim be			Şu'ūd			Mim ḥa	
Ye elif	Ye	Ḥa	Vav	Dal	elif	Ye vav	
Be	Cim	Cim	Cim	Ṭı	Cim		

⁵²⁶ şu şartla ki: Ü / B'de yok.

⁵²⁷ Olına: B / ola: Ü

⁵²⁸ aḳsām-ı ġarībesinden: B / aḳsām-ı 'acibesindendür: Ü

⁵²⁹ biş yerine pes yazılmış.

⁵³⁰ hākezā: B / şu tertible: Ü

⁵³¹ ṭaraf-i aḥadındaki: B / ṭaraf-ı aḥaddında: Ü

⁵³² degül: B / degüldür: Ü

⁵³³ aḥad-ı Segāh olur: B / aḥad-ı Segāh ola: Ü

⁵³⁴ bu'ud-ı ṭarafeyn elif vav'dur: B / Ü'de yok.

⁵³⁵ Şu tertible bi'l-iḥtilāf: Ü / B'de yok.

4 Pes bu İsfahân ve oldı ki maḥaṭṭı ‘Irâk ola ṭarafeyn-i bu‘ud elif ye cim’dür.

5 Bir(i) daḥı Râḥatü’l-ervâḥ’dur. Bu altı nağmedür ki⁵³⁶ biş bu‘udı müştemil ola 6 hâkezâ⁵³⁷ bi’l-iḥtilâf:

Mim be					Mim ḥa
Ye elif	Ye	Vav	Dal	Elif	Ye vav
Be	Elif he	Cim	Ṭı	cim	

Pes bu Hicâzî’dür ki 7 maḥaṭṭı ‘Irâk ola.⁵³⁸ Ṭarafeyn-i bu‘ud elif ye cimdür. Ancılayın bu bu‘ud daḥı eb‘âd-ı mülâyeme-i 8 ğarîbedendür. Bir(i) daḥı Zâvilî Segâh’dur. Bu dört nağmedür ki⁵³⁹ 9 üç bu‘udı müştemil ola hâkezâ:⁵⁴⁰

Mim be			Mim ḥa	
Vav	Dal	Elif	Dal	
Cim	Ṭı	Ṭı		

Pes bu⁵⁴¹ Segâh’dur ki 10 maḥaṭṭı Dügâh ola. Lîkin kudemâ bunuñ⁵⁴² ṭaraf-ı aḥadına bu‘ud-ı irḥa 11 zammitmegi şart ıderler. Bu bu‘ud miqdârda rub‘-ı ṭanînidür. Bu‘ud-ı (40b) ṭarafeyn, bu‘ud-ı elif vav’dur. Biri daḥı Zâvilî İsfahân’dur. Bu toḳuz nağmedür ki 2 sekiz bu‘ud(ı) müştemil ola hâkezâ⁵⁴³ bi’l-iḥtilâf:

Mim be				Şu‘üd					Mim ḥa
Ye elif	Ye	Ḥa	Vav	Dal	Ḥa	Dal	Elif	Dal	
Be	Cim	Cim	Cim	Elif he	Elif he	Ṭı	Ṭı		

3 Pes bu İsfahân’dur ki ba‘zı nağâmın⁵⁴⁴ Karcıgar qarâr ide. Ṭarafeyn-i 4 bu‘ud zı’l- ḥamsuñ aḳsâm-ı ğarîbesindendür. Biri daḥı Nigâr’dur. 5 Bu sekiz nağmedür ki yidi bu‘udı müştemil ola hâkezâ⁵⁴⁵ bi’l- 6 iḥtilâf

⁵³⁶ ki: Ü / B’de yok.

⁵³⁷ hâkezâ: B / şu tertible: Ü

⁵³⁸ ola: Ü / B’de yok.

⁵³⁹ ki: B / Ü’de yok.

⁵⁴⁰ hâkezâ: B / şu tertible: Ü

⁵⁴¹ bu: Ü / B’de yok.

⁵⁴² bunuñ: B / bu zâvilînün tahkıkinde Segâh’uñ: Ü

⁵⁴³ hâkezâ: B / şu tertible: Ü

⁵⁴⁴ ba‘zı nağâmın: B / ba‘z-ı nağâmât: Ü

Mim be Mim ha

Ye elif   Ye   Ha   Dal   Cim   Elif   Ye vav   Elif

Be   Cim   Elif he   Be   Cim   Be   Be

Pes bu Bestenigâr'dur⁵⁴⁶ ki 7 maḥaṭṭı Rehâvî ola bir daḥı Nişâbürek'dür. Bu altı nağmedür ki biş 8 bu'ud(1) ola şu vaż'la:⁵⁴⁷

Mim be

Mim ha

Ha   Ye elif   Ha   He   Cim   Elif

Ṭı   Ṭı   Ṭı   cim   cim

Pes bu nağāmāt⁵⁴⁸ ṭaninî 9 merreteyndür ki Nevâ qarâr eyleye me'a'l- iḥtilâf ṭarafeyn(i) bu'ud-ı zî'l- ḥamsdandur.⁵⁴⁹ 10 Bir daḥı Huzî'dür ki bu sekiz nağmedür ki müştemil ola yidi bu'udı 11 şu şüretle⁵⁵⁰ me'a'l-iḥtilâf:

Mim be

Mim ha

He   Ha   He   Dal   Elif   Ye he   Ye ha   Ye elif

Ṭı   Ṭı   Be   Ṭı   Ṭı   Cim   Cim

Pes ba'zı⁵⁵¹ bu nağāmāt (41a) Karcıgar'dur ki 'Acem qarâr eyleye. Bu'ud-ı zî'l- erba'dandur.⁵⁵² 2 Bir daḥı Hocest'dür. Bu on nağmedür ki toḡuz bu'udı müştemil ola 3 hâkezâ⁵⁵³ me'a'l-iḥtilâf:

Mim be

Mim ha

Ye elif   Ye cim   Ye elif   Ye   Ha   He   Cim   Elif   Ye vav   Elif

Cim   Cim   Be   Cim   Ṭı   Cim   Cim   Be   Be

⁵⁴⁵ hâkezâ: B / şu tertîble: Ü

⁵⁴⁶ Bestenigâr'dur: B / ba'zı nağāmāt-ı 'Acemdür ki: Ü

⁵⁴⁷ vaż'la: B / tertîble: Ü

⁵⁴⁸ nağāmāt: Ü / B'de yok.

⁵⁴⁹ bu'ud-ı zî'l- ḥamsdandur: Ü / zî'l- ḥamsdur: B

⁵⁵⁰ müştemil ola yidi bu'udı şu şüretle: B / yidi bu'udı müştemil ola şu tertîble: Ü

⁵⁵¹ ba'zı: Ü / B'de yok.

⁵⁵² bu'ud-ı zî'l- erba'dandur: B / bu'ud-ı ṭarafeyni ikidür: Ü

⁵⁵³ hâkezâ: B / şu tertîble: Ü

Pes ba'zı nağāmāt, 4 nağāmāt-ı Zengüledür⁵⁵⁴ ki 'Acem yüzünden Rehāvī karar ide. Tarafeyn(i) 5 bu'ud-ı elif ye dal'dur ve bir dağı Müberkâ'dur. Bu her iki nağmedür. Bu'ud-ı 6 mücenneb(i) müstemil ola.⁵⁵⁵ Ammā şol şartla ki mebde'-i ahaddı 7 ola

Mim be	Mim ha
Ha	Vav
<hr/>	
cim	

Ehl-i 'amel "bu"⁵⁵⁶ Çargāh'dur ki maḥaṭṭı Segāh ola" 8 dirler. Bi'l-ittifāk bir(i) dağı Zemzem'dür bu tokuz nağmedür ki 9 sekiz bu'ud(ı) ola şu vechile:

Mim be									Mim ha
Vav	Ye	Vav	He	Elif	Cim	Dal	Cim	elif	
<hr/>									
Elif he	Elif he	Be	Elif he	Cim	Be	Be	Cim		

10 Pes bu ba'zı nağāmāt Nevruz'dur ki⁵⁵⁷ maḥaṭṭı Rehāvī ola. Me'a'l-iḥtilāf 11 tarafeyn-i bu'ud, bu'ud-ı elif ye'dür. Bir dağı Hümāyun'dur. Bu on üç (41b) nağmedür ki on iki⁵⁵⁸ bu'udı müstemil ola hākezā⁵⁵⁹ me'a'l-iḥtilāf: 2

Mim												
ha												
<hr/>												
Elif	Ye ze	Elif	Cim	Cim	Elif	Cim	Ze	Ha	Cim	Elif	Cim	Elif
<hr/>												
Be	Be	Cim	Be	Ṭı	Cim	Elif	Be	Elif	Cim	Cim	Cim	
<hr/>												
he vav												

⁵⁴⁹ nağāmāt-ı Zengüledür: B / Zengüledür: Ü

⁵⁵⁵ Bu'ud-ı mücenneb müstemil ola: B / müstemil ola bu'ud-ı mücennebi: Ü

⁵⁵⁶ bu: B / buna: Ü

⁵⁵⁷ ki: Ü / B'de yok.

⁵⁵⁸ on iki: Ü / iki: B

⁵⁵⁹ hākezā: B / şu tertible: Ü

Pes bu ba‘zı⁵⁶⁰ nağāmāt Zengūle’dür ki 3 Rehāvī qarār eyleye. Me‘a’l-ihtilāf⁵⁶¹ tarafeyn-i bu‘udı, bu‘ud-ı elif tı’dur. Bu dağı eb‘ād-ı 4 mülâyemedendür. Biri dağı⁵⁶² ‘Aşīrān’dur. Bu altı nağmedür ki⁵⁶³ biş bu‘udı 5 müştēmil ola hākezā⁵⁶⁴

Mim be

Mim ha

Ye ze	Ye elif	Ha	Cim	Dal	Elif
Tı	Tı	Cim	Cim		tı

Pes bu Hüseynī’ 6 dür ki maḥaṭṭı iki Dügāh⁵⁶⁵(ola). Bi’l-ittifāk tarafeyn(i) bu‘ud-i elif ye dal’dur. 7 Bir(i) dağı Müste‘ar’dur. Bu dört nağmedür ki üç bu‘udı 8 müştēmil ola şu tertible⁵⁶⁶ me‘a’l-ihtilāf:

Mim be

Mim ha

Ye elif	Ha	Ze	Cim
Tı	Be	Elif he	

9 Pes bu ‘Uzzāl’dur ki maḥaṭṭı Segāh ola ya‘ni tamām-ı ‘Uzzāl’den⁵⁶⁷ bir bu‘ud-ı 10 mücenneb eksük ola. Me‘a’l-ihtilāf tarafeyn(i) bu‘ud-i elif tı’dur. 11 Bir(i) dağı Türki Hicāz’dur. Bu hemān Segāh gibidür. İllā bu kadar (42a) var ki bunun mebdē’-i aḥadı ve maḥaṭṭı eşkal olmakdur.⁵⁶⁸ 2 Şunuñ gibi:

Mim be

Vav	Dal	Elif
Cim	Tı	

Pes⁵⁶⁹ tarafeyn-i bu‘ud, bunun dağı⁵⁷⁰ 3 elif vav’dur. Birisi⁵⁷¹ dağı Nigārīnik. Bu on bir nağmedür ki⁵⁷² on bu‘ud(ı) 4 müştēmil ola şu tertible me‘a’l-ihtilāf:

⁵⁶⁰ ba‘zı: Ü / B’de yok.

⁵⁶¹ Me‘a’l-ihtilāf: Ü / B’de yok.

⁵⁶² dağı: Ü / B’de yok.

⁵⁶³ ki: Ü / B’de yok.

⁵⁶⁴ hākezā: B / şu tertible: Ü

⁵⁶⁵ iki Dügāh: B / Yekgāh ola: Ü

⁵⁶⁶ üç bu‘udı müştēmil ola şu tertible: B / üç bu‘udı ola şol tertible: Ü

⁵⁶⁷ tamām-ı ‘Uzzāl’den: Ü / ‘Uzzāl’den: B

⁵⁶⁸ eşkal olmakdur: B / eşkal olmak vācibdür: Ü

⁵⁶⁹ pes: Ü / B’de yok.

Mim

Mim

be

ha

Ye ha Ye ze Ye dal Ye elif Ye Ha Dal Cim elif ze elif

Cim Cim Tı Tı Be Cim Elif he Be Cim be Be

5 pes bu Mähür-ı şağirdür. Maḥattı Nigār ola ṭarafeyn(i) bu‘ud-i 6 zı‘l-külldür. Vaḳtā ki terākibe nihāyet olmadıysa zamānımızda 7 müsta‘mel ve meşhūr olanlar beyān olındı. Baḳiyesi⁵⁷³ terk 8 olındı.

MAḲĀLE-İ ŞĀLİŞE⁵⁷⁴ ikā‘-ı mütedāvil ve meşhūr⁵⁷⁵ 9 beyānındadır. *Ḳāle Şāhib-i Edvār: “El-ikā‘u cemā‘atun 10 naḳarātu beynehuma ezminetün maḥdūdetü’l-maḳādīru bihā 11 edvārun musavātu’l-kemiyyete ‘alā nisbin vāzı‘ın maḥşūşatın (42b) yudraku tesāviye’l-ezminete ve’l-edvārı bi-mizāni’t-ṭab‘ı 2 ‘s-selīm”* ya‘ni ikā‘ diyü bir bölük nağmelere⁵⁷⁶ dirler kim aralarına 3 miḳdārları mā‘lum zamānlar gire, ancılayın zamānlar ki anlar içün 4 mā‘lum nisbetler ve maḥşūş vāz‘lar üzerine kemiyyetde 5 müsāvī devirler bulunur. Ya‘ni bir devrinün naḳresinün 6 ‘adedi birinün devri⁵⁷⁷ gibi olur. Ol zamānlaruñ ve devirleruñ 7 tesāvisini ya‘ni mevzūn olmasını ṭab‘-ı selīm bir mizāna 8 ihtiyācsuz fark ider. Nitekim vezn-i şı‘ri ‘arūza ihtiyācsuz 9 idrāk ider ammā ṭab‘-ı selīm olmasa elbetde ḳānūnsuz idrāk 10 idemez. Belki ekşer evḳātde⁵⁷⁸ ḳānūnla daḥı idrāk idemez. 11 Husūşan ki idrāk-ı vezn-i ikā‘, idrāk-i vezn-i şı‘rden (43a) müşkildür. Naḳre diyü ḳar‘aya⁵⁷⁹ cism(i) cisme ḳatıca misās itmeğe dirler. 2 Nitekim yukāruda beyān olındı. Bilgil ki ḳudemāyiçün ‘ilm-i ikā‘da 3 mebāhiş-i keşīre vardır. Bu muḥtaşar mecmū‘anuñ zıkrine 4 taḥammül

⁵⁷⁰ daḥı: B / bu‘ud-ı: Ü

⁵⁷¹ Birisi: B / biri: Ü

⁵⁷² ki: Ü / B’de yok.

⁵⁷³ Baḳiyesi: B / Bākisi: Ü

⁵⁷⁴ maḳāle-i şālīşe: B / maḳāle-i şālīs: Ü

⁵⁷⁵ meşhūr: B / meşhūre: Ü

⁵⁷⁶ nağmelere: B / naḳrelere: Ü

⁵⁷⁷ birinün devri: B / bir devir: Ü

⁵⁷⁸ ekşer evḳātde: B / ekşer evḳātında: Ü

⁵⁷⁹ ḳar‘aya: Ü / B’de yok.

idici⁵⁸⁰ olmadığı ecilden ikā'-ı müsta'mel ahvāline 5 iktisār olındı. Pes şol zamānlar ki naķarāt arasına 6 mütehallil olurlar gerekse ol⁵⁸¹ naķarāt-ı munaggame olsunlar gerekse 7 sâdec olsunlar ve gerek lisāndan ve gerek⁵⁸² sāyir cevārihden 8 şadır olsunlar. İki nev' üzerinedür. Bir nev' oldur kim 9 maḥsūsātü'l-ķadr⁵⁸³ olalar. Biri daḥı oldır kim mā'lumü'l-ķadr 10 olmayalar. Bu kısımdan baḥş mümkün olmadığı ecilden kudemā 11 vezn ü 'adem-i vezn cihetinden baḥşlerini ezmine-i (43b) maḥsūsātü'l-ķadre taḥşiş itdiler. Pes bize⁵⁸⁴ vācibdür kim 2 maḥsūsātü'l-ķadr olmaķda ve eķall-i mertebe ve mi'yār⁵⁸⁵ 3 beyān olına. Bilgil ki⁵⁸⁶ kaçan ednā-ı mertebe iki naķre farz olinsa 4 aralıkda zamān⁵⁸⁷ ya seri' ya batı ya mutavassıt olur. Seri' 5 daḥı bir mertebeye varır kim ezmine⁵⁸⁸ ta'yin ve taķdīr mümkün 6 olmaz. Nitekim ḥulūk-ı insānide⁵⁸⁹ ya ṭabllarda mahirler ellerinde⁵⁹⁰ 7 müşāhede olunur. Bu nev' zamānlara ter'īd ve taz'īf dirler. 8 Ehl-i mūsikār Fars luġatında⁵⁹¹ mergül dirler. Ammā zamān-ı 9 batı daḥı bir ḥadd-ı mu'ayyen müştemil degüldür. Belki bu bi-ḥasebi 10 isti'mālü'l-müsta'mel olur. Pes bu iki nev' zamānları 11 ölçmek için 'ayar olmaġa şālīḥ olmadığı ecilden zamān-ı mutavassıtı (44a) mi'yār kıldılar. Pes vardılar bu zamān-ı mutavassıtı iki ḥarf-i 2 müteḥarrik i'tidāl üzerine telaffuz olındığı vaķıt arasına 3 giren zamāna⁵⁹² taķdīr itdiler daḥı buña evvel mertebe maḥsūsiyyeti 4 müştemil kıldukları ecilden zamān-ı elif diyü ad virdiler ve zı'fına 5 zamān-ı be didiler ve şülüşe-i emşāline zamān-ı cim didiler ve erba'-ı 6 emşāline zamā(n)-ı dal

⁵⁸⁰ taḥammül idici: B / müteḥammil: Ü

⁵⁸¹ ol: Ü / B'de yok.

⁵⁸² gerek lisāndan ve gerek: B / gerekse lisāndan yāḥūd: Ü

⁵⁸³ maḥsūsātü'l-ķadr: B / maḥsūsātü'l- mīķdār: Ü

⁵⁸⁴ bize: Ü / B'de yok.

⁵⁸⁵ mi'yār: B / mi'yār: Ü

⁵⁸⁶ Bilgil ki: B / Pes bilmek gerekdür kim: Ü

⁵⁸⁷ zamān: Ü / B'de yok.

⁵⁸⁸ mertebeye varır kim ezmine: B / mertebe vardır kim ezmineye: Ü

⁵⁸⁹ ḥulūk-ı insānide: B / ḥulūk-ı insaniyede: Ü

⁵⁹⁰ ellerinde: B / ellerinden: Ü

⁵⁹¹ Ehl-i mūsikār Fars luġatında: B / mūsikār-ı Fars luġatında: Ü

⁵⁹² zamāna: B / zamānı: Ü

didiler ve hamse-i emsâline zamân-ı he 7 didiler. Bu⁵⁹³ dügelisinde vücûh-ı tesmiye zâhirdür. Pes kaçan 8 sebeb-i şakîl ya'ni harfeyn-i müteharrikeyn 'alâ sebîli 9 't-tevâlî ve'l-i'tidâl⁵⁹⁴ telaffuz olınsa *ten ten ten*⁵⁹⁵ demek gibi 10 elbetde her harf için lisândan bir⁵⁹⁶ nakre şadır olur. 11 Gerekse sayir a'zadan dağı⁵⁹⁷ nakarât koşulsun gerekse koşılmasun (44b) pes beyn-i nakara ve nakara vâkı' olan zamânlar ezmine-i ezmine-i 2 ezmine olurlar. Ve dağı bilmek gerekdür kim bu tayifenün 3 'adât ve rûsumındandır ki nakarât-ı mazrûbiye mim 4 yazarlar. âayr-ı mazrûbiye gâh olur şıfır yazarlar ve gâh olur ki⁵⁹⁸ 5 nesne yazmazlar. Ammâ kaçan sayir a'zayla birer harf 6 aşırı ya'ni hemân teden teye nakre koşılrsa *ten ten ten*⁵⁹⁹ 7 demek gibi aralıkda bulunan zamânların her biri nakarât-ı 8 matviyyenün lisânda vukû'ları zamânlarından⁶⁰⁰ gayrı 9 elif zamânlarının zı'fı olduğu ecilden ezmine-i 10 be olurlar. Cevâb-ı mişâl mukadder.⁶⁰¹ Zîrâ cem'-i mevâdda, nakre-i matviyye zamân-ı 11 ezmine-i mütehallile beyne'n-nakarâtdan degüldüğü zâhirdür. (45a) Anuñçün bahşden hâricdür. 'Adem-i te'emmül-i şadıkdan 2 ba'zılar bun(ı) dağı ezmine-i mütehallilden sayarlar. Lîkin haţâ-yı 3 fâhişdür. Gine buncılayın⁶⁰² sebeb-i hafîfine⁶⁰³ şünâ'î sâkinü' 4 l-âhirdür. Kaçan biri bir ardınca i'tidâlle telaffuz olınsa 5 dağı tillerine nakre zamm olınsa *ten ten ten* demek gibi 6 zamânları ezmine-i be olur.⁶⁰⁴ Anuñçün ki⁶⁰⁵ nûn-ı sâkinle tı 7 arası nûn-ı müteharrikle tı arası gibidür. Bila farkın 8 beynehumâ zîrâ nûn, harf-i med olduğu ecilden sâkin, 9 müteharrik yirinedürür ve dağı kaçan sayir a'za ile ekşer-i 10 harf aşırı ya'ni teyile ikinci nûna ve dördinci teye

⁵⁹³ Bu: Ü / B'de yok.

⁵⁹⁴ ve'l-i'tidâl: Ü / B'de yok.

⁵⁹⁵ ten ten ten: B / tene tene tene: Ü

⁵⁹⁶ bir: B / iki: Ü

⁵⁹⁷ dağı: Ü / B'de yok.

⁵⁹⁸ ki: Ü / B'de yok.

⁵⁹⁹ ten ten ten: B / tene tene tene tene: Ü

⁶⁰⁰ zamânlarından: B / zamânından: Ü

⁶⁰¹ Cevab-ı mişâl mukadder: Ü / B'de yok.

⁶⁰² gine buncılayın: B / dense ancılayın: Ü

⁶⁰³ sebeb-i hafîfine: B / sebeb-i hafîf ki: Ü

⁶⁰⁴ ezmine-i be olur.: B / zamân-ı be olurlar: Ü

⁶⁰⁵ ki: B / kim: Ü

11 nakre koşılrsa dağı bir nūn ve bir tınuñ nakresi tarđ olınsa (45b) *ten ten ten ten* demek gibi beyn-i nakre ve nakre zamānlarınıñ⁶⁰⁶ 2 her biri nakreteyn-i maṭviyyeteyn zamānlarından ğayrı şölüşe-i 3 emşāl olduğı ecilden ezmine-i cim olur.⁶⁰⁷ Gine buncılayın veted-i 4 mecmū' ki şölāsī sākinū'l-āhirdür. Yāhūd veted-i mefrūk ki 5 şölāsī sākinū'l-evsātdur. Bir bir ardınca telaffuz olınsalar 6 dağı tillerine nakre koşılrsa *tenen tenen tenen* gibi yāhūd 7 *tānī tānī tānī* demek gibi beyn-i nakre ve nakre zamānları 8 ezmine-i cim olurlar. Ammā evtad-ı mecmū'ıyla iktifā' olınduğı ecilden⁶⁰⁸ 9 evtad-ı mefrūkunuñ isti'māl(i) terk olındı.⁶⁰⁹ 10 Ve dağı kaçan⁶¹⁰ üç ĥarf aşırı a'zayıla nakre koşılrsa *ten ten 11 ten ten*⁶¹¹ demek gibi beyn-i nakre ve nakre naķarāt-ı şölüşe-i maṭviyye⁶¹² zamānlarından (46a) ğayrı zamānları erba'-ı emşāl olduğı ecilden ezmine-i dal olurlar. 2 Gine buncılayın fāşıla-i şuġrā ki rubā'ī sākinū'l-āhirdür. 3 Biri biri ardınca telaffuz olınsa dağı tillerine nakre zamm 4 olsa *tenenen tenenen tenenen tenenen*⁶¹³ demek gibi beyn-i nakre 5 ve nakre zamānları ezmine-i dal olurlar ve dağı kaçan dörder ĥarf 6 aşırı nakre koşılrsa *tene tene tene tene tene tene* 7 demek gibi beyn-i nakre ve nakre naķarāt-ı erba'-ı maṭviyye 8 zamānlarından ğayrı zamānlar ĥamsetü'l-ezmān⁶¹⁴ olduğı 9 ecilden ezmine-i he olur. Gine buncılayın fāşıla-i kübrā ki ĥumāsī 10 sākinū'l-āhirdür. Biri biri ardınca telaffuz olınsa *tenenenen 11 tenenenen tenenenen tenenenen*⁶¹⁵ demek gibi⁶¹⁶ beyn-i nakre ve nakre zamānları (46b) ezmine-i he olurlar lākin zamān-ı he ve dađı⁶¹⁷ zamān-ı elif qalīlū' 2 l-isti'māl olurlar. Ammā sebeb-i fesad-ı laĥn olduğı ecilden 3

⁶⁰⁶ zamānlarınıñ: B / zamānlarıñ: Ü

⁶⁰⁷ olur: B / olurlar ki: Ü

⁶⁰⁸ evtād-ı mecmū'ıyla iktifā' olınduğı ecilden: B / Ü'de yok.

⁶⁰⁹ isti'māl(i) terk olındı: B / isti'mālını terk itdiler: Ü

⁶¹⁰ kaçan: Ü / B'de yok.

⁶¹¹ ten ten ten ten: B / tene tene tene tene: Ü

⁶¹² naķarāt-ı şölüşe-i maṭviyye: Ü / şölüşe-i maṭviyye: B

⁶¹³ tenenen tenenen tenenen tenenen: B / tenenen tenenen tenenen: Ü

⁶¹⁴ ĥamsetü'l-ezmān: B / ĥamsetü'l-emşāl: Ü

⁶¹⁵ tenenenen tenenenen tenenenen tenenenen: B / tenenenen tenenenen tenenenen: Ü

⁶¹⁶ demek gibi: Ü / B'de yok.

⁶¹⁷ dağı: Ü / B'de yok.

ķavm ezmine-i he'den yukaru tecāvüz itmediler. Meşelâ zamân-ı vav 4 veya⁶¹⁸ zamân-ı ze veya⁶¹⁹ ğayrısın isti'mâl itmediler. Nitekim bu sebepten 5 ötüri ezmine-i elifden aşāğā zamân-ı mutavassıtuñ 6 efrâdında filcümle taķdîri ve ta'yîni mûmkin olan zamânlardan 7 i'tibâr itmediler. Ammâ zamân-ı he'den yukarusı isti'mâl 8 olınuğı vakt lahna fesad geldüği anuñçündür kim bu taķdîrce 9 naķre-i şâniye-i munagğame, naķre-i 'ulâ-i munagğame sâmi'den muźmaħill⁶²⁰ 10 olub gitdükden soñra vârid olmaķ lazım gelir. 11 Pes nağme-i 'ulâ nağme-i şâni'yle bulısub⁶²¹ imtizac bağlamaz zîrâ muķarrerdür ki (47a) nağme nağmeye sâmi'de⁶²² bulısub arada nisbet-i şerîfe sebebiyle 2 imtizâc ĥâşıl olmayınca ve⁶²³ mülâyemet ve hoş âyandalık 3 ĥâşıl olmaz ve⁶²⁴ ammâ ezmine-i elifden aşāğā i'tibâ(r) olınuğı vakt 4 sebeb-i fesâd-ı lahn olduğı anuñçündür kim nağme-i 'ulâ, sâmi'de 5 tamâm mürtesem olmadan nağme-i şâniye⁶²⁵ vârid olur ve şâniye dağı tamâm mürtesem 6 olmadan şâlişe vârid olur. Pes gine sâmi'de 7 ictimâ-ı tamm ĥâşıl olmaduğı ecilden imtizâc ma'düm 8 olur. Pes mâ'lum oldu kim zamânlaruñ gayet tavîl olması 9 ve gayet ķaşîr olması mâni'-i te'lîf-i elĥânıñ, mülâyemetin⁶²⁶ 10 mutavassıt⁶²⁷ olması sebeb-i te'lîf-i mülâyim imiş ve dağı 11 zamân-ı elifle zamân-ı be ve cim ve dal arasında nisbet (47b) beyân olındı. Ammâ zamân-ı cimle zamân-ı be ortasında⁶²⁸ 2 nisbet-i mişl ü nişfdur ve zamân-ı dal'la zamân-ı cim arasında 3 nisbet-i mişl ü şülüşdür ve zamân-ı he'yile zamân-ı dal 4 arasında nisbet⁶²⁹ mişl ü rub'dur ve zamân-ı he ile zamân-ı cim 5 arasında nisbet-i mişl ü şülüşândur. Bu maħalde dağı 6 bu ķadarla

⁶¹⁸ veya: B / ya: Ü

⁶¹⁹ veya: B / ya: Ü

⁶²⁰ muźmaħill: B / muźmaħħil: Ü

⁶²¹ bulısub: Ü / B'de yok.

⁶²² sâmi'de: B / ķuvvet-i sâmi'ada: Ü

⁶²³ ve: B / Ü'de yok

⁶²⁴ ve: Ü / B'de yok

⁶²⁵ olmadan nağme-i şâniye: Ü / evvelden: B

⁶²⁶ mülâyemetin: B / Ü'de yok.

⁶²⁷ metinde mütetavassıt yazılmış.

⁶²⁸ Ortasında: B / arasında: Ü

⁶²⁹ nisbet: Ü / B'de yok.

iktifâ' olındı. Ve dağı⁶³⁰ bilgil kim ikâ' iki nev' üzerinedür. 7 Biri ikâ'-ı muvaşşal, biri ikâ'-ı mufaşşal. Zîrâ ezmine-i 8 mütehallile beyne'n-naķarât eger birbirine beraber olsalar ya'ni 9 eger zamân-ı sâbık, zamân-ı lâhik ile mütteḥiz-i bi'n-nev' olsalar. 10 Aña ikâ'-ı muvaşşal dirler. Ekşer pîşrevler ve muvaşşahlar bu nev' 11 ikâ'da⁶³¹ olurlar dağı zamānuñ ehl-i 'amelleri buña (48a) Revân uşul dirler ve eger ezmine-i sâbık ezmine-i 2 lâhıkıla⁶³² mütteḥid-i bi'n-nev' olmasalar aña ikâ'-ı mufaşşal 3 dirler. Ekşer⁶³³ taşnıfler bu nev'de olurlar ve nev' için⁶³⁴ 4 bölük bölük naķreler olur. Vaz'da ve hey'etde ve 'aded-i 5 naķarâtıda bir bölük bir bölüğün 'ayn(ı) olur ve her bir bölüğe 6 bir devir dirler ve her iki devrün arasında bir zamân 7 cük olur. Aña fâşıla dirler ve dağı ikâ'-ı muvaşşal 8 dört nev' üzerinedür. Evvelki nev'i⁶³⁵ oldur ki⁶³⁶ naķarât-ı 9 ezmine-i elif(i) müştemil olalar mişâli⁶³⁷ esbâb-ı şıķal, 'alâ tarıķı 10 'l- i'tidâl telaffuz olındığı vaķıt her bir⁶³⁸ ḥarfine 11 koşılan naķarât gibi meşelâ *ten ten ten*⁶³⁹ naķarâtı gibi (48b) buña seri'ü'l-hezec dirler.⁶⁴⁰ İkinci nev' oldur ki⁶⁴¹ naķarât-ı ezmine-i be'yi müştemil olalar. 2 Esbâb-ı şıķal⁶⁴² telaffuz olındığı vaķıt evvelkilerine⁶⁴³ 3 koşılan naķarât gibi meşelâ⁶⁴⁴ *ten ten ten* naķarât(ı) gibi buña 4 ḥafîfü'l-hezec dirler. Üçüncü nev'i⁶⁴⁵ oldur kim ezmine-i 5 cim(i) müştemil olalar evtâr-ı mecmû'a telaffuz olındığı vaķıt 6 evâyiline zamm olınan naķarât gibi meşelâ *tenen tenen 7 tenen* naķarât(ı) gibi buña ḥafîf şaķilü'l- hezec

⁶³⁰ ve dağı: Ü / B'de yok

⁶³¹ ikâ'da: B / ikâ' müştemil: Ü

⁶³² ezmine-i lâhıkıla: B / ezmine-i lâhika ile: Ü

⁶³³ ekşer: B / ekşeriya: Ü

⁶³⁴ ve nev' için: B / bununçün: Ü

⁶³⁵ Evvelki nev'i: B / evvelkisi: Ü

⁶³⁶ ki: B / kim: Ü

⁶³⁷ müştemil olalar mişâli: Ü / müştemil ola: B

⁶³⁸ bir: Ü / B'de yok

⁶³⁹ ten ten ten: B / tene tene tene : Ü

⁶⁴⁰ buña seri'ü'l-hezec dirler: Ü / B'de yok.

⁶⁴¹ ki: B / kim: Ü

⁶⁴² esbâb-ı şıķal: B / esbâb-ı ḥıfâfe: Ü

⁶⁴³ evvelkilerine: B / evvellerine: Ü

⁶⁴⁴ meşelâ: Ü / B'de yok.

⁶⁴⁵ Üçüncü nev'i: B / Üçüncisi: Ü

dirler. 8 Dördüncüsü oldur kim ezmine-i dalı müstemil olalar⁶⁴⁶ fevâsıl-ı aşgarıyyât⁶⁴⁷ telaffuz 9 olunduğı vakıt evâyiline koşılan naķarât gibi 10 meşelâ *tenenen tenenen tenenen* naķarât(1) gibi buña şakîlü 11 'l-hezec dirler. Geldük, ikâ'-ı mufaşşaluñ envâ'ı keşirdür. (49a) Lîkin kudemâ katında altı nev'dür kim⁶⁴⁸ buña uşûl-i sitte-i 2 'arabiyye demekle mâ'rûfdur.⁶⁴⁹ Evvelkisine şakîl-i evvel dirler. Bu şol uşûl 3 dür kim on altı naķre⁶⁵⁰ ola ya'ni on altı ħarf 4 ola ki on altı naķreden ħâşıl olur. Pes naķre diyüb 5 ħarf dilemek mecâz olur ki⁶⁵¹ dağı onlardan⁶⁵² bişi mażrüb ve kalan mażrüh 6 ola şu hey'etle *tenen tenen tenen ten tenenen* Ba'zılar 7 bunuñ ikinci vetedinüñ yirine fâşıla-i şugrâ getürdiler, 8 dağı Berefşan uşûl diyü ad virdiler. Şu tarîķla⁶⁵³ *tenen tenenen tenenen* 9 *ten tenenen* Pes bu on yidi naķre olur. Naķarâtdan murâd 10 şol naķarâtdur ki ezmine-i elif(i) müstemil ola ve dağı 11 beyn-i naķara ve naķara⁶⁵⁴ ezmineden ķangı nev' idüğü ednâ-ı (49b) teemmülle mâ'lum olduğı ecilden ekşer yirde⁶⁵⁵ ya'ni beyân olunmadı, terk olındı.⁶⁵⁶ 2 İkincisine şakîl-i şâni dirler. Bu şol ikâ'dur kim ancılayın 3 on altı naķre ola ya'ni şakîl-i evvelini.⁶⁵⁷ Lîkin bunuñ altısı mażrûbdur. Kalandı 4 mażrûhdur. Şu vaz'la *tenen tenen ten tenenen ten tenenen*. 5 Bunuñ nişfi ki iki veted ve bir sebeb-i ħafîfdür. 6 Ba'zılar buña muĥammes didiler. Pes⁶⁵⁸ bir devir şakîl-i şâni 7 iki devir muĥammes olmuş olur. Üçüncüsü ħafîf 8 şakîldür. Bu ol⁶⁵⁹ uşûldür kim on altı naķre ola ki 9 on ikisi mażrüb ola⁶⁶⁰ ve dördü

⁶⁴⁶ ezmine-i dalı müstemil olalar: Ü / B'de yok.

⁶⁴⁷ fevâsıl-ı aşgarıyyât: B / fevâsıl-ı suĝriyyât: Ü

⁶⁴⁸ kim: B / Ü'de yok.

⁶⁴⁹ demekle mâ'rûfdur: Ü / B'de yok.

⁶⁵⁰ naķre: B / naķresi: Ü

⁶⁵¹ mecâz olur ki: B / mecâzdur: Ü

⁶⁵² dağı onlardan: Ü / B'de yok.

⁶⁵³ şu tarîķla: Ü / B'de yok.

⁶⁵⁴ beyn-i naķara ve naķara: B / beyn-i naķaratın ve naķaratın: Ü

⁶⁵⁵ yirde: B / mevâzi'da: Ü

⁶⁵⁶ ya'ni beyân olunmadı terk olındı: B / beyânı terk olındı: Ü

⁶⁵⁷ ya'ni şakîl-i evvelini: B / ya'ni şakîl ola gibi naķarâtda berâber ola: Ü

⁶⁵⁸ Pes: B / Ü'de yok.

⁶⁵⁹ ol: B / şol: Ü

⁶⁶⁰ ola: B / Ü'de yok.

maṭrūḥ ola 10 şu ṭarīkle *ten tenenen tenenen tenenen ten*. Dördincisine 11 şaḳīl-i remeldür dirler.⁶⁶¹ Bu şol uşıldür kim yigirmi dört (50a) naḳre ola kim⁶⁶² toḳuzu maṣrūb ve ḳalanı⁶⁶³ maṭrūḥ ola 2 şu vaḳ‘la *tenenen tenenen ten ten ten ten ten ten tenenen*. Bişincisine remel-i ḥafīf dirler.⁶⁶⁴ Bu şol 4 uşıldür kim on naḳre ola kim⁶⁶⁵ dördi maṣrūb bāḳisi 5 maṭrūḥ ola şu ṭarīkle *ten tenen ten tenen*. Altıncısı 6 hezecdür. Bu daḥı şol uşıldür kim on naḳre ola 7 ki dördi maṣrūb ve ḳalan(ı) maṭrūḥ ola *ten tenen ten tenen*.⁶⁶⁶ Pes bu iki 8 nev‘ uşul bi‘z-zāt mütteḥid oldılar. Mebde‘leri tefāvütle 9 mütefāvit oldılar. Nitekim *tenen ten tenen ten*. Ammā geldük⁶⁶⁷ 10 zamānımızda müsta‘mel ve meşhūr olanları on sekiz 11 nev‘ uşıldür. Birisi Berefşan’dur. Bunun zikri geḳdi. (50b) Ve⁶⁶⁸ birisi daḥı Şaḳīl uşıldür. Bu şol kırk sekiz naḳredür ki 2 toḳuzu maṣrūb ve ḳalanı maṭrūḥ ola şu ṭarīkle 3 *tenenen tenenen ten tenenen ten tenenen ten tenenen ten 4 tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen*. Ve birisi daḥı ḥafīf 5 uşıldür. Bu şol otuz iki naḳredür ki yidisi maṣrūb 6 ve ḳalanı maṭrūḥ ola bu tertible⁶⁶⁹ *tenenen tenenen tenenen ten 7 tenenen ten tenenen tenenen tenenen*. Ve birisi daḥı sedarbıdır. 8 Bu iki nev‘dür. Birisi Sedarb-ı ṭavīldür ve birisi daḥı 9 Sedarb-ı ḳaşırdür. Ammā Sedarb-ı ṭavīl şol otuz iki 10 naḳredür ki üçü maṣrūb ve ḳalan(ı)⁶⁷⁰ maṭrūḥ ola. Şol⁶⁷¹ 11 ṭarīḳıla *tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen* (51a) *tenenen tenenen*. Ve Sedarb-ı ḳaşırdür ki on altı naḳre ola ki 2 üçü maṣrūb ve⁶⁷² bāḳisi maṭrūḥ ola şu⁶⁷³ vaḳ‘la 3 *tenenen tenenen tenenen*. Ve birisi daḥı

⁶⁶¹ dördincisine Şaḳīl-i remeldür dirler: B / dördincisi şaḳīl-i remeldür: Ü

⁶⁶² kim: B / ki: Ü

⁶⁶³ ḳalanı: B / bāḳisi: Ü

⁶⁶⁴ bişincisine Remel-i ḥafīf dirler: B / bişincisi ḥafīf remeldür: Ü

⁶⁶⁵ kim: B / Ü’de yok.

⁶⁶⁶ ten tenen ten tenen: Ü / B’de yok.

⁶⁶⁷ geldük: B / Ü’de yok.

⁶⁶⁸ ve: Ü / B’de yok.

⁶⁶⁹ tertible: B / ṭarīḳıla: Ü

⁶⁷⁰ ḳalan(ı): B / bāḳisi: Ü

⁶⁷¹ Şol: B / şu: Ü

⁶⁷² ve: B / Ü’de yok.

⁶⁷³ şu: B / işbu: Ü

Çardarb uşıldür.⁶⁷⁴ 4 Bu şol uşıldür kim toksan altı nakre ola ki on biri 5 mazrüb ve kalanı⁶⁷⁵ matrüh ola şu vaz‘la⁶⁷⁶ *tenenen tenenen 6 tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen 7 tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen 8 tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen. Buña Çahardarb-ı uşul-i 9 kadim*⁶⁷⁷ dirler pes nakarāt uşul-i şakılūñ zı‘fı olur.⁶⁷⁸ Anuñçündür kim 10 bir devir Çahardarb iki devir şakıl çalınur. Nitekim hafı degül 11 ve biri dahı Fāhte-i meşhūrdur. Bu şol uşıldür kim on nakredür⁶⁷⁹ (51b) kim⁶⁸⁰ üç mazrüb ve bākisi matrūhdur şu tarikle⁶⁸¹ *ten tenenen 2 tenenen*. Ve biri dahı Revān uşıldür. Zamānımuñ ehl-i ‘amelleri⁶⁸² 3 buña Tarāb-engiz dirler. Bu şol on nakredür ki bişi⁶⁸³ mazrüb 4 ve kalan(ı) matrüh ola şol tarikle *ten tenen ten tenni*. 5 Gāh olur ki⁶⁸⁴ bunuñ nakre-i ‘ulāyla nakre-i rābi‘isini⁶⁸⁵ darb 6 iderler bākisini tarh iderler. Şu tarikle *ten tenen ten 7 tenni*. Ve birisi dahı Evsāt uşıldür. Bu şol yigirmi dört 8 nakredür kim ikisi mazrüb ve bākisi matrüh ola şu 9 tarikle *tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen*. 10 Ve biri dahı ‘Amel uşıldür. Buña Türki darb dahı dirler. 11 Bu şol on dört⁶⁸⁶ nakredür kim üç mazrüb ve bākisi⁶⁸⁷ matrüh (52a) ola şol⁶⁸⁸ vaz‘la *tenenen tenenen tenenen*. Ve biri dahı 2 Remel-i kaşırdür. Bu şol yigirmi dört nakredür ki üç mazrüb 3 kalan(ı) matrüh ola şu vaz‘la⁶⁸⁹ *tenenen tenenen tenenen 4 tenenen tenenen tenenen* ve birisi dahı Remel-i tavıldür. Bu şol 5

⁶⁷⁴ çardarb uşıldür: B / çahardarbdur: Ü

⁶⁷⁵ kalanı: B / bākisi: Ü

⁶⁷⁶ vaz‘la: B / tarikle: Ü

⁶⁷⁷ çahardarb-i uşul-i kadim: Ü / uşul-i kadim: B

⁶⁷⁸ pes nakarāt uşul-i şakılūñ zı‘fı olur: B / pes bu nakarāt şakıl uşul nakarātınuñ zı‘fı olur: Ü

⁶⁷⁹ nakredür: B / nakre ola: Ü

⁶⁸⁰ kim: B / Ü’de yok.

⁶⁸¹ matrūhdur şu tarikle: B / matrüh ola şol vaz‘la: Ü

⁶⁸² ehl-i ‘amelleri: B / ehl-i ‘ameli: Ü

⁶⁸³ bişi: B / altısı: Ü

⁶⁸⁴ ki: Ü / B’de yok.

⁶⁸⁵ nakre-i rābi‘isini: B / nakre-i sādisini: Ü

⁶⁸⁶ on dört: Ü / on: B

⁶⁸⁷ bākisi: B / kalanı: Ü

⁶⁸⁸ şol: B / şu: Ü

⁶⁸⁹ vaz‘la: B / tarikle: Ü

yigirmi dört nakredür ki dördü maẓrûb ve bâkisi maẓrûh 6 ola şu ʔarîkla *tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen 7 tenenen*. Ve biri dağı Serendâz uşûldür.⁶⁹⁰ Bu şol on dört 8 nakredür ki bişi maẓrûb ve ʔalan(1) maẓrûh ola şu ʔarîkla 9 *ten ten tenenen ten tenenen*. Lîkin ‘adet-i ʔavm⁶⁹¹ şöyle câri 10 olmışdur kim gâh olur ki⁶⁹² evvelindeki sebepleri fâsılaya tebdîl 11 iderler dağı birer⁶⁹³ ʔarb ururlar bu mâ’nâ ekşeriya evâyil cedvellerde olur. Meşelâ şunuñ gibi *tenenen tenenen ten tenenen*.⁶⁹⁴ (52b) Ve biri dağı Semâ’îdür. Bu şol on nakredür ki üçü maẓrûb 2 ve ʔalan(1) maẓrûh ola. Hâkezâ⁶⁹⁵ *tenen tenen tenenen*. Ve biri 3 dağı cerrîdür. Buña nim şağîl dağı dirler ve cerr-i şağîl dağı dirler. 4 Bu şol yigirmi dört nakredür ki bişi maẓrûb ve ʔalanı 5 maẓrûh ola hâkezâ⁶⁹⁶ *tenenen tenenen ten ten tenenen 6 tenenen*. Ve biri dağı ezec’dür. Buña seriû’l-hezec dağı⁶⁹⁷ dirler. 7 Bu şol bir bölük nakredür ki⁶⁹⁸ ezmine-i elifi müştamil 8 olalar. Nitekim yukarı(da) beyân olındı. Mişâli şunuñ gibi⁶⁹⁹ *Tene tene tene tene 9 tene* gibi.⁷⁰⁰ Ve biri dağı Revândur.⁷⁰¹ Bu şol ʔokuz nakredür ki 10 üçü maẓrûb ʔalan(1) maẓrûh ola şu vaz’la⁷⁰² *ten tenen 11 tenenen*. Ekşer nağışlar bu uşûlde olurlar. Az olur⁷⁰³ bu uşûlde (53a) taşnîf dağı bağlarlar ol vağıt taşnîfe ehl-i ‘amel 2 şavtü’l-‘amel dirler. Ve bir dağı Muḥaccildür⁷⁰⁴ bu şol elli altı nakre 3 dür ki on üçü maẓrûb ve ʔalan(1)⁷⁰⁵ maẓrûh ola şol vaz’la⁷⁰⁶ 4 *ten tenenen ten tenenen*

⁶⁹⁰ serendâz uşûldür: B / serendâzdur: Ü

⁶⁹¹ lîkin âdet-i ʔavm: B / ve lîkin âdetleri: Ü

⁶⁹² kim gâh olur ki: Ü / ki gâh olur: B

⁶⁹³ birer: B / bir: Ü

⁶⁹⁴ Meşelâ şunuñ gibi tenenen tenenen ten tenenen: Ü / B’de yok.

⁶⁹⁵ hâkezâ: B / şu ʔarîkla: Ü

⁶⁹⁶ hâkezâ: B / şu ʔarîkla: Ü

⁶⁹⁷ dağı: B / Ü’de yok.

⁶⁹⁸ Bu şol bir bölük nakredür ki: B / Bu şol bölük nağarâtdur kim: Ü

⁶⁹⁹ Mişâli şunuñ gibi: Ü / B’de yok.

⁷⁰⁰ gibi: B / ile nihayeti cu’ile’l-ca’il: Ü

⁷⁰¹ biri dağı Revândur: Ü / biri dervândur: B

⁷⁰² ʔalan(1) maẓrûh ola şu vaz’ile: B / altısı maẓrûh ola şol ʔarîkla: Ü

⁷⁰³ Az olur: B / gâh olur: Ü

⁷⁰⁴ muḥaccildür: B / muḥaccildür: Ü

⁷⁰⁵ ʔalan(1): B / bâkisi: Ü

⁷⁰⁶ şol vaz’la: B / şu ʔarîkla: Ü

tenenen tenenen tenenen tenenen ten tenenen 5 ten tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen. Ve biri Darbü'l-fethdür. 6 Bu şol seksen sekiz nakredür ki yigirmi ikisi mazrüb 7 ve kalan(1) matrüh ola hâkezâ⁷⁰⁷ *tenenen tenenen ten ten ten 8 tenenen ten tenenen tenenen ten tenenen ten tenenen 9 tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen ten 10 ten ten ten tenenen tenenen.* Ve dahı bilmek gerekdür kim bu on 11 sekiz nev'den gayrı zamānımızda müsta'mel (53b) uşüller ki halk arasında maqbül ola bulunur. 2 Cümlesinden birisi Cerr-i hafıfdir. Bu şol kırk 3 sekiz nakredür ki on biri mazrüb ve kalanı 4 matrüh ola şu vaz'la *tenenen tenenen tenenen 5 ten tenenen ten tenenen tenenen tenenen ten ten ten 6 ten ten ten ten ten.* Pes bu Şakıl uşülle nakarâtda 7 bir oldı anuñçündür kim bu vaz'-ı şakıl vaz'ına ve şakıl bu çalınub nitekim hafı degül⁷⁰⁸ ve biri Rikâb'dur. Bu şol otuz iki 8 nakredür ki dördi mazrüb ve bākisi matrüh 9 ola şol tarikle⁷⁰⁹ *tenenen tenenen tenenen tenenen tenenen 10 tenenen tenenen tenenen tenenen.* 'İlm-i ikā'da dahı⁷¹⁰ bu kadarla 11 iktifā' olındı ve baķi-yi mebahış-i ğarībesi terk olındı.

(54a) HĀTİME fevāyid-i şerīfe beyānındadır. Bilgil ki cümle-i fevāyid-i şerīfeden 2 bir fāyıda budur ki envā'-ı te'sirāt-ı elhān biline. Pes ekābir-i veşikātdan 3 şöyle mervīdür ki⁷¹¹ Rast ve 'Irak ve İsfahān nefse baş-ı 4 mu'tedil ve lezzet-i latīfe verür. Ya'ni nefse⁷¹² i'tidāl üzerine 5 ferh ü lezzet bağışlar. Anuñçündür kim bu üçü iklim-i rābi'ün 6 ve iklim-i şālīsūn halk(ı) gibi mu'tedilü'l-mizac olan kimselere 7 ziyāde mülāyim gelür. Nevruz ve Pençgāh ve Gerdāniye⁷¹³ ve Zāvili 8 bunların te'sir(i) dahı anların gibidür ve dahı 'Uşşāk ve Nevā 9 ve Būselik bunlar nefse kuvvet ve şecā'at ve baş-ı tamm⁷¹⁴ 10 verür. Ya'ni ferh-i tamm bağışlar.

⁷⁰⁷ hâkezâ: B / şu tarikle: Ü

⁷⁰⁸ anuñçündür kim bu vaz'-ı şakıl vaz'ına ve şakıl bu çalınub nitekim hafı degül: Ü / B'de yok.

⁷⁰⁹ bākisi matrüh ola şol tarikle: B / kalanı matrüh ola şu tertible: Ü

⁷¹⁰ dahı: Ü / B'de yok.

⁷¹¹ ki: B / kim: Ü

⁷¹² nefse: Ü / B'de yok.

⁷¹³ Pençgāh ve Gerdāniye: B / Gerdāniye ve Pençgāh: Ü

⁷¹⁴ baş-ı tam: Ü / baş: B

Anuñçündür kim bunlar memâlik-i Türk'e ve Habeş'e 11 ve Zenc âdemlerine⁷¹⁵ ziyâde te'sîr iderler. Mâhur ve Nihâvend dağı bunların gibidür (54b) ve Zirefkend ve Büzürg ve Zengüle ve Rehâvi ve Hüseyinî 2 ve Hicâzî, bunlar nefse baş-ı za'if ya'ni ferh-i 3 fi'l-cümle⁷¹⁶ belki nev'-i mine'l-hüzn verir. Nitekim Şâhib-i 4 Edvâr beyân eyledi. Lâkin ba'zılar didiler kim ve Geveşt 5 ve Şehnâz ve Hışâr ve Hümâyûn ve Müberkâ' ve Bestenigâr 6 bunların⁷¹⁷ Rehâvi ve Zirefkend gibidür. Te'sîrde⁷¹⁸ ve mâye 7 ve Selmek ve Nühüft ve 'Uzzâl ve Evc ve Huzî-Hicâzî 8 ve Zengüle te'sîr(i) gibidür. Pes bu kavî şunu iktizâ eyler⁷¹⁹ ki 9 makâmâtdan bu altı nev' bir nev'de⁷²⁰ müttehid olmayalar 10 ve dağı ba'zılardan şöyle menkûldür kim Rehâvi'ye 11 şedd-i bükâ dirler. Zirefkend'e⁷²¹ şedd-i hüzn dirler ve Büzürg'e (55a) şedd-i cebîn dirler. Ya'ni şedd-i havf dirler⁷²² ve İsfahân'a 2 şedd-i cûd dirler ve 'Irâk'a şedd-i lezzât dirler ve 'Uşşâk'a şedd-i 3 dîhk dirler ve Zengüle'ye şedd-i nevm dirler ve Nevâ'ya şedd-i 4 şecâ'at dirler ve Bûselik'e şedd-i kuvve dirler 5 ve Hüseyinî'ye şedd-i şulh dirler ve Hicâz'a şedd-i tevâzû' dirler. 6 Ammâ Rast için nesne dimezler ve dağı fevâid-i şerîfeden bir fâyda dağı 7 oldur kim⁷²³ elhânın isti'mâlinün te'sîrât-ı tammesiçün 8 evkât beyân olına pes şöyle dimişlerdür kim eyle gerekdür kim⁷²⁴ şubh-ı 9 kâzib vâktinde Rehâvi isti'mâl olına⁷²⁵ ve şubh-ı 10 şâdıkda Hüseyinî isti'mâl olına ve duhâ-i şugrâda 11 Rast isti'mâl olına ve duhâ-i kübrada Bûselik isti'mâl olına⁷²⁶ (55b) ve nısf-ı nehârda Zengüle ve vâkt-ı zühûrda 'Uşşâk 2 ve⁷²⁷ beyne's-şalâteynde Hicâzî ve vâkt-ı 'aşrda 'Irâk 3 ve vâkt-ı gürûbda İsfahân ve vâkt-ı

⁷¹⁵ Zenc âdemlerine: B / zenci halkına ve sukkan-ı cibâle: Ü

⁷¹⁶ ya'ni ferh-i fi'l-cümle: B / ya'ni fi'l-cümle ferh: Ü

⁷¹⁷ bunların: B / Ü'de yok.

⁷¹⁸ Te'sîrde: Ü / Te'sîr: B

⁷¹⁹ eyler: B / ider: Ü

⁷²⁰ nev'de: B / nev' te'sîrde: Ü

⁷²¹ Zirefkend'e: B / Kûçege: Ü

⁷²² Büzürg'e şedd-i cebîn dirler. Ya'ni şedd-i havf dirler: B / Büzürg'e şedd-i havf dirler: Ü

⁷²³ bir fâyda dağı oldur kim: Ü / fâyda oldur ki: B

⁷²⁴ eyle gerekdür kim: Ü / B'de yok.

⁷²⁵ olına: B / olunur: Ü

⁷²⁶ isti'mâl olına: B / Ü'de yok.

⁷²⁷ ve: Ü / B'de yok.

mağribde Nevā, şalāt-ı 4 ‘aşādan soñra Büzürg, uyhu vaktinde Zirefkend 5 ve dañı fevāyid-i şerīfeden bir fāyıda dañı oldur kim bu fennün 6 sayır funūn arasında halka gereklü olması ne cihetledür 7 beyān olına. Anuñla⁷²⁸ şerefi dañı⁷²⁹ mā‘lum olına. Bilgil kim halk 8 bu fenne tañsın-i şavt-ı fi‘l-*Qur’an*⁷³⁰-ı (k.m.) kim⁷³¹ emr-i Resul der (‘a.m.). 9 Anda muhtāc olurlar. Zīrā bu ‘ilimden gayrı ‘ilim tañsın-i şavtı müfid degüldür.⁷³² *Qale’n-Nebiyyü şallallahu ‘aleyhi ve sellem*: 10 “*Zeyyinü’l- Qur’āne bi- eşvātikum feinne şavte’l- hasene yezidü* 11 *fi’l- Qur’ane hasenen ve Qale a.m. li-küllü şey’in hilyetün* (56a) ve *hilyetü’l- Qur’āne’s- şavte’l- hasene ve Qale a.m. ikra’u* 2 *’l- Qur’ane bi-hūni’l- ‘arab*” lîkin eyle gerekdür kim tañsın-i şavtı⁷³³ tağyir-i 3 kelimâtdan ve hurûfdan ve harekâtdan ve sekenâtdan 4 ‘arı ola ve illā vech-i âhirden ifsād tañsın(i) 5 ibtāl ider. Sevak umana⁷³⁴ günāh hāşıl olur. Pes şābit 6 oldu ki bu fenn-i şerif ve⁷³⁵ gereklü fenn oldu ve dañı bilmek 7 vācibdür kim nagamāt-ı mülâyime-i muhtelifi ki aña lañn-ı cem‘-i mülâyim⁷³⁶ dirler. 8 Hülûk-ı insaniyyeden mesmū‘ olsalar madam ki⁷³⁷ elfāz-ı 9 mühmeliye ve mālāya‘niyye muķārin olmaya,⁷³⁸ harām olmazlar. 10 Zīrā bu taķdīrce bundan hālî degüldür kim elfāz-ı müsta‘meyile 11 muķārin olalar ya olmayalar ‘alā külli’t-taķdīrin anlara hürmet⁷³⁹ ‘ariz olmaz. (56b) Ve illā zamānımızda⁷⁴⁰ huṭabā ve huḫfāz ve hönendelerden şadır 2 olanlar gerekdi kim şeri‘atde nehy olalardı. Lîkin 3 kaçan elfāz-ı mühmeleye muķārin olalar⁷⁴¹ anlara

⁷²⁸ anuñla: B / bunuñla: Ü

⁷²⁹ dañı: Ü / B’de yok.

⁷³⁰ tañsın-i şavt-ı fi‘l-*Qur’an*: Ü / tañsın-i hulk-i fi‘l-*Qur’an*: B

⁷³¹ kim: Ü / B’de yok.

⁷³² zīrā bu ‘ilimden gayrı ‘ilim tañsın-i şavtı müfid degüldür.: Ü / B’de yok.

⁷³³ tañsın-i şavt: Ü / B’de yok.

⁷³⁴ umana: B / uma gelirken: Ü

⁷³⁵ ve: Ü / B’de yok.

⁷³⁶ nagamāt-ı mülâyime-i muhtelifi ki aña lañn-ı cem‘-i mülâyim: Ü / nagamāt-ı mülâyime ki lañn-ı vec‘-i mülâyim: B

⁷³⁷ ki: Ü / B’de yok.

⁷³⁸ olmaya: B / olmayalar: Ü

⁷³⁹ hürmet: Ü / B’de yok

⁷⁴⁰ zamānımızda: B / zamānımızdaki: Ü

⁷⁴¹ olalar: B / olsalar: Ü

lehiv şâdık 4 olur dağı *“Küllü lehvin ħarāmūn”* ħadīsi üzere ħürmet 5 ve men‘-i şer‘i vârid olur. Ammâ laĥn-ı ħulūk-ı insaniden 6 ġayrdan şâdır olsa ya‘ni⁷⁴² âletlerden mesmū‘ olsalar 7 mezhebimizde lehv olduğı cihetden ħarām ve memnu‘ dururlar. 8 Bigayri isrârin şağâyirden olurlar ve dağı fevâyd-i şerifeden 9 bir fâyıdası dağı oldur⁷⁴³ kim bu ‘ilmūñ evvelâ te‘lîfine ve tedvînine 10 kim bâ‘iş olmışdur⁷⁴⁴ mâ‘lum olma. Bilgil ki⁷⁴⁵ bu fennūñ vâzı‘ı 11 *Fişağuris-i Ĥakīm*’dür. Süleymân Peygamber (‘a.m) şâkirdlerindendir. (57a) Üç gice bir bir ardınca düşünde gördi kim bir kimesne eydür: 2 *“Ya Fişağuris ħum ve izheb ila sahilū’l-bahr, ve hassıl ‘ilmen 3 ġarīben”* ya‘ni dur felan deñizūñ kenârına var, bir ‘ilm-i ġarīb 4 te‘lîf eyleyesiz.⁷⁴⁶ Pes üç şabâĥ ol bahr kenârına vardı 5 hiç kimesne bulmadı illâ gördi ki bir bölük demirciler 6 uşul-i mütenâsibe üzere çekikç ururlardı. Bunlaruñ 7 ġurub-ı tenasübünde tefekkürât-ı keşire eyledi ve döndi evine 8 geldi. Ĥaĥĥ subhaneĥū ve te‘âlâ feyzi birle bu ‘ilm⁷⁴⁷ ħavaidini 9 te‘lîf eyledi. Andan şofıra riyâzetle bir mertebeye irişdi kim 10 dâyim⁷⁴⁸ dirdi: *“İnnî esme‘u nağāmâtin şehiyyeten min ħarekâti’l- 11 eflāk”* ya‘ni “ben ħarekât-ı eflâkden maĥbûb nağmeler işidüren⁷⁴⁹” dirdi. (57b) Andan şofıra ħukemâ buña⁷⁵⁰ ihtira‘at ilĥâĥ itdiler. 2 Ve dağı bilmek gerekdür kim anlaruñ bu fenni te‘lîf itmelerinden 3 ġaraızları oldur kim ervâĥ ü nufûs ‘alem-i ħudse me’nûs ħılalar.⁷⁵¹ 4 Mücerred lehv ü ħarâb degül idi zîrâ nefse nağâmât-ı mülâyeme 5 istimâ‘ itmekden baş ħâşıl olur. Dağı muşâĥabete 6 nufûs-ı aliye ve mücâveret-i ‘alem-i ‘ulvî tezekkür ider. 7 Anuñçündür ki nefis kendü ħalıbın ħarekete getürür 8 ve raĥş itdürür. Lîkin bedeniniñ⁷⁵² şıĥleti sebebi ile 9 urûc idemez az olur ki iştiyâĥı bir

⁷⁴² laĥn-ı ħulūk-ı insaniden ġayrdan şâdır olsa ya‘ni: B / ħaçan ħulūk-ı insaniyeden ġayrı: Ü

⁷⁴³ fâyıdası dağı oldur: B / fâyıda dağı oldu: Ü

⁷⁴⁴ olmışdur: B / oldu: Ü

⁷⁴⁵ ki: B / kim: Ü

⁷⁴⁶ eyleyesiz: B / eyle: Ü

⁷⁴⁷ te‘âlâ feyzi birle bu ‘ilm: B / te‘âlânuñ feyzile bu ilmin: Ü

⁷⁴⁸ dâyim: B / dâyima: Ü

⁷⁴⁹ işidüren: B / işidürüm: Ü

⁷⁵⁰ buña: B / Ü’de yok.

⁷⁵¹ ħılalar: B / ħılalardı: Ü

⁷⁵² bedeniniñ: B / bedeninde: Ü

vechile gâlib olur ki 10 bedenden⁷⁵³ müfârekat ider nitekim *Eflâtun* didi⁷⁵⁴: 11 “*Men semi‘a‘l-ğınâ bi-kemâli edâ‘ihi mâte taraben*”⁷⁵⁵ ve dahı (58a) bilmek gerekdür ki⁷⁵⁶ bu fenne mûsikî didükleri niçündür 2 mâ‘lum olma. Zîrâ “musî” luğat-ı yunanca nağmeler 3 demek olur ve “ki” demek mevzûn demek olur. Pes bu 4 fenn dahı nağâmât-ı mülezzenûn⁷⁵⁷ keyfiyyet-i te‘lifin⁷⁵⁸ bildürdiginden 5 ötüri mûsikî didiler. *Temmetü‘l-kitâb bi‘avnillahi melikü 6 ‘l-vahhâb fi evsât-ı şehri-i cemâdi‘l-evvel min şehûr. Sene 914.*

7 *Fi yevmi‘l- hâdiye ‘aşera yevmü‘l-erba‘ fi vaḳti beyne‘s-şalâteyn*”⁷⁵⁹

---

⁷⁵³ iştîyâkı bir vechile gâlib olur ki bedenden: Ü / iştîyâkı gâlib olur. Bedeninden: B

⁷⁵⁴ Eflâtun didi: B / Eflâtun’dan rivayetdür ki: Ü

⁷⁵⁵ kim ki bir şiirin musiki ile söylenmesini tam şekliyle duyarsa kendini kaybeder.

⁷⁵⁶ ki: B / kim: Ü

⁷⁵⁷ mülezzenûn: B / mülizzenûn: Ü

⁷⁵⁸ te‘lifin: B / te‘lifini: Ü

⁷⁵⁹ Allah’ın yardımıyla kitap aylardan cemazielevvel ayının ortasında sene 914’te, onbirinci günü Çarşamba öğle ile ikinci namazı arasında tamamlandı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

3. 1. SÖZLÜK

A

- Abdūlmū'min** a :Abdūlmū'min Safüyiddin Urmevi. 13. yy musiki nazariyatçısı
Kitabū'l-Edvâr isimli eseriyle meşhurdur. (5b/8)
- 'acem** a :aralıkları birbirine müsavi olmayan 24 dereceli Türk musikisi ses dizisinin kaba çargahdan başlamak üzere dördüncü perdesinin adı.
(39b/6), (41a/1), (41a/4)
- 'acibe** a :şaşılabak şey. (8b/11), (9b/2)
- ad** :isim. (2b/8), (6a/3), (16b/10), (20b/9), (21a/6), (28a/5), (31b/6),
(31b/7), (31b/7), (44a/4), (49a/8)
- 'adât** a :usuller (16b/6), (44b/3)
- 'aded** a :sayı. Istılahî olarak metinde “nota” anlamında kullanılmıştır.
(13a/1), (13b/6), (13b/11), (14b/7), (14b/7), (42b/6), (48a/4)
- 'adedeyn** a :iki nota.
'adedeyn ol-:(12a/1)
- 'adedî** a :sayıyla ilgili. (12a/1)
- 'adediyye** a :sayıya ait, sayıyla ilgili. (2b/4), (10b/6), (11a/1), (11a/11), (11b/1),
(12a/9), (12a/9), (23a/1), (23a/3)
- 'adem** a :yokluk bulunmama. (10a/5), (15a/1), (43a/11), (45a/1), (5b/4),
(9a/5)
- âdem** a :insan, adam. (54a/11)
- 'âdet** a :usul. (52a/9)

aḥadd	<p>a :daha keskin, daha tiz. (12b/6), (12b/6), (13b/4), (13b/8), (18b/3), (18b/8), (18b/11), (20a/9), (20b/3), (20b/9), (20b/10), (27b/7), (27b/8), (27b/9), (27b/11), (28a/1), (28a/2), (28a/3), (28a/4), (28a/4), (28a/5), (28b/6), (28b/9), (28b/11), (29b/7), (36b/3), (36b/7), (39b/9), (36b/11), (40a/10), (41a/6), (42a/1)</p> <p>aḥaddı ol-:(36b/4), (36b/7)</p> <p>aḥadd-ı segâh ol-:(40a/1)</p>
aheste	f :yavaş, ağır. (8b/3)
aḥîr	<p>a :son, son olarak. (7a/4), (7a/4), (7a/5), (11b/10), (17a/5), (17a/6), (17a/8), (17b/2), (17b/3), (45a/4), (45b/4), (46a/2), (46a/10), (56a/4)</p>
aḥvāl	a :durumlar. (20a/7), (24b/10), (43a/4)
‘aḳlî	a :akıl ile bilinen veya bulunan şeyler. (21b/3)
‘aḳreb	<p>a :semanın kuzey yarımküresinde görülebilen büyük bir burç. (33b/12), (35a/7)</p>
‘aḳs	<p>a :çarpma. (8a/1), (8a/4), (8a/6)</p> <p>‘aḳsi ol-:(12b/3)</p>
aḳsām	<p>a :bölümler. (29a/7), (29a/10), (29a/11), (29a/11), (29b/1), (29b/2), (29b/2), (29b/4), (29b/9), (30a/1), (30a/11), (30b/3), (30b/5), (30b/5), (30b/7), (30b/9), (32a/9), (33a/4), (33a/6), (33b/1), (33b/6), (34a/2), (34a/6), (35a/9), (35b/1), (36a/1), (38a/2), (38a/5), (38a/9), (39a/5), (39a/9), (39b/5), (40b/4)</p>
‘alā	<p>a :üst, üzere. (9a/8), (9b/6), (11a/6), (19a/8), (19a/9), (19a/10), (26b/2), (31a/2), (44a/8), (48a/9), (56a/11)</p>
a‘la	a :daha yüksek. (27a/1)

‘alāka	a :ilgi. (32a/4)
‘alāmet	a :işaret. (17a/2), (17a/3), (17a/5), (17a/9), (17a/10), (17b/2), (17b/3), (17b/5), (17b/8), (17b/9), (17b/10), (18a/6)
alāt	a :vasıtalar, aygıtlar. (7b/8), (7b/10), (8a/1), (8a/7), (8a/8), (8a/10), (18a/6), (20b/7)
‘ālem	a :cihan. (57b/3), (57b/6)
ālet	a :vasıta, aygıt. (8a/11), (8a/2), (18a/3), (20b/8), (56b/6)
‘aleyh	a :karşı, karşıt. (5b/8), (5a/9)
āliye	a :bir şeyin en yukarısı. (57b/6)
altı	:altı. (21a/8), (26a/8), (32b/1), (33a/12), (33a/9), (33b/8), (34b/4), (35a/10), (37a/9), (39a/10), (39b/1), (39b/6), (40a/3), (40a/5), (40b/7), (41b/4), (49a/1), (49a/3), (49a/3), (49a/4), (49b/3), (49b/3), (49b/8), (51a/1), (51a/4), (53a/2), (54b/9),
altıncı	:altıncı. (24a/6), (24a/10), (33b/4), (34b/10), (35b/4), (50a/5)
‘a.m.	a :aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm’ın kısa yazılışı. (55b/8), (56b/11)
‘amel	a :iş. (18a/2), (18a/9), (41a/7), (47b/11), (51b/2), (51b/10), (53a/1), (53a/2)
‘āmm	a :umumî, genel, herkese ait. ‘āmm ol- (4b/9)
ammā	a :fakat, lakin, ancak, şu kadar ki, o kadar ki, öyle ki. (2b/3), (4a/1), (4a/8), (5a/7), (5b/7), (6b/9), (7a/10), (7b/2), (7b/10), (8a/1), (8a/4), (8a/8), (8a/10), (8b/1), (9a/3), (9a/6), (10a/1), (11a/8), (11a/10), (12a/7), (12b/2), (12b/5), (14a/7), (14b/7), (15a/2), (18b/8), (19b/10), (20a/1), (20a/11), (20b/6), (21a/4), (22a/3), (22b/8), (28a/10), (28b/1), (28b/2), (29b/10), (31a/9), (32a/10), (32a/5),

	(34a/11), (34b/4), (34b/4), (36a/2), (37a/3), (38a/1), (38b/4), (41a/6), (42b/9), (43b/8), (44b/5), (45b/8), (46b/2), (46b/7), (47a/3), (47b/1), (50a/9), (50b/9), (55a/6), (56b/5)
‘an	a :-dan , -den. (3a/11), (3b/2), (4a/3), (4a/4), (20b/8), (30b/4)
aña	:ona. (6a/3), (7b/9), (9b/3), (12b/2), (16b/1), (20a/3), (20a/3), (20b/9), (27b/7), (29a/6), (29b/8), (31a/11), (31a/9), (47b/10), (48a/2), (48a/7), (56a/7)
‘anāşır	a :unsurlar, elemanlar, öğeler. (32a/3), (36a/8)
ancağ	a :fakat, ama. (10a/11)
ancılayın	:onun gibi. (3b/7), (40a/7), (42b/3), (49b/2)
anda	:onda. (3a/3), (3a/8), (3b/6), (20b/9), (30b/7), (55b/9)
andan	:ondan. (3b/1), (6a/4), (8b/10), (15b/7), (15b/7), (15b/8), (16b/11), (20b/4), (32a/2), (57a/9), (57b/1)
anı	:onu. (2b/2)
anıl-	:hatırlanmak. (2b/1)
anlar	:onlar. (11b/11), (29b/6), (32a/4), (34a/11), (42b/3), (54a/8), (56a/11), (56b/3), (57b/2)
anuñ	:onun. (20a/8), (55b/7)
anuñçün	:onun için. (8a/5), (8b/3), (20a/2), (22b/7), (28b/7), (35a/1), (45a/1), (45a/6), (46b/8), (47a/4), (51a/9), (53b/7), (54a/5), (54a/10), (57b/7)
ara	:ara, iki şey arasındaki boşluk. (3a/4), (3a/10), (3b/2), (3b/3), (4a/10), (4b/10), (5a/11), (5b/6), (6a/2), (7a/4), (8a/9), (10a/2), (10b/2), (10b/11), (11a/4), (11a/6), (11a/9), (12b/1), (12b/4), (19b/7), (19b/9), (19b/11), (20a/2), (22b/11), (23a/1), (23a/11), (23a/4), (24a/5), (24a/11), (24b/6), (25a/1), (25a/8), (25b/1),

	(25b/5), (26a/3), (26a/7), (32a/3), (42b/2), (43a/5), (44a/2), (45a/7), (45a/7), (47a/1), (47a/11), (47b/2), (47b/4), (47b/5), (48a/6), (53b/1), (55b/6)
‘arabiyye	a :arablarla ilgili. (49a/2)
aralık	:yer, mahal, ara, süre, mühlet. (9a/9), (9b/7), (23a/7), (23b/5), (24a/1), (24a/6), (24b/1), (24b/8), (25a/10), (25a/3), (25b/3), (25b/8), (26a/5), (26a/9), (26b/2), (43b/4), (44b/7) aralığı ol:- (22a/11)
ard	:arka. (28b/8), (45a/4), (45b/5), (46a/10), (46a/3), (57a/1)
‘ârîz	a :gelen, tesadüf eden. ‘ârîz ol:- (9a/4), (10b/8), (11a/8), (14b/1), (14b/4), (14b/10), (15a/2), (15a/9), (22b/10), (56a/11)
‘ârî	a :arınmış. ‘ârî ol:- (56a/4)
artuk	:fazla, ziyade. (9b/11), (29a/7), (29b/9)
‘arûz	a :hecelerin kısalığına uzunluğuna dayanan vezin sistemi. (42b/8)
‘arziyye	a :arzla ilgili olan. (32b/7)
âsân	f :kolay. âsân ol:- (16b/1)
âsânlık	f :kolaylık. (20b/2)
aşğar	a :en küçük. (11a/6), (11b/4), (12b/6), (12b/7), (12b/7), (13a/3), (22a/7), (23a/5), (24a/5), (25a/8), (25b/1), (26a/4), (26b/1), (26b/6), (26b/6), (48b/8)
‘asîre	a :zor, güç, zahmetli. (2a/11)
‘aşr	a :ikinci namazı vakti. (55b/2)

‘aşā	a :akşam namazı vakti. (55b/4)
aşağa	a :aşağı. (15b/2), (15b/4), (15b/5), (15b/6), (15b/7), (15b/7), (15b/8), (46b/5), (47a/3)
‘aşer	a :on. (13b/3), (13b/4), (13b/4), (13b/5), (13b/5), (13b/7), (13b/7), (13b/8), (22a/9), (23a/6), (30a/8), (30a/9), (30a/9), (34b/9)
âşinâlık	f :bildik, tanıdık. (11a/10)
‘âşîr	a :onuncu. (30a/7)
‘aşîrân	f :Hüseyinî-aşîrân perdesinin ve makamının isminin kısaltılmış şeklidir. (41b/4)
aşurı	:fazla. (44b/6), (45a/10), (45b/10), (46a/6)
‘avam	a :herkes, sıradan halk. (2a/10)
āvāz	f :ses, sedâ. (8a/6)
āvāzât	f :sesler, sedâlar. (31b/9), (34b/4)
āvāze	f :yüksek ses. (6b/3), (31b/7)
a‘yân	a :bir memleketin ileri gelenleri. (2a/5)
ayanda	f :gelen, gelici. hoş-ayanda:hoşa gelen, hoşa giden. (47a/2)
‘ayar	a :ölçme. ‘ayar ol-:(43b/11)
ayır-	:ayırarak. (6b/7)
‘ayn	a :benzer, aynı. (3a/8), (5a/11), (21b/2), (30b/6), (37a/7) ‘aynı ol-: (48a/5)
az	:bazen, ara sıra. az ol-: (52b/11). (57b/9)
a‘za	a :üye, organ. (44a/11), (44b/5), (45a/9), (45b/10)

a'zam	a :daha büyük, en büyük. (11b/5), (12b/5), (12b/6), (13a/3), (25a/8), (25b/1), (25b/11), (26a/4), (27b/10)
a'zamiyye	a :daha büyük olma. (12b/6)

B

ba'dehû	a :ondan sonra. (17a/2), (17a/4), (17a/5), (17a/6), (17a/8), (17a/9), (17a/11), (17b/1), (17b/2), (17b/3), (17b/5), (17b/6), (17b/7), (17b/8), (17b/10), (17b/11), (18b/2), (18b/3), (18b/5)
bağışla-	:vermek. (54a/5), (54a/10)
bağla-	:oluşturmak, hasıl etmek, işaretlemek. (18a/3), (18a/7), (46b/11), (53a/1)
bahr	a :aruzda aslî bir vezinle ondan doğan vezinler mecmuası. (3a/4), (3a/6), (3a/11), (3a/11), (3b/2), (3b/6), (4a/4), (4a/4), (4a/5), (4a/3), (4a/3), (6a/6), (8b/10), (9a/2), (9a/11) (16a/11), (31b/2) :deniz. (57a/4)
bağış	a :konu edilen şey. (3a/11), (3b/2), (3b/7), (4a/3), (4a/3), (4a/4), (4a/4), (4a/5), (6a/5), (6a/6), (43a/10), (43a/11), (45a/1) bağış it- : (9a/2), (16a/11), (31b/2) bağış ol-: (8b/10) bağış olun-: (3a/4), (3a/6), (3a/11) (3b/6), (9a/11)
bağış	f :tensip buyurmak, uygun görmek. bağış it-: (17a/7)
bâ'ış	a :sebepe olan, icâpe ettiren. bâ'ış ol-: (56b/10)
bağâyâ	a :fazla kalan şeyler. (29a/2)

baķi	a :kalan, geri kalan. (6a/9), (22b/4), (50a/4), (51a/2), (51b/1), (51b/6), (51b/11), (51b/8), (52a/5), (53b/8), (53b/11)
bakiyye	a :musikide drt komalık ses aralığı. 1200 centlik bir oktavda bakiyye aralığının sayı olarak değeri takribi olarak 90'dır. (22a/6), (22b/5), (26a/4), (26b/7), (39b/4), (39b/9), (42a/7)
başıret	a :sezme, seziş. (6a/10), (10b/7)
basite	a :sade, yalın. (8b/8), (8b/9)
başt	a :uzun uzadıya anlatma, açıklama. başt ol-: (26b/1) :gnl ferahlığı, rahatlık. (54a/3), (54a/9), (54b/2), (57b/5)
bātī	a :yavaş, ağır hareketli. (43b/4), (43b/9)
ba'zı	a :biraz, bir kısım, kimi. (4b/3), (4b/6), (6a/10), (7b/2), (14a/5), (14a/5), (18a/2), (18a/10), (18a/10), (18b/10), (21a/5), (31b/6), (31b/6), (31b/7), (31b/8), (31b/8), (32a/2), (36a/7), (36b/1), (36b/4), (40b/3), (40b/11), (41a/3), (41a/10), (41b/2), (45a/2), (49a/6), (49b/6), (54b/4), (54b/10)
be	:Osmanlı alfabesinin ikinci harfi. Metinde bakiyye aralığını temsil için kullanılmıştır. (17b/1), (17b/1), (17b/11), (18b/5), (18b/6), (18b/8), (22b/6), (23a/8), (26b/1), (28b/11), (29a/9), (44a/5), (44b/10), (45a/6), (47a/11), (47b/1), (48b/1)
bedāhetle	a :apaçık. (30b/2)
beden	a :vücud. (57b/8), (57b/10)
belki	f :ihtimal, umulur, olabilir. (7b/1), (9a/4), (10a/7), (16b/4), (34a/11), (42b/10), (43b/9), (54b/3)
bemlik	f :pestlik, seste kalınlık. (4a/11), (19a/10)

bemm	f :kalın. Ud'da en kalın sesi veren tel. (19a/4)
ben	:birinci teklik şahıs zamiri. (57a/11)
beñze-	:benzemek. (23b/7)
beraber	f :müsavi, eşit. beraber ol-: (47b/8)
berefşân	f :Türk musikisinde 32 zamanlı ve 14 darblı bir usûl ismidir. (49a/8), (50a/11)
bestenigâr	f :eski ve mürekkep bir makâm ismidir. (39b/10), (40b/6), (54b/5)
beyân	a :bildirme, açıklama. (2b/4), (2b/5), (2b/6), (2b/7), (2b/8), (2b/10), (8a/7), (12b/11), (16a/9), (21a/4), (31b/6), (42a/9), (54a/1) beyân eyle-: (54b/4) beyân ol-: (42a/7) beyân olun-: (30b/9), (31a/2), (32a/9), (43a/2), (43b/3), (47b/1), (49b/1), (52b/8), (55a/8), (55b/7)
beyn	a :ara, aralık. (3a/8), (7a/2), (44b/1), (44b/11), (45b/1), (45b/7), (45b/11), (46a/4), (46a/7), (46a/11), (47b/8), (49a/11), (55b/2) beyne't-taifeteyn ol-: (36a/6)
beynehâ	a :onun arası. (3a/9)
beynehumâ	a :o ikisinin arası. (13a/2), (37a/8), (45a/8)
bırağul-	:bırakılmak. (7a/8)
bi-	a :başlarına eklendiği zaman kelimelere, ... ile manasını verir. bi-elfâz: lafızlarla, bi-elfâz-ı manzûme-i mezkûra ol-: zikredilen düzenli lafızlarıyla birlikte olmak. (5a/1) bi-gayri: başkasıyla. (56b/8)

bi-ḥaseb: bakımından. (9b/10), (10b/11), (20b/6), (22b/11),
(27b/10), (32b/7), (43b/9)

bi-keyfiyyetü'ş-şavt: sesin niteliğiyle. (7a/6)

bi'l-erba': dörtle. (24b/5)

bi'l-fi'l: fiille. (25b/11)

bi'l-ḥams: beşle. (24b/11)

bi'l-iḥtilâf: ihtilafla. (33b/1), (34a/5), (35b/3), (36a/9), (38a/7),
(39a/11), (39b/2), (39b/7), (40a/3), (40a/6), (40b/2), (40b/5)

bi'l-ittifâk: ittifakla. (33a/4), (34a/3), (34a/9), (34b/4), (35a/11),
(35b/6), (35b/11), (36b/2), (36b/5), (37a/6), (37b/3), (38a/11),
(38b/5), (38b/9), (39a/4), (39a/7), (39b/11), (41a/8), (41b/6)

bi'l-kuvve: kuvvetle. (11a/9), (11a/10), (26a/1)

bi'l-küll: bütünlükle. (25a/6)

bi'n-nev': çeşitle. (47b/9), (48a/2)

bi-zâtiḥâ: kendiliğinden. (7a/10), (7b/1)

bi'z-zât: kendi. (50a/8)

bî a :başına geldiği kelimeleri olumsuz hâle getirir.

bîfayide: faydasız. (31b/4)

bil- :bilmek. (3a/7), (6a/9), (10b/5), (10b/6), (11a/3), (15b/10), (16a/10),
(16b/1), (19b/3), (21b/9), (22a/3), (22b/10), (26a/4), (26b/3),
(27a/3), (27b/8), (28a/7), (28b/3), (28b/4), (30a/10), (30b/5),
(31b/6), (32b/5), (32b/7), (37b/7), (43a/2), (43b/3), (44b/2), (47b/6),
(53a/10), (54a/1), (55b/7), (56a/6), (56b/10), (57b/2), (58a/1)

bilâ a :Arapça kelimelerin başına getirilerek –sız, siz anlamı verilir.
(45a/7)

bildür-	a :bildirmek. (58a/4)
bile	:dahi. (26a/1), (29a/6), (36b/8), (4b/4), (4b/7), (5a/8)
bilin-	:bilinmek. (3a/6), (54a/2)
bilmeklik	:bilme gereği. (2a/5)
bina'en	a :-den dolayı. (11b/5), (11b/6), (18b/9), (9b/11), (10a/5)
bir	:bir. (2a/8), (2b/2), (2b/2), (3a/3), (3b/5), (4a/3), (4a/3), (4a/10), (4a/11), (6b/4), (7b/3), (9a/9), (9b/7), (9b/8), (10a/8), (10a/10), (11a/4), (11a/5), (11b/3), (11b/3), (11b/7), (11b/10), (13a/3), (13a/5), (14a/4), (14b/10), (15a/5), (15a/11), (19a/2), (19a/3), (19a/3), (19a/7), (19a/8), (19a/9), (19b/10), (19b/5), (19b/5), (19b/5), (19b/5), (19b/6), (19b/6), (19b/10), (20b/8), (21a/9), (21b/11), (21b/11), (21b/11), (22a/1), (22a/8), (22b/8), (25b/7), (26a/4), (26a/4), (26a/8), (27a/4), (27a/5), (27a/6), (27b/2), (28a/8), (28a/9), (28b/6), (28b/8), (28b/8), (28b/10), (28b/10), (28b/11), (29a/1), (29a/1), (29a/9), (30b/10), (31a/4), (31a/5), (31a/7), (31a/7), (31b/10), (31b/10), (32b/7), (34a/9), (34b/10), (34b/5), (36a/8), (37a/11), (37a/4), (37a/8), (37b/5), (37b/9), (38a/1), (38a/3), (38a/6), (38a/9), (38b/4), (38b/4), (38b/7), (38b/9), (39a/3), (39a/6), (39a/9), (39b/1), (39b/10), (39b/2), (39b/4), (39b/6), (40a/1), (40a/2), (40a/5), (40a/8), (40b/1), (40b/10), (40b/4), (40b/7), (41a/11), (41a/2), (41a/5), (41a/8), (41b/10), (41b/4), (41b/7), (41b/9), (42a/3), (42a/3), (42b/2), (42b/5), (42b/6), (42b/7), (43a/8), (43a/9), (43b/5), (43b/9), (44a/10), (44b/7), (45a/11), (45a/11), (45a/4), (45a/4), (45b/2), (45b/5), (45b/5), (46a/10), (46a/10), (46a/3), (46a/3), (47b/7), (47b/7), (48a/5), (48a/5),

(48a/5), (48a/6), (48a/6), (48a/10), (49b/5), (49b/6), (50a/11), (50b/1), (50b/4), (50b/7), (50b/8), (50b/8), (51a/10), (51a/11), (51a/3), (51a/4), (51b/10), (51b/2), (51b/7), (52a/1), (52a/4) (52a/7), (52b/1), (52b/2) (52b/6), (52b/7), (52b/9), (53a/2), (53a/5), (53b/2), (53b/3), (53b/7), (54a/2), (54b/9), (55a/6), (55b/5), (56b/9), (57a/1), (57a/1), (57a/3), (57a/5), (57a/8), (57a/9), (57b/9)

bir ol-: (53b/7)

birbirine :birbirine, yek diğetine. (15b/1), (19b/3), (30b/10), (47b/8)

birer :birer. (44b/5), (52a/11)

birinci :birinci, ilk. (24b/8), (25b/4)

biş :beş. (14a/2), (22a/4), (22a/10), (24b/10), (26a/4), (29b/3), (33a/3), (33a/5), (33a/12), (33b/8), (34a/1), (34a/8), (37a/5), (37a/9), (38a/3), (38b/4), (39a/3), (39b/6), (40a/5), (40b/7), (41b/4), (49a/5), (51b/3), (52a/8), (52b/4)

beş ol-: beş tane olmak. (24a/10)

bişinci :beşinci. (24a/1), (24a/4), (25a/10), (25b/8), (26a/9), (33a/11), (35b/1), (50a/3)

biz :birinci çokluk şahıs zamiri. (12b/11), (20a/7), (27a/2), (32a/5), (43b/1)

boğaz :boğaz. (8b/2)

bozıl- :bozulmak. (39b/9)

bölük :bölük, kısım. (4a/10), (42b/2), (48a/4), (48a/4), (48a/5), (48a/5), (48a/5), (52b/7), (57a/5)

bu :işaret sıfatı. (2a/11), (2a/2), (2a/6), (2a/8), (3a/11), (3a/7), (3a/8), (4a/1), (4a/5), (4a/8), (4b/5), (6a/5), (6b/5), (6b/7), (7a/5), (8b/9),

(9a/11), (9a/5), (9b/5), (10b/10), (10b/2), (10b/10), (10b/4), (10b/6),
 (11a/2), (11a/6), (12a/8), (12b/10), (13a/5), (14a/1), (14a/4),
 (14b/10), (14b/2), (14b/8), (15a/4), (15a/7), (16a/6), (16a/6),
 (18a/1), (18a/2), (18a/9), (18b/1), (19b/9), (20a/10), (20a/7),
 (21a/1), (21a/10), (21a/7), (21b/1), (21b/3), (21b/5), (21b/6),
 (22a/10), (22a/4), (22a/6), (22a/8), (22b/1), (22b/2), (22b/2),
 (22b/4), (22b/6), (22b/7), (23a/5), (23a/7), (23a/9), (23a/10),
 (23b/1), (23b/2), (23b/4), (23b/6), (23b/6), (23b/8), (23b/10),
 (23b/11), (24a/1), (24a/3), (24a/4), (24a/5), (24a/7), (24a/8),
 (24a/11), (24b/1), (24b/3), (24b/5), (24b/7), (24b/9), (25a/1),
 (25a/5), (25a/7), (25a/9), (25a/11), (25b/1), (25b/2), (25b/4),
 (25b/5), (25b/6), (25b/7), (25b/9), (25b/10), (26a/2), (26a/4),
 (26a/6), (26a/7), (26a/8), (26a/10), (26a/11), (26b/1), (26b/1),
 (27a/11), (27a/11), (27a/11), (27b/9), (28b/2), (29a/2), (29a/3),
 (29a/5), (29b/3), (29b/4), (30a/10), (30a/11), (30b/3), (30b/5),
 (30b/9), (31a/9), (31b/2), (31b/3), (31b/4), (32a/10), (32a/2),
 (32a/6), (32a/7), (32b/11), (32b/2), (32b/4), (32b/7), (32b/8),
 (32b/9), (33a/1), (33a/11), (33a/2), (33a/4), (33a/7), (33b/1),
 (33b/10), (33b/11), (33b/12), (33b/2), (33b/4), (33b/7), (34a/11),
 (34a/2), (34a/4), (34a/7), (34a/9), (34a/9), (34b/1), (34b/11),
 (34b/3), (34b/6), (34b/8), (35a/2), (35a/3), (35a/6), (35a/6), (35a/9),
 (35b/1), (35b/10), (35b/4), (35b/5), (36a/10), (36a/9), (36b/10),
 (36b/2), (36b/3), (36b/4), (36b/4), (36b/6), (36b/9), (37a/10),
 (37a/11), (37a/2), (37a/5), (37a/6), (37a/9), (37b/4), (37b/6),
 (37b/7), (37b/9), (38a/10), (38a/11), (38a/3), (38a/4), (38a/6),

(38b/10), (38b/2), (38b/4), (38b/6), (38b/6), (38b/8), (38b/9),
(38b/9), (39a/1), (39a/10), (39a/3), (39a/6), (39a/8), (39a/9),
(39b/1), (39b/1), (39b/10), (39b/11), (39b/2), (39b/3), (39b/6),
(39b/7), (39b/8), (40a/11), (40a/3), (40a/4), (40a/5), (40a/6),
(40a/7), (40a/8), (40a/9), (40b/1), (40b/10), (40b/11), (40b/3),
(40b/5), (40b/6), (40b/7), (40b/8), (41a/10), (41a/11), (41a/2),
(41a/5), (41a/7), (41a/8), (41b/11), (41b/11), (41b/2), (41b/3),
(41b/4), (41b/5), (41b/7), (41b/9), (42a/3), (42a/5), (43a/10),
(43a/3), (43b/10), (43b/7), (43b/9), (44a/1), (44a/7), (44b/2),
(45a/2), (46b/4), (46b/8), (47b/5), (47b/6), (47b/10), (48a/3),
(49a/2), (49a/9), (49b/2), (49b/8), (49b/11), (50a/3), (50a/6),
(50a/7), (50b/1), (50b/5), (50b/6), (50b/8), (51a/4), (51a/11),
(51b/11), (51b/3), (51b/7), (52a/11), (52a/2), (52a/4), (52a/7),
(52b/1), (52b/11), (52b/11), (52b/4), (52b/7), (52b/9), (53a/2),
(53a/6), (53a/10), (53b/2), (53b/6), (53b/7), (53b/7), (53b/7),
(53b/10), (54a/5), (54b/8), (54b/9), (55b/5), (55b/8), (55b/9),
(56a/6), (56a/10), (56b/9), (56b/10), (57a/8), (57b/2), (58a/1),
(58a/3)

bu

:işaret zamiri. (2b/8), (3b/9), (3b/9), (3b/10), (5a/10), (8b/11),
(9a/6), (9a/9), (10a/11), (12b/1), (12b/3), (12b/4), (12b/9), (13b/6),
(14b/10), (15a/5), (15b/2), (15b/3), (15b/4), (15b/5), (15b/6),
(16a/5), (18b/11), (21a/2), (22a/1), (22b/2), (22b/5), (22b/6),
(23a/9), (23a/11), (23b/1), (23b/7), (23b/8), (24a/8), (24b/4),
(24b/10), (25a/6), (26a/4), (26b/1), (27a/4), (27a/5), (27b/1),
(27b/3), (28a/8), (28a/9), (30b/3), (30b/7), (33a/4), (33a/7),

		(34a/11), (36a/1), (36a/5), (36a/10), (36b/1), (36b/11), (36b/3), (36b/4), (36b/6), (37a/2), (38b/3), (39a/2), (39a/6), (40a/10), (42a/1), (42a/2), (44a/3), (47b/11), (48b/1), (48b/3), (48b/7), (48b/10), (49a/1), (49a/7), (49b/3), (49b/5), (49b/6), (50a/11), (51a/8), (51b/10), (51b/3), (52b/3), (51b/5), (52b/6), (54a/2) (56a/10), (57b/1)
bul-		:bulmak. (8a/11), (57a/5)
bulın-		:bulunmak. (4a/11), (5a/4), (7b/6), (9a/10), (9a/10), (9b/8), (19a/2), (19a/4), (19a/4), (19a/5), (20a/5), (22b/2), (23a/4), (23b/3), (27b/9), (29a/4), (29a/8), (31b/8), (42b/5), (44b/7), (53b/1)
		bulunmayacak ol-: (9a/10)
bulış-		:buluşmak. (46b/11), (47a/1)
buluğ	a	:erişme, reşitlik. (8a/6)
buncılayın:		:bunun gibi. (23a/10), (29b/7), (31b/9), (45a/3), (45b/3), (46a/2), (46a/9)
bunlar		:bunlar, birinci çokluk işaret zamiri. (8a/1), (8a/4), (9b/1), (13b/6), (14a/5), (14a/5), (16a/1), (19b/10), (20a/4), (24a/9), (32a/11), (54a/8), (54a/9), (54a/10), (54a/11), (54b/2), (54b/6), (57a/6)
burc	a	:güneşin ayrıldığı on iki kısımdan herbiri. (32a/6)
burûc	a	:burçlar. (32a/3)
bûselik	f	:Hızır bin Abdullah'ın Edvâr'ında geçen bûselik makamıyla nevrûz sesinden meydana gelmiş terkip. (34a/7), (54a/9), (55a/4), (55a/11)
bu'ud	a	:iki nota arasındaki uzaklık. Nağme birden fazla ise buud ortaya çıkar. (Bkn: nağme) (9b/11), (9b/11), (9b/11), (9b/11) (10a/1), (10a/6), (10a/10), (10a/10), (11a/8), (11a/11), (11b/2), (11b/6),

(14b/2), (14b/10), (15a/7), (20a/10), (22a/6), (22a/7), (22a/10),
(22b/3), (22b/4), (22b/4), (22b/5), (22b/5), (22b/6), (22b/6), (22b/7),
(22b/10), (23a/4), (23a/5), (23a/7), (23b/1), (23b/1), (23b/2),
(23b/2), (23b/6) (23b/8), (23b/8), (23b/9), (23b/9), (23b/10),
(24a/3), (24a/4), (24a/4), (24a/8), (24a/8), (24a/10), (24a/11),
(24b/11), (24b/6), (25a/1), (25a/7), (25a/8), (25a/11), (25b/1),
(25b/4), (25b/5), (25b/7), (25b/10), (26a/2), (26a/3), (26a/4),
(26a/4), (26a/6), (26a/7), (26a/11), (26a/11), (26b/7), (26b/8),
(26b/9), (26b/11), (27a/1), (27a/2), (27a/3), (27b/2), (28a/7),
(28b/7), (28b/8), (28b/11), (29a/1), (29a/8), (29a/9), (29a/8),
(30b/2), (31a/6), (31a/9), (31a/10), (32a/9), (32b/1), (32b/10),
(32b/11), (32b/11), (32b/3), (32b/3), (32b/4), (33a/1), (33a/11),
(33a/12), (33a/3), (33a/9), (33b/2), (33b/5), (33b/6), (33b/8),
(33b/10), (33b/10), (33b/10), (33b/11), (34a/1), (34a/5), (34a/6),
(34a/8), (34a/11), (34b/2), (34b/7), (35a/2), (35a/4), (35a/5),
(35a/5), (35a/6), (35a/7), (35a/8), (35a/10), (35a/11), (35b/11),
(35b/2), (35b/3), (35b/4), (35b/6), (35b/7), (36a/1), (36a/10),
(36b/2), (36b/8), (37a/5), (37a/9), (37a/11), (37b/1), (37b/10),
(38a/1), (38a/4), (38a/5), (38a/7), (38a/10), (38b/5), (38b/8),
(38b/10), (39a/2), (39a/4), (39a/5), (39a/7), (39a/10), (39a/11),
(39b/1), (39b/2), (39b/5), (39b/6), (39b/10), (40a/1), (40a/2),
(40a/3), (40a/4), (40a/5), (40a/7), (40a/7), (40a/9), (40a/10),
(40a/11), (40a/11), (40b/1), (40b/2), (40b/4), (40b/5), (40b/9),
(40b/10), (41a/1), (41a/2), (41a/5), (41a/5), (41a/11), (41a/11),

(41b/1), (41b/3), (41b/3), (41b/4), (41b/6), (41b/7) (41b/9),
(41b/10), (42a/2), (42a/3), (42a/5)
buudı ol-: (40b/8), (41a/9)
bu'ud-ı cim ol-: (29a/1)
bu'ud-ı mücennebden ol-: (38b/4)

būkā a :ağlama, gözyaşı dökme. (54b/11)
büzürg f :Türk musikisinin çok az kullanılmış en eski mürekkep
makamlarındandır. Hüseyini beşlisinin hüseyini perdesindeki şeddi,
buselik beşlisi ve çargah beşlisinin rast perdesindeki şeddinden
(yani mahur makamının pest beşlisinden) meydana gelmiştir.
(33a/11), (36b/3), (54b/1), (55b/4), (54b/11)

C

cānib a :taraf, cihet, yan. (7b/3), (9b/11), (16b/7), (16b/10), (20b/1) (20b/1),
(21a/1)
cānib-i cess ol-: (9b/11)
cāri a :cereyan eden, olagelen.
cārî ol-: (16b/7), (52a/10)
cāyız a :işlenilmesinde cevaz olan, olabilir, olur. (9b/11), (36b/7)
cāyız ol-: (3b/8)
cebīn a :korkak, yüreksiz, alçak. (55a/1)
cedîr a :layık, münasip, uygun.
cedîr ol-: (2b/1)
cedvel a :çizelge, liste. (52a/11)
cedy a :oğlak burcu. (34a/7)

cehâret	a :ses yüksekliği, sesin yüksek olması. (7a/11), (7b/5)
cem'	a :toplamak. toplanma. Cinse bir nağme ilâve edilirse cem' elde edilir. İstilahî olarak metnimizde bu anlamda kullanılmıştır. (Bkz: cins) (4a/7), (5b/1), (9a/5) (9b/6), (10a/8), (10a/9), (10a/11), (10a/11), (10a/11), (10b/2), (10b/5), (11a/3), (11a/7), (11a/7), (11b/8), (12a/6), (16a/9), (18b/1), (25a/5), (25b/11), (25b/11), (26a/1), (26b/3), (27b/10), (31a/6), (31a/9), (31a/10), (31a/11), (31b/1), (31b/1), (31b/6), (36a/4), (44b/10), (56a/7) cem' it-: (2a/10) cem' olm-: (28b/11)
cemâ'at	a :insan toplulukları. (4b/3), (4b/11), (10a/11), (10a/11)
cemî'	a :cümle, hepsi. (16b/3), (30b/5)
cerr	a :çekilmiş. (52b/3), (53b/2)
cerri	a :çekimli. (52b/3)
cess	a :elle yoklama, araştırma, soruşturma. (8a/8), (9b/11)
cevâb	a :karşılık. (44b/10)
cevârih	a :insanın el ve ayak gibi azaları. (43a/7)
cevza	a :İkizler burcu. (33a/2)
cihet	a :taraf, sebep. (3a/4), (3a/5), (6a/10), (7a/1), (7b/4), (8b/8), (9a/2), (10b/9), (30b/8), (30b/9), (33a/5), (43a/11), (55b/6), (56b/7)
cim	a :Osmanlı alfabesinin altıncı harfi olup memtinde mücenneb aralığını temsil için kullanılmıştır. (17b/6), (17b/6), (17b/9), (23a/8), (23a/8), (23b/1), (29a/1), (29a/9), (35b/4), (40a/4), (40a/7), (44a/5), (45b/3), (45b/8), (47a/11), (47b/1), (47b/2), (47b/4), (48b/5)

cins	a :Nev', çeşit, tür. Buudun sonuna bir nağme konursa cins oluşur. (Bkz: bu'ud) (10a/9), (10a/9), (10b/2), (10b/5), (11a/3), (11b/2), (11b/8), (29b/3), (29b/4), (30b/5), (30b/11), (32a/8), (32b/2), (32b/6), (32b/11), (33a/5), (33a/5), (33b/2), (33b/10), (34b/11), (35a/1), (37a/6),
cism	a :madde, beden. (6b/6), (6b/6), (43a/1), (43a/1)
cûd	a :cömertlik, el açıklığı. (55a/2)
cümle	a :bütün. (13a/6), (15b/3), (22a/5), (29b/11), (34b/6), (53b/2), (54a/1), (54b/3)
cüz'	a :kısım, parça, bölük. (13a/6), (13a/7), (13a/8), (13a/9), (13b/1), (13b/2), (13b/3), (13b/5), (13b/8), (15a/4), (16b/4), (16b/11), (18a/8), (19a/7), (19a/8), (19a/9), (22a/8) cüz' ol-: (9a/6), (16b/4), (22a/8)

Ç

çaharđarb	f :musikide 24 zamanlı bir usul ismidir. (51a/8), (51a/10)
çalın-	:çalınmak. (51a/10), (53b/7)
çardarb	f :musikide 24 zamanlı bir usul ismidir. (51a/3)
çargāh	f :Türk musikisinin bir numaralı basit makamı ve anadizisidir. Çargāh beşlisinin tiz tarafına bir çargah dörtlüsü katılmasıyla meydana gelmiştir. (36b/9), (37a/2), (41a/7)
çekiç	:marangoz ve demircilerin kullandığı, bir nesneyi ezme ve çivi çakma işinde kullandıkları alet. (57a/6)
çekil-	:çekilmek. (7b/11)

çık-	:çıkmaq. (8b/2)
	çıkmağla ol-: (8a/11)
çok	:fazla, ziyade. (37a/3)

D

dâfi'a	a :itici, defedici. kuvvet-i dâfi'a:itici kuvvet. (8b/1)
dağı	:aynı zamanda, hem de, başka. (2a/2), (2a/4), (2a/6), (3a/6), (3a/10), (3b/3), (3b/10), (4a/5), (4b/5), (4b/6), (4b/8), (5a/11), (5a/5), (5b/5), (6a/5), (7a/11), (7a/5), (7b/4), (7b/8), (8a/5), (8a/6), (8b/4), (9a/11), (9b/11) (9b/5), (10a/11), (10a/8), (10b/3), (11a/2), (11a/5), (11a/7), (11b/3), (12a/11), (12a/8), (12b/2), (12b/4), (12b/8), (13a/5), (13b/8), (13b/8), (14b/10), (14b/11), (14b/3), (14b/4), (15a/2), (15b/2), (15b/3), (15b/9), (16a/1), (16a/3), (18b/6), (18b/7), (19a/3), (19a/3), (19b/3), (19b/5), (19b/5), (19b/5), (20a/2), (20a/3), (20a/4), (21a/9), (21b/7), (21b/9), (22a/1), (22a/5), (22a/7), (22b/10), (22b/6), (23a/2), (23b/1), (23b/8), (24a/3), (24a/8), (24a/8), (24b/11), (24b/5), (25a/6), (26b/11), (26b/3), (26b/6), (26b/9), (27a/11), (27a/5), (27b/1), (27b/3), (27b/8), (27b/9), (28a/2), (28a/4), (28a/7), (28a/9), (28b/10), (28b/11), (29a/1), (29a/8), (29a/9), (29b/11), (30a/10), (30b/5), (31a/5), (31b/1), (31b/10), (31b/10), (31b/2), (31b/8), (32a/10), (32a/4), (32b/5), (33a/5), (33a/8), (33a/8), (34b/5), (35b/4), (36a/2), (36a/5), (36b/6), (36b/9), (37a/11), (37a/2), (37a/8), (37b/5), (37b/6), (37b/9), (37b/9), (38a/10), (38a/3), (38a/6), (38a/6), (38a/9), (38b/4), (38b/7),

(38b/8), (38b/9), (39a/2), (39a/3), (39a/6), (39a/6), (39a/9), (39a/9),
(39b/1), (39b/10), (39b/5), (39b/6), (40a/2), (40a/5), (40a/7),
(40a/8), (40b/1), (40b/10), (40b/4), (40b/7), (41a/11), (41a/2),
(41a/5), (41a/8), (41b/10), (41b/3), (41b/4), (41b/7), (42a/2),
(42a/3), (42b/10), (43a/9), (43b/5), (43b/9), (44a/11), (44a/3),
(44b/2), (45a/11), (45a/2), (45a/5), (45a/9), (45b/10), (45b/6),
(46a/3), (46a/5), (46b/1), (47a/10), (47a/5), (47b/11), (47b/5),
(47b/6), (48a/7), (49a/10), (49a/5), (49a/8), (50a/6), (50b/1),
(50b/4), (50b/7), (50b/8), (51a/11), (51a/3), (51b/10), (51b/10),
(51b/2), (51b/7), (52a/1), (52a/11), (52a/4), (52a/7), (52b/1),
(52b/3), (52b/3), (52b/3), (52b/6), (52b/6), (52b/9), (53a/1),
(53a/10), (53a/2), (53b/10), (54a/11), (54a/8), (54a/8), (54b/10),
(55a/6), (55a/6), (55b/5), (55b/5), (55b/7), (56a/6), (56b/4), (56b/8),
(56b/9), (57b/11), (57b/2), (57b/5), (58a/4)
dağı ol-(7a/8), (7b/8), (10a/8)

dāire a :metinde ika‘ devirlerinin oluşturduğu dairelerden bahsediliyor.
(Bkn. ika‘) (30b/10), (31a/2), (31a/4), (31a/5), (31a/5), (31a/5),
(31a/6), (31a/9), (31a/11), (34b/10), (34b/11), (37b/5), (38a/1),
(38b/2)

dayire ol-(35b/9)

dal a :Osmanlı alfabesinin onuncu harfi. Metinde “mi” Hüseyini Aşiran
sesini temsil etmektedir. (17a/8), (17a/9), (17b/10), (17b/10),
(23a/8), (41a/5), (41b/6), (44a/6), (46a/1), (46a/5), (47a/11),
(47b/2), (47b/3), (48b/8)

darb	a :vuruş, çarpma, birbirine katma. (27b/10), (31a/1), (51b/10), (52a/11), (53a/5) darb it-: (21a/8), (30b/10), (51b/5)
dâyim	a :her zaman. (57a/10)
def	a :öteye itme. (8b/1), (10a/6), (29a/5)
degül	:değil. (4b/9), (8b/5), (9a/4), (9a/7), (9a/9), (13b/10), (14a/1), (14a/3), (14a/3), (14a/7), (15a/10), (16b/3), (21b/4), (26a/4), (29a/3), (30b/1), (31b/9), (31b/9), (32a/5), (39b/5), (39b/9), (43b/9), (44b/11), (51a/10), (53b/7), (55b/9), (56a/10), (57b/4)
delâlet	a :alamet olma. delâlet it-: (4b/4), (5a/2), (5a/4), (5a/6) delâlet olun-:(18a/9)
delük	:delik. (8a/2), ((8a/2), 8a/11)
delv	a :kova burcu. (34a/10)
demirci	:demir döven, demirle uğraşan kişi. (57a/5)
deñil-	:denilmek. (10a/11), (14b/8)
deñiz	:deniz, bahr. (57a/3)
desâtîn	f :telli çalgıların sap kısmında ses çıkması için parmakla basılan belli noktalara denir. (2b/5), (16a/9), (16a/9), (18a/3), (23a/10), (23a/11), (23a/11)
destân	f :telli çalgıların sap kısmında ses çıkması için parmakla basılan belli noktalara denir. (16a/9), (18a/6), (18a/9)
deste	f :tutulacak yer, kabza. Metinde destânla eş anlamlı kullanılmış. (16a/9)
devâyir	a :devirler. (31b/2), (35b/9)

devâyir-i mezkûreden ol-(37b/7)

devâyir-i mülâyeme-i ğarîbeden ol-(37b/8)

devir

a :dörtlülerin, beşlilerin ve diğer bazı aralıkların peşpeşe eklenmeleri, “devir” adı verilen dizileri meydana getirir. (8a/11), (31a/4), (42b/5), (42b/5), (42b/6), (42b/6), (48a/6), (48a/6), (49b/6), (49b/7), (51a/10), (51a/10)

dıhk

f :gülme. (55a/3)

di-

:demek. (3b/10), (4a/5), (4a/5), (4a/8), (5b/11), (5b/9), (6a/11), (6b/6), (6b/7), (7b/10), (8b/4), (8b/8), (9b/6), (10a/3), (10a/6), (10a/8), (10a/9), (10a/11) (10a/11), (11b/4), (11b/6), (11b/10), (11b/11), (12a/1), (12a/2), (12a/6), (12b/2), (12b/2), (12b/4), (12b/9), (18a/10), (18a/10), (19a/4), (19a/4), (19a/4), (19a/5), (19a/6), (20b/8), (21a/5), (21b/11), (22a/1), (22a/2), (22b/5), (22b/6), (23a/11), (23a/3), (23b/1), (23b/1), (23b/8), (23b/8), (23b/9), (24a/3), (24a/8), (24b/4), (24b/5), (24b/11), (24b/11), (25a/6), (25a/7), (25b/11), (26a/1), (27a/7), (27a/8), (27a/8), (27a/8), (27a/9), (27a/9), (27b/4), (27b/6), (27b/8), (28b/5), (29a/6), (29b/4), (29b/6), (29b/6), (29b/8), (30b/7), (31a/7), (31a/10), (31a/11), (31b/1), (31b/8), (32a/4), (33a/5), (33a/6), (33a/8), (33a/8), (34a/11), (36a/2), (36b/4), (37a/2), (37b/6), (38b/3), (41a/8), (42b/2), (43a/1), (43b/7), (43b/8), (44a/5), (44a/5), (44a/6), (44a/7), (44a/9), (44b/7), (45a/5), (45b/1), (45b/7), (45b/11), (46a/4), (46a/7), (46a/10), (47b/10), (48a/1), (48a/3), (48a/6), (48a/7), (48b/1), (48b/4), (48b/7), (48b/11), (49a/2), (49a/2), (49a/4), (49b/11), (49b/2), (49b/6), (50a/3), (51a/9), (51b/10),

(51b/3), (52b/3), (52b/3), (52b/6), (53a/2), (54b/11), (54b/11),
(54b/4), (55a/1), (55a/1), (55a/2), (55a/2), (55a/3), (55a/3), (55a/4),
(55a/4), (55a/5), (55a/5), (55a/6), (55a/8), (55b/8), (56a/7),
(57a/10), (57a/11), (57b/10), (58a/1), (58a/2), (58a/5)

dimek ol-: (58a/3), (58a/3)

dile- :istemek. (49a/5)

ditre- :titremek. (8a/9)

diyü :diye. (2b/8), (5b/5), (5b/11), (6a/3), (6b/6), (6b/7) (10a/6),
(11b/10), (12a/6), (16b/10), (20b/9), (29a/4), (31b/6), (31b/7),
(31b/7), (42b/2), (43a/1), (44a/4), (49a/8)

dön- :dönmek. (57a/7)

dörder :dörder. (25b/7), (46a/5), (49b/9), (50a/4), (50a/7), (52a/5), (53b/8)

dördinci :dördüncü. (23b/4), (23b/9), (26a/11), (33a/7), (35a/9), (36b/8),
(45a/10), (48b/8), (49b/10)

dört :dört. (3b/10), (13a/5), (13b/9), (14a/3), (19b/4), (21a/7), (21b/9),
(22a/6), (24b/3), (28b/6), (28b/7), (29b/10), (31a/2), (32a/8),
(33a/3), (34a/1), (34a/4), (34a/8), (34a/10), (34b/2), (35b/10),
(36a/7), (36a/8), (37a/5), (38a/3), (38b/5), (39a/4), (39b/10),
(40a/8), (41b/7), (48a/8), (49b/11), (51b/11), (51b/7), (52a/2),
(52a/5), (52a/7), (52b/4)

du‘a a :niyaz, temenni.

du‘a’-ı hayır: hayır dua. (2b/1)

duḥā a :kuşluk vakti. (55a/10), (55a/11)

dur- :durmak. (7a/7), (24b/9), (25a/5), (25b/9), (26a/10), (56b/7), (57a/3)

ḍurûb a :vuruşlar, darblar. (57a/7)

dut-	:tutmak. (3b/8), (6a/4), (9a/5)
dügâh	a :Türk musikisinin çok eski mürekkep makamlarından birine verilen isim. (10a/11), (36a/9), (36b/1), (38a/4), (41b/6), dügâh ol-: (37a/10), (39b/3), (40a/10)
dükeli	:hep, hepsi, bütün. (13a/10), (44a/7)
düş	:rüyâ. (57a/1)

E

eb'âd	a :bu'udun cem'idir. (Bkz: buud). (2b/5), (10b/5), (11a/4), (11a/6), (16a/9), (11b/9), (22a/2), (26b/2), (26b/3), (21a/3), (22a/3), (22a/5), (23b/9), (24a/9), (24a/9), (26b/3), (26b/4), (26b/4), (26b/4), (26b/5), (26b/5), (26b/6), (26b/7), (28a/11), (28b/1), (28b/10), (28b/3), (29a/2), (29a/6), (31a/11), (35a/6), (35b/4), (40a/7), (41b/3),
Ebu Naşr Fârâbî	:870-950 seneleri arasında yaşamış ve Aristo felsefesinin İslâm âleminde yayılmasına yol açmış büyük bir Türk filozofudur. Kendisine muallim-i sâni ünvânı verilmiştir. Eserlerin İbn-i Sinâ üzerinde büyük tesiri vardır. Eserlerini zamanının ilim an'anesi gereğince hep Arap diliyle yazmıştır. Kendisine garphlar "Alfarabius" derler. Kanûn dediğimiz çalgının mucididir. (5a/8)
ecil	:-den dolayı, ... sebebiyle. (3b/1), (3b/9), (4a/2), (6a/8), (9a/1) (14a/11), (14b/9), (15a/1), (15b/4), (15b/9), (16a/6), (16b/9), (18b/9), (19a/7), (19b/10), (21b/10), (22b/4), (23b/1), (24b/4), (25a/6), (26a/1), (27b/3), (28a/6), (29b/3), (29b/6), (31a/1), (31b/4), (32a/11), (32b/8), (34b/10), (36b/1), (36b/10), (43a/10), (43a/4),

	(43b/11), (44a/4), (44b/9), (45a/8), (45b/3), (45b/9), (46a/1), (46a/9), (46b/2), (47a/7), (49b/1)
	ecilden ol-(20a/7),
ecnās	a :cinsin cem‘i (Bkz: cins). (29b/5), (30a/10), (32a/7)
ecsām	a :bedenler, gövdeler. (6b/11), (7a/1)
eczā	a :cüz‘ün cem‘idir. (Bkn. cüz‘). (11b/7), (13a/6), (13a/7), (13a/8), (13a/9), (13b/1), (13b/3), (13b/4), (13b/5), (16a/5), (16b/2), (18a/8), (18b/8), (19a/7), (19a/7), (19a/8), (20a/5), (21a/10)
ednā	a :pek aşığı, pek bayağı. (43b/3), (49a/11)
	ednā ol:- (15a/5)
edvār	a :devrin cem‘i. (Bkz: devir). (5b/7), (10a/2), (10a/2), (10a/5), (10a/11), (13a/1), (20b/7), (21a/3), (28b/5), (28b/5) (29a/4), (30b/11), (31a/1), (54b/4)
efkār	a :fikirler. (2a/7)
eflāk	a :felekler. (57a/11)
Eflātun	:M.Ö. 429-347 seneleri arasında yaşamış Aristo’nun hocası Sokrat’ın talebesi olan meşhur Yunan filozofu. (57b/10)
efrād	a :fertler, tekler. (46b/6)
eger	f :şayet, gerek. (5a/3), (5a/5), (8b/5), (8b/6), (9a/6), (9a/10), (9b/6), (9b/9), (10a/7) (11a/11), (11a/6), (12a/1), (12a/1), (27b/3), (27b/5), (27b/7), (29a/5), (47b/8), (47b/9), (48a/1),
egerçi	f :gerekse. (30a/11), (14b/6), (32a/5), (8b/8)
eğlenici	:eğlenici. (5b/11)
ehl	a :usta olan, mutahassis olan. (18a/2), (21a/6), (41a/7), (43b/8), (47b/11), (51b/2), (53a/1), (9a/1)

ekâbir	a :en büyük, en muteber. (54a/2)
ekall	a :en az, en aşağı. (6a/1), (10a/9), (43b/2)
ekber	a :en büyük. (11a/5), (22a/7), (23a/5), (24a/4), (26b/1)
ekle-	:eklemek. (7a/2)
ekşer	a :çoklukla, genellikle. (12b/10), (18b/8), (21b/10), (21b/10), (24b/10), (24b/3), (29a/2), (29b/4), (34b/4), (36a/11), (37a/4), (38b/11), (42b/10), (45a/9), (47b/10), (48a/3), (49b/1), (52a/11), (52b/11)
eksik	:eksik. eksik ol-: (40a/2), (41b/10)
el	:el, vücudun koldan sonra gelen kısmı. (43b/6)
elbetde	a :kat'î olarak, mutlaka. (11b/2), (20a/6), (32b/4), (42b/9), (44a/10)
elem	a :acı, sızı, sancı. (14b/1), (14b/10), (14b/4), (15a/1), (15a/9)
elfâz	a :lafızlar, sözler. (2a/8), (4b/2), (4b/4), (4b/7), (5a/1), (5a/3), (5a/5), (56a/10), (56a/8), (56b/3) elfâz-ı manzûme-i mezkûra ol-: (5a/5)
elhân	a :lahnın cem'i, nağmeler, ezgiler. (2a/3), (2a/3), (2b/6), (2b/8), (4a/6), (4a/7), (4a/9), (14a/7), (14a/7), (18a/9), (18a/7), (19a/1), (21a/5), (21b/9), (22a/10), (23a/7), (23b/4), (24a/1), (24a/6), (24b/1), (24b/7), (25a/3), (25a/9), (25b/2), (25b/7), (26a/8), (31b/5), (32a/2), (47a/9), (54a/2), (55a/7)
elif	a :Osmanlı alfabesinin ilk harfi. Metinde "re" Yegah sesini temsil etmektedir. (6a/3), (16b/10), (17a/1), (17a/3), (20b/10), (21a/6), (21a/7), (21a/9), (21b/11), (23a/8), (23b/9), (24a/4), (26b/1), (26b/9), (26b/9), (32b/11), (33a/11), (33b/10), (35a/5), (35b/4),

	(36b/8), (39a/11), (40a/2), (40a/4), (40a/7), (40b/1), (41a/11), (41a/5), (41b/3), (41b/6), (41b/10), (42a/3), (44a/4), (44b/9), (46b/1), (47a/11), (48a/9), (49a/10), (46b/5), (47a/3), (52b/7)
ellezi	a :Arapça zarf. (24b/11), (24b/4), (25a/6)
elli	:elli. elli altı: (53a/2) elli ikinci: (35b/9), (37b/5)
emir	a :iş, vakıa, hadise. (3b/6), (3b/7), (3b/8), (28b/6), (36a/8), (55b/8)
emşâl	a :eş, benzer, katsayı, kaç misli alınacağını bildiren sayı. (13a/4), (13a/7), (13a/8), (13a/8), (13b/3), (13b/3), (13b/4), (13b/7), (13b/8), (13b/8), (13b/9), (13b/10), (13b/10), (14a/1), (14a/2), (14a/3), (14b/11) (15b/10), (15b/11), (15b/11), (15b/11), (15b/11), (16a/2), (16a/2), (16a/2), (16a/3), (16a/3), (16a/3), (25b/1), (25b/6), (26a/3), (26a/4), (26a/4), (26a/8), (26b/1), (26b/8), (26b/8), (26b/9), (30b/3), (44a/5), (44a/6), (44a/6), (45b/3), (46a/1),
enf	a :her şeyin ön kısmı, uç. canib-i enf: Zülküll denilen oktav, tüm eski teori kitaplarında 17 eşit olmayan parçaya ayrılır, başka bir deyimler bir sekizli 18 ses ihtiva eder. Bu sesleri şekil üzerinde gösterebilmek için teli temsil ettiği düşünülen bir çizgiden faydalanılır. Buna mutlak-ı vitir denir. Mutlak-ı vitir, sağdan sola veya soldan sağa işaretlenir. Pest tarafına “ ” harfi konur, burası canib-i enf veya canibü'l-enf veya taraf-ı eskal adını alır. Tiz tarafa ise bir “ ♯ ” yerleştirilir ve canib-i müşt veya canibü'l- müşt veya taraf-ı ehad denir. (16b/7), (20b/2)
engiz	f :koparan, karıştıran anlamında birleşik kelime yapar.

tarāb-engiz-: (51b/3)

enva‘	a :çeşitler, türlüler. (14a/4), (22a/3), (39a/2), (48b/11), (54a/2)
erba‘	a :dört (12a/11), (12b/4), (12b/8), (13a/11), (13b/5), (15b/10), (15b/3), (15b/5), (16a/2), (19b/8), (22b/3), (24a/10), (24b/4), (24b/5), (25a/7), (26a/2), (26b/10), (26b/8) (27a/5), (27a/6), (27a/7), (27a/8), (27a/9), (27b/2), (28b/11), (28b/6), (28b/9), (29a/6), (29b/5), (30b/2), (30b/6), (32a/8), (32b/3), (33a/4), (33a/6), (33a/8), (34a/11), (34a/11), (34a/6), (34b/3), (35a/8), (36b/9), (37a/2), (37a/7), (38b/7), (39b/1), (41a/1), (44a/5), (46a/1), (46a/7), erba‘atü’l- emsali ol-(25b/6) erba‘-ı emsâl ol-(46a/1)
erişil-	:erişilmek. (20b/3), (20b/5), (20b/6)
erkân	a :esaslar, rükünler. (32b/6), (32b/8)
ervâh	a :ruhlar. (40a/5), (57b/3)
es-	:esmek. (7b/4)
esâmi	a :isimler. (18a/2), (31b/3)
esbâb	a :sebepler, vasıtalar. (7b/11), (8a/4), (21b/7), (21b/8), (28b/4), (28b/5), (29b/10), (29b/8), (29a/2), (29a/5), (29a/3), (29a/2), (48a/9), (48b/2) esbâbı ol-(21b/8)
esdâ	a :(14b/8)
esed	a :arslan. (33a/11)
eşkal	a :en ağır, en kaba. Metinde pestliği ifade için kullanılmıştır. (17a/8), (17b/1), (17b/10), (17b/11), (17b/2), (17b/9), (27b/11) (27b/11),

- (27b/4), (27b/4), (27b/9), (28a/1), (28a/2), (28a/3), (28a/4), (28a/5),
(29a/1), (36a/9), (36b/4)
eşkal ol-: (36b/10), (42a/1)
eşkali ol-: (36b/4), (36b/7)
- eşnâf** a :sınıflar, çeşitler. (14a/4)
- eşrâf** a :şeref ve itibar sahibi kimseler, ileri gelenler. (2a/5)
- eşref** a :daha şerefli, en şerefli. (14a/6), (14a/8), (19b/10), (19b/7),
eşref-i ulûm-ı riyâziyye fi'l-ezmân ol-: zamanın matematik
ilimlerinin en şerefliisi olmak. (2a/2)
- evâyil** a :(evâil:evvelin cem'i) başlangıçlar, önceler. (48b/6), (48b/9),
(52a/11)
- ev** :hâne, bark. (57a/7)
- evc** f :eski makamlardandır. Bu makam ırak makamının inici şeklidir.
Segâh dörtlüsünün ırak perdesindeki şeddi ile uşşak dörtlüsünün
karışmasından mürekkep bir makamdır. (38a/9), (54b/7)
- evkât** a :vakitler, zamanlar. (55a/8), (42b/10)
- evrâk** a :yapraklar. (2a/8), (4a/1), (16a/6)
- evsât** a :ortalar. (26b/4), (26b/5), (26b/5), (26b/10), (27a/1), (27b/6),
(28a/1), (28a/2), (28a/3), (28a/5), (45b/5)
:Türk müziğinin büyük usûllerindendir. Yirmi altı zamanlı ve on üç
darblıdır. Evsat, ilahilerde düyük'ten sonra en çok kullanılmış
ölçüdür. (51b/7)
- evtâd** a :vetedler. İka'nın üç direğinden biridir. (Bkn: veted) (45b/8), (45b/9)
- evtâr** a :veterler, yaya gerilmiş teller, kirişler. (7b/10), (8a/8), (10b/11),
(16a/10), (18a/7), (20a/8), (23a/4), (48b/5)

ey	: (10a/4)
eyit-	: demek, söylemek. (5a/9), (10a/11), (13a/1), (57a/1)
eyle	: öyle. (55a/8), (56a/2)
	eyle ol-(4b/8), (11b/6), (22a/11), (23a/8), (23b/5), (24a/2), (24a/6), (24b/2), (24b/8), (25a/10), (25a/4), (25b/3), (25b/8), (26a/5), (26a/9), (29a/3)
eyle-	: eylemek yapmak.
	iktisâr eyle-(21a/4), te'lîf eyle-(28b/8), (57a/4), (57a/9), karar eyle-(40b/9), (41a/1), (41b/3), beyân eyle-(54b/4), iktizâ eyle-(54b/8), tefekkürât-ı keşîre eyle-(57a/7),
eyniyye	: (9b/11)
eż'âf	a : bir şeyi iki misli yapan fazlalıklar, katlar. (13a/4), (13b/4), (13b/5), (13a/8), (13a/8), (13a/9), (13b/5), (13b/9), (13b/10), (13b/10), (13b/11), (14a/2), (14a/3), (16a/2), (25b/6)
ezec	a : lugatta karşılığı, ince ve uzun kaşlı iken metinde seriü'l-hezec usûlüne verilen isimdir. (52b/6)
eżhâr	a : satırlar, yüzeyler. (19b/11)
ezkiya	a : keskin fikirliler, anlayışlılar. (5b/5)
ezmân	a : vakitler, zamanlar. (2a/2), (3b/2), (46a/8)
ezmine	a : vakitler, zamanlar. (3a/11), (4a/4), (4b/7), (8b/8), (43b/5), (44b/2), (43a/11), (44b/1), (44b/1), (44b/11), (44b/9), (45a/2), (45a/6), (45b/3), (45b/8), (46a/1), (46a/5), (46a/9), (46b/1), (46b/3), (46b/5), (47a/3), (47b/7), (48a/1), (48a/1), (48a/9), (48b/1), (48b/4), (48b/8), (49a/10), (49a/11), (52b/7)
eżhâr	a : satırlar, yüzeyler. (19b/11)

F

fâhiş	a :büyük, pek kötü, çirkin. Hata-yı fâhiş: (45a/3)
fâhte	f :Türk müziğinin büyük usûllerindendir. Yirmi zamanlı ve on bir darplıdır. Peşrev, beste ve ilahiler ölçülmüştür. Yalnız 20/4 mertebesi kullanılmıştır. (51a/11)
fakaţ	a :ama, şayet. (9a/3), (10a/11)
fark	a :ayrılık, başkalık, iki veya daha çok şey arasındaki ayrılık. (37a/8), (45a/7) fark it- :(42b/8)
Fars	a :İran. (43b/8)
farz	a :bir netice elde etmek için ihtimalli veya gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma, sayma, tutma. (13a/1), (43b/3)
fâsıla	a :dört harekeli ve bir sakin harften meydana gelen beş harfli kelime. İka'direklerindendir. İkiye ayrılır: Fasıla-i Suğrâ: Dört harekeli ve bir sakin harften ibaret beş harfli kelime. Fasıla-i Kübrâ: Üç harekeli ve bir sakin harften ibaret beş harfli kelime. (27a/9), (27b/1), (27b/3), (27b/5), (27b/7), (30b/7), (37a/8), (48a/7), (46a/2), (46a/9), (49a/7), (52a/10)
fayide	a :fayda, menfaat, kâr. (6a/7), (31b/4), (54a/2), (55a/6), (55b/5), (56b/9)
fazla	a :fazla, ziyâde. (12b/6), (12b/7), (30b/6) musikide bir bakiye aralığının dokuzda birine denir. Bu gün buna "koma" denmektedir. (22b/4), (22b/5)
fehm	a :anlama, anlayış. (5b/2), (10a/4), (10a/5)

felan	:falan, ismi zikredilmeden işaret edilen. (14b/7), (14b/7), (57a/3)
fenn	a :sanat, ilim. (21b/5), (55b/5), (55b/8), (56a/6), (56a/6), (56b/10), (57b/2), (58a/4), (58a/1)
ferd	a :tek olan, yalnız olan. (31b/10)
ferh	a :sevinç, neşe. (54a/5), (54a/10), (54b/2)
fesād	a :bozukluk. (46b/2), (46b/8), (47a/4)
Fesağuris	:Hz. Süleyman'ın talebelerinden olduğu kabul edilen ve musikinin temelini attığına inanılan şahıs. (56b/11)
feth	a :açma, açılma. (53a/5)
fevāşıl	a :fasılalar. (Bkn.fasıla) (48b/8)
fevāyid	a :faideler, faydalar, kârlar, kazançlar. (2b/7), (54a/1), (54a/1), (55a/6), (55b/5), (56b/8)
feyz	a :ilim, irfân (57a/8)
fi	a :-da, içinde anlamında bir ön ektir (2a/2), (2b/6), (9b/8), (10a/8), (15b/3), (22b/6), (25b/11), (30b/2), (31b/5), (54b/3), (55b/8)
fikret	a :fikir, düşünce, tasavvur.(14b/1)
fikriyye	a :fikre mensup, fikirle ilgili, düşünerek meydana getirilen şey. (14b/4), (14b/9), (15a/1)
filcümle	a :tam olarak, tamamıyla. (15a/7), (15a/8), (46b/6)
fünûn	a :fenler, ilimler. (55b/6)
fûrû'	a :dal, şube. (4a/1)

G

gâh	f :zaman bildiren edat. (29a/3), (44b/4), (44b/4), (7b/2), (7b/7), (51b/5), (52a/10)
------------	--

geç-	:geçmek. (6a/4), (10b/5), (15a/3), (21b/3), (26b/1), (33a/7), (35a/3), (50a/11)
gel-	:gelmek. (6a/6), (7b/9), (8b/4), (12b/11), (15b/1), (28b/2), (28b/10), (31a/8), (46b/8), (46b/10), (48b/11), (50a/9), (54a/7), (57a/8)
genlik	:bolluk, genişlik. (8a/6)
gerdâniye	f :Türk müziginin en eski mürekkep makamlarındandır. (54a/7), (35b/4)
gerek	:gerekse ... gerekse ... anlamında yapılar kuran bir edattır. (4b/1), (4b/2), (6a/6), (9b/11), (12a/6), (12a/7), (15b/1), (19b/3), (21b/9), (26b/2), (27a/11), (28a/7), (28a/8), (28a/8), (28b/3), (30a/10), (30b/5), (36b/7), (36b/7), (43a/6), (43a/6), (43a/7), (43a/7), (44a/11), (44a/11), (44b/2), (53a/10), (55a/8), (55b/6), (56a/2), (56a/6), (56b/2), (57b/2), (58a/1)
gerü	:geri. (13b/6)
getür-	:getirmek. (28b/8), (37a/4), (49a/7), (57b/7)
geveşt	f :Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarından olup 16. asırdan kalma sahibi bilinmeyen remel peşrev ile bir saz semaisi, Kantemiroğlu'nun'sakil peşrevi, bu makama misaldir. (54b/4), (34b/6)
gibi	:gibi. (7b/4), (9b/5), (9b/11), (9b/11), (11b/7), (11b/7), (12b/10), (12b/4), (12b/7), (12b/8), (12b/9), (14a/9), (15a/4), (15b/3), (15b/5), (18b/2), (18b/6), (22a/9), (22a/10), (23a/6), (23a/6), (23b/3), (24b/7), (25a/2), (25a/9), (25b/2), (25b/7), (26a/4), (26a/8), (27a/10), (27b/5), (27b/6), (27b/8), (33a/11), (36b/9), (37a/1), (39b/1), (41b/11), (42a/2), (42b/6), (44a/9), (44b/7), (45a/5),

(45a/7), (45b/1), (45b/11), (45b/6), (45b/7), (46a/10), (46a/4),
(46a/7), (48a/11), (48a/11), (48b/10), (48b/3), (48b/3), (48b/6),
(48b/7), (48b/9), (52a/11), (52b/8), (52b/9), (54a/6), (54a/11),
(54a/8), (54b/6), (54b/8)

gice :gece. (57a/1)

gine :yine, tekrar. (18b/4), (8a/6) (19a/9), (23a/9), (29b/6), (31b/9),
(32a/10), (45a/3), (45b/3), (46a/2), (46a/9), (47a/6)

gir- :girmek. (3a/10), (3a/5), (3b/3), (11a/6), (42b/3), (44a/3)

giriŧ f :metinden anlaŧıldığına göre perde anlamında kullanılmıştır.
(18a/10)

git- :gitmek. (15b/8), (22b/2), (46b/10)

gör- :görmek. (57a/1), (57a/5), (20a/3), (9b/8), (31a/8)

gözlē- :uygun düşmek. (8b/10)

günāh f :Allah'ın emirlerine aykırı olarak görülen iŧ. (56a/5)

Ğ

ğālib a :üstün, galebe eden. (36b/4), (57b/9)

ğarāŧ a :hedef, gaye, maksat, niyet. (2a/2), (4a/6), (57b/3)

ğarībe a :farklı, evvelce görülmemiŧ. (35a/6), (35a/9), (35b/1), (35b/4),
(36a/1), (37b/8), (38a/2), (38a/5), (38a/9), (39a/3), (39a/5), (39a/9),
(39b/6), (40a/8), (40b/4), (53b/11), (57a/3)

ğāyet a :gaye, amaç, nihayet, son. (2a/2), (4a/6), (14b/5), (18b/9), (47a/8),
(47a/9)

ğayr a :gayr, baŧka. (6a/4), (8a/7), (8b/10), (9a/1), (9b/11), (10a/8),
(10a/8), (11a/3), (14a/4), (15b/8), (19b/9), (20a/7), (22a/4), (23a/4),

(23b/5), (24a/3), (24a/7), (24b/3), (24b/9), (25a/11), (25a/5),
(25b/4), (25b/9), (26a/10), (28a/11), (33a/6), (33b/6), (34a/6),
(44b/4), (44b/8), (45b/2), (46a/1), (46a/8), (46b/4), (53a/11),
(55b/9), (56b/6), (56b/8)

ğurūb a :bir gök cisminin batıda görünmez olması, batma.(55b/3)

H

ha: a :Osmanlı alfabesinin sekizinci harfi olup metnimizde “sol” rast sesini temsil için kullanılmıştır. (17a/2), (17a/5), (17a/5), (18b/5), (21b/11), (22a/1)

habeş a :Afrika’nın doğusunda Yemen’in karşı kıyısında bulunan Habeşistan halkı. (54a/10)

hābiṭ a :yukarıdan aşağı inen, tizden peste doğru inen. (36b/11), (39b/4)

hadd a :sınır, derece, tenasüp oluşturan kısımlardan her biri. (8a/4), (11b/10), (11b/4), (11b/5), (11b/10), (12a/1), (12a/1), (12a/10), (12b/5), (13a/3), (20b/10), (20b/10), (20b/11), (20b/11), (22a/7), (22a/7), (25a/8), (25b/1), (26a/4), (32b/7), (43b/9)0

ḥadiṣ a :Hz. Muhammedin söz ve fiilleri. (56b/4)

ḥadiṣ a :meydana gelen. (6b/5), (7a/2), (7a/10), (8b/6)

ḥādiye aşara a :on bir. (30a/8), (34b/9)

ḥafātet a :ses alçaklığı, sesin alçak olması. (7a/10), (7b/7)

ḥafī a :gizli, saklı. (4b/9), (39b/5), (39b/9), (51a/10), (53b/7)

ḥafīf a :ağır olmayan, sakil karşıtı. (45a/3), (48b/4), (48b/7), (49b/5), (49b/7), (50a/3), (53b/2)

:Türk müziğinin büyük usullerindendir. (50b/4)

hākezā	a : yine aynı şekilde anlamında arapça zarf. (30a/1), (32b/10), (33b/1), (34a/11), (34a/2), (34b/8), (35a/11), (35a/4), (35a/8), (35b/11), (35b/3), (35b/6), (36b/2), (36b/5), (37a/9), (37b/1), (37b/10), (38a/10), (38a/4), (38b/11), (39a/11), (39a/4), (39a/7), (39b/2), (39b/7), (40a/6), (40a/9), (40b/2), (40b/5), (41a/3), (41b/1), (41b/5), (52b/2), (52b/5), (53a/7)
ḥaḳīḳat	a : bir şeyin aslı, esası. (10a/1), (23a/3), (37b/11), (37b/4), (38b/3), (38b/7)
ḥakīm	a : âlim, bilgin. (56b/11)
Hakḳ	a : Allah (c.c.). (6b/5), (57a/8),
ḥāl	a : oluş, bulunuş, durum. (4b/1), (4b/5), (6b/5), (10b/4), (10b/8), (20b/1), (21b/10), (24b/3), (28b/3), (29a/5), (29b/8)
ḥalāş	a : kurtulma, kurtuluş. (14b/5)
ḥālāt	a : haller, keyfiyetler. (9b/2)
ḥālet	a : hal, suret, keyfiyet. (9a/3)
ḥālī	a : boş, ayrı. (8b/5), (9a/7), (9a/9), (56a/10)
ḥalk	a : icad, oluşturma, (20b/6) : insanlar, halk, insan toplulukları. (53b/1), (54a/6), (55b/7), (55b/6)
ḥamel	a : koç burcu. (32a/6), (35a/7)
ḥamis	a : beşinci. (29b/1), (30a/3), (34a/3), (34a/11), (39b/8), (37b/2)
ḥams	a : beş. (13b/1), (13b/7), (14b/8), (15b/5), (15b/6), (15b/6), (15b/11), (16a/2), (23b/11), (24b/5), (24b/11), (24b/11), (25a/11), (26a/3), (26a/4), (26a/4), (26a/7), (26b/9), (26b/10), (27a/5), (27a/7), (27b/1), (29b/8), (30b/11), (30b/5), (30b/6), (33b/1), (33b/3),

	(33b/7), (34a/2), (34a/9), (35a/11), (36a/1), (37a/6), (38a/5), (38b/6), (39a/5), (39b/5), (39b/8), (40b/4) (40b/9), (44a/6), (46a/8),
ḥarām	a :din tarafından yasak edilmiş hususlar. (56a/9), (56b/7)
ḥarekāt	a :hareketler. (56a/3), (57a/11)
ḥareket	a :durma hâline yeni bir hale geçme. (6b/4), (6b/5), (7a/1), (57b/7)
ḥarf	a :alfabeyi teşkil eden işaretler. (6a/1), (44a/1), (44a/8), (44a/10), (44b/5), (45a/8), (45a/10), (45b/10), (46a/5), (48a/10) (49a/3), (49a/5)
ḥāric	a :dış, bunun dışında. (30b/3), (38a/2), (45a/1)
ḥaseb	a :bakımından. (9b/10), (10b/11), (20b/6), (22b/11), (27b/10), (32b/7), (43b/9)
ḥāşıl	a :peydâ olma, oluşma, husûl bulan. (5a/6), (6b/6), (7a/8), (8a/10), (8b/2), (9a/2), (9b/2), (10b/6), (11a/4), (11a/1), (16a/10), (16b/8), (18a/11), (18a/2), (18b/7), (19b/8), (20a/8), (20b/3), (21a/10), (21a/11), (21a/8), (26b/1), (26b/7), (26b/8), (26b/9), (26b/9), (27b/10), (28b/4), (29a/9), (29b/9), (30b/10), (30b/8), (31a/1), (32b/5), (33a/1), (33b/12), (33b/3), (34b/10), (35a/2), (35b/8), (37b/3), (38b/2), (38b/9), (39b/1), (47a/2), (47a/3), (47a/7), (49a/4), (56a/5), (57b/5)
ḥasīs	a :alçak, değersiz.(14a/5)
ḥaşr	a :mahsus kılma, hareketten men etme. (21b/3), (21b/4), (21b/4) (30a/11)
ḥassa	a :hissetme, duyma.(14b/2), (14b/11), (15a/8)
ḥāşeteyn	a :nota dizisinin iki ucu. (29b/4), (32b/11), (35a/5), (35a/8), (35a/11), (35b/3), (37b/1), (39a/2)

hāṣiye	a :kenar. (11b/4), (11b/5), (11b/6), (22b/11), (23b/10), (25a/2), (25b/5), (39b/1)
ḥatā	a :yanlışlık, kabahat, günah. (45a/2)
ḥātime	a :son, nihayet. (2b/2), (2b/7), (54a/1)
ḥavād	a :sınırlar, üst ve alt hadler. Metinde “tizler” anlamında kullanılmıştır. (19a/4), (19a/5), (19a/5), (19a/7), (19a/9), (19a/9), (20a/5), (20a/5), (20a/5), (25b/10)
ḥavāṣṣ	a :muhterem ve saygın kimseler. (2a/10)
ḥavāṣi	a :haşiyeler. (13a/9)
ḥavf	a :korkma, korku. (55a/1)
ḥayır	a :iyi, muteber.(2b/1)
ḥayret	a :şaşma, şaşırma. (14b/1), (14b/4), (14b/9), (15a/1)
ḥayyiz	a :mevki, ortam. (5b/6)
hazā	a :şu. (19a/10), (26b/2)
ḥazf	a :ortadan kaldırma. ḥazf it- : (5b/3) ḥazf-ı muzâf et-:bağı ortadan kaldırma. (10a/4)
ḥazzan	a :hüzünlü, kederli, gamlı. (10a/11), (36b/4)
he	a :Osmanlı alfabesinin otuzuncu harfidir. Metinde “fa” Acem Aşîrân sesini temsil etmektedir. (17a/10), (17a/11), (17a/11), (17a/6), (17a/9), (17a/9), (18b/2), (18b/3), (18b/4), (18b/6), (21b/11), (23a/9), (24a/3), (26b/9), (44a/6), (46a/9), (46b/1), (46b/1), (47b/3), (47b/4)
heman	f :hemen, akabinde. (3a/7), (9b/8), (9b/9) (10b/3), (13b/6), (27b/2), (37a/7), (32a/10), (39b/7), (41b/11), (44b/6),
hendese	a :geometri. (2b/4), (3b/11), (10b/6), (12a/2), (12a/9), (12b/2), (21a/6)

henüz	f :şimdiye kadar, bu ana kadar. (21b/5)
her	:her. (7a/2), (7a/9), (10b/5), (10b/5), (11a/3), (11a/3), (11b/2), (11b/2), (11b/6), (11b/8), (11b/8), (13a/1), (13a/5), (13b/10), (13b/10), (14a/4), (14b/10), (14b/2), (14b/7), (15a/7), (16b/2), (18a/8), (19a/7), (19a/8), (19a/9), (19b/3), (20a/5), (22a/11), (22b/3), (23a/7), (23b/4), (24a/1), (24a/6), (24b/1), (24b/7), (25a/3), (25a/9), (25b/2), (25b/7), (26a/4), (26a/9), (28a/7), (31b/10), (32b/11), (32b/3), (32b/6), (33b/10), (33b/2), (35a/1), (36b/2), (36b/4), (41a/5), (44a/10), (44b/7), (45b/2), (48a/10), (48a/5), (48a/6)
hesab	a :hesap. (3b/11), (20b/11)
heva	a :hava. (6b/4), (7a/4), (7a/4), (7a/4), (7a/6), (7a/9), (8a/5), (8a/6), (8a/9), (8a/11), (36b/3)
hevayi	a :havayla ilgili. (33a/2), (33b/8), (34a/10), (35b/10)
hey'et	a : gök ve yıldız ilmi, astronomi. (3b/10), (10b/10), (10b/8), (11a/2), (14a/11), (14b/3), (31a/7), (48a/4), (49a/6)
hezec	a :Türk müziğinin büyük usûllerindendir. Yirmi iki zamanlı ve on beş darplıdır. (48b/1), (48b/11), (48b/4), (48b/7), (50a/6), (52b/6)
hıyn	a :... zamanında, ... sırasında. (2a/10), (3b/7), (14b/6), (15a/1), (28b/4)
hicaz	a :Türk müziğinin basit makamıdır. Hicaz dörtlüsüne rast beşlisi ilavesinden ibarettir. (39a/5), (55a/5), (41b/11)
hicazî	a :Türk müziğinin mürekkep makamlarındandır. (30b/1), (34a/3), (38a/5), (39a/8), (39b/1), (39b/1), (40a/6) (54b/2), (55b/2)
hiç	:hiç. (57a/5)
hiçbir	:hiçbir. (31b/8)

hiddet	a :tizlik, incelik. (4a/11), (7a/11), (7b/8), (7b/10), (9a/9), (9b/7), (11b/3), (19a/6), (19b/6), (20a/5), (20a/9), (20b/2), (21a/1)
hişâr	a :Türk müziğinin eski mürekkep makamlarındandır. Suz-ı dil makamına hüseyini beşlisinin veya hüseyini makamının ilavesinden mürekkeptir. (35b/1), (54b/5)
hocest	f :Türk müziğinin iki buçuk asırlık bir mürekkep makamı olup numunesi kalmamıştır. (41a/2)
honende	f :şarkıcı, şarkı söyleyen. (56b/1)
hoş	f :güzel, iyi. hoş-ayanda:hoşa gelen, hoşa giden. (47a/2)
hudûd	a :sınırlar, uçlar. (11b/10), (32b/8)
hudûş	a :sonradan peydâ olma. (6b/8), (8a/7)
huffâz	a :hafızlar, Kur'an-ı Kerîm'i ezbere bilenler. (56b/1), (4b/5)
hulûk	a :boğaz, nefes yolu. (8a/4), (8b/1), (20a/11), (43b/6), (56a/8), (56b/5)
humâsî	a :beş harfli. (46a/9)
hums	a :beşte bir. (32b/11)
hurûc	a :dışarı çıkma. (21a/2)
hurûf	a :harfler. (56a/3)
huşûl	a :üreme, çıkma. (2a/8), (22b/4)
husûş	a :husus, iş, konu. (10b/3), (4b/10), (42b/11)
hutabâ	a :hatibler, hutbe okuyanlar. (4b/5), (56b/1)
hût	a :balık burcu. (35a/4), (34b/1)
huzî	f :tahminen altı asırlık mürekkep bir makamdır. (40b/10)
huzîhicazi	f :mürekkep bir makamdır. (54b/7)
hükemâ	a :bilginler, âlimler. (57b/1)

hüküm	a :hüküm, emir.(9b/4)
hümâyûn	f :Türk müziğinde basit bir makamdır. (41a/11), (54b/5)
hürmet	a :saygı. (56a/11), (56b/4)
hüseynî	a :Türk müziğinde basit bir makamdır. (33b/12), (37b/6), (41b/5), (54b/1), (55a/5), (55a/10)
hüzün	a :gam, keder, sıkıntı. (54b/3), (54b/11)

I

ıklım	a :memleket, ülke. (54a/5), (54a/6)
‘ırak	a :Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Bu makam segah dörtlüsünün ırak perdesindeki şeddi ile bir uşşak dörtlüsünün birleşmesinden meydana gelmiştir. (32b/9), (33a/11), (36a/1), (38b/3), (38b/4), (54a/3), (55a/2), (55b/2) ‘ırak ol-:(40a/4), (40a/7)
ışfahân	f :Türk müziğinin en eski mürekkep makamlarındandır. Bûselik beşlisi, düğâh perdesine nakledilmiş bir rast dörtlüsü ve beyatî makâmından meydana gelmiştir. (40a/4), (40a/1), (33a/2), (37a/10), (39b/11), (40a/2), (40b/1), (40b/3) (54a/3), (55a/1), (55b/3)
ısrâr	a :ayak direme, direnme. biğayr-i ısrârın: ısrar edilmezse(56b/8)
ıstılah	a :tabir, terim. (4a/9), (9b/6), (10a/11),
ıtlak	a :koyuverme. (10a/11) ıtlak it- :(9b/11)
ıtnâb	a :sözü uzatma. (6a/7), (31b/4)
‘ızâm	a :büyük, büyük boy. (26b/4), (26b/4), (26b/11)

İ

- i- :imek. (3a/6), (8a/11), (5b/2), (8b/9), (30a/11), (47a/10), (49a/11), (57b/4)
- ‘ibārāt a :ibâreler, cümleler. (2a/9)
- ‘ibâret a :ibare, cümle. (3a/11), (4b/2)
- İbn-i ahraş a :Şahrüz isimli, uzunluğu udun iki misli ve uda benzeyen, uddan bir oktav pest ses veren, beş çift tel takılan bir alet icad eden kişidir. Şahrüz’un kelime anlamı “sazların şahı” dır. (20b/8)
- ibṭāl a :hükümsüz bırakma.
ibṭāl it- :(56a/5)
- ictimā a :toplanma, bir araya gelme. (47a/7), (5a/6)
- iç :iç, dahilî. (8b/2) :(8a/11), (8a/2)
- için : (4a/5), (10b/5), (11a/3), (18a/1), (30b/7), (42b/3), (43b/11), (44a/10), (48a/3), (55a/6)
- idrāk a :anlayış. (42b/11), (42b/11)
idrāk it- :(42b/9), (42b/9), (42b/10)
- ifrat a :aşırı gitme, pek ileri varma. (21a/2)
- ifsad a :fesada uğratma, bozma. (56a/4)
- iḥdās a :ortaya çıkarma. (6b/5)
- iḥtilāf a :anlaşmazlık, ayrılık. (12a/6), (33a/10), (33b/1), (33b/5), (33b/9), (34a/5), (35a/5), (35b/3), (36a/9), (38a/7), (39a/11), (39b/2), (39b/7), (40a/3), (40a/6), (40b/11), (40b/2), (40b/6), (40b/9), (41a/10), (41a/3), (41b/1), (41b/10), (41b/3), (41b/8), (42a/4)
- iḥtira‘at a :yoktan meydana getirilen şeyler, benzersiz şeyler vücuda getirmeler. (57b/1)

iẖtirāz	a :sakınma, çekinme, korkma. (28b/5), (29a/5), (29b/10), (29b/8)
iẖtisār	a :kısaltma, özetleme, basitleştirme. (22b/5)
iẖtişāş	a :bir ilim veya san'at üzerinde fazla çalışarak onda derinleşmiş olma, uzmanlık. (3b/1)
iẖtiyāc	a :gereklilik. (6a/11), (10b/7), (15a/7), (20a/1), (42b/8), (42b/8)
iẖtiyār	a :seçme. (6a/8)
iẖtiẓāz	a :hazzetme, gönlü ferahlama. (18b/9)
ikā'	a :aralarında belirli ve sınırlı zamanlar olan vuruşlar topluluğudur. Başka bir deyişle ritim. (2a/4), (2b/7), (4a/5), (6a/6), (42a/8), (42b/2), (42b/11), (43a/2), (43a/4), (47b/6), (47b/7), (47b/7), (47b/10), (47b/11), (48a/2), (48a/7), (48b/11), (49b/2), (53b/10)
ikā'ī	:ika ile ilgili. (31a/5), (31a/7)
iki	:iki. (4a/3), (4a/5), (4b/8), (5a/7) (6a/1), (6b/7), (9b/11), (9b/11), (9b/11), (9b/11), (10a/10), (10a/10), (10a/11), (10a/11), (10b/6), (10b/10), (11a/2), (11a/4), (11a/6), (11b/3), (11b/10), (12a/6), (13a/1), (13a/2), (13a/6), (14a/3), (18b/7), (24a/8), (26a/1), (27a/4), (27a/5), (28a/7), (29a/6), (31a/4), (32a/6), (32b/10), (33b/5), (36a/6), (36b/2), (41a/5), (41b/1), (41b/6), (43a/8), (43b/10), (43b/3), (44a/1), (47b/6), (48a/6), (49b/5), (49b/7), (49b/9), (50a/7), (50b/5), (50b/8), (50b/9), (51a/10), (51b/8), (53a/6), (53b/7)
ikinci	:ikinci. (23a/4), (26a/2), (26a/4), (32b/9), (34b/1), (35a/3), (35b/9), (36b/1), (37b/5), (38b/1), (45a/10), (48b/1), (49a/7), (49b/2)
ikişer	:ikişer. (10a/11), (13a/5)
iktifā'	a :yetinme, yeter bulma. (16a/6), (31b/4), (45b/8), (47b/6), (53b/11)
iḵtişār	a :sözü uzatmama , kısa kesme. (32b/8), (43a/5)

	iktisâr eyle-: (21a/4)
iktizâ	a :gerekme, lazım gelme. iktizâ eyle-:(54b/8)
ilâ	a :...e, ...ye, ...ye kadar anlamı veren harf-i cerdir. (15b/8)
ile	:ile. (6b/7), (6b/9), (8a/9), (8b/2), (8b/6), (9a/8), (9b/8), (9b/9), (10a/7), (11a/5), (11a/9), (11b/9), (14b/10), (15a/7), (15a/8), (16a/6), (16b/11), (20a/4), (22b/9), (23b/4), (24a/4), (24b/1), (24b/8), (25b/8), (26a/9), (27a/5), (27a/6), (30a/11), (32a/2), (34b/9), (45a/9), (47b/4), (47b/9), (57b/8)
ileyh	a :Arapça'da erkek tek şahıs için kullanılır "ona"(9a/4), (13b/11)
ilhâk	a :katma, katılma. ilhâk it- :(57b/1)
'ilim	:bilim, bilgi. (2a/1), (2a/2), (3a/3), (3b/5), (3b/5), (3b/9), (3b/10), (3b/10), (3b/11), (3b/11), (3b/11), (3b/11), (4a/4), (4a/5), (4a/5), (6a/10), (6a/9), (8b/10), (10b/7), (11a/1), (43a/2), (53b/10), (55b/9), (55b/9), (56b/9), (57a/3), (57a/8)
illâ	a :ancak, aksi halde. (3a/8), (11a/7), (11b/2), (11b/8), (19b/4), (20b/5), (21a/1), (36b/10), (36b/4), (39b/8), (41b/11), (56a/4), (56b/1), (57a/5)
'illet	a :sebeb. (7b/3)
im'an	a :bir işte çok ileleri varma, çok dikkatli olma, inceden inceye araştırma. (26b/1)
imtizac	a :birbirine uygunluk. (22b/9), (46b/11), (47a/2), (47a/7)
incelik	:incelik. (7b/11)
'inde	a :katında, onların nazarında. (5b/5), (22a/3)

infirād	a :tek başına kalma. (9a/3), (11a/6)
inḥiṣār	a :bırakma, sınırlama. (21a/5)
inkār	a :reddetme. inkār it- :(36b/1)
inḳisām	a :taksim olma, bölme. (8b/9)
insānī	a :insanla ilgili. (8a/4), (8b/1), (20a/11), (43b/6), (56a/8), (56b/5)
inṣaallah	a :Allah nasip etti ise, Allah isterse. (6a/6), (15b/1), (30b/4), (31a/8)
intifā‘	a :menfaatlenme, faydalanma. (20a/8)
intikā‘	a :seçme, ayırdetme. (39b/4)
intikāl	a :geçme, birinden diyerine geçme. (14b/9), (20b/4), (20b/4), (21a/1), (32a/11), (36b/11), (37a/1)
inzimām	a :zam olunma, katılma. (9a/1), (34b/9), (35b/8), (37b/3), (38b/1)
irḥa	a :kaypak, ses için tam yerinde olmayan ses. (40a/10)
iriş-	:erişmek. (57a/9)
isim	a :isim, ad. (31b/8), (31b/10)
iṣnā	a :iki. iṣnā aşer: on iki. (13b/4)
iṣnān	a :iki. (12a/11), (12b/4), (14a/8), (14a/9)
iṣneyn	a :iki. (12b/8), (15a/4), (15a/5), (24b/7), (25a/2)
istidaret	a :daire biçimine girme, ses için dalga halinde yayılma. (7a/9)
istikra‘ī	a :bir şey hakkında etraflı bilgi edinme. (21b/5), (30a/11)
istimā‘	a :dinleme, işitme. (14b/6), (28a/10), istimā‘ it- :(14a/10), (57b/5)
isti‘mal	a :kullanma. (32b/7), (36b/4), (36b/4), (36b/8), (43b/10), (45b/9), (46b/2), (46b/7), (55a/10), (55a/11), (55a/11), (55a/9), (55a/7)

	isti‘mal it- : (22a/5), (46b/4)
istiṭrādī	a : asıl konudan olmayıp münüsebeti gelmişken söylenen sözle ilgili. (31a/10)
iṣit-	: iṣitmek. (6b/3), (7b/3), (8b/4), (15a/10), (15a/2), (15b/4), (57a/11)
‘iṣrīn	a : yirmi. (22a/9)
‘iṣrūn	a : yirmi. (13b/8)
iṣtibāh	a : şüphelenme, şüphe etme. (10a/11)
iṣtiyāk	a : şevklenme. (57b/9)
it-	: itmek.
	itdükde: iteklediğinde. (8b/1)
it-	: etmek.
	baḥş it-: (9a/2), (16a/11), (31b/2)
	baḥş it-: (17a/7)
	cem‘ it-: (2a/10)
	delâlet it-: (4b/4), (5a/2), (5a/4), (5a/6)
	ḍarb it-: (21a/8), (30b/10), (51b/6)
	farḳ it-: (42b/8)
	ḥazf it-: (5b/3)
	ḥazf-ı muzâf it-: (10a/4)
	ıtlāk it-: (9b/11)
	ibṭāl it-: (56a/5)
	idrāk it-: (42b/9), (42b/10), (42b/10)
	ilhāk it-: (57b/1)
	inkâr it-: (36b/1)
	istima‘ it-: (14a/10), (57b/5)

isti'mâl it:- (22a/5), (46b/4)
i'tibâr it:- (21a/9), (32a/11), (46b/7)
ķarâr it:- (40b/3), (41a/4)
ķıyâs it:- (16b/1)
misâs it:- (43a/1)
mufâraķat it:- (57b/10)
muķâvemet it:- (6b/10)
müşâhede it:- (32a/4)
müteķakkık it:- (21b/6)
nisbet it:- (34b/5), (36a/8)
sür'at-i intikâl it:- (14b/9)
şarķ it:- (4b/4), (4b/8), (40a/11)
taķammül it:- (43a/4)
taķşîş it:- (6a/5), (43b/1)
takdîr it:- (6a/3), (44a/3)
takşîm it:- (18b/7), (18b/11), (21a/11)
ta'lîm it:- (3b/9)
tanşîf it:- (17a/1), (18b/3), (18b/4)
tarķ it:- (31b/3), (51b/6)
taşarruf it:- (30b/7), (30b/8)
ta'yîn it:- (16b/6), (16b/11), (31b/11)
te'lîf it:- (20b/8), (57b/2)
te'sîr it:- (54a/11)
teşlîş it:- (17a/2)
tebdîl it:- (52a/11)

	tecâvüz it-: (46b/3)
	tefsîr it-: (36a/2)
	tezekkür it-: (57b/6)
	terbi‘ it-: (17a/4), (17a/6)
	urûc it-: (57b/9)
	vaz it-: (17a/6), (17a/8), (17b/1), (17b/6), (17b/7), (17b/11), (18b/3), (31b/3)
	zabt it-: (2a/7)
	zamm it-: (34b/6), (40a/11)
	zîkr it-: (3a/7)
	ziyâde it-: (17a/10), (17a/11), (17b/4), (17b/6)
itdûr-	:ettirmek. (57b/8)
i‘tibâr	a : ehemmiyet vermek. (9b/3), (12a/11), (23a/10), (23a/10), (27b/9), (47a/3)
	i‘tibâr it- : (21a/9), (32a/11), (46b/7)
i‘tidâl	a : aşırı olmama hali, ölçülülük. (6a/2), (21a/2), (44a/2), (44a/9), (45a/4), (48a/10), (54a/4)
i‘timâd	a : güvenme, emniyet. (5b/3)
i‘tirâz	a : bir fikri, bir hükmü kabul etmeyip çürütmeye kalkışma. (5b/5), (10a/6), (29a/4)
ittifâk	a : uyuşma. (33a/4), (34a/3), (34a/9), (34b/4), (35a/11), (35b/11), (35b/6), (36b/2), (36b/5), (37a/6), (37b/3), (38a/11), (38b/5), (38b/9), (39a/4), (39a/7), (39b/11), (41a/8), (41b/6)
izâfet	a : iki şey arasındaki bağ, ilgi. (38b/9)

K

kaçan	:nasıl, ne surette. (46a/5), (56b/3), (6b/9), (7a/2), (13a/9), (14b/7), (14b/10), (20b/1), (22b/3), (22b/7), (22b/8), (22b/10), (43b/3), (44a/7), (44b/5), (45a/4), (45a/9), (45b/10)
kadâr	a :miktarında, ölçüsünde. (12a/11), (15a/9), (16a/6), (21a/1), (25a/8), (36b/10), (36b/4), (39b/8), (3a/8), (41b/11), (7b/5), (7b/6), (7b/6), (31b/4), (47b/6), (53b/10)
kâdim	a :eski. (51a/9)
kadr	a :değer, itibar. (43a/9), (43a/9), (43b/2), (6a/1), (6a/4), (6a/5), (5b/11), (43b/1), (12a/6), (11b/10)
kâhbe	a :oynak, hareketli. kâhbetü'l-engâm :oynak nağmeler.(33a/8)
kâlî	a :ayırma. (6b/5), (6b/7), (6b/8), (6b/9), (7b/5)
kâl-	:kalmak. (22b/4)
kâlan	:bakiye, artan. (49a/5), (50b/10), (50a/7), (51b/4), (52a/3), (52a/8), (52b/10), (52b/2), (53a/3), (53a/7), (49b/3), (50a/1), (50b/2), (50b/6), (51a/5), (52b/4), (53b/3), (22a/1), (29b/6)
kâlib	:kalıp, beden. (57b/7)
kâli	a :ayıran. (7a/3)
kâlil	a :az, çok olmayan. (46b/1)
kâlk-	:kalkmak. (7a/4)
kâmer	a :ay. (35b/10)
kâmiş	:metinde nefes borusu kastedilmektedir. (8a/5), (8a/6)
kâmil	a :tam, eksiksiz. (25b/11), (26a/1), (27b/10)
kângı	:hangi. (18a/8), (49a/11)

ķānūn	a :mūzik aleti. (42b/9), (42b/10),
ķar‘	:cismi cisme vurma. Ses almak üzere mūzik aletine parmakla vurma. (6b/5), (6b/6), (6b/8), (6b/9), (7a/3), (7b/5), (7b/7), (7b/8), (8b/5), (8b/6), (43a/1)
ķara‘at	a :havayla mūzik aletinin telleri arasında oluřan titreřimler. (8a/9)
ķarār	a :mūzikte taksim yaparken ana makama dōnūř. ķarār it- :(40b/3), (41a/4) ķarār eyle-:(40b/9), (41a/1), (41b/3)
ķarcıgar	a :Türk mūziğinin basit makamlarındandır. (39b/1), (40b/3), (41a/1)
ķarib	a :yakın. (30b/4)
ķarine	a :karışık bir iş veya meselenin anlaşılmasına cōzölmesine yarayan hal, ipucu. (5b/2)
ķasd	a :niyet. (20b/2), (22b/5)
ķařır	a :kısa. (7b/11), (11b/5), (18b/9) (36b/1), (47a/9), (50b/9), (51a/1), (52a/2)
ķasr	a :kısa kesme, kısaltma. (9b/10), (10b/11), (22b/11)
ķat	:nezd, huzur, gōrūř, nazar. (11b/10), (12a/8), (21a/7), (23b/6), (24a/8), (24a/9), (29a/3), (32a/10), (32a/11), (32a/7), (34a/11), (34b/4), (36a/5), (36a/7), (49a/1), (5b/9), (9b/1)
ķatı	:pek şiddetli, iyice. (6b/6), (6b/7), (43a/1)
ķatılık	:şiddet katılığla: şiddetle.(8a/11)
ķava‘id	a :kaideler. (57a/8)
ķavl	a :sōz. (54b/8)

ķavm	a :insan topluluğu. (16a/10), (16b/6), (16b/7), (25b/10), (46b/3), (52a/9), (5a/11), (5b/6), (4a/8)
ķavs	a :yay burcu. (34a/4), (35a/4)
ķayd	a :yazma, yazılma. (5b/3)
ķayım	a :birinin yerine gećen. (19b/4)
kāzib	a :yalancı. (55a/9)
ķaziyye	a :husûs, mesele. (14a/10), (14b/3), (14b/8), (15a/6)
kebir	a :büyük. (38b/10), (38b/8), (39a/6)
kelimât	a :kelimeler, sözler. (56a/3)
kemāl	a :olgunluk, tamlık, eksiksizlik. (14a/11), (11b/8), (11b/9), (15a/1)
kemiyyet	a :nicelik. (42b/4)
kenâr	f :kıyı. (27a/10), (57a/3), (57a/4)
kendü	:kendi. (6b/10), (8a/9), (9a/10), (17b/4), (17b/5), (21a/7), (57b/7)
kere	:defa. (18b/7)
keşir	a :bol, oldukça fazla. (4a/1), (12a/7), (22a/3), (30b/4), (48b/11)
keşire	a :bol, oldukça fazla. (30b/7), (43a/3), (57a/7)
kevakib	a :yıldızlar. (32a/3), (34b/5)
keyfiyet	a :nitelik. (2a/3), (4a/6), (6b/4), (6b/4), (7a/6), (7a/10), (7a/11), (8a/7), (19b/3), (21b/2), (58a/4)
ķıl-	:kılma, yapma, etme. müştemil ķıl-: içine aldırma, kapsatma. (2b/2), (44a/4) mi'yâr ķıl-: ölçü olarak kabul etmek. (44a/1) me'nus ķıl- :alıştırmak.(57b/3)
ķıra'at	a :okuma. (4b/5)
ķırk	:kırk.

	kırk sekiz: (13b/9)
	kırk ikinci: (26a/4)
	kırk beşinci: (26a/9)
	kırk sekiz: (50b/1), (53b/2)
kısm	a :bölüm, fasıl, bahis. (17a/3), (17a/4), (17a/6), (17a/7), (29a/10), (29a/7), (29b/10), (29b/11), (29b/3), (29b/9), (30a/1), (30a/2), (30a/3), (30a/3), (30a/4), (30a/5), (30a/6), (30a/6), (30a/7), (30a/8), (30a/9), (30a/9), (30b/11), (31a/1), (32a/10) (32a/8), (33a/4), (33b/2), (34a/11), (34a/11), (34a/3), (34a/9), (34b/3), (34b/9), (34b/9), (35b/7), (35b/8), (36b/9), (37a/6), (37a/7), (37b/2), (37b/2), (38a/11), (38b/1), (38b/6), (38b/7), (38b/9), (38b/9), (39b/8), (43a/10)
kıyâs	a :karşılaştırma. (13a/10), (22b/2) kıyâs it-: (16b/1)
kî	y :Yunanca mevzûn demek olduğu metinde açıklanmıştır. (58/3)
kimesne	:kimse. (57a/1)
kimse	:kimse. (57a/5), (54a/6)
k.m.	a :“kerîm” ifadesinin kısaltılmış hâli. (55b/8)
ko-	:koyma, bırakma. (17a/10), (17a/2), (17a/3), (17a/5), (17a/9), (17b/11), (17b/2), (17b/3), (17b/5), (17b/8), (17b/9)
kol	:telli sazın sap kısmı. (18a/7)
Ḳorkud	:kitaptaki bir bilgiyi açıklamayla düzelten muhtemelen 1467-1513 yılları arasında yaşamış 2. Bayezid’in oğlu olan Şehzâde Korkud’dur. Kendisi de bestekâr, sâzende, hattât olup bazı bestelerinin notası günümüze gelmiştir. (26a/4)

koş	:eklemek, tanzim etmek. (22b/9), (44a/11), (44a/11), (44b/6), (45a/11), (45b/10), (45b/6), (46a/6), (48a/11), (48b/3), (48b/9),
kûçek	f :Türk müziğinin çok eski mürekkep makamlarından biridir. Saba makamı ile ondan evvel gelen aşîrân perdesine nakledilmiş bir hüseyni beşlisinden mürekkeptir. (33a/7)
küdemâ	a :eskiden yaşamış kişiler, eskiler. (2a/6), (3b/8), (5b/11), (12a/7), (22a/3), (30a/11), (30b/9), (31b/2), (32a/7), (34a/11), (34b/4), (36a/2), (36a/11), (40a/10), (43a/2), (43a/10), (49a/1)
küds	a :mübâreklik, kutsallık. (57b/3)
Kur'ân	a :Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)'e indirilen ilâhî kitap. (55b/8)
kuvve	a :kuvvet, güç. (8b/1), (11a/9), (11a/10), (26a/1), (47a/1), (54a/9), (55a/4)
kübrâ	a :en büyük olan(46a/9), (55a/11)
küll	a :bütün, tam. (9b/11), (9a/8), (9b/6), (9b/11), (20b/3), (20a/3), (20a/4), (21a/4), (24b/11), (25a/11), (25a/6), (25a/6), (25a/7), (25b/11), (26a/11), (26a/2), (26a/6), (26b/11), (26b/11), (27a/1), (27a/2), (27a/2), (27a/3), (27a/8), (27b/4) (27b/11), (27b/11), (27b/4), (27b/5), (27b/6), (27b/7), (27b/9), (28a/2), (28a/4), (28a/4), (28b/1), (25b/5), (29a/3), 28a/2), (9b/11), (20a/9), (31a/6), (31a/11), (35a/1), (35b/7), (37b/1), (38a/1), (38a/2), (38a/9), (39a/2), (39a/9), (42a/6), (56a/11)

L

lâ	a :Arapça olumsuzluk ön eki. Başına geldiği kelimeye olumsuzluk anlamı katar.
----	---

	Lâ-ğayr :bunun dışında değil, bunun gibi. (11a/3), (20a/7), (23a/4)
lâbiş	a : (7b/9) şavt-ı lâbiş: Nağme anlamında kullanılmıştır.
lafız	a :söz, kelime. (4b/11), (5a/5), (36a/6), (3a/8)
lahık	a :sonradan ilave olmuş, sonradan katılmış. (13a/5), (47b/9), (48a/2)
lahn	a :nağme, güzel ses. (3a/6), (4a/7), (4a/8), (4a/10), (4b/6), (5b/1), (10b/2), (10b/3), (19b/4), (23b/9), (24a/9), (24a/10), (28a/11), (28b/1), (28b/10), (29a/7), (46b/2), (46b/8), (47a/4), (56a/7), (56b/5)
lam	a :Osmanlı alfabesinin yirmi altıncı harfi olup metnimezde “si bemol” tiz segâh sesini temsil etmektedir. (18b/3), (18b/4), (18b/5), (18b/6)
latife	a :tatlı ve güzel söz. (54a/4)
lâzım	a :luzumlu. (28b/10), (46b/10)
lehiv	a :oyun, eğlence. (56b/3), (56b/7), (57b/4)
leys	a :hızlılık. (8b/8)
leyyine	a :yumuşaklık. (6b/11), (7b/8), (7b/6)
lezi̇ze	a :tatlılık, hoşâ gider şey. (4b/3), (5a/1), (5a/3), (5a/5)
lezzât	a :tatlar, lezzetler. (55a/2)
lezzâz	a :çok lezzet veren. (9b/2)
lezzet	a :zevk, haz, keyif. (54a/5), (54a/4)
likîn	f :lakin, ama, fakat. (5a/1), (5a/3), (7b/1), (9a/5) (12a/7), (14a/6), (15a/10), (18b/11), (20b/5), (21b/3), (29a/2), (30b/1), (30b/11), (30b/3), (30b/6), (32a/11), (36a/7), (37a/3), (39b/3), (40a/10), (45a/2), (46b/1), (49a/1), (49b/3), (52a/9), (54b/4), (56b/2), (56a/2), (57b/8)
lisân	a :dil. (2a/9), (44b/8), (43a/7), (44a/10)

luġat a :sözlük. (4a/8), (43b/8)
dil :(58a/2)

M

ma a :o şey ki, şu nesne. (7a/3), (26b/1)
mā' a :su, âb. (7a/7), (33a/9), (34a/1), (34b/2), (35a/4), (35a/7), (36a/10)
mābeyn a :ara, iki şeyin arası. (17a/5), (18b/2), (18b/4), (18b/5), (18b/6),
(18b/8)
madam f :madem, öyleyse. (8b/9), (56a/8)
madde a :cevher, asıl. (3b/6), (3b/7), (5a/6)
mā'dum a :yok olan, mevcut olmayan. (19b/9), (47a/7)
mā'dumu'-ş- şan: şöhetsiz. (2a/7)
maġrib a :akşam. (55b/3)
maġall a :yer. (6a/5), (31b/3), (47b/5)
maġâric a :çıkış yerleri. (16b/5), (18a/1), (18a/10), (19b/8), (18a/2), (16b/5)
maġatt a :durak. (37a/10), (37b/4), (37b/6), (38a/1), (38a/5), (38a/8), (38b/9)
(39a/2), (39a/6), (39a/8), (39b/1), (39b/11), (39b/3), (40a/10),
(40a/4), (40a/7), (40b/7), (41a/10), (41a/7), (41b/6), (41b/9),
(42a/1), (42a/5)
maġbûb a :sevilen, sevilmiş. (4b/1), (57a/11)
maġdûd a :sınırlı. (5b/2)
maġfî a :gizli, saklı. (31b/9)
mahir a :maharetli, hünerli. (43b/6)
maġrec a :çıkış yeri. (21a/11), (21b/1)
maġşûş a :hususî, özel, ayrı. (16b/4), (18a/1), (19b/10), (31b/10), (42b/4)

maḥsûs	a :hissedilen, duyulan. (6a/4), (6a/5), (43a/9), (43b/1), (43b/2), (44a/3)
māhur	f :Türk müziğinin eski makamlarındandır. Neşeli, şuh, ferah verici bir makamdır. (38b/9), (54a/11), (38b/11), (38b/4), (38b/7), (38b/9), (39a/1), (42a/5)
ma'yyet	a :beraberlik. (28a/8), (28a/9)
maḳādir	a :mikdarlar, kısımlar. (23a/4)
maḳāle	a :bir bahis üzerine kaleme alınan yazı, bölüm. (2b/2), (2b/4), (2b/6), (2b/6), (16a/8), (31b/5), (42a/8)
maḳām	a :yer, (19b/4) bir durak ile bir güçlünün etrafında, onlar bağlı olarak toplanmış seslerin umumi heyeti. (31b/6)
maḳāmāt	a :makamlar. (31b/9), (32a/5), (36a/4), (54b/9)
maḳāşid	a :maksatlar, niyetler, arzular. (2a/6), (2a/11)
maḳbûl	a :beğenilen, hoş karşılanan. (53b/1)
maḳlû'	a :ayrılmış. (6b/9), (7a/3), (6b/8)
maḳrû'	a :vurulmuş, çarpılmış. (6b/8), (6b/9), (7a/2)
maḳşûd	a :istenen, kasdolunan. (2a/8)
mālāya'nî	a :manasız, faydasız. (56a/9)
mā'lum	a :bilinen, belli. (5b/11), (6a/1), (20a/7), (26b/1), (27a/3), (28a/6), (30b/3), (30b/4), (30b/8), (32a/5), (32b/5), (42b/3), (42b/4), (43a/9), (47a/8), (49b/1), (55b/7), (56b/10), (58a/2)
mā'nā	a :anlam. (14a/1), (52a/11)
mā'neviyye	a :madde dışı olan, ruha ait olan. (32a/4)
māni'	a :engel olan. (47a/9)

manşûr	a :Türk müziğinde diyapazon “la”sını düğah olarak alan âhenk ki eskiden bu âhenk ile okunurdu. (27b/1)
manţıkiyyûn	a :mantıkla ilgili. (10a/11)
manzûme	a :düzenli. (5a/1), (5a/5), (4b/7)
ma‘rifet	a :bilme, biliş. (2a/3), (2a/6), (4a/6)
mā‘ruf	a :bilinen, tanınmış. (49a/2)
marzî	a :beğenilmiş, rıza gösterilmiş. (5a/8), (6a/8)
maţrûh	a :çıkarılmış. (49a/5), (49b/4), (49b/9), (50a/1), (50a/5), (50a/7), (50b/10), (50b/2), (50b/6), (51a/2), (51a/5), (51b/1), (51b/4), (51b/8), (51b/11), (52a/3), (52a/5), (52a/8), (52b/10), (52b/2), (52b/5), (53a/3), (53a/7), (53b/4), (53b/8)
maţviyye	a :katlı, katmerli. (44b/8), (44b/10), (45b/2), (45b/11), (46a/7)
māye	f :Türk müziğinde bir makam adı. (35b/9), (36a/2), (54b/6)
mażmun	a :mana, me‘al. (15a/6)
mażrûb	a :vurulmuş, çarpılmış. (44b/3), (44b/4), (49a/5), (49b/3), (49b/9), (50a/1), (50a/4), (50a/7), (50b/10), (50b/2), (50b/5), (51a/2), (51a/5), (51b/1), (51b/11), (51b/3), (51b/8), (52a/2), (52a/5), (52a/8), (52b/1), (52b/10), (52b/4), (53a/3), (53a/6), (53b/3), (53b/8)
mażrûf	a :sokulmuş, konmuş. (4b/7)
me‘a	a :beraber, birlikte. (27b/11), (28a/2), (28a/4), (33a/10), (33b/5), (33b/9), (35a/4), (40b/11), (40b/9), (41a/10), (41a/3), (41b/1), (41b/10), (41b/3), (41b/8), (42a/4)
me‘al	a :netice. (27b/3)
me‘ani	a :manalar. (4b/3), (5a/1), (5a/3), (5a/5)

mebadī	a :prensipler, başlangıç esasları. (2b/3), (2b/10), (6a/11), (6a/9), (10b/6), (10b/6)
mebāhış	a :bir şeyin bahsolunduğu yer. (2b/5), (16a/9), (22a/2), (26b/1), (43a/2), (53b/11)
mebde'	a :başlangıç, ilk. (36b/3), (36b/6), (36b/10), (36b/11), (41a/6), (42a/1), (50a/8)
mecmû'	a :toplanmış. (10a/4), (18b/1), (45b/4), (45b/8), (48b/5), (49a/5)
mecmû'a	a :tertip ve tanzim edilmiş küçük kitap. (43a/3)
med	a :uzatma, çekme. (45a/8)
medâr	a :nağmenin çıkış yeri. (18a/7), (18b/1), (19a/1), (21a/4), (21b/9), (22a/10), (23a/7), (23b/4), (24a/1), (24a/5), (24b/1), (24b/7), (25a/2), (25a/9), (25b/2), (25b/7), (26a/8),
medrârât	a :medârlar. (21b/6)
mefhûm	a :mânâ, sözden çıkarılan anlam. (5a/10), (5a/11), (14a/10), (14b/3), (14b/8)
mefruk	a :ayrılmış, tefrik edilmiş. (45b/4), (45b/9)
meger	f :meğer, halbuki. (20b/7)
me'hûz	a :alınmış, ahz edilmiş. (36a/4)
mekruha	a :şiddet. (10b/9)
memâlik	a :memleketler. (54a/10)
memnu'	a :yasak. (56b/7)
men'	a :yasak etme. (56b/5)
menkûl	a :nakledilmiş, anlatılmış. (54b/10)
mensûb	a :bir şeye bağlı bulunmak, bir şeyle ilgisi bulunmak. (3b/6), (13b/11), (32a/4), (32a/6), (32b/9), (33a/11), (33a/2), (33a/7),

	(33b/4), (33b/7), (34a/1), (34a/10), (34a/4), (34a/7), (34b/1), (34b/6), (35a/3), (35a/6), (35a/9), (35b/1), (35b/10), (35b/5), (36a/10), (36b/3), (36b/6), (37a/2)
me'nus	a :alışılmış, alışık. (57b/3)
merātīb	a :rütbeler, dereceler. (15a/4), (16a/3)
mergûbiyyet	a :beğenilir, rağbet edilir. (11a/3)
mergûl	a :ahenkli ses. (43b/8)
merret	a :kere, defa. (9b/11), (20a/10), (26a/11), (27a/2), (26b/11)
merreteyn	a :iki defa. (9b/11), (9b/11), (9b/11) (20b/3), (21a/4), (25b/5), (26a/2), (26a/6), (27a/1), (40b/9)
mertebe	a :derece, mikdar. (6a/1), (9a/4), (10a/9), (15a/10), (15a/11), (15a/5), (16a/2), (16a/2), (16a/4), (25b/6), (26b/11), (27a/1), (27a/1), (43b/5), (43b/2), (43b/3), (44a/3), (57a/9)
mervî	a :rivayet olunan, birinden işiterek söylenen. (54a/3)
merzā	a :yanlış, eksik. (5b/9)
mesāfe	a :ara, uzaklık. (10a/1), (9b/10), (9b/11), (11b/7)
meşelā	a :misal olarak, şunun gibi. (7b/3), (13a/11), (13b/7), (14a/1), (14b/8), (22a/8), (23a/2), (27a/10), (27b/11), (27b/5), (27b/6), (30b/1), (32b/1), (37a/1), (46b/3), (48a/11), (48b/10), (48b/3), (48b/6), (52a/11)
mesmû'	a :işitilmiş, duyulmuş. (7a/10), (7b/1), (7b/2), (11b/1), (14b/5), (15a/6), (16b/2), (16b/5), (16b/9), (18a/8), (18b/10), (18b/10), (19b/3), (19b/9), (20a/11), (20b/1) (21a/6), (21b/1), (22b/7), (22b/8), (28a/10), (28a/9), (56a/8), (56b/6)
mesmû'a	a : işitilmiş, duyulmuş. (7a/11)

meşakkat	a :zahmet, sıkıntı. (20b/4)
meşhûr	a :şöhretli, şöhret kazanmış. (2a/4), (2b/6), (2b/7), (5b/1), (12a/8), (22a/3), (23a/11), (31b/5), (33b/6), (34a/6) (37a/4), (42a/7), (42a/8), (50a/10), (51a/11)
meşrûf	a :şart koşulmuş, şarta bağlı. (6b/9), (10b/4), (14a/1)
meţâlib	a :talep olunan, istenenşeyler. (2a/5)
metrûk	a :terk edilmiş, bırakılmış. (36a/11)
mevadd	a :madde, cisim. (44b/10)
mevâzi‘	a :mevziler, yerler. (16a/11)
mevcûd	a :var olan, bulunan. (21b/10)
mevķûf	a :bağlı olma, ait olma. (10a/9), (19b/6)
mevsûf	a :vasfolunmuş, vasıflanmış. (10b/10)
mevzû‘	a :konu. (6a/9), (10b/8), (11a/2),
mevzûn	a :vezinli. (3a/5), (4b/7), (42b/7), (58a/3),
meyân	f :orta. (2b/1)
mezheb	a :gidilen yol, benimsenen yol. (27a/4), (29a/6), (27a/6), (27a/8), (27b/1), (27b/3), (56b/7)
mezhebeyn	a :iki mezhep. (29b/7)
mezkûr	a :zikrolunmuş, adı geçmiş. (2b/10), (4b/7), (5a/1), (5a/3), (5a/5), (5b/9), (9b/7), (10a/1), (27a/11), (18a/11), (29b/10), (35b/9), (37b/7)
miķdâr	a :kıymet, doz, oran. (7b/4), (10a/4), (11b/7), (17b/4), (18b/11), (19a/2), (19a/2), (19a/3), (19a/3), (21a/7), (21a/11), (26a/4), (40a/11), (42b/3)
miķdâreyn	a :iki mikdar. (12a/2)

mim	a :Osmanlı alfabesinin yirmi yedinci harfidir. Metnimizde taraf-ı ahadı temsil etmektedir. Zülküll denilen oktav, tüm eski teori kitaplarında on yedi eşit olmayan parçaya ayrılır. Bu sesleri şekil üzerinde gösterebilmek için teli temsil ettiği düşünülen bir çizgiden yararlanılır. Bu çizginin pest tarafına elif harfi konur. Burası canibü'l-enf veya taraf-ı eskal adını alır. Tiz tarafa ise bir mim yerleştirilir ve canibü'l muşt ya da taraf-ı ehad denir. (16b/11), (17a/1), (17a/5), (17a/9), (17a/9), (17a/9), (17a/11), (17b/11), (17a/11), (17b/5), (17b/1), (17b/10), (17b/2), (17b/3), (17b/6), (17b/7), (17b/9), (18b/2), (18b/4), (18b/8), (44b/3)
min	a :harf-i cerdir. Başına geldiği kelimeyi ablatif hale sokar. 8a/7), (9b/1), (4b/10), (54b/3)
minfaḥ	a :üfürme yeri, nefesli çalgıda ağızlık bölümü. (8a/3)
mirriḥ	a :dünyadan sonra güneşe en yakın gezegen. (35a/7)
misahîyye	a :ölçü.(12b/4)
mişāl	a :örnek. (12b/7), (13a/10), (19a/10), (26b/2), (27b/8), (28a/6), (44b/10), (48a/9), (52b/8)
misas	a :dokundurma, vurma. misas it- :(43a/1)
mişl	a :kat, bir sayının kendisi kadar fazlası. (13a/4), (13a/6), (13a/6), (13a/6), (13a/11), (13b/1), (13b/1), (14a/6), (14b/7), (15a/3), (15a/4), (15a/5), (15b/2), (15b/4), (15b/6), (15b/7), (15b/7), (15b/8), (15b/8), (22a/7), (23a/2), (23a/2), (23a/3), (23a/5), (23b/3), (23b/11), (24a/5), (24a/11), (24b/6), (39b/1), (47b/2), (47b/3), (47b/4), (47b/5)

mişleyn	a :iki kat, nisbetçe iki defa fazla olma. (16a/1), (16a/4), (25a/8), (25a/8)
mi'yar	a :ölçü. (43b/2), (44a/1)
mizac	a :huy, tabiat. (54a/6)
mizân	a :ölçek, terazi. (33b/7), (35b/2), (42b/7)
mu'ayyen	a :belli, belirli, tayin edilmiş, kararlaştırılmış. (11b/7), (16b/5), (18a/11), (32b/7), (43b/9),
mucib	a :icab eden, lazım gelen, gereken. (15a/9)
mufaşşal	a :metinde munfasıl anlamında kullanılmış. Ayrı, bitişik olmayan. (47b/7), (48a/2), (48b/11)
muḥaccil	a :elli altı nakrelik bir usul ismidir. (53a/2)
muḥāl	a :imkan dahilinde olmayan, mümkün olmayan. (20b/6), (20b/7)
muḥalif	a :ters, karşı yönden. (7b/4)
muḥammes	a :beş katlı, beşli. (49b/6), (49b/7)
muḥarrik	a :tahrik eden. (4b/3), (5a/2), (5a/4), (5a/6), (6b/11)
muḥassenât	a :güzel, faydalı, hayırlı işler. (32b/6), (32b/7)
muḥayyer	a :Türk müziğinin çok kullanılan makamlarındandır. Altı numaralı basit makam olan hüseyinî'nin inici şekline verilen bir isimdir. (37b/3), (37a/11)
muḥtâc	a :eksikliği olup onu tamamlamak isteme. (55b/9)
muḥtaşar	a :kısa, kısa tutulmuş. (43a/3)
muḥtelif	a :çeşit çeşit, türlü, çeşitli. (5b/7), (6a/7), (9b/2), (11a/9), (12a/10), (12b/4), (56a/7),
muḥtelifât	a :türler, çeşitler. (9b/1)
muḳadder	a :takdir olunmuş, hükmü değişmez. (44b/10)

muḳaddem	a :önce gelen, önceki. (38b/4)
muḳaddimat	a :ön açıklamalar, girişte yapılan bilgilendirmeler. (6a/11)
muḳaddime	a :başlangıç, giriş, önsöz. (2b/2), (2b/3), (2b/9)
muḳârenet	a :uygunluk. (4b/4), (4b/7), (4b/11), (5a/5)
muḳârin	a :uygun. (4b/2) :yakın. (56a/9), (56a/11), (56b/3)
muḳarrer	a :kesin olarak bildirilmiş, yerine oturtulmuş. (46b/11)
muḳavemet	a :karşı durma. (6b/9), (7a/3) muḳavemet it- : (6b/10)
muḳayyid	a :kaydeden, içinde bulunduran. (9b/2)
munagḡame	a :nağme haline getirilmiş, tertip edilerek nağme yapılmış. (3a/10), (3b/1), (3b/2), (43a/6), (46b/9), (46b/9)
munaşşaf	a :yarılanmış, ikiye bölünmüş. (19b/11)
munfaşıl	a :ayrılmış, bitişik olmayan. (27b/4), (27b/6), (27b/7), (27b/11), (28a/1), (28a/1), (28a/1), (28a/2), (28a/3), (28a/3), (28a/3), (28a/4), (28a/4), (28a/5), (28a/5),
munḡaşır	a :sınırlı, (13a/2) :ait olan (30a/11), (30b/1)
muntasıfa	a :yarılanmış, yarı. (17a/1), (18b/5), (18b/3)
murād	a :maksat, gaye. (5b/2), (5b/4), (10a/5), (36a/5), (36a/7), (49a/9)
murtāzīn	a :seçilmiş, musikiden anlayan seçkin kişiler. (32a/2)
muşāḡabet	a :sohbet etme. (57b/5)
musi	y :yunanca nağmeler demek olduğu metinde açıklanmıştır. (58a/2)
musikar	f :nefesli sazların mutallekat grubundandır. Çeşitli boylardaki neylerin boy sırasına göre yan yana getirilmesiyle yapılmıştır. Uzun

kamışın sesi pest, kısıanın ise tiz olur. Kamışların istenen sesi vermesi için içlerine yuvarlak balmumu parçaları atılır. Musikarın sesi oldukça çok çıkar. (43b/8)

- mûsikî** a :müzik. Metne göre musiki Yunanca “musi” ve “ki” kelimelerinden oluşan birleşik bir kelimedir ve mevzun nağmeler anlamına gelir. (2a/1), (2b/3), (2b/9), (3a/3), (3b/11), (4a/1), (4a/2), (8b/10), (9a/1), (9a/11), (11a/1), (58a/1), (58a/5)
- muşt** a :metinde, seslerin gösterildiği çizginin ince yani tiz tarafına verilen isimdir. (16b/10)
- mutavassıt** a :ortalama, orta. (43b/4), (43b/11), (44a/1), (46b/5), (47a/10)
- mu‘teber** a :itibar gören, saygın. (4a/1)
- mu’tedil** a :mülayim, sert olmayan, orta halde bulunan. (54a/4), (54a/6)
- mutlak** a :bağımsız, tek. (16b/8), (19b/5), (19b/11), (20a/10)
- mutlakā** a :her halde, ne olursa olsun. (4b/8), (5a/7)
- muvasal** a :mufassalın karşıtı olarak kullanılmış. Metinde mufassal ayrı, bitişik olmayan anlamında kullanıldığı için muvasal bitişik, muttasıl anlamında kullanılmıştır. (47b/7), (47b/10), (48a/7)
- muvaşşah** a :eski Arap halk şiir ve müziğinde müşterek bir şekil olup sonradan klasik bir mahiyet arzitmeye başlamıştır. Bu gün elde besteleriyle birçok muvaşşah mevcuttur. (33a/8), (47b/10)
- mużāf** a :katılmış, bağlanmış. (10a/4)
- mu‘zam** a :bir şeyin en büyük kısmı. (4a/1)
- mużırr** a :zarar veren, zarara sokan. (15b/4)
- mużmaḥill** a :yok olup gitme. (46b/9)
- mübāyenet** a :ayrılık, başkalık. (5b/1)

mübeddel	a :değişmiş, değiştirilmiş. (29b/5)
müberkâ'	a :Türk müziğinin çok eski mürekkep bir makamıdır. (10a/11), (41a/5), (54b/5)
mübtedi	a :acemi, musiki ile yeni uğraşmaya başlayan. (16b/1)
mücānese	a :hemcins olma, cins itibariyle benzeme. (11a/10)
mücāvere	a :etraf, yakın çevre. (7a/4)
mücāveret	a :mücvirlik, komşuluk. (57b/6)
mücāvir	a :bitişik, hemen yanındaki. (7a/5), (7a/5)
mücenneb	a :musikide iki nota arasındaki aralık birimi olarak kullanılan bir ifadedir. İkiye ayrılır: Mücenneb-i sağır, mücenneb-i kebîr. Küçük mücenneb beş, büyük mücenneb ise sekiz komadır. (22b/9), (23a/4), (23a/11), (23b/1), (26b/7), (28b/8), (36b/5), (38b/4), (38b/4), (39b/9), (40a/1), (41a/6), (41b/10)
mücerred	a :yalnız, tek. (57b/4)
mücmele	a :kısa ve az sözle anlatılmış. (16a/6)
müfârekat	a :ayrılma. müfârekat it:- (57b/10)
müfîd	a :faydalı. (2a/6), (9b/11), (21b/4), (21b/4), (55b/9),
müfred	a :tek, yalın. (9a/5), (29b/4), (33a/5)
mühmele	a :manasız, boş. (56a/9), (56b/3)
mükerrer	a :tekrarlanmış. (8b/7), (9a/11), (31a/8)
mükerreteyn	a :iki defa tekrarlanmış. (10a/8)
mülâyemet	a :yumuşaklık, sakinlik. (10b/4), (31b/3)
mülâyime	a :pekliği olmayan, yumuşak, sakin. (2b/5), (35a/6), (35b/4)

mülâyeme	a :uygunluk. (3a/4), (5b/3), (9a/2), (9a/3), (11a/8), (12b/10), (14b/5), (15a/11), (15b/9), (16a/9), (18b/1) (22a/3), (29a/8), (29b/9), (22a/5), (36a/4), (37b/8), (40a/7), (41b/4), (57b/4), (21b/7), (22b/10), (28b/4), (28b/1), (47a/2), (47a/9),
mülâyim	a :uygun, pekliği olmayan. (4b/1), (5b/2), (10b/9), (11a/2), (11a/7), (11a/7), (11b/1), (15a/10), (15b/4), (16b/3), (16b/4), (28a/11), (28a/7), (28a/9), (28b/2), (28b/3), (29b/11), (29b/11), (31a/6), (31a/10), (31b/6), (47a/10), (54a/7), (56a/7), (56a/7),
mülezzze	a :zevk veren, lezzet veren. (58a/4)
mültefet	a :iltifat edilmiş. mültefetün ileyh: kendisine iltifat gösterilen. (9a/4)
mümkin	a :imkân dahilinde olan, olabilen. (43a/10), (43b/5), (46b/6)
mümteziç	a :imtizac etmiş, uyan, kaynaşmış. (35b/5)
münâsebet	a :münasiplik, uygunluk. (12a/6), (12a/7), (12a/8), (12a/9), (12a/9), (12b/2), (12b/4), (12b/5), (12b/9), (12b/10), (16a/5), (32a/3), (32a/5)
münasib	a :uygun, yerinde. (16a/6)
mündefi'	a :def edilmiş, savuşturulmuş. (6b/11)
münderic	a :içinde bulunan, bulunma. (30b/2)
münteşire	a :dağınık, yayılmış. (2a/7)
müntic	a :sebebiyet veren, meydana getiren. (14a/6), (14a/7)
mürekkeb	a :iki ya da daha çok şeyin karışmasından meydana gelen. (21a/7), (26b/5), (26b/6), (26b/6), (26b/10), (27a/5), (27a/6), (27a/8), (27b/1), (39a/1)
mürtesim	a :akıs bulma, algılanma. (47a/5), (47a/5)
müşakkale	a :ağır hale getirilmiş. (29b/4)

müsavât	a :müsavilik, eşitlik. (13a/3)
müsâvî	a :eşit, denk, aynı derecede bulunan. (12a/10), (12b/3), (12b/1), (42b/5)
müsemma	a :ismi olan, isimlendirilmiş. (31b/9)
müsta'mel	a :kullanılmış, revaç görmüş. (22a/3), (22a/5), (37a/3), (50a/10)
müste'ar	a :Türk müziğinin eski bir mürekkep makamıdır. (41b/7)
müstahrec	a :çıkarılmış, istihrac edilmiş. (32b/3), (32b/4), (33a/1), (33b/3), (33b/11), (34b/11), (35a/2)
müstakîl	a :başlı başına, kendi başına. (33a/5)
müsta'mel	a :kullanılmış, isti'mal edilmiş. (2a/4), (12a/8), (32b/8), (42a/7), (43a/4), (43b/10), (53a/11), (56a/10)
müstelzim	a :gerektiren, gereken. (6a/7), (14b/1), (21a/2), (28b/9), (31b/4)
müstemi'	a :dinleyen, işiten, dinleyici. (14a/9), (14b/8)
müşâbih	a :benzeyen. (7a/8)
müşâhede	a :tesbit :görme. (43b/7) müşâhede it- :tesbit etme. (32a/4)
müşâkele	a :şekilce bir olma, benzeme. (11a/9), (11a/10)
müş'ir	a :haber veren, bildiren. (3b/1)
müşkil	a :zor, güç. (43a/1)
müştemil	a :içine alan, iştimal eden. (2b/2), (4b/1), (9b/11), (32b/10), (32b/11), (32b/3), (33a/12), (33a/3), (33a/9), (36b/11), (37a/1), (43b/9), (44a/4), müştemil ol-:(2a/9), (4a/3), (4a/4), (10a/10), (10a/10), (11b/1), (11b/8), (14b/2), (14b/11), (15a/8), (20a/6), (24b/4), (24b/10),

(25a/6), (25b/10), (26a/1), (31a/6), (31a/9), (31a/11), (31b/1),
(32a/9), (32b/1), (33b/10), (33b/2), (33b/5), (33b/8), (34a/1),
(34a/11), (34a/5), (34a/8), (34b/2), (34b/8), (35a/10), (35a/4),
(35a/7), (35b/11), (35b/2), (35b/6), (36b/2), (36b/5), (37a/5),
(37a/9), (37a/11), (37b/10), (38a/3), (38a/7), (38a/10), (38b/10),
(38b/5), (38b/8), (39a/4), (39a/7), (39a/10), (39b/2), (39b/7),
(39b/10), (40a/3), (40a/5), (40a/9), (40b/2), (40b/5), (40b/10),
(41a/2), (41a/6), (41b/1), (41b/5), (41b/8), (42a/4), (48a/9), (48b/1),
(48b/5), (48b/8), (49a/10), (52b/7)

müştereke	a :ortak. (22a/1)
müşteri	a :bu gün Jüpiter adıyla bilinen güneş sistemindeki gezegenin adı. (35a/3)
müta‘āraf	a :herkesin bildiği, ünlü. (5b/1)
mütāla‘a	a :okuma, tetkik etme. (2a/10)
müte‘addid	a :çok, birçok. (8b/5), (8b/7), (9a/6), (10a/8)
müteahhîrîn	a :sonradan gelenler, musiki ile sonradan uğraşanlar. (22a/4), (24a/8), (30b/1), (32a/10), (34b/5), (36a/5), (36a/7),
müte‘allime	a :öğrenen, taallüm eden. (5b/3), (10a/5)
mütebeddilât	a :değişenler, başka hale geçenler. (22a/2), (29b/6)
mütecaniseyn	a :aynı cinsten olan iki varlık. (12a/2)
mütecevvizen	a :mazur görülerek, caiz olmamasına rağmen hoş görülerek. (23a/1)
mütecezziye	a :ayrılan, bölünen. (8b/8)
mütedāvil	a :tedavülde bulunan, halen kullanılan. (2b/7), (42a/8)
mütefāvit	a :birbirinden farklı, çeşitli olan, aralarında fark bulunan. (50a/9)

müteḥakkık	a :doğruluğu meydana çıkan. (7a/3), (7b/5), (9b/11), (10a/2), (11a/10), (12b/11), (13a/2), (23a/1), (23a/2) müteḥakkık it- :(21b/6)
müteḥallif	a :uygun gelmeyen, uymayan. (12b/1)
müteḥallil	a :araya giren, araya sokulan. (6a/2), (11a/5), (43a/6), (44b/11), (45a/2), (47b/8)
müteḥammil	a :kapsayabilme, içinde bulundurabilme. (4a/2)
müteḥarrik	a :harekeli, harekesi olan. (44a/2), (45a/7), (45a/9), (6a/1)
müteḥarrikeyn	a :harekeli. Tesniye bir kelime ile tamlama halinde olduğu için uyumlu olması için bu kelime de tesniye yapılmış. (44a/8)
mütekerrire	a :tekerrür eden, tekrarlanan. (10a/8), (9b/8)
mütekeyyif	a :özellik kazanan. (7a/6)
mütenâferet	a :uyumsuzluk, seslerin birbirine uymaması. (21b/7)
mütenâfir	a :uyumsuz, birbirine uymayan sesler. (5b/1), (5b/4), (11b/2), (15a/2), (18b/11), (22b/6), (22b/8), (28a/10), (31a/9), (31b/2),
mütenâhiye	a :sona eren, biten. ğayr-ı mütenâhiye: sonu olmayan, bitmez tükenmez. (14a/4)
mütenâsibe	a :her bakımdan birbirine uygun, münasip. (57a/6)
mütenevvi‘	a :türlü, çeşitli. (12a/8)
müteradifeyn	a :birbirine tabi, eş anlamlı. lafzeyn-i müteradifeyn :aynı anlamda olan iki söz. (36a/6)
mütteḥid	a :birleşmiş, ittiḥad etmiş. (48a/2), (50a/8), (54b/9)
mütteḥiz	a :sayma, kabul etme. (47b/9)
müzeyyinât	a :süslenmiş şeyler, süslü şeyler. (32b/6)

N

- nağām** a :nağmeler, ezgiler. (4a/3), (4b/3), (6a/7), (10a/11), (10a/11), (21a/6), (33a/8), (40b/3)
- nağāmāt** a :nağmeler, ezgiler. (4b/6), (4b/6), (9a/8), (9a/11), (9b/11), (10a/8), (10a/8), (10a/8), (10b/11), (11a/4), (16a/10) (16b/4), (18a/7), (18a/11), (18b/10), (19a/1), (19b/3), (19b/9), (20a/8), (21b/9), (22b/8), (25a/5), (29a/10), (29a/11), (29a/11), (29b/1), (29b/1), (29b/2), (29b/3), (29b/3), (30a/1), (30a/10), (30a/2), (30a/2), (30a/3), (30a/4), (30a/4), (30a/5), (30a/6), (30a/7), (30a/7), (30a/8), (30a/9), (33a/4), (36a/4), (38b/11), (39a/1), (39b/4), (40b/11), (40b/8), (41a/10), (41a/4), (41a/4), (41b/2), (57b/4), (58a/4)
- nağāmī** a :nağmelerle ilgili. (31a/5), (31a/5)
- nağme** a :Hissedilebilecek kadar bir zaman süresi içinde devam eden sese denir. (3a/3), (4a/10), (4b/11), (5b/10), (5b/6), (6a/10), (7b/10), (8a/7), (8b/4), (8b/7), (8b/7), (8b/9), (9a/5), (9a/6), (9a/7), (9b/11), (9b/11), (9b/11), (9b/4), (9b/4), (9b/8), (9b/9), (10a/10), (10a/10), (10a/11), (10a/11), (10a/6), (11a/1), (11a/7), (16a/11), (16b/10), (16b/2), (16b/8), (16b/9), (18a/11), (18a/8), (18b/1), (18b/7), (19a/1), (19b/11), (19b/4), (19b/5), (19b/5), (19b/5), (19b/6), (19b/6), (19b/6), (20a/1), (20a/10), (20a/5), (20a/6), (20a/9), (20b/1), (20b/10), (20b/11), (20b/5), (20b/5), (20b/6), (20b/9), (20b/9), (21b/1), (21b/10), (21b/11), (21b/11), (21b/11), (21b/11), (22a/1), (22a/11), (22a/7), (22a/7), (23a/1), (23a/2), (23a/2), (23a/5), (23a/7), (23b/10), (23b/11), (23b/2), (23b/4), (24a/1), (24a/4), (24a/6), (24b/1), (24b/10), (24b/4), (24b/7), (25a/3), (25a/9), (25b/2), (25b/7), (26a/4), (26a/4), (26a/4), (26a/9), (26b/1), (26b/1), (28b/9),

(29b/4), (29b/5), (32a/8), (32b/1), (32b/10), (33a/12), (33a/3), (33a/6), (33a/9), (33b/5), (33b/8), (34a/1), (34a/11), (34a/4), (34a/8), (34b/2), (34b/7), (35a/10), (35a/4), (35a/7), (35b/10), (35b/2), (35b/5), (36a/9), (36b/2), (36b/5), (37a/11), (37a/5), (37a/9), (37b/10), (38a/10), (38a/3), (38a/6), (38b/10), (38b/5), (38b/8), (39a/10), (39a/3), (39a/7), (39b/10), (39b/2), (39b/6), (40a/3), (40a/5), (40a/8), (40b/1), (40b/10), (40b/5), (40b/7), (41a/2), (41a/5), (41a/8), (41b/1), (41b/4), (41b/7), (42a/3), (42b/2), (46b/11), (46b/11), (47a/1), (47a/1), (47a/4), (47a/5), (57a/11), (58a/2)

nağmeteyn a :iki nağme. (9a/8), (9b/8), (9b/10), (9b/11), (10a/1), (10a/4), (10a/7), (10a/8), (10a/11), (11a/9), (14b/5), (15a/10), (15a/11), (15a/2), (19b/7), (23b/7), (24a/11), (24b/6), (25a/1), (25a/8), (25b/1), (25b/5), (26a/3), (26a/7), (28a/8)

naḥīf a :zayıf. (2b/1)

naḡara a :vuruş, usul vuruşu. (44b/1), (44b/1), (49a/11), (49a/11)

naḡarat a :vuruşlar. (3a/4), (3a/8), (3a/10), (3b/1), (3b/2), (3b/3), (43a/5), (43a/6), (44a/11), (44b/11) (44b/3), (44b/7), (45b/11), (46a/7), (47b/8), (48a/11), (48a/11), (48a/5), (48a/8), (48b/1), (48b/10), (48b/3), (48b/3), (48b/6), (48b/7), (48b/9), (49a/10), (49a/9), (51a/9), (53b/6)

nāḡış a :noksan, eksik, tam olmayan. (15b/9), (31b/1)

naḡış a :genellikle revan usulde yapılan bir beste çeşidi. (52b/11)

naklen a :nakledilerek, başkasından duyduğu gibi anlatarak. (20b/8)

nakre	a :vuruş. (42b/5) (43a/1), (43b/3), (44a/10), (44b/10), (44b/6), (45a/11), (45a/11), (45a/5), (45b/1), (45b/1), (45b/10), (45b/11), (45b/11), (45b/6), (45b/7), (45b/7), (46a/11), (46a/11), (46a/3), (46a/4), (46a/5), (46a/6), (46a/7), (46a/7), (46b/9), (46b/9), (48a/4), (49a/3), (49a/4), (49a/4), (49a/9), (49b/3), (49b/8), (50a/1), (50a/4), (50a/6), (50b/1), (50b/10), (50b/5), (51a/1), (51a/11), (51a/4), (51b/11), (51b/3), (51b/5), (51b/5), (51b/8), (52a/2), (52a/5), (52a/8), (52b/1), (52b/4), (52b/7), (52b/9), (53a/2), (53a/6), (53b/3), (53b/8)
nakreteyn	a :iki vuruş. (45b/2)
na-mevzûnluk	a :ölçüsüzlük, vezinsizlik. (3a/5)
nâr	a :ateş. (37a/2)
nârî	a :ateşle ilgili, ateşe ait. (32a/7), (33a/12), (34a/4), (35a/10), (35a/4), (35a/7), (35b/2)
naşi	a :ileri gelen, neşet eden. (16a/11)
nażar	a :dikkatlice bakma, özellikle bakma. (26a/4), (26b/1)
nażariyyat	a :kuramlar. (21b/6)
nażir	a :benzer, eş. (15b/1), (19a/8), (19a/9), (19b/10), (19b/4), (19b/6), (20a/6), (20b/2), (20b/5), (20b/6), (20b/2)
nażm	a :(13a/10), (12a/11)
ne	:ne, soru sıfatı. (3a/6), (7b/4), (7b/6), (12a/11), (55b/6)
neçe	:nice, hayli. (2a/8)
nedret	a :azlık, az bulunma. (20b/6)
nefh	a :üfürme, nefesli çalgılara üfleme. (7b/9), (8a/1), (8a/4), (8a/10)
nefs	a :kendî, kendi bünyesi, (14a/11), (17b/5), (21a/8) (22b/6)

	:vücut. (6b/10), (54a/3), (54a/4), (54a/9), (54b/2), (57b/4), (57b/7)
nehar	a :gündüz. (55b/1)
nehy	a :yasak etme, yasaklama. (56b/2)
nesne	:şey, varlık. (44b/5), (55a/6)
nev‘	a :çeşit, tür. (7a/5), (9a/11), (9b/5), (10b/5), (10b/6), (11a/4), (11a/4), (11a/6), (12a/8), (12a/8), (13a/2), (13a/5) (13a/5), (13a/6), (22a/4), (22a/4), (22a/6), (26b/3), (27b/10), (27b/9), (28a/7), (28b/1), (28b/2), (31a/4), (43a/8), (43a/8), (43b/10), (43b/7), (47b/10), (47b/6), (47b/9), (48a/2), (48a/3), (48a/3), (48a/8), (48a/8), (48b/1), (48b/4), (49a/1), (49a/11), (50a/11), (50a/8), (50b/8), (53a/11), (54b/3), (54b/9), (54b/9)
nevā	f :Türk müziğinin çok eski ve basit makamlarındandır. (34a/11), (34a/11), (37b/4), (40b/9), (54a/8), (55b/3), (34a/9), (37b/11), (37b/6), (38a/8), (55a/3)
nevm	a :uyku. (55a/3)
nevrûz	f :Türk müziğinin eski ve mürekkep makamlarındandır. (35a/3), (41a/10), (54a/7)
nışf	a :yarım, yarı. (11b/7), (19b/5), (20a/3), (24b/6), (18b/2), (18b/2), (18b/6), (20a/2), (20a/3), (21a/11), (34b/11), (35a/1), (55b/1), (19a/2), (19a/3), (47b/2), (15a/3), (17b/3), (23a/2), (49b/5), (20a/1), (20a/2), (15a/5)
nice	:miktar, haylice. (22b/8), (28b/3)
niçün	:soru zamiri. (58a/1)
nigar	f :Türk müziğinde mürekkep makamlardan biridir. (40b/4), (42a/3), (42a/5)

nihavend	f :Türk müziğinde oldukça fazla kullanılan bir makamdır. (39a/6), (39a/10), (54a/11)
nihayet	a :son uç. (11b/3), (11b/3), (11b/4), (11b/5), (15b/8), (16b/10), (16b/8), (17a/10), (17a/11), (17a/3), (17b/10), (17b/4), (17b/6), (17b/7), (17b/8), (17b/9) (20a/10), (20a/11), (20a/9), (42a/6)
nim	f :yarım, yarı, buçuk. (52b/3)
nisbet	a :oran. (11a/11), (11a/11), (11b/10), (11b/11), (12a/1), (12a/1), (12a/2), (12a/2), (12a/6), (12a/8), (12b/1), (12b/1), (12b/11), (12b/3), (12b/6), (12b/6), (12b/7), (12b/8), (12b/9), (13a/2), (13a/3), (13b/6), (14a/6), (14a/8), (14a/8), (14a/9), (14b/10), (14b/10), (14b/2), (15a/10), (15a/11), (15a/2), (15a/3), (15a/3), (15a/4), (15a/4), (15a/4), (15a/7), (15b/10), (15b/2), (15b/2), (15b/3), (15b/5), (15b/6), (16a/1), (16a/1), (16a/2), (16a/2), (16a/4), (16a/4), (16a/5), (19b/7), (19b/7), (19b/9), (19b/11), (20a/3), (20a/4), (20a/6), (21b/6), (22a/10), (22a/8), (22a/9), (22b/1), (22b/1), (22b/2), (22b/7), (23a/1), (23a/10), (23a/3), (23a/6), (23a/6), (23a/9), (23a/9), (23b/5), (23b/6), (24a/11), (24a/2), (24a/3), (24a/5), (24a/7), (24a/7), (24b/2), (24b/3), (24b/6), (24b/7), (24b/8), (24b/9), (25a/1), (25a/1), (25a/10), (25a/11), (25a/2), (25a/4), (25a/5), (25a/8), (25a/8), (25a/9), (25b/1), (25b/2), (25b/3), (25b/4), (25b/5), (25b/6), (25b/6), (25b/7), (25b/8), (25b/9), (26a/10), (26a/3), (26a/4), (26a/5), (26a/6) (26a/7), (26a/8), (26a/9), (39b/1), (39b/1), (42b/4), (47a/1), (47a/11), (47b/2), (47b/3), (47b/4), (47b/5) nisbet it:- (34b/5), (36a/8)

nisbî	a :oranla ilgili. (19a/6)
niseb	a :nisbetler. (11a/1), (12a/10), (14a/6), (14a/8)
nişâbürek	f :Türk müziğinin oldukça eski mürekkep bir makamıdır. (40b/7)
nite	:nasıl. (15b/1)
niteki	:nasıl ki. (4a/7)
nitekim	:nasıl ki. (4b/9), (5b/9), (6b/11), (7a/1), (7b/8), (9b/11) (10a/11), (10a/2), (10b/4), (12a/10), (20b/7), (21b/2), (21b/4), (21b/6), (25b/11), (31a/8), (31b/9), (32a/9), (32b/5), (33a/7), (35a/2), (39b/5), (39b/9), (42b/8), (43a/2), (43b/6), (46b/4), (50a/9), (51a/10), (52b/8), (53b/7), (54b/3), (57b/10)
niyritz	f :Türk müziğinin çok eski mürekkep makamlarındandır. (38b/9), (39a/1), (39a/2), (39a/3)
noқта	a :yer, belirlenmiş mahal. (17a/1), (18b/3), (18b/4), (21a/7), (21a/10), (21a/8), (21a/9), (21a/10)
nufûs	a :nefisler. (57b/3), (57b/6)
nun	a :Osmanlı alfabesinin yirmi altıncı harfidir. (45a/11), (45a/6), (45a/7), (45a/8), (45a/10)
nun be	a :metinde en tiz ses olarak kabul edilmiştir. Bu hususta metnin “19/b” sayfasındaki şekle bakılabilir. (18b/5), (18b/6), (18b/8), (26b/1)
nühüft	f :Türk müziğinin çok eski mürekkep makamlarındandır. (38a/6), (38a/8), (54b/7)

O

o	:işaret zamiri. (6a/11), (14a/11)
----------	-----------------------------------

oğlancık	:buluğ çağına girmemiş çocuk. (8a/6)
ol	:işaret sıfatı ve işaret zamiri. (3b/8), (7b/5), (7b/6), (9a/4), (9b/10), (9b/11), (9b/11), (10a/1), (10a/8), (12a/10), (12b/5), (13b/11), (15a/9), (15a/10), (16a/2), (16a/2), (16a/4), (16b/5), (42b/6), (43a/6), (43a/8), (43a/9), (48a/8), (48b/1), (48b/4), (48b/8), (49b/8), (51a/1), (53a/1), (55a/7), (55b/5), (56b/9), (57a/4), (57b/3)
ol-	‘adedeyn ol-(12a/1) aḥaddı ol-(36b/4), (36b/7) aḥad-ı segâh ol-(40a/1) ‘aḫsi ol-(12b/3) ‘âm ol-(4b/9) aralığı ol-(22a/11) ‘ârız ol-(9a/4), (10b/8), (11a/8), (14b/4), (15a/2), (15a/9), (22b/10), (14b/1), (14b/10), (56a/11) ‘âri ol-(56a/4) âsân ol-(16b/1) ‘ayar ol-(43b/11) ‘aynı ol-(48a/5) az ol-(52b/11), (57b/9) baḥş ol-(8b/11) baḥş olun-(3a/4), (3a/6), (3a/11), (3b/6), (9a/11) bâ‘iş ol-(56b/10) bast ol-(26b/1) beraber ol-(47b/8) beş ol-(24a/10)

beyân ol-(42a/7)

beyân olun-(30b/9), (31a/2), (32a/10), (43a/2), (43b/3), (47b/1),
(49b/1), (52b/8), (55a/8), (55b/7)

beyne't-ta'ifeteyn ol-(36a/6)

bi- elfâz-ı manzûme-i mezkûra ol-(5a/1)

bir ol-(53b/7)

bulunmayıcak ol-(9a/10)

bu'ud-ı cim ol-(29a/1)

bu'ud-ı mücennebden ol-(38b/4)

buudu ol-(40b/8), (41a/9)

cânib-i cess ol-(9b/11)

cârî ol-(16b/7), (52a/10)

câyiz ol-(3b/8)

cedîr ol-(2b/1)

cem' olun-(28b/11)

cüz' ol-(9a/6), (16b/4), (22a/8)

çıkmağla ol-(8a/11)

dağı ol-(7a/8), (7b/8), (10a/8)

dayire ol-(35b/9)

delâlet ol-(18a/9)

demek ol-(58a/3), (58a/3)

devâyir-i mezkûreden ol-(37b/7)

devâyir-i mülâyeme-i ğarîbeden ol-(37b/8)

dügâh ol-(37a/10), (39b/3), (40a/10)

ecilden ol-(20a/7)

ednâ ol-(15a/5)
eksik ol-(40a/2), (41b/10)
elfâz-ı manzûme-i mezkûra ol-(5a/5)
erba'atü'l- emsali ol-(25b/6)
erba'-ı emsâl ol-(46a/1)
esbâbı ol-(21b/8)
eşkal ol-(36b/10), (42a/1)
eşkali ol-(36b/4), (36b/7)
eşref-i ulûm-ı riyâziyye fi'l-ezmân ol-(2a/2)
eyle ol-(4b/8), (11b/6), (22a/11), (23a/8), (23b/5), (24a/2), (24a/6),
(24b/2), (24b/8), (25a/10), (25a/4), (25b/3), (25b/8), (26a/5),
(26a/9), (29a/3)
ezmine-i be ol-(44b/10), (45a/6)
ezmine-i cim ol-(45b/3), (45b/8)
ezmine-i dal ol-(46a/1), (46a/5)
ezmine-i ezmine-i ezmine ol-(44b/2)
ezmine-i he ol-(46a/9), (46b/1)
farz ol-(13a/1)
farz olun-(43b/3)
fayide-i müstelzim ol-(6a/8)
fenn ol-(56a/6)
fi şabâkatin vahîdetin birle ol-(10a/8)
gah ol-(7b/2), (7b/7), (29a/3), (44b/4), (44b/4), (51b/5), (52a/10)
gerekli ol-(55b/6)
gerekse ol-(4b/2)

gibi ol-(9b/5), (42b/6)

ğâlib ol-(57b/9)

habs ol-(8a/8)

hadîş ol-(6b/5), (7a/2), (8b/6)

halâş ol-(14b/5)

hamsetü'l-ezmân ol-(46a/8)

harâm ol-(56a/9)

harf ol-(49a/4)

harf-i med ol-(45a/8)

hâşıl ol-(5a/6), (6b/6), (8b/3), (9a/2), (9b/2), (11a/1), (16a/10), (16b/8), (18a/11), (18a/2), (18b/7), (19b/8), (20a/8), (20b/4), (21a/10), (21a/11), (21a/8), (26b/1), (26b/7), (26b/8), (26b/9), (26b/9), (27b/10), (28b/4), (29a/10), (29b/9), (30b/10), (30b/8), (31a/1), (32b/5), (33a/1), (33b/12), (33b/3), (34b/10), (35a/2), (35b/8), (37b/3), (38b/2), (38b/9), (39b/1), (47a/2), (47a/3), (47a/7), (49a/4), (56a/5), (57b/5)

hâşıl olmağla ol-(8a/10)

hicâzi ol-(38a/5)

haddinin haddi ol-(20b/11)

hamsetü'l- emsal ol-(26a/4)

hicazi ol-(39b/1)

hükmünde ol-(9b/4)

hüseynî ol-(37b/6)

'ırak ol-(40a/4), (40a/7)

ısfahân ol-(40a/4)

ıtlak ol-(10a/11)

i'tibâr ol-(12a/11), (23a/10), (27b/10)

i'tibar olun-(23a/10), (47a/3)

ihtirâz olun-(29b/10)

ihtiyâc ol-(10b/7)

ika'da ol-(47b/11)

iktifâ' ol-(16a/6), (47b/6)

iktifa' olun-(31b/5), (45b/8), (53b/11)

iktisâr olun-(32b/9)

imtizac-ı ma'dum ol-(47a/8)

intifâ' olun-(20a/8)

intikal olun-(20b/4), (20b/5)

ihtilaf ol-(12a/7), (12a/7)

ihtiyâc ol-(6a/11)

ihtiyâr-ı tafşîl ol-(6a/9)

isti'mal ol-(36b/8)

isti'mal olun-(36b/4), (46b/8), (55a/9), (55a/10), (55a/11), (55a/11)

istikra'î ol-(21b/5)

istimâ' olun-(28a/10)

iştibâh ol-(10a/11)

iktişâr olun-(43a/5)

kâbil ol-(18b/9)

kalilü'l- isti'mâl ol-(46b/2)

kadar ol-(25a/8)

kasd ol-(20b/2)

kasir ol-(47a/9)

ka'ym ol-(19b/4)

kemâl-i temeyyûzi ol-(11b/8), (11b/9)

kısm-ı mûlayim ol-(29b/11)

kıyâs olun-(13a/10)

lâhık ol-(13a/6)

lahn-ı şâdık ol-(4b/6)

lehv ol-(56b/7)

ma'dûm ol-(19b/10)

ma'dûmu's-şân ol-(2a/7)

ma'lûm ol-(20a/7), (26b/1), (30b/4), (32b/5), (47a/8), (49b/1),
(55b/7), (56b/10)

ma'lûm olun-(27a/3), (28a/6), (30b/8), (58a/2)

ma'lumu'l-kadr ol-(6a/1)

mâ'lumû'l-kadr ol-(43a/10), (43b/10)

ma'na ekşeriya evâyil cedvellerinde ol-(52a/11)

ma'rifet-i keyfiyyet-i te'lif-i elhân ol-(2a/3)

ma-mütehaqqık ol-(7a/3)

maşûs ol-(19b/10)

mahbûb-ı müstemil ol-(4b/1)

mazrûf ol-(4b/7)

maşûsatü'l-kadr ol-(43a/9), (43b/2)

marzî ol-(5a/8)

maqbûl ol-(53b/1)

maṭrûh ol-(49a/6), (49b/9), (50a/1), (50a/5), (50a/7), (50b/2),
(50b/6), (50b/10), (51a/2), (51a/5), (51b/4), (51b/8), (52a/1),
(52a/3), (52a/6), (52a/8), (52b/10), (52b/2), (52b/5), (53a/3),
(53a/7), (53b/4), (53b/9)

maẓrûb ol-(49b/9)

me'hûz ol-(36a/5)

mebde'-i aḥaddı ol-(36b/11), (41a/7)

mecaz ol-(49a/5)

mesâfet-i eyniyye-i müstemil ol-(9b/11)

mesmû' ol-(7a/10), (7b/1), (7b/2), (14b/5), (15a/6), (21a/6), (21b/1),
(16b/2), (16b/5), (16b/9), (18a/8), (18b/10), (18b/10), (19b/3),
(19b/9), (20a/11), (22b/7), (56a/8), (56b/6)

mesmû' olun-(22b/8), (28a/10), (28a/9)

meşhûr ol-(12a/8), (37a/4)

meşhûr ve mûta'araf ol-(5b/2)

meşrûṭ ol-(10b/4)

metâlib-i eşraf ve a'yân ol-(2a/5)

metrûk ol-(36a/11)

mevcud ol-(21b/10)

mevkuf ol-(10a/10)

mevsuf ol-(10b/11)

mevzû' ol-(11a/2)

mevzûn ol-(42b/7)

mişâl ol-(13a/10)

mişl ü şülûş ol-(24b/1)

mişl ü hamsı ol-(23b/11)
mişl ü sümünü ol-(23b/3)
mişl-i rub' ol-(24a/5)
mişli ve tis'u ol-(23a/5)
mişdâreyn-i mütecâniseyn ol-(12a/2)
mu'tedilü'l-mizac ol-(54a/6)
mûcib-i tenâfur ol-(15a/9)
muhal ol-(20b/7)
muhammes olmuş ol-(49b/7)
muharrik ol-(7a/1)
muhtâc ol-(55b/9)
muhtelif ol-(12b/4)
muhtelifetü'n-niseb ol-(12a/10)
musta'mel ol-(22a/4)
musta'mel ve meşhûr ol-(50a/10)
mutavassıt ol-(43b/4), (47a/10)
muqaddem ol-(38b/4)
muqârin ol-(4b/2), (56a/9), (56a/11), (56b/3)
muqayyed ol-(9b/3)
muzır ol-(15b/4)
muzmaḥill ol-(46b/10)
mübeddel ol-(29b/5)
müfid ol-(21b/4)
müfid olun-(9b/11)
mükerrer ol-(31a/8)

mükerrer olmuş ol-(9a/11)

mükerrerle ol-(8b/7)

mülâyim ol-(11a/7), (11a/7), (16b/3), (28a/9), (28a/11)

mülâyim-i mesmû' ol-(11b/1),

mümkin ol-(43a/10), (43b/6), (46b/6)

münâsib ol-(16a/6)

mündefi' ol-(6b/11)

münderic ol-(30b/2)

müntec ol-(14a/7)

mürekebb ol-(26b/5), (26b/6), (26b/6), (26b/10), (27a/5), (27a/6),
(27a/8), (27b/1), (39a/1)

mürtesim ol-(47a/5), (47a/6)

müsta'mel ol-(12a/8)

müsta'mel ve meşhur ol-(2a/4), (42a/7)

müstahrec ol-(32b/3), (32b/4), (33a/1), (33b/11), (33b/3), (34b/11),
(35a/2)

müstelzim ol-(28b/9), (31b/4)

müş'ir ol-(3b/1)

müşahede olun-(43b/7)

müştemil ol-(2a/9), (4a/3), (4a/4), (10a/10), (10a/10), (11b/1),
(11b/8), (14b/2), (14b/11), (15a/8), (20a/7), (24b/4), (24b/10),
(25a/6), (25b/10), (26a/1), (31a/6), (31a/9), (31a/11), (31b/1),
(32a/9), (32b/1), (32b/10), (32b/11), (32b/3), (33a/12), (33a/3),
(33a/9), (33b/11), (33b/2), (33b/5), (33b/8), (34a/2), (34a/11),
(34a/5), (34a/8) (34b/2), (34b/8), (35a/10), (35a/4), (35a/8),

(35b/11), (35b/2), (35b/6), (36b/2), (36b/5), (37a/11), (37a/5),
(37a/9), (37b/10), (38a/3), (38a/7), (38a/10), (38b/10), (38b/5),
(38b/8), (39a/4), (39a/7), (39a/10), (39b/2), (39b/7), (39b/10),
(40a/3), (40a/5), (40a/9), (40b/2), (40b/5), (40b/10), (41a/2),
(41a/6), (41b/1), (41b/5), (41b/8), (42a/4), (48a/9), (48b/1), (48b/5),
(48b/8), (49a/10), (52b/8)

müte‘addid ol-(8b/5), (8b/7), (9a/6)

mütefâvet ol-(50a/9)

mütenâfir ol-(11b/2), (22b/8), (28a/10)

mütenevv‘ ol-(12a/8)

müteḥallil ol-(6a/3), (11a/5), (43a/6),

müteḥammil ol-(4a/2)

müteḥakkık ol-(7b/5), (9b/11), (11a/10), (12b/11), (13a/2), (23a/1),
(23a/2)

mütteḥid ol-(50a/8), (54b/9)

mütteḥid-i bi’n-nev‘ ol-(48a/2)

mütteḥiz-i bi’n-nev‘ ol-(47b/9)

nağamatı beş ol-(29b/3), (33a/5)

nağamâtla ol-(9a/8)

nağme ol-(6a/10), (18a/11), (19a/1), (19b/4), (32a/8), (32b/1)

nağme-i vâḥide ile ol-(9a/7), (9b/9), (10a/7)

nağme-i vâḥide ile olacak ol-(9b/9)

nağmeteyn ile ol-(9a/8)

nakre ol-(49a/3), (49a/9), (49b/3), (49b/8), (50a/1), (50a/4), (50a/6),
(51a/1), (51a/4)

naẓîr ol-(15b/1), (19a/8), (19a/9), (19b/4), (19b/6), (19b/10), (20a/6)

nâşî ol- (16a/11)

naķarât-ı ŗelâŗe arasında ol-(3b/3)

naķarât-ı munaĝĝame ol-(43a/6)

nâķîŗ ol-(15b/9)

naķreler ol-(48a/4)

nehy ol-(56b/2)

nev‘ ol-(13a/6), (22a/6)

nev‘de ol-(48a/3)

neva ol-(37b/4)

nice olun-(28b/3)

nigâr ol-(42a/5)

niĝriz-i ŗaĝîr ol-(39a/2)

niĥâyet ol-(42a/6)

niĥâyeti ol-(11b/3)

nisbet ol-(22b/2)

nisbet olun-(13b/6)

nisbeti gibi ol-(12b/7)

nisbet-i misl ü nısf ol-(24b/6)

nisbet-i ŗerîf ol-(14b/10)

olunan i‘tirâz (5b/5), (10a/6), (29a/4)

râci‘ ol-(13b/7), (14a/1), (27b/3)

râhevî ol-(40b/7), (41a/10)

rast ol-(39a/6)

ŗûlûŗe-i emŗâl ol-(45b/3)

şâbit ol-(11b/11), (56a/6)
şâdır ol-(4b/6), (43a/8), (44a/10), (56b/2), (56b/6)
şâdık ol-(37b/7), (38b/3), (56b/4)
şagâyirden ol-(56b/8)
şâlih ol-(43b/11)
sa'îd ü hâbiş ol-(39b/4)
sâdec ol-(43a/7)
sadık ol-(5a/2), (5a/2), (5a/4)
sebeb ol-(21b/7)
sebeb-i fesad-ı lahn ol-(46b/2), (47a/4)
segâh ol-(41a/7), (41b/9)
semaniyetü'l- emsali ol-(26b/1)
semu ol-(20b/1)
sittetü'l-emsâl ol-(26a/8)
sülûsetü'l- emsali ol-(25b/1)
şart olun-(4b/11), (5a/5)
şi'ir ol-(5a/3)
şu'uri ol-(14b/6)
tahammül edici ol-(43a/4)
tarh olun-(22b/3), (45a/11)
tasarruf olun-(29b/11)
tavil ol-(47a/8)
te'lif olun-(28b/3), (29b/9)
tecâvüzde ol-(28b/7)
tedvîn ol-(21b/5)

tekrar ol-(9b/4)

telafluz ol-(6a/2), (44a/2), (44a/9), (45b/5), (46a/3), (46a/10),
(48b/2), (48b/9), (45a/4), (48a/10), (48b/5)

teneffüs olun-(8b/3)

terk ol-(4a/2), (42a/8)

terk olun-(6a/9), (28a/7), (45b/9), (49b/1), (53b/11)

terkîb ol-(9a/1)

terkîb olun-(29a/7)

tizce ol-(8a/6)

tab-ı selîm ol-(42b/9)

tanini ol-(27b/2)

uşûlde ol-(52b/11)

‘udûl olun-(3b/2)

umûm ve husûş ol-(10b/3),

umûr-ı nisbî ol-(19a/6)

‘uşşak ol-(38b/9)

‘uzzâl ol-(38a/9), (39a/8)

vâşıl ol-(7a/7), (7b/4)

vacib ol-(27a/2)

vâhid ol-(8b/5), (8b/6)

vârid ol-(46b/10), (47a/5), (47a/6), (56b/5)

vâkı‘ ol-(3a/9), (5b/6), (5b/7), (14a/11), (21a/1), (21b/2), (27a/10),
(27b/4), (27b/5), (27b/7), (34b/11), (36a/9), (38b/2), (44b/1)

vâkı‘ ol-(7a/1), (9b/11), (9b/11), (9b/11), (9b/11)

vech ol-(4b/10)

vusul-i yesir ol-(2a/11)

yaqın ol-(8a/3)

yedi ol-(34b/6)

zabt olun-(4a/5)

zamancük ol-(48a/7)

zamm ol-(39b/5), (46a/4)

zamm olun-(45a/5), (48b/6)

zı'fı ol-(25a/2), (44b/9), (51a/9)

zıkr ol-(27a/11),

zirefkend ol-(38a/1)

ziyâde ol-(7b/6), (7b/7), (15b/9)

zâhirü'd-def' ol-(10a/6), (29a/5)

zıkr ol-(4a/7)

zıkr olun-(3a/7)

zi'l-küll ol-(35a/1)

on

:on. (13a/2), (13a/6), (14a/2), (14a/2), (14a/3), (18a/11), (18b/1), (18b/7), (19a/1), (21a/10), (21a/11), (21a/5), (21a/8), (21a/9), (21b/1), (21b/1), (21b/2), (22a/6), (22a/8), (24b/8), (25a/3), (25b/4), (26a/11), (26a/2), (26a/6), (29b/11), (30b/11), (32a/6), (33b/5), (33b/5), (34a/9), (34b/1), (35a/4), (35b/2), (35b/8), (38b/1), (38b/6), (38b/9), (39b/1), (39b/2), (39b/2), (41a/11), (41a/2), (41b/1), (42a/3), (42a/3), (49a/3), (49a/3), (49a/4), (49a/9), (49b/3), (49b/8), (49b/9), (50a/10), (50a/4), (50a/6), (51a/1), (51a/11), (51a/4), (51b/11), (51b/3), (52a/7), (52b/1), (53a/10), (53a/3), (53b/3)

onlar

:onlar. Üçüncü çokluk zamiri. (49a/5)

onıncı	:onuncu. (25a/11), (34a/7)
orta	:ara, vasat. (9b/11), (11b/11), (14a/6), (23b/3), (47b/1)
otuz	:otuz. (25b/8), (50b/5), (50b/9), (53b/7)

Ö

ölç-	:ölçmek. (43b/11)
ötürü	:dolayl. (5a/7), (5b/3), (7b/3), (9b/3), (18b/11), (21a/3), (23b/7), (25b/10), (36b/1), (36b/11), (46b/5), (58a/5)
öyken	:akciğer. öyken kamışı:nefes borusu (8a/5), (8a/6)

P

pençgâh	f :Türk müziğinin çok eski mürekkep makamlarındandır. (37b/4), (37a/4), (37a/8), (54a/7)
perde	f :bir müzik parçasını meydana getiren seslerden herbiri. (18a/10)
pes	f :öyleyse, şimdi, netice itibariyle. (5b/4), (7a/7), (9b/3), (10a/5), (10a/9), (11b/2), (11b/8), (12a/8), (13a/6), (13b/10), (14a/5), (14b/10), (14b/5), (15a/7), (15a/9), (16b/1), (16b/11), (16b/6), (18a/1), (18a/10), (19a/1), (19b/8), (20a/4), (20a/5), (21a/7), (21b/1), (21b/4), (22a/10), (22a/5), (23a/3), (23a/7), (23b/11), (23b/4), (24a/1), (24a/5), (24a/9), (24b/1), (24b/7), (25a/2), (25a/9), (25b/2), (25b/7), (26a/4), (26a/8), (26b/6), (27a/2), (27a/8), (29a/5), (29b/11), (30b/9), (31a/11), (32a/7), (32a/8), (32b/2), (32b/8), (33a/12), (33a/2), (33a/9), (33b/4), (33b/8), (34a/10), (34a/4), (34a/7), (34b/1), (34b/3), (34b/6), (34b/7), (34b/8), (35a/10),

(35a/3), (35b/10), (35b/2), (35b/5), (35b/9), (36a/10), (36a/6),
 (37a/10), (37b/11), (37b/3), (38a/2), (38a/4), (38a/8), (38b/11),
 (38b/2), (38b/6), (38b/9), (38b/9), (39a/1), (39a/5), (39a/8), (39b/1),
 (39b/11), (3a/11), (40a/4), (40a/6), (40a/9), (40b/11), (40b/3),
 (40b/6), (40b/8), (41a/10), (41a/3), (41b/2), (41b/5), (41b/9),
 (42a/2), (42a/5), (43a/5), (43b/1), (43b/10), (44a/1), (44a/7),
 (44b/1), (46b/11), (47a/6), (47a/8), (49a/4), (49a/9), (49b/6), (4a/2),
 (4b/5), (50a/7), (51a/9), (53b/6), (54a/2), (54b/8), (55a/8), (56a/5),
 (57a/4), (58a/3)

peygamber f :haber getiren, nebi, resul. (56b/11)

pişrev f :Türk müziğinin en mâruf saz eseri formudur. (47b/10)

R

râbi' a :dördüncü. (29a/11), (30a/3), (32a/8), (35b/7), (36b/9), (37a/7),
 (37a/7), (37b/3), (38b/7), (51b/5), (54a/5)

râci' a :münasebeti olma, bağlı olma. (13b/7), (14a/1), (27b/3)

râhat a :kedersiz halde bulunma. (40a/5)

rahmetullah a :Allah'm rahmeti.

Rahmetullahi 'aleyh: Allah'm rahmeti onun üzerine olsun. (5a/8),
 (5b/8)

râkib a :binen, binici. (16b/11)

râkid a :hareketsiz, durgun. (7a/7)

rağş a :dans etme, oynama, ritm eşliğinde hareket etme. (57b/8)

rast f :Türk müziğinin çok eski makamlarındandır. (32a/7), (32a/6),
 (32b/2), (36b/9), (36b/10), (39a/6), (54a/3), (55a/11), (55a/6)

ratba	a :hareketsiz, sakin, mülayim. (7a/1)
rehâvi	f :Türk müziğinin mürekkep bir makamıdır. (33b/7) (40b/7), (41a/4), (41a/10), (41b/3), (54b/1), (54b/6), (54b/10), (55a/9)
remel	a :Türk müziğinde kullanılmış bir usûl ismidir. (49b/11), (50a/3), (52a/2), (52a/4)
resâil	a :risâleler. (2a/5), (36a/11)
resul	a :metinde Hz. Muhammed (sav) kastediliyor. (55b/8)
revân	f :Türk müziğinde kullanılan bir usûldür. (48a/1), (51b/2), (52b/9)
rikâb	a :Türk müziğinde kullanılan bir usûldür. (53b/7)
risale	a :muhtasar küçük kitap. (2a/6)
riyâzet	a :dünya lezzetlerinden kendini alıkoyarak maneviyâta yönelme. (57a/9)
riyâzî	a :matematik ile ilgili. (2a/1), (3a/3), (3b/5)
rub‘	a :dörtte bir, çeyrek. (15b/5), (17b/1), (17b/2), (17b/7), (17b/8), (17b/9), (18b/3), (18b/5), (19a/3), (19a/4), (19b/5), (20a/1), (20a/1), (20a/2), (20a/3), (20a/3), (20b/5), (24a/5), (32b/2), (32b/4), (40a/11), (47b/4)
rubâ‘î	a :dört harften oluşan. (46a/2)
rûḥānî	a :ruh ile ilgili. (14b/1), (14b/4), (14b/10), (15a/1), (15a/9)
rûkûn	a :şartlar. (11b/11)
rûsûm	a :usûl. (44b/3)

S

şabâḥ	a :sabah, gün başlangıcı. (57a/4)
sâbık	a :geçmiş, geçen. (47b/9)
sâbıkâ	a :geçmiş, geçen. (26b/1), (20a/7), (48a/1)

sābi‘	a :yedinci. (29b/2), (30a/5), (15b/7), (33a/4)
şābit	a :hareketsiz, kımıldamayan. şābit ol-:(11b/11), (56a/5)
sādec	a :sade'nin Arapça'laştırılmışı, sadece. (43a/7)
şādık	a :gerçek, doğru. (4b/6), (5a/2), (5a/2), (5a/4), (45a/1), (55a/10) şādık ol-:(37b/6), (38b/3), (56b/3)
şādır	a :sudûr eden, çıkan. şādır ol-:(4b/6), (43a/8), (44a/10), (56b/1), (56b/6)
sādis	a :altıncı. (29b/2), (30a/4), (34b/9), (38b/1)
Şafiyüddîn	a :Abdülmü'min Safüyiddin Urmevî. XII. yüzyıl musiki nazariyatçısı Kitabü'l-Edvâr isimli eseriyle meşhurdur. (5b/8)
şağāyir	a :küçük günahlar. şağāyirden ol-: (56b/8)
şağīr	a :küçük. (38b/4), (38b/9), (38b/11) (39a/1), (39a/1), (39a/10), (39a/2), (39a/3), (42a/5),
şāhib	a :sahip, malik. (5b/7), (10a/11), (10a/2), (10a/5), (12b/11), (20b/7), (21a/3), (28b/5), (29a/4), (30b/11), (54b/3),
şā'id	a :pestten tize doğru giden çıkıcı dizi. (37a/1), (39b/4)
şakīl	a :ağır. (7b/8), (44a/8), (51a/10), (53b/7), (53b/7) Türk müziğinde ağır karakterli bir usûl. (49a/2), (49b/11), (49b/2), (49b/3), (49b/6), (49b/8), (50b/1), (51a/9), (52b/3), (52b/3), (53b/6), şakīlü'l- hezec:Türk müziğinde kullanılmış bir usûldür. (48b/7), (48b/10)
sākin	a :harekesiz. (45a/8), (45a/6), (45a/3), (45b/4), (45b/5), (46a/2) (46a/10)

şalât	a :namaz. (55b/3)
şalâteyn	a :iki namaz, öğle ile ikindi namazı. (55b/2)
şâlih	a :dinin emrettiği şeylere uygun. (9a/6), (16b/3) şâlih ol-:(43b/11)
şâlis	a :üçüncü. (2b/7), (4b/9), (5a/2), (5a/4), (29a/11), (30a/2), (30a/9), (42a/8), (47a/6), (54a/6)
sâmi‘	a :işiten, dinleyen. (46b/9), (47a/1), (47a/4), (47a/6)
sâmi‘a	a :dinleyen. (7a/6)
şâmin	a :sekizinci. (30a/6)
şâni	a :ikinci. (2b/6), (4a/5), (4b/9), (5a/2), (5a/4), (18b/2), (27a/7), (27a/8), (27a/9), (27a/9), (28a/11), (29a/10), (30a/1), (34a/9), (34a/11), (38b/1), (47a/5), (49b/2), (49b/6), (46b/11)
şaniye	a :ikinci. (11b/5), (28b/2), (29b/7), (30a/9), (31b/5), (34b/9), (35b/8), (37b/2), (38b/9), (46b/9), (47a/5)
şavt	a :ses, sedâ. (5b/11), (6b/7), (7a/2), (7a/6), (7b/2), (7b/2), (7b/3), (7b/5), (7b/6), (7b/9), (8b/4), (53a/2), (55b/8), (55b/9), (56a/2)
say-	:saymak, öyle kabul etmek. (45a/2)
sâyir	a :sâir, diğer, başka. (16a/11), (21b/7), (43a/7), (44a/11), (44b/5), (45a/9), (55b/6)
seb‘a	a :yedi. (13b/2), (23a/11), (32a/9), (33a/6), (39b/1)
sebeb	a :sebeb, neden. (7a/9), (7b/10), (7b/7), (7b/8), (8a/4), (8a/6), (8b/11), (11a/1), (11a/10), (11a/2), (11a/9), (14b/3), (14b/9), (15a/1), (15a/7), (15a/8), (20a/4), (21b/7), (22b/9), (30b/7), (46b/2), (47a/1), (47a/4), (47a/10), (57b/8)

ika'm direklerindendir. İka'm aruzda olduğu gibi temelini, heceler oluşturur ve bir hece, sonundaki harfin sesli veya sessiz olmasına yani "müteharrik" veya "sakin" bulunmasına göre değerlendirilir. Açık heceler bir kapalılar iki zamana eşdeğerdir. Kendi arasında üçe ayrılır: Sebeb, veted, fâsıla. Sebeb de kendi arasında ikiye ayrılır. Sebeb-i hafif: biri müteharrik diğeri sakın iki harften oluşur ve ten şeklinde ifade edilir. Ölçü değeri bir dörtlüktür; sebeb-i sakîl:yine iki harflidir ve harflerin ikisi de müteharriktir. Tene biçiminde ifade edilir. Ölçü değeri iki sekizliktir. (44a/8), (45a/3), (46b/4), (49b/5), (52a/10)

- sebil** a :yol, yolda gitme,
'alâ sebili't-tevâlî ve'l-i'tidâl: arası kesilmeksizin düzenli olarak devam etme. (44a/8)
- seḍarb** f :Türk musikisinde kullanılmış bir usûldür ve iki çeşidi mevcuttur. Sedarb-ı tavîl, sedarb-ı kasîr. (50b/7), (50b/8), (50b/9), (50b/9), (51a/1)
- segâh** f :Türk müziğinin çok eski makamlarındandır. Segah beşlisi ile hicaz dörtlüsünden mürekkeptir. (36b/4), (40a/1), (40a/8), (40a/9), (41a/7), (41b/9), (41b/11)
- sekenât** a :duruşlar, durmalar. (56a/3)
- sekiz** :sekiz. (13b/9), (14a/2), (25a/9), (34b/7), (35a/7), (35b/5), (37a/11), (37b/10), (38a/10), (38a/6), (38b/10), (38b/8), (39a/6), (40b/10), (40b/2), (40b/5), (41a/9), (50a/10), (50b/1), (53a/11), (53a/6), (53b/3)
- sekizinci** :sekizinci. (21b/2), (24b/1), (24b/11), (25a/3), (25b/3), (33b/12)

seksen	:seksen. (31a/2), (53a/6)
şelâşe	a :üç. (3b/3), (9b/11), (9b/11) (12a/11), (12b/8), (13a/11), (13a/9), (13b/5), (13a/11), (13a/11), (13b/6), (14a/2), (15a/3), (15b/3), (15b/10), (16a/2), (20a/9), (38b/4)
selîm	a :doğru, güvenilir. zevķ-i selîm: güzel zevk sahibi. (23b/6), tab'-ı selîm: anlayışı doğru, sağduyulu. (42b/7), (42b/9)
selmek	f :Türk müziğinde eski bir mürekkep makamıdır. (35a/6), (54b/7)
sem'	a :işitme, duyma, kulak verme. (14b/11), (15a/1), (15a/8)
sema'	a :duyma, işitme. (14b/2)
sema'i	a :Türk müziğindeki iki basit usûlden biridir. (52b/1)
şemâniye	a :sekiz. (13b/2), (13b/8), (15b/11), (23b/3), (26b/1)
serendâz	f :Türk müziğinde kullanılmış olan bir usûldür. (52a/7)
seretan	a :yengeç burcu. (33a/7)
seri'	a :çabuk, hızlı. (43b/4), (43b/4), (48b/1), (52b/6)
sewab	a :Allah tarafından yapılan hayırlı iş veya harekete mükafat verilmesi. (56a/5)
şevâbit	a :seyyar olmayan ve yerinde durur gibi görünen gök cisimleri. (21b/11), (29b/6)
şevr	a :boğa burcu. (32b/9), (35b/2)
şıbyân	a :çocuklar. (3b/9)
şıfır	a :sıfır. (44b/4)
şığâr	a :küçükler. (26b/6), (23b/9), (24a/10), (24a/9), (26b/4) (26b/10), (26b/5), (28b/3), (29a/6)

sıkış-	a :sıkışma, iki taraftan baskıya uğrama. (7a/5)
sıklet	a :ağırlık. (57b/8)
sin	a :Osmanlı alfabesinin on beşinci harfidir. Metnimizde kulağa hoş gelmeyecek kadar çok tiz bir sesi temsil için kullanılmıştır. (20b/11)
sitte	a :altı. (12b/8), (12b/9), (13b/1), (13b/7), (15b/6) (15b/11), (16a/3), (26a/7), (49a/1)
soñra	a :sonra. (32a/2), (46b/10), (55b/4), (57a/9), (57b/1)
şubh	a :sabah. (55a/8), (55a/9)
subhanehu	a :“o her türlü ayıp ve eksikliklerden münezzehtir” anlamında bir ifadedir ve Allah kastedilir. (57a/8)
şuğrâ	a :daha küçük, en küçük. (11b/4), (23b/11), (25a/2), (25b/5), (23b/2), (31b/1) (46a/2), (49a/7), (55a/10)
şulh	a :barış. (55a/5)
şûret	a :hal, şekil. (10b/9), (10b/10), (40b/11)
su‘ud	a :yukarı çıkma, yükselme. (32a/11)
su	a :âb, mâ’. (7a/7)
südüs	a :altıda bir. (33b/11), (15b/7)
şülâsî	a :üç şeyden meydana gelen. (45b/4), (45b/5)
Süleymân	a :mucize olarak emrine cinlerin ve bütün hayvanların verildiği, bütün mahlukatın dilinin öğretildiği peygamberdir. (56b/11)

şölüş	a :üçte bir. (11b/7), (12b/9), (15a/5), (15b/2), (17b/10), (17b/11), (23a/3), (24a/11), (24b/7), (25b/1), (25b/1), (26a/11), (26b/7), (27a/2), (28a/11), (28b/1), (28b/10), (33b/2), (44a/5), (45b/11), (47b/3) şölüşe-i emşâl ol-:(45b/2)
şölüşan	a :üçte iki, üç kısımdan iki kısım. (47b/5)
şölüşeyn	a :üçte iki, üç kısımdan iki kısım. (16a/1), (16a/4), (25a/8), (25a/8)
sümün	a :sekizde bir. (15b/8), (17a/11), (17a/9), (17b/5), (18b/11), (18b/6), (18b/8), (19a/3), (19a/5), (19b/6), (20a/1), (20a/3), (20a/9), (20b/10), (20b/5), (20b/6), (23b/3)
şünâ'î	a :ikili. (45a/3)
sünbüle	a :başak burcu. (37b/11), (37b/9), (33b/4)
sür'at	a :çabukluk, hız. (14a/11), (14b/3) sür'at-i intikâl it- :geçışı çabuk.(14b/9)

Ş

şafiye	a :iş gören, meselelerin hallinde işe yarayan. (2a/9)
şahrûz	f :metinde şahrûz olarak geçmesine rağmen doğrusu şahrûd'dur. Zira "rûd" kemençe, saz kirişi, saz teli anlamlarına gelir. Şahrûd ise udun iki misli uzunluğunda, teknesi uda benzeyen ve uddan bir oktav pest ses veren beş çift telli bir müzik aletidir. (20b/9)
şakird	f :öğrenci, talebe. (56b/11)
şamil	a :içine alan kapsayan. (3b/3), (5b/5)
şân	a :şöhret. (2a/7)
şart	a :koşul. (4b/11), (5a/5), (39b/3), (41a/6)

	şart it:- (4b/4), (4b/7), (40a/11)
şecâ'at	a :yiğitlik, yüreklilik. (54a/9), (55a/4)
şedd	a :arttırma, arttıran anlamında kullanılmıştır. (54b/11), (54b/11), (55a/1), (55a/1), (55a/2), (55a/2), (55a/3), (55a/3), (55a/4), (55a/4), (55a/5), (55a/5)
şehnâz	f :Türk müziğinin çok eski mürekkep makamlarındandır. (35a/9), (54b/5),
şekil	a :şekil, şema. (26b/1), (26b/2), (28a/6)
şems	a :güneş. (35a/10)
şeref	a :yükseklik. (15a/5), (55b/7)
Şerefiyye	a :Abdümü'min Safiyüddin Urmevî'nin Kitabü'l-Edvâr'dan sonra Şemseddin Cüveyni'nin oğlu Şerefeddin Harun adına yazdığı musiki alanındaki ikinci eseridir. (10a/11), (13a/1), (20b/7)
şer'î	a :şeriatla ilgili. (56b/5)
şeri'at	a :doğru yol, Allah'ın emri; ayet, hadis ve icmâ-i ümmet esaslarına dayanan din kaideleri. (56b/2)
şerîf	a :şerefli. (2b/1), (14a/5), (14b/10), (15a/3), (56a/6),
şerîfe	a :şerefli. (2b/7), (2b/10), (11b/1), (11a/11), (16a/1), (47a/1), (54a/1), (54a/1), (55a/6), (55b/5), (56b/8)
şeyh	a :ismi zikredilmemesine rağmen kastedilen İbn-i Sînâ'dır. (3a/7), (5a/8), (5b/2), (5b/9), (5b/4), (20b/8)
şiddet	a :sertlik, katılık. (7b/5), (7b/7), (8a/3), (8a/5), (8a/11), (8b/2)
Şifâ	a :Kitabu'ş-Şifâ, İbn-i Sînâ'nın önemli eseridir. (3a/7)
şi'ir	a :edebî değeri olan manzum ve mukaffâ söz. (5a/3), (42b/8), (42b/11)

şol	:şu, işaret sıfatı. (7a/7), (9a/3), (9b/1) (11a/8), (11b/11), (18a/6), (22a/6), (23a/5), (23b/10), (23b/2), (24a/11), (24a/4), (24b/5), (25a/1), (25a/7), (25b/1), (25b/5), (26a/11), (26a/2), (26a/7), (31a/10), (31a/6), (31a/9), (36a/4), (37a/11), (41a/6), (43a/5), (49a/10), (49a/2), (49b/11), (49b/2), (4b/1), (50a/3), (50a/6), (50b/1), (50b/10), (50b/5), (50b/9), (51a/11), (51a/4), (51b/11), (51b/3), (51b/4), (51b/7), (52a/1), (52a/2), (52a/4), (52a/7), (52b/1), (52b/4), (52b/7), (52b/9), (53a/2), (53a/3), (53a/6), (53b/2), (53b/7), (53b/9)
şöyle	:şöyle. (16b/7), (21a/5), (36a/2), (52a/9), (54a/3), (54b/10), (55a/8)
şu	:şu. (6b/10), (8b/4), (26b/1), (27a/10), (27b/5), (27b/6), (27b/8), (32b/1), (33a/10), (33a/3), (33b/5), (33b/9), (34a/5), (34a/9), (34b/3), (36a/9), (37a/1), (37a/6), (38a/7), (38b/5), (38b/8), (39b/11), (39b/3), (40a/3), (40b/11), (40b/8), (41a/9), (41b/8), (42a/2), (42a/4), (49a/6), (49a/8), (49b/10), (49b/4), (50a/2), (50a/5), (50b/2), (51a/2), (51a/5), (51b/1), (51b/6), (51b/8), (52a/11), (52a/3), (52a/6), (52a/8), (52b/10), (52b/8), (53b/4), (54b/8)
şu‘be	a :bölüm, kısım. (31b/7), (36a/4), (31b/10), (36a/7), (36a/2)
şu‘ur	a :anlama, anlayış. (14b/3), (15a/6), (14a/10), (14b/6), (15a/1)
şu‘urî	a :anlamayla, anlayışla ilgili. (14b/6)

T

ta	f :ta ki, kadar, değin. (2a/10), (3a/6), (16b/1), (26b/1)
----	---

ta'addüd	a :birden çok olma, çoğalma, sayısı artma. (9a/7), (9b/8), (9b/9), (10a/7)
tab'	a :tabiat, huy, yaratılış. tab'-ı selim: anlayışı doğru, sağduyulu. (42b/7), (42b/9)
tabaka	a :kat, katman, tabaka. (9a/10), (9b/3), (9b/8), (27a/7), (27a/7), (27a/8), (27a/9), (29a/5), (29b/7), (34b/8), (34b/9), (35b/7), (35b/8), (37b/2), (37b/2), (38a/11), (38b/1), (38b/9), (38b/9)
tabakateyn	a :iki tabaka. (27a/8), (27a/11), (30b/9)
tabakatin	a :bir tabaka. (10a/8)
tabāyī'	a :tabiatler. (32a/2)
tabe'iiyyet	a :tabi olma, uyma. (7b/1)
tabī'at	a :tabiat, mizaç. (32a/3), (32a/7), (32b/9), (33a/12), (33a/2), (33a/9), (33b/4), (33b/8), (34a/1), (34a/10), (34a/4), (34a/7), (34b/1), (34b/7), (35a/10), (35a/3), (35a/7), (35b/10), (35b/2), (35b/5)
tabī'ī	a :normal, alışılmış. (12a/11), (12b/2), (13a/10)
tabī'iiye	a :tabiatla ilgili, tabiat bilgisi. (2b/3), (6a/9), (6a/10), (6a/11)
ta'bir	a :terim. (18a/1)
tabl	a :davul. (43b/6)
tafattun	a :anlama, akıl erdirmeye. (5b/4)
tafşil	a :etrafli olarak bildirme, açıklama. (6a/6), (6a/8), (8a/7), (16a/5), (26b/1), (31a/2), (31b/3)
tağyir	a :değiştirme, başkalaştırma. (56a/2)
taḥakkuk	a :hakikat olarak ortaya çıkma. (10a/9), (10a/10), (10a/10), (11a/11), (19b/7), (19b/11), (20a/2)
taḥammül	a :dayanma, kaldırma.

	taḥammül it- :(43a/4)
taḥmīs	a :beşe katlama. (33a/1)
taḥsīn	a :güzel bulma, beğenme. (55b/8), (55b/9), (56a/2), (56a/4)
taḥşîş	a :mahsus kılma, ayırma. (18a/1)
	taḥşîş it- :(6a/5), (43b/1)
taḥt	a :alt, altında. (14a/4), (30b/2)
tā'ifeteyn	a :iki taife, iki takım, iki bölük. (36a/6)
taḫdīm	a :öne geçirme. (29a/8), (29a/8), (29a/9)
taḫdīr	a :değer verme, (4b/5), (10b/2), (27a/11), (36b/4), (37b/7), (43b/5), (46b/6) (46b/8), (56a/10)
	taḫdīr it- :(6a/3), (44a/3)
taḫdīrīn	a :değer vermeler. (56a/11)
taḫsīm	a :bölme, ayırma. (2b/5), (16a/8), (16b/6), (21b/4), (32b/5)
	taḫsīm it- :(18b/7), (18b/11), (21a/11)
ta'līm	a :meşk ederek öğretme.
	ta'līm it- :(3b/9)
ta'līmī	a :meşkle ilgili. (3b/9)
tamām	a :tam, eksiksiz. (17a/2), (17a/4), (17a/7), (21a/9), (22b/4), (26b/1), (39a/1), (40a/1), (41b/9) (47a/5), (47a/5)
tamm	a :bütün, tam. (31a/11), (47a/7), (54a/9), (54a/10)
tamme	a :bütün, tam. (55a/7)
ṭanīn	a :vızıltı.
	ṭanīn-i zübâb :sinek vızıltısı.(23b/7)
ṭanīni	a :Türk musikisinde dokuz komalık ses aralığına denir. (22b/3), (22b/9), (23b/2), (23b/7), (23b/8), (26b/8), (27a/6), (27a/9) (27b/2),

	(28b/2), (28b/7), (36b/2), (36b/5), (39b/4), (39b/9), (40a/11), (40b/8)
tanşîf	a :yarı yarıya bölme, ikiye bölme. (13b/11), (19b/8), (20a/4), (35a/2) tanşîf it- :(17a/1), (18b/4)
tarāb	a :sevinçlilik, şenlik. (51b/3), (57b/4),
taraf	a :yer, yan, bölge. (7a/9), (11a/5), (11a/5), (11b/3), (11b/3), (17a/3), (17a/4), (17a/7), (20a/10), (20a/11), (20a/8), (20a/9), (20b/3), (28b/11), (28b/6), (29a/1), (39b/8), (40a/10)
tarafeyn	a :ses aralığının iki tarafı. (33a/11), (33b/10), (33b/6), (34a/6), (35b/11), (35b/7), (36b/8), (38a/1), (38a/5), (39a/11) (39a/5), (39b/5), (40a/2), (40a/4), (40a/7), (40b/1), (40b/3), (40b/9), (41a/11), (41a/4), (41b/10), (41b/3), (41b/6), (42a/2), (42a/5)
tarḥ	a :bölme, çıkarma. (22b/3), (45a/11) tarḥ it- :(31b/2), (51b/6)
ta'rîf	a :tarif, bildirme, anlatma. (2b/3), (2b/9), (3a/8), (4b/3), (4b/8), (4b/9), (5a/11), (5a/2), (5a/4), (5a/6), (5a/7), (5b/4), (5b/7), (5b/9), (5b/9), (6a/7), (6a/8), (10b/3), (10b/4)
tarîk	a :yol. (31a/7), (3a/6), (14b/11), (14b/2), (15a/8), (48a/9), (49a/8), (49b/10), (50a/5), (50b/2), (50b/11), (51b/1), (51b/4), (51b/6), (51b/9), (52a/6), (52a/8), (53b/9)
tarlîk	:darlık. (8a/2), (8a/5)
taşarruf	a :düşünceye göre kullanma, değiştirme. (29b/11), taşarruf it-: (30b/7), (30b/8)
tâsi'	a :dokuzuncu. (30a/6), (33b/2)
taşnîf	a :sınıf sınıf ayırma, sınıflama. (31a/8), (48a/3), (53a/1), (53a/1)

	taşnîf it- :(18b/2)
taş	:taş, hâcer. (7a/7)
taşra	:dışarı. (8b/1), (8b/2)
taşîl	a :uzun. (11b/6), (47a/8), (50b/9), (50b/8), (52a/4)
tayife	a :halk, kabile, insanlar. (44b/2)
ta'yîn	a :belirleme. (43b/5), (46b/6)
	ta'yîn it- :(16b/6), (16b/11), (31b/11)
taẓ'îf	a :iki kat etme, bir o kadar daha arttırma. (43b/7)
te	a :Osmanlı alfabesinin dördüncü harfidir. Metnimizde usullerin gösterildiği ika direklerinde nun harfiyle birlikte kullanılmıştır. (44b/6), (44b/6), (45a/10), (45a/10), (45a/11)
te'alâ	a :Allah ismiyle birlikte kullanılan âlî olsun, yüksek olsun anlamında bir ifadedir. (6a/6), (6b/5), (15b/1), (31a/8), (57a/8)
tebdîl	a :değiştirme.
	tebdil it- (52a/10)
tebeddülât	a :değiştirmeler. (29b/5)
tecâvüz	a :sınırı aşma. (28b/6), (28b/9)
	tecâvüz it-: (46b/3)
tecrîd	a :ayırma, soyutlanma. (3b/7)
tedvîn	a :kitap haline getirme. (21b/5), (56b/9)
te'emmül	a :iyice düşünme, etraflıca düşünme. (30b/8), (45a/1), (49b/1)
tefavût	a :birbirinden farklı olma. (4a/11), (9a/9), (9b/7), (50a/8)
tefâzul	a :iki şey arasındaki oran farkı. (12a/10), (12b/1), (12b/3)
tefekkürât	a :düşünüşler, zihin yormalar. (28a/5),
	tefekkürât-ı keşîre eyle-: (57a/7)

tefsîr	a :yorum. tefsîr it-: (36a/2)
tekâdir	a :ihtimal. 'alâ külli't-tekâdir:İhtimallerin hepsinde. (9a/8), (9b/7)
tekerrür	a :tekrarlanma. (9a/7), (9b/8)
tekrâr	a :yineleme. (9b/4)
telaffuz	a :söyleyiş, söyleniş. (6a/2), (44a/2), (44a/9), (45a/4), (45b/5), (46a/10), (46a/3), (48a/10), (48b/2), (48b/5), (48b/8)
te'lîf	a :eser yazma. (2a/3), (3a/6), (3b/11), (4a/4), (4a/6), (6a/9), (9a/1), (9a/5), (9b/1), (9b/5), (9b/6), (10b/7), (12a/9) (12b/10), (12b/5), (12b/9), (14a/7), (14a/7), (16b/3), (16b/4), (19b/4), (28b/2), (28b/3), (28b/4), (29b/9), (47a/10), (47a/9), (56b/9), (58a/4) te'lîf it- :(20b/8), (57b/2) te'lîf eyle-:(28b/8), (57a/4), (57a/9)
temevvüc	a :dalgalanma. (6b/4), (6b/5), (7a/8), (7a/9)
temeyyüz	a :öne çıkma, sivrilme, diğerlerinden farklı olma. (11b/8), (11b/9)
tenâfür	a :kulağa hoş gelmeyen seslerin bir arada bulunması. (3a/4), (9a/2), (9a/3), (11a/8), (15a/9), (28b/5), (28b/4), (28b/8), (29a/4), (29b/8)
tenasüb	a :uyma, uygunluk. (57a/7)
tenbîh	a :uyarı, uyarma.(20a/1)
teneffüs	a :nefes alıp verme. (8b/3)
terâkib	a :terkipler. (31b/10), (37a/3), (42a/6)
terbi'	a :dörtleme, dörde çıkarma. (20b/3), (32b/4) terbi' it- :(17a/4), (17a/5)

terekküb	a :birleşme, kompozisyon oluşturma. (8b/10), (10b/8), (27a/3), (27a/4)
ter'îd	a :ترعيد (43b/7)
terk	a :bırakma, koyuverme. (4a/2), (6a/9), (28a/6), (42a/7), (45b/9), (49b/1), (53b/11)
terkîb	a :birkaç unsuru birleştirerek bir kompozisyon oluşturma. (9a/1), (29a/7), (31b/8), (36a/5), (38b/3)
tertib	a :dizme, sıralama, bir düzene koyma. (4b/1), (19a/8), (19a/9), (32b/1), (33a/3), (33a/10), (33b/5), (33b/9), (34a/5), (34a/9), (34b/3), (37a/6), (38a/7), (38b/5), (38b/9), (39b/11), (40a/3), (41b/8), (42a/4), (50b/6)
tesâvi	a :bir ve müsavi olma, dengeli olma. (42b/7)
tesdîs	a :altıya çıkarma. (33b/12)
te'sîr	a :içe işleme, dokunma. (9b/1), (9b/5), (9b/5), (54a/8), (54b/6), (54b/8) te'sîr it- :(54a/11)
te'sîrât	a :tesirler, içe işleyişler. (8b/11), (54a/2), (55a/7)
teşlîş	a :üçleme, üçe çıkarma. (33b/3) teşlîş it- :(17a/2)
tesmiye	a :ad koyma, isimlendirme. (44a/7)
tetâli	a :aralıksız birbiri ardından gelme. (28a/8), (29a/1), (28a/10)
tevaḳḳuf	a :durma, bekleme. (15a/7), (15a/8), (15b/3), (15b/9)
tevâlî	a :birbiri arkasından gelme, arası kesilmeksizin devam etme. (44a/9)
tevâzû'	a :alçakgönüllük. (55a/5)
tevciḥ	a :yorumlama. (21b/3), (21b/3)

tezekkür	a :hatıra getirme. tezekkür it- :(57b/6)
tı	a :Osmanlı alfabesinin on dokuzuncu harfi olup metnimizde tanini aralığını temsil için kullanılmıştır. (41b/3), (17b/2), (17b/2), (20b/11), (23b/8), (29a/8), (41b/10), (45a/6), (45a/7)
til	:tel, saz teli.(46a/3), (45b/6), (45a/5)
tis‘a	a :dokuz. (13b/3), (15b/8), (17a/8), (22a/9), (23a/5), (23a/6), (23b/3), (39b/1)
tiz	a :tiz, ince. (4a/11), (8a/6), (19a/5), (19a/6), (19a/6), (19a/8)
tokın-	:dokunmak. (6b/6), (7a/4), (7a/5), (8b/2)
toksan	:doksan-: (23a/6) toksan altı-: (51a/4) toksan biş-: (22a/10), toksan bir-: (30b/10), (34b/10), (37b/5), (38a/1)
toğuz	:dokuz. (14a/2), (17a/7), (22a/4), (22a/8), (27b/10), (29b/9), (34b/7), (35a/4), (35a/7), (35b/2), (40b/1), (41a/2), (41a/8), (52b/9), (39b/1), (22a/4), (50a/1), (50b/2)
toğuzuncı	:dokuzuncu. (25a/7), (34a/3)
tûl	a :uzunluk. (9b/10), (22b/11)
türâb	a :toprak. (36b/6)
türâbî	a :toprağa mensup, toprakla ilgili. (32b/9), (33b/4), (35b/2), (34a/8), (34b/7)
Türk	:Türk . (54a/10)
Türki	:Türk’le ilgili. (2a/9), (41b/11), (51b/10)

U

‘udûl	a :vazgeçme, kaçınma. ‘udûl olun-:(3b/1)
uḥrâ	a :diğer. (20a/6)
ûlâ	a :birinci, ilk, önce. (2b/4), (5a/8), (11b/4), (16a/8), (27a/7), (27a/8), (34b/8), (35b/7), (37b/2), (38a/11), (38b/9), (46b/11), (46b/9), (47a/4), (51b/5)
ulûm	a :ilimler. (2a/1)
‘ulvî	a :yüksek, yüce. (57b/6)
um-	:ummak, umut etmek. (56a/5)
‘umḳ	a :derinlik. (6b/11)
‘umûm	a :genel, bütün. (4b/10), (5a/7) ‘umûm ve ḥuşûş ol-:(10b/3)
umûr	a :özellikler, hususlar. umûr-ı nisbî ol-:oranlı özelliklikler olmak. (19a/6)
Urmevî	a :Abdülmü’min Safüyiddin Urmevi. XIII. yüzyıl musiki nazariyatçısı. Kitabü’l-Edvâr isimli eseriyle meşhurdur. (5b/8)
ur-	:vurma, vuruş. (52a/11), (57a/6)
urûc	a :yukarı çıkma, yükselme. urûc it- :(57b/9)
‘urûz	a :arzlar, bildirimler. (8b/11)
uṣûl	a :düzen, metod, nizam, kaide. (37a/5), (37b/4), (48a/1), (49a/1), (49a/2), (49a/8), (49b/11), (49b/8), (50a/11), (50a/4), (50a/6), (50a/8), (50b/1), (50b/5), (51a/11), (51a/3), (51a/4), (51a/8),

- (51a/9), (51b/10), (51b/2), (51b/7), (52a/7), (52b/11), (53b/1),
(53b/6), (57a/6)
:asılları, esasları. (3b/10),
uşûlde ol-: (52b/11)
- uşşak** a :Türk müziğindeki basit makamlardan biridir. (34b/1), (39b/3),
(39b/4), (54a/8), (55b/1), (55a/2)
uşşak ol-:(38b/9)
- ‘Utarid** a :Merkür gezegeni. (35b/5)
- uyhu** :uyku, nevm. (55b/4)
- ‘uzmâ** a :daha büyük, en büyük. (11b/5), (13a/9), (21a/3), (23b/10), (23b/2),
(25a/2), (25b/5)
- ‘uzzâl** a :Türk müziğindeki basit makamlardan biridir. (38a/3), (41b/9),
(41b/9), (54b/7)
‘uzzâl ol-:(38a/8), (39a/8)
- Ü**
- üç** :üç. (2b/2), (10a/11), (12a/8), (12a/8), (19a/2), (23b/8), (25a/9),
(26b/3), (27b/9), (28b/7), (29a/8), (29a/8), (29b/11), (32a/9),
(32b/10), (33b/5), (34a/11), (34a/5), (34b/2), (35b/10), (36b/4),
(38b/3), (39b/10), (39b/4), (40a/9), (41a/11), (41b/7), (45b/10),
(50b/10), (51a/2), (51b/1), (51b/11), (52a/2), (52b/1), (52b/10),
(53a/3), (54a/5) (57a/1), (57a/4)
- üçinci** :üçüncü. (23a/7), (23b/1), (26a/6), (30b/11), (33a/1), (35a/6),
(35b/8), (36b/4), (38b/6), (38b/9), (48b/4), (49b/7)
- üfür-** :üfleme, üfürmek.

üfüricek yer: ağızlık, üfürme yeri. (8a/3)

üns a :alışkanlık, alışma. (3b/8)

üzere :-e göre, -den dolayı, -lı şekilde. (6a/2), (7a/9), (12a/11), (12b/10), (13a/10), (22b/2), (22b/7), (23a/10), (27a/8), (28a/8), (56b/4), (57a/6)

üzeri :üzeline, üstüne, (12a/8), (12a/8), (12b/6), (12b/7), (17a/10), (17a/11), (17b/4), (17b/5), (26a/4), (26b/3), (27a/6), (27b/2), (28a/7), (28a/8), (28b/6), (29a/6), (29b/7), (31a/4), (31a/8), (38b/4), (42b/4), (43a/8), (44a/2), (47b/6), (48a/8), (54a/4)

V

vâcib a :yapılması mutlaka gereken, terki caiz olmayan. (15b/10), (16b/2), (22b/10), (27a/2), (27b/8), (28b/5), (32b/6), (43b/1), (56a/7)

vafiye a :tam, eksiksiz. (2a/9)

vâhid a :bir, tek. (8b/5), (8b/6), (8b/6), (8b/7), (9a/7), (9b/3), (9b/4), (9b/5), (9b/8), (9b/8), (9b/9), (10a/7), (10a/8), (12a/11), (12b/4), (14a/8), (14a/9), (19a/2), (25a/2), (25b/11), (25b/2), (27a/3), (27a/4), (36a/9),

vâki‘ a :vuku’ bulan, olan. (3a/9), (5b/6), (5b/7), (7a/1), (9b/11), (9b/11), (9b/11), (9b/11) (14a/11), (20b/11), (21b/2), (27a/10), (27b/4), (27b/5), (27b/7), (34b/11), (36a/9), (38b/2), (44b/1),

vakit a :zaman. (2a/1), (6a/2), (7a/8), (8a/9), (9b/10), (10a/8), (11a/8), (14a/10), (15a/6), (34b/5), (42a/6), (44a/2), (46b/8), (47a/3), (48a/10), (48b/2), (48b/5), (48b/9), (53a/1), (55b/1), (55b/2), (55b/3), (55b/3), (55a/9), (55b/4)

var	:var, mevcut. (3a/8), (14a/5), (15a/11), (21a/1), (26a/4), (26a/4), (27a/4), (32b/6), (32b/7), (36b/4), (36b/10), (39b/8), (42a/1), (43a/3)
var-	:varmak, ulaşmak. (43b/5), (44a/1), (57a/3), (57a/4)
vârid	a :gelen, erişen, vasıl olan. (46b/10), (47a/5), (47a/6), (56b/5)
vasat	a :orta, iki şeyin arası. (27b/5), (30a/10)
vaşf	a :nitelik, sıfat. (10b/4), (10b/10), (36b/4)
vâşıl	a :ulaşan, erişen. (7a/6), (7b/4)
vâsiṭa	a :araç, aracı. (6b/3)
vav	a :Osmanlı alfabesinin yirmi dokuzuncu harfi olup metnimizde “fa diyez” Irak sesini temsil etmektedir. (17b/3), (17b/3), (17b/5), (17b/5), (17b/8), (24a/8), (26b/9), (40b/1), (46b/3), (24a/4), (32b/11), (33a/11), (36b/8), (40a/2), (42a/3)
vaz‘	a :koyma, yerleştirme. (40b/8), (42b/4), (48a/4), (49b/4), (50a/2), (51a/2), (51a/5), (52a/1), (52a/3), (52b/10), (53a/3), (53b/4), (53b/7), (53b/7) vaz‘ it- : (17a/6), (17a/8), (17b/1), (17b/6), (17b/7), (17b/11), (18b/3), (31b/3)
vazī‘	a :koyucu, vaz eden, koyan. (2b/1), (56b/10)
vech	a :sebepe, şekilde, yön. (4b/10), (32a/5), (41a/9), (56a/4), (57b/9)
ver-	:vermek. (2b/8), (6a/3), (16b/10), (20b/9), (31b/6), (31b/7), (31b/7), (44a/4), (49a/8), (54a/10), (54a/4), (54b/3)
vesikât	a :vesikalar. (54a/2)
veted	a :ika’ın direklerindendir. İka’ın aruzda olduğu gibi temelini, heceler oluşturur ve bir hece, sonundaki harfin sesli veya sessiz olmasına

yani “müteharrik” veya “sakin” bulunmasına göre değerlendirilir.

Açık heceler bir kapalılar iki zamana eşdeğerdir. Kendi arasında üçe ayrılır: Sebeb, veted, fâsıla. Veted de kendi arasında ikiye ayrılır. Veted-i mecmu‘, üç harflidir. İlk iki harf müteharrik sonuncusu sakindir. Veted-i mefrûk, bu da üç harflidir ilk ve son harf müteharrik ortadaki harf sakindir. (45b/3), (45b/4), (49a/7), (49b/5)

veter	a :saz teli, çalgı kırı. (7b/10), (8a/8), (9b/10), (11b/4), (11b/6), (11b/7), (16b/2), (16b/7), (16b/9), (17a/1), (17a/2), (17a/4), (17a/7), (18a/8), (18b/2), (18b/4), (18b/5), (18b/6), (18b/8), (19a/1), (19b/3), (19b/5), (21a/11), (21b/4), (22b/11), (25a/2), (25a/2), (25a/8), (25b/1), (25b/1), (25b/5) (25b/5), (26a/4), (26a/4), (28a/6), (32b/11), (32b/2), (32b/4), (32b/5), (33b/11), (33b/3), (34b/11), (35a/1),
veya	:veya, yahut. (7b/5), (10a/8), (13a/4), (46b/4), (46b/4)
vezn	a :ölçü, vezin. (42b/8), (42b/11), (42b/11), (43a/11), (43a/11)
vucûd	a :bünye, beden. (29a/3)
vukû‘	a :olma, oluş. (44b/8)
vuķûf	a :anlama, vakıf olma.(26b/1)
vusta	a :orta, ortada oluş. (22a/1), (31a/11)
vuşûl	a :vasıl olma, erişme. (2a/11)
vücûh	a :yüzler, vechler. (44a/7)

Y

- ya** :veya, ya da. (6b/10), (6b/11), (6b/5), (7a/1), (8b/5), (9a/10), (9a/7), (9a/8), (9b/11), (9b/11), (9b/11), (9b/9) (10a/8), (10b/9), (13a/3), (13a/4), (13a/4), (14b/10), (19b/6), (20a/6), (23a/2), (23a/3), (43b/4), (43b/4), (43b/4), (43b/6), (56a/11)
- yahud** f :veya. (10a/10), (10a/11), (10a/11), (22b/9), (28b/7), (45b/4), (45b/7)
- yakın** :yakın, uzak olmayan. (8a/3)
- yakınıyyat** a :kesin olarak bilinen şeyler. (3b/8)
- yan** :bitişik olan taraf. (22a/11)
- ya'ni** :yani, anlamı şudur ki. (3a/10), (3a/3), (3b/11), (3b/5), (4a/1), (4a/10), (4a/11), (4a/11), (5b/10), (6b/3), (7a/7), (8a/3), (8a/4), (8a/6), (9b/8) (10a/8), (11b/10), (12a/6), (12b/3), (13a/4), (14a/2), (18a/6), (19a/4), (19a/5), (19a/5), (25a/2), (25a/8), (25b/1), (25b/5), (31a/4), (32b/6), (36a/3), (40a/1), (41b/9), (42b/2), (42b/5), (42b/7), (44a/8), (44b/6), (45a/10), (47b/8), (49a/3), (49b/1), (49b/3), (54a/10), (54a/4), (54b/2), (55a/1), (56b/6), (57a/11), (57a/3)
- yaz-** :yazmak. (44b/4), (44b/4), (18b/5), (26b/2), (31a/1), (44b/5)
- ye** :Osmanlı alfabesinin otuz birinci harfi olup metnimizde "la bemol" dik zengûle sesini temsil etmektedir. (17a/2), (17a/3), (17a/6), (17b/10), (17b/11), (17b/3), (17b/3), (17b/7), (17b/7), (17b/8), (17b/9), (18b/2), (18b/5), (21b/11), (22a/1), (23a/8) (35a/5), (35b/4), (39a/11), (40a/4), (40a/7), (41a/11), (41a/5), (41b/6)
- yekgâh** f :Türk müziğinin en eski makamlarından olan bir terkipdir. (36b/4), (36a/8), (36a/11)

yel	:hareketli hava, rüzgâr. (7b/4), (8b/1)
yer	:yer. (3a/9), (7a/4), (8a/3), (19b/9), (45a/9), (49a/7), (49b/1)
yesîr	a :âsân, kolay. (2a/11)
yetmiş	:yetmiş. yetmiş altıncı:- (34b/10) yetmiş yedinci:- (38b/2)
yidi	:yedi. (18a/11), (18b/1), (18b/7), (19a/1), (21a/5), (21a/9), (21a/10), (21a/11), (21b/1), (21b/1), (29a/7), (32b/1), (33a/9), (34b/6), (35a/10), (35b/6), (37a/11), (37b/10), (38a/7), (38a/10), (38b/10), (38b/8), (39a/10), (39a/7), (40a/3), (40b/5), (40b/10), (49a/9), (50b/5)
yidinci	:yedinci. (24b/5), (33b/7), (35b/9), (38b/2)
yigirmi	:yirmi. yigirmi bişinci:- (25a/9) yigirmi dört:- (13b/9), (14a/3), (49b/11), (51b/7), (52a/2), (52a/5), (52b/4) yigirmi ikisi:- (53a/6) yigirmi sekizinci:- (25b/3)
yok	:olmayan, mefkûd. (9b/3), (20a/1), (32b/7), (36a/10),
yol	:yol, gidecek veya çıkacak yer, delik. (8a/11)
yukarı	:yukarı. (13b/6), (20b/4), (22b/2), (23a/9), (46b/3), (43a/2), (46b/7), (52b/8)
Yunanca	:Yunan dili, grekçe. (58a/2)
yüz	:taraf. (8b/2), sayı ismi.(22a/9), (23a/6),

sebebiyle.(41a/4)

Z

- zabt** a :kaydetme, yazılma. (4a/5)
zabt it- :(2a/7)
- zâhir** a :açık, belli. (7b/9), (21b/3), (21b/8), (44a/7), (44b/11)
zâhirü'd-def' ol-(10a/6), (29a/5)
- za'if** a :zayıf, güçsüz. (2a/11), (7b/3), (54b/2)
- zâlik** a :bu, bunun. (23b/5), (24a/3), (24a/7), (24b/3), (24b/9), (25a/5),
(25a/11), (25b/4), (25b/9), (26a/10)
- zaman** a :süreç, süre. (2a/4), (2b/6), (3a/10), (3a/5), (5b/11), (6a/1), (6a/3),
(6a/3), (6a/4), (18a/9), (22a/6), (30a/11), (30b/1), (30b/2), (30b/4),
(31b/5), (37a/3), (42a/6), (42b/3), (42b/3), (42b/6), (43a/5),
(43b/10), (43b/11), (43b/4), (43b/7), (43b/8), (44a/1), (44a/3),
(44a/4), (44a/5), (44a/5), (44a/6), (44a/6), (44b/1), (44b/10),
(44b/7), (44b/8), (44b/9), (45a/6), (45b/1) (45b/11), (45b/2),
(45b/7), (46a/1), (46a/11), (46a/5), (46a/8), (46a/8), (46b/1),
(46b/1), (46b/3), (46b/4), (46b/5), (46b/6), (46b/7), (47a/11),
(47a/11), (47a/8), (47b/1), (47b/1), (47b/11), (47b/2), (47b/2),
(47b/3), (47b/3), (47b/4), (47b/4), (47b/9), (47b/9), (48a/6),
(50a/10), (51b/2), (53a/11), (56b/1),
- zamm** a :katma, ilave etme, ekleme.
zamm it-: (34b/5), (40a/11)
zamm ol-: (39b/5), (46a/4)
zamm olun-: (45a/5), (48b/6)

zât	a :kendi, şahsen. (7b/1), (50a/8)
zâvilî	a :Türk müziğinde mürekkep bir makam ismidir.(40a/8), (40b/1), (54a/7)
zayid	a :ziyadeleşen, artan, fazla. (37a/8)
ze	a :Osmanlı alfabesinin on üçüncü harfidir. Metnimizde geveşt “sol bemol” sesini temsil eder. (17a/9), (17b/8), (46b/4)
zemzem	a :Türk müziğinde mürekkep bir makam ismidir. (41a/8)
zenc	a :Afrika’da sakın olan ve kıvrık kısa saçlarıyla ve sair eşkal-i ma’lume ile fark olunun siyahilerin ism-i cinsi olup müfredine zenci derler. (54a/11)
zengûle	f :Türk müziğinin hicaz ailesinden, çok eski basit makamlardan biridir. (33b/4), (41a/4), (41b/2), (54b/1), (54b/8), (55a/3), (55b/1)
zевât	a :lugatta kişiler, şahıslar olarak manalandırılan zевât, metnimizde “âlât-ı zевâtü’l- evtâr” ve “âlât-ı zевâtü’n- nefh” olarak geçmekte, sesli ve telli çalgılar manasını taşımaktadır. (7b/9), (7b/10), (8a/1), (8a/8), (8a/10), (18a/6)
zevk	a :haz, hoş giden hal. (23b/6)
zeyn	a :süs, bezek. (2b/8)
zi	a :sahip manasına kelimelerin başına getirilir. -li anlamı verir. (27a/4), (27a/5), (27a/6), (27a/7), (27a/7), (27a/8), (27a/8), (27a/9), (27b/1), (27b/1), (27b/11), (27b/11), (27b/4), (27b/4), (27b/5), (27b/6), (27b/7), (27b/9), (28a/2), (28a/2), (28a/4), (28a/4), (28b/1), (28b/10), (28b/6), (28b/9) (29a/6), (29b/5), (29b/8), (30b/11), (30b/2), (30b/5), (30b/6), (30b/6), (31a/11), (31a/6), (32a/8), (32b/3), (33a/4), (33a/6), (33b/1), (33b/3), (33b/7), (34a/11),

(34a/11), (34a/2), (34a/6), (34a/9), (34b/3), (35a/1), (35a/11),
(35a/8), (35b/7), (36a/1), (36b/9), (37a/2), (37a/6), (37a/7), (37b/1),
(38a/1), (38a/2), (38a/5), (38a/9), (38b/6), (38b/7), (39a/2), (39a/5),
(39a/9), (39b/1), (39b/5), (39b/8), (40b/4), (40b/9), (41a/1), (42a/6)

zi'l-erba'-: (22b/3), (24a/10), (24b/4), (26b/10)

zi'l-ḥams-: (24b/10), (24b/5), (26b/10)

zi'l-küll-: (9b/11), (9b/11), (9b/11), (20a/9), (20b/3), (21a/4),
(24b/11), (25a/6)

zi'l-küllât-: (26b/11)

zi'l- küll-i merret-: (26b/11)

zi'l- küll-i merreteyn-: (25b/5), (27a/1)

zi'l- küll-i merreteyn ve'l- erba'-: (26a/2)

zi'l- küll-i merreteyn ve'l- ḥams-: (26a/6)

zi'l- küll-i şülûş-i merret-: (26a/11), (27a/2)

zi'l- küll-i vâhid-: (25b/11), (27a/2), (27a/3)

zi'l-küll ve'l- erba'-: (25a/7)

zi'l-küll ve'l- ḥams-: (25a/11),

zi'l-küll ol-: (35a/1)

zı'f

a :bir şeyin miktarca iki misli, iki katı. (13a/4), (13a/7), (13a/7),
(13a/7), (13b/2), (13b/2), (13b/2), (14a/8), (14a/9) (15a/2),
(15a/10), (15a/11), (16a/4), (19b/8), (20a/4), (20a/6), (21b/6),
(22b/3), (25a/2), (26b/7), (39b/1), (44a/4)

zı'fı ol-(25a/2), (44b/9), (51a/9)

zıkr

a :bildirme, anma, tekrar etme. (4a/2), (32b/8), (36a/11), (43a/3),
(50a/11)

	zıkr it-: (3a/7)
	zıkr ol-: (4a/7), (27a/11)
	zıkr olun-: (3a/7)
zîrâ	f :ancak, şundan dolayı. (3b/2), (4b/11), (5a/11), (8b/11), (9b/1), (10a/11), (10b/3), (10b/9), (12b/10), (13a/3), (13b/11), (14a/9), (15a/11), (19b/6), (21b/5), (26a/4), (27b/1), (28b/9), (32b/3), (32b/4), (33a/1), (33a/5), (33b/11), (33b/3), (35a/2), (35b/7), (36b/7), (37b/2), (44b/10), (45a/8), (46b/11), (47b/7), (55b/9), (56a/10), (57b/4), (58a/2)
zirefkend	f :Türk müziğinin çok eski mürekkep makamlarından biridir. (33a/7), (54b/1), (54b/6), (54b/11), (55b/4) zirefkend ol-: (38a/1)
ziyâde	a :artma, çoğalma. (10b/7), (16a/5), (26a/4), (26b/1), (27b/2), (28b/1), (28b/2), (54a/7), (54a/11) ziyâde it- : (17a/10), (17a/11), (17b/4), (17b/6) ziyâde ol- : (7b/6), (7b/7), (15b/9)
zuhûr	a :ortaya çıkma. (55b/1)
zübâb	a :sinek. (23b/7)
zūhal	a :satürn gezegeni. (34b/7)
Zühre	a :Venüs gezegeni. (35b/1)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

4. 1. MUHTASAR MÜZİKOLOJİ SÖZLÜĞÜ *

akord	:Herhangi bir sazın perde veya tellerinin belli bir sese göre düzenlenmesidir.
âlât-ı zevâtü'l-evtâr	:Telli çalgı âletleri manâsına gelmektedir.
âlât-ı zevâtü'n-nefh	:Nefesli çalgı âletleri manâsına gelmektedir.
anarmonik sesler	:Çift diyezın bir sonraki sesle, çift bemolun ise bir evvelki tam sesle çakışmasından meydana gelen tiz seslere denir.
aralık	:Sesler arasındaki kalınlık, incelik farkına denir. Aralık, pestten tize doğru olursa üst aralık, tizden peste doğru olursa alt aralık adını alır.
aranağme	:Şarkıların başında çalınan, o şarkının makam ve usûlünde, ölçü sayısı şarkı ile orantılı saz parçalarıdır.
âvâz	:Ses maânsına gelmektedir. Aynı zamanda XV. yüzyılda makamların ayrıldığı dört türden biridir.
bağiyye	:Türk musikisinde dört komalık ses aralığına verilen isimdir.
bam	:Ud'da kalın sesi veren ilk telin adıdır.
bekar	:Diyez veya bemolle değiştirilmiş bir notayı, diyez veya bemoldan kurtarır.
bemol	:Önündeki notayı değeri kadar pestleştiren işaret.
beste	:Farsça "Bağlanmış" demektir. Klâsik fasıldaki yeri kâr'dan sonradır. Geniş anlamda her çeşit musikî

* Bu başlık altında, bazıları metnimizde geçmemiş olmakla birlikte, genel bir bilgi vermek amacıyla geçmişte kullanılmış veya günümüzde de kullanılmakta olan müzikolojiyle ilgili terimler bir araya getirilmiştir.

	eserine beste denirse de, bu isim Türk musikisinde başlı başına bir formaya isim olmuştur.
bu‘ud	:İki ya da daha fazla ses arasındaki uzaklığa, yani tizlik-pestlik farkına denir
cerr-i hafif	: 48 darblı büyük usûllerdendir.
Cerr-i sakîl	: 24 darblı büyük usûllerdendir.
çardarb- çehardarb	:96 darblı büyük usûllerdendir.
çevirme	:bir aralığın en pest sesini bir oktav (sekizli) tiz’e veya en tiz oktav (sekizli) peste göçürmeye denir. Çevrilen aralık bir sekizli içinde kalıyorsa basit aralık adını alır.
çift bekar	:çift diyez veya çift bemolle değiştirilmiş bir sesi, bunlardan kurtarmak için çift bekar kullanılır.
çift bemol	: Önündeki notayı bir tam ses pestleştirir.
çift diyez	:Önündeki notayı bir tam ses tizleştirir.
darb-ı kâsîr	:16 darblı bir usûldür.
darb-ı tavîl	:32 darblı bir usûldür.
destân	:Çalgı telinin üzerinde parmakla basılan yerlere denir.
devr	:Musikide ika‘ları göstermek maksadıyla kullanılan ölçülere denir.
diapazon	:Akord işleminde kullanılan iki çatallı madenî bir âlet.
diyez	: Önündeki notayı değeri kadar tizleştiren işaret.
donanım	:Her makamın dizisinde dörtlü ve beşli hâlindeki çeşnilerin ihtiva ettiği ve eserin sonuna kadar geçerli olan diyez ve bemol şeklindeki arızaları, eserin notasının anahtardan hemen sonra gelen yerine yazılır. Buna Donanım denir.
durak	:Yaradan’ı ululayan ve kasîde tarzında yazılmış şiirlerin yalnızca durak evferi usûlüyle ölçülmesinden meydana gelmiş bir türdür.

fasıl	:Aynı makamda çeşitli formadaki eserlerin sıralanmasıyla yapılan konser demektir.
fâsıla-1 kübrâ	:Dört harekeli ve bir sakin harften ibaret beş harfli kelime.
fâsıla-1 suğrâ	:Üç harekeli ve bir sakin harften ibaret dört harfli kelime.
frekans	:Ses veren bir cismin saniyedeki titreşim sayısına denir.
gam	:Herhangi bir notadan başlayıp inici veya çıkıcı olarak sekiz komşu notanın hiç kopmadan sıralanmasına denir. Gamlar, pestten başlayıp tize doğru sıralanıyorsa çıkıcı, tizden başlayıp peste doğru sıralanıyorsa inici gam adını alır.
habıt	:Yukarıdan aşağı inen, tizden peste doğru inen. Musikide bemol yani sesin belirli miktardaki pesti yerine kullanılır.
hadd	:Üst ve alt sınır için kullanılmıştır.
haşiye-i şuğrâ	:Nağmenin tiz olan tarafına denir.
haşiye-i ‘uzmâ	:Nağmenin pest olan tarafına denir.
hıddet	:Tizlik demektir.
huluk-ı insaniye	:İnsan boğazı
ika’	:Türk müziğinde usul demektir.
ikaî Terennüm (Ritmik Terennüm)	:Kendi başlarına bir anlamı olmayan; fakat bir araya geldikleri zaman usûl ile yakından ilgili bir gidiş gösteren hece gruplarıdır.

ilâhî	:Dinî ve tasavvufî duyguları dile getiren, genellikle hece vezni ile yazılmış koşma tarzındaki şiirlerin bestelenmesinden meydana gelen bir türdür.
kâr	:Türk musikisinde din-dışı sözlü eserlerin en büyüğüdür. Kâr, klâsik faslın ilk sözlü eseridir
kâr-ı murassa	:İçinde usûl geçkisi olan kâr'lara denir.
kâr-ı nâtık	:Nâtık; söyleyen, gösteren, bildirici demektir. Kâr-ı nâtık da bir çeşit kâr'dır. Asıl kâr'dan farkı, sözleridir.
kârçe	: "Küçük Kâr" demektir. Çok kısa bir kâr'dan başka bir şey değildir.
koma	: Sesin kulakla fark edilebilen çok küçük bir parçasıdır.
köçekçeler	:Genellikle aynı makamda yürük, hareketli şarkı ve türkülerin uzun ara nağmelerle birbirine bağlanmasından meydana gelmiş, aynı zamanda tarihteki çengi ve köçek takımlarının oyun oynamaları için düzenlenmiş bir musikî türüdür.
kürdîli çârgâh dizisi	:Çârgâh beşlisine Bûselik dörtlüsünün eklenmesinden elde edilen bir dizidir.
lâfzî terennüm (sözlü terennüm)	:Bestecinin eserine kendinden eklediği, fakat bu defa kendi başlarına bir anlamı olan sözlerdir.
lahn	:Besteli nağmeler demektir.
longa	:Yapı bakımından pîşreve benzer. Ancak pîşrevden daha serbest bir duruma sahiptir. 2-3-4 hâneli olabilir.
makam	:Bir dizide durak ve güçlünün önemi belirtilmek ve diğer kurallara da bağlı kalmak suretiyle nağmeler meydana getirerek gezinmeye denir.

medhal	:Pîşrev yerine kullanılan bir nevi kısa pîşrev de denilen bir türdür.
musikar	:Musikişinas ve bir tür çalgı âleti demektir.
muvaşşah	:Eski Arap ve halk şiir ve musikisinde müşterek bir şekil.
müberka'	:Türk musikisinde kullanılmış altı yüz yıllık bir makam adıdır.
mücenneb	:Türk musikisinde kullanılan küçüğü 5, büyüğü 8 komalık olan ses aralığına denir.
mülayim	:Kulağa hoş gelen sese denir.
münâcaat	:Bağışlaması için Tanrı'ya yalvaran kasîde türündeki şiirlerin bestelenmesinden meydana gelmiş bir türdür. Sözleri Arapça ve Türkçe'dir.
mütenafır	:Kulağa hoş gelmeyen seslere denir.
nağme	:Düzenli veya düzensiz seslere denir.
nakre	:Usûllerin tespiti için yapılan düzenli vuruşlara denir.
nefes	:Bektaşî şairlerin hece vezniyle yazdıkları tasavvufî şiirlerin, yine Bektaşî âyinlerinde okunmak üzere bestelenmesinden meydana gelmiş bir çeşit ilâhidir.
nota	:Sesleri ve musikiyi kâğıt üzerinde tesbit etmeye yarayan özel işaretlerdir.
ölçü çizgisi	:Portrede her usûlün bittiği yere çekilen dikey çizgiye denir.
pençgah-ı asl	:Ladikli Mehmed Çelebi'nin belirlediği 30 terkipten birincisi olarak tanımladığı makam.
pençgah-ı zâyid	:Ladikli Mehmed Çelebi'nin belirlediği 30 terkipten ikincisi olarak tanımladığı makam.
pest	:Kulağın duyabileceği en kalın ses.

pîşrev (peşrev)	:Farsça pîş: ön, rev: giden demektir. Dolayısıyla pîşrev, önde giden anlamına gelmektedir. Pîşrevler, bir faslın en başında çalınan saz eserleridir.
rikâb	:Türk musikisinde şu anda kullanılmayan 32 darblı bir usuldür.
saz musikisi	:Yalnız sazların çalması için hazırlanmış musikidir.
serendâz	:Türk musikisinde şu anda kullanılmayan 14 darblı bir usûldür
seyir	:dizide makam meydana getirmek üzere gezinmeye denir. Çıkıcı, inici-çıkıcı ve inici olmak üzere üç türlü seyir vardır.
sirto	:Longadan daha serbest yapılı, hâneli veya hânesiz, son hânelerinde usûl geçgisi yapılabilen ve çok yürük herhangi bir küçük usûlle ölçülmüş, sirto isimli bir oyunu oynamak için yapılmış saz eserleridir. Özel ritimleri vardır.
su'ud	:Türk Musikisinde diyez yerine kullanılmıştır.
şed (Transposition)	:Bütün dörtlü ve beşlilerin, bütün bir dizinin, hatta bir musıkî eserinin, aralıkları bozmamak şartıyla kendi yerinden başka bir perde üzerine göçürülmesine denir.
şube	:XV. yüzyılda makamların belli bir bölümüne verilen addır.
şugul (şugl)	:Sözleri Arapça olan ilâhilerdir.
takım	:Herhangi bir bestekârın aynı makamda yaptığı Birinci, İkinci Beste ile Ağır ve Yürük Semâî'ye verilen isimdir.
taksim	:Herhangi bir saz tarafından, herhangi bir veya birkaç makama geçgili olarak yapılan, makamın bütün

	özelliklerini gösteren, önceden hazırlanmayıp icracının o andaki ilhamıyla yapılan, usûle bağlı olmayan saz musikisidir.
tampere sistemi	:Tam aralıkların 4,5 komaya bölünmesi ile meydana gelmiş, Batı musikisinin öz sistemidir.
tanini	:İki ses arasındaki 9 komalık tam ses aralığına denir.
terkib	:Birkaç makam dizisinden meydana gelen makam.
tevşîh	:Mevlid arasında okunmak üzere yapılmış, sözleri Allah'ı ve Haz. Muhammed'i yüceleyen ilâhilerdir.
tını	:Sesler arasındaki renk farkıdır.
tiz	:Kulağın duyabileceği en ince ses.
usûl rakamları	:Portrenin başında, donanımdan hemen sonra üst üste yazılmış rakamlara denir. Bu rakamlar, eserin hangi usûl ile ölçüldüğünü gösterir.
veted-i mecmû'	:İki harekeli bir sakin harften ibaret kelimeye denir.
veted-i mefruk	:İki harekeli harfin arasında bulunan bir sakin harften ibaret kelimeye denir.
veter	:Musiki âletinin teline denir
zemîn	:Şarkıların birinci mısralarına denir.
zemzem	:Hızır bin Abdullah'ın Edvar'ında geçen 22. terkiptir.
zi'l- erba'	:Dört nağme üç aralıktan oluşan 22 komalık dörtlüdür.
zi'l- hams	:Beş nağme ve dört aralıktan oluşan 31 komalık beşlidir.
Zi'l- küll	:Bir dörtlü ve beşliden oluşan 53 komalık tam sekizlidir.

SONUÇ

Türkoloji, bir bütün olarak ele alınması gereken bir bilim dalı olduğundan musikiyi bunun dışında tutmak kanaatimizce doğru bir davranış olamaz. Zira kültür tarihimizin doğru anlaşılabilmesi onu her yönden araştırmakla mümkün olabilir. İlahiyatından tarihine, coğrafyasından edebiyatına, folklorundan bilim anlayışına kadar incelemeler, araştırmalar yapmakla problemler çözülebilir. Eğer hâlâ tarihî metinlerimizi anlayabilmek için Clausen'in ya da Redhouse'un sözlüğüne, Osmanlı tarihini anlayabilmek için Hammer'in tarihine bakıyorsak, gramerimizi anlayabilmek için de Jean Deny'nin gramerine müracaat etmek zorunda kalıyorsak, Siyakat yazısı için başvurduğumuz en büyük kaynak Fekete ise, bizlerin Türkoloji için yapmamız gereken çok şey, kat etmemiz gereken çok mesafe olduğu muhakkaktır. Nitekim bunu fark eden kültür tarihimizin iki önemli ismi Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Hamdi Tanpınar çalışmalarında hep bu yönde ilerlemişlerdir.

Bu tez çalışmamızda yeni bir metni gün ışığına çıkarmaya ve sözlüğünü yapmaya gayret ettik. Bunda da hocalarım sayesinde başarılı olduğumu zannediyorum. Bu arada bütün dikkatlerime rağmen yanlışlarım olduysa bunların da hoşgörüyle karşılanacağını ümit ediyorum.

BİBLİYOGRAFYA

- Abacı, Tahir: **Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da Müzik**, İstanbul, Pan Yayıncılık, Ağustos 2000
- Akdoğu, Onur: **Türk Müziğinde Perdeler**, İzmir, Ekim 1992
- Aksüt, Sadun: **Türk Musikisinin 100 Bestekârı**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1993
- Arel, Hüseyin Sadettin: **Prozodi Dersleri**, haz. Murat Bardakçı, İstanbul, Pan Yayıncılık, Haziran 1997
- Ay, Gökten: **4. İstanbul Türk Müziği Günleri, Türk Müziğinde Eğitim Sempozyumu 15-16 Mayıs 1997**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat – Müzik Eserleri Dizisi, 1998
- Bardakçı, Murat: **Fener Beylerine Türk Şarkıları**, İstanbul, Pan Yayıncılık, Nisan 1993
- .....: **Maragalı Abdülkadir**, İstanbul, Pan Yayıncılık, Aralık 1986
- .....: **Sultani Besteler: Osmanoğullarının Son Padişahı Mehmed Vahideddin'in Eserleri**, İstanbul, Pan Yayıncılık, Kasım 1997
- Behar, Cem: **Ali Ufki ve Mezmurlar**, İstanbul, Pan Yayıncılık, Ekim 1990
- Budak, Ogün Atilla: **Türk Müziğinin Kökeni – Gelişimi**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat – Müzik Eserleri Dizisi, 2000
- Bursalı Mehmed Tahir: **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, 1333
- Ceyhan, Adem: **Bedr-i Dilşâd'ın Muradnâmesi**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, Eğitim Dizisi, 1997

- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lugat**, 11. bs. , Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 1993
- Dilçin, Cem: **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983
- Erdemir, Avni: **Anadolu Sahası Musikişinas Divan Şairleri**, Ankara, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı (TÜSAV) Yayınları, 1999
- Fonton, Charles: **18. Yüzyılda Türk Müziği**, Fransızcadan çeviren ve yayına hazırlayan Cem Behar, İstanbul, Pan Yayıncılık, Kasım 1987
- Gazimihal, R. Mahmut: **Türk Askerî Muzıkları Tarihi**, İstanbul, Maarif Vekâleti, Maarif Basımevi, 1955
- Harirî, Fares: **Nayî Osman Dede ve Rabt-ı Ta'birât-ı Musikî**, haz. Onur Akdoğu, İzmir, 1992
- İzgi, Cevat: **Osmanlı Medreselerinde İlim**, İstanbul, İz Yayıncılık, 1997
- Judet, Eugenia Popescu: **Prens Dimitrie Candemir: Türk Musikisi Bestekârı ve Nazariyâtçısı**, Çev. Selçuk Alemdâr, İstanbul, Pan Yayıncılık, Ocak 2000
- Judet, Eugenia Popescu: **Türk Musıkî Kültürünün Anlamları**, 2. bs. , Çev. Bülent Aksoy, İstanbul, Pan Yayıncılık, Temmuz 1998
- Judet, Eugenia Popescu: **XVIII. Yüzyıl Musıkî Yazmalarından Keyserî Mecmuası Üstüne Karşılaştırmalı Bir İnceleme**, Çev. ve haz. Bülent Aksoy, İstanbul, Pan Yayıncılık, Kasım 1998
- Kalender, Ruhi: **XV. yy'da Musıkî Kuramı ve Zeynû'l- Elhân**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1982 (Basılmamış doktora tezi)
- Lull, James: **Popüler Müzik ve İletişim**, Çev. Turgut İbلاغ, İstanbul, Çiviyazıları, Littera, Müzik Kitaplığı, 2000

- Özdamar, Mustafa: **İslambol Geleneğinde Sivil Merasimler ve Doğumdan Ölüme Müsikî**, İstanbul, Kırkkandil Yayınları, Ağustos 1997
- Özerdim, Muhaddere: **Büyük Bilgi ve Müzik Hakkında Notlar**, 3. bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayınları, Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Basımevi, 1982
- Özışık, Edip: **Musikî Sanatı**, İstanbul, Nurgök Matbaası, 1963
- Özkan, İsmail Hakkı: **Türk Musıkisi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri**, 6. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2000
- Öztuna, Yılmaz: **Türk Musıkisi: Teknik ve Tarih**, İstanbul, Türk Petrol Vakfı Lâle Mecmuası Neşriyatıdır, Nisan 1987
- .....: **Türk Musıkisi Ansiklopedisi**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1974
- Rauf Yektâ Bey: **Esâtiz-i Elhan: Hoca Zekâî Dede Efendi, Hoca Abdülkadir Merâgî, Dede Efendi**, haz. Nuri Akbayar, İstanbul, Pan Yayıncılık, Ekim 2000
- Rauf Yektâ Bey: **Türk Musıkisi**, Çev. Orhan Nasuhioğlu, [Kitabın “Rauf Yekta Bey’in Hayatı ve Eserleri” bölümü, Murat Bardakçı tarafından kaleme alınmıştır], İstanbul, Pan Yayıncılık, 1986
- Uslu, Recep: **“Lâdikli Mehmed Çelebi Üzerindeki Şüpheler,” Musikî Mecmuası**, c. 51, nr. :462, Ekim 1998, s.33–38
- Uygun, Mehmet Nuri: **Safiyüddin Abdülmü’min Urmevî ve Kitâbü’l-Edvârı**, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı, 1999
- Yılmaz, Zeki: **Türk Musıkisi Dersleri**, İstanbul, Çağlar Yayınları, 1994
- Zeren, Ayhan: **Müzikte Ses Sistemleri**, İstanbul, Pan Yayıncılık, Ekim 1998